

Barbara Falińska

DIALOG POKOLEŃ
Słownictwo ludowe
Mazowska, Podlasia i Suwalszczyzny
w układzie tematycznym

Pożywienie cz. I
Byłe województwo suwalskie

*Znaczenie informacji historycznych
zawartych w słownictwie gwarowym
jest bezsporne, a wartość wciąż jeszcze
żywego, ale wymierającego już źródła,
jakim są gwary – bezsporna.*

Witold Doroszewski

TOWARZYSTWO KULTURY JĘZYKA

Sekcja Gwaroznawcza

Krakowskie Przedmieście 26/28

00-927 Warszawa

Tel.: 22 552 03 27

E-mail: j.porayski-pomsta@uw.edu.pl

bar.falinska@wp.pl

Strona: www.tkj.uw.edu.pl

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

**O J C Z Y S T Y – D O D A J
D O U L U B I O N Y C H**

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu
Ojczysty – dodaj do ulubionych 2020.

Recenzenci:

prof. dr hab. Halina Karaś

prof. dr hab. Anna Kowalska

dr hab. prof. UW Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska

ISBN: 978-83-944628-5-7

Copyright by Barbara Falińska and Towarzystwo Kultury Języka

Printed in Poland

Projekt okładki

Bartosz Marek Żyliński

Redaktor techniczny

Marcin Faliński

DRUKARNIA

Usługi Wydawniczo-Poligraficzne Paper&Tinta Barbara Tokłowicz

ul. Ceglana 34

05-270 Nadma Marki

TOWARZYSTWO KULTURY JĘZYKA
Seksja Gwaroznawcza
Zespół Szkół im. gen. Ludwika Michała Paca w Dowspudzie
Zespół Szkół – Centrum Kształcenia Rolniczego
im. Stanisława Staszica w Sejnach
II Liceum Ogólnokształcące w Augustowie
im. Polonii i Polaków w Świecie
Zespół Szkół Technicznych w Suwałkach

Barbara Falińska

**Słownictwo ludowe
Mazowska, Podlasia i Suwalszczyzny
w układzie tematycznym**

Pożywienie cz. I

Byłe woj. suwalskie

Warszawa 2020

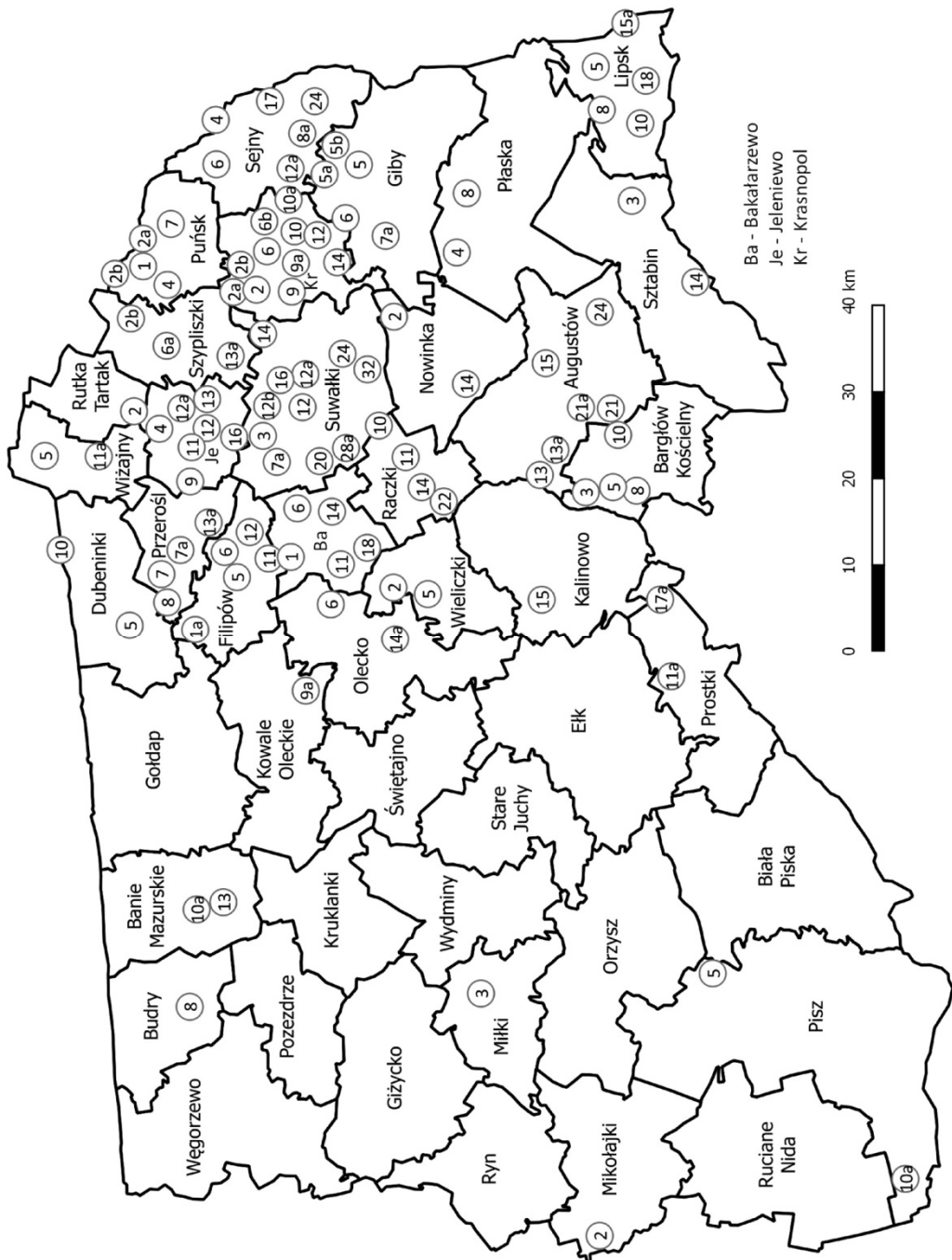
Zespół wspomagający badania gwaroznawcze na Mazowszu, Podlasiu i Suwalszczyźnie

Mgr inż. Piotr Alszko (Sejny), prof. dr hab. Joanna Angiel (Warszawa), mgr Lucyna Bagińska (Grajewo), mgr Elżbieta Baranowska (Gołdap), prof. dr hab. Leszek Bednarczuk (Kraków), mgr Jerzy Białomyzy (Dąbrowa Białostocka), mgr Aneta Bieniek (Wołomin), mgr Tomasz Choroszewski (Augustów), inż. Franciszek Budrowski (Sokółka), mgr Barbara Cieśluk (Suwałki), prof. dr hab. Grzegorz Dąbkowski (Warszawa), dr hab. prof. UW Wanda Decyk-Zięba (Warszawa), prof. dr hab. Adam Dobroński (Białystok), prof. dr hab. Stanisław Dubisz (Warszawa), mgr Lidia Dziurdzikowska (Suwałki), Marcin Faliński (Warszawa), mgr Lucyna Fidrych (Sejny), dr Krystyna Gajda (Opole), prof. dr hab. Stanisław Gajda (Opole), dr Edward Grott (Giżycko), mgr inż. Mirosław Grzyb (Kadzidło), mgr Mirosław Hartung (Suwałki), dr Anna Hryniewicka (Warszawa), prof. dr hab. Krystyna Jakowska (Warszawa), dr hab. prof. UŁ Irena Jaros (Łódź), prof. dr hab. Halina Karaś (Warszawa), mgr Krystyna Kaś (Kraków), prof. dr hab. Józef Kaś (Kraków), mgr Lidia Kłoczko (Suwałki), mgr Jarosław Konopka (Grajewo), mgr Barbara Koronkiewicz (Augustów), prof. dr hab. Anna Kowalska (Warszawa), mgr Marzanna Krajewska (Grajewo), dr Józef Krajewski (Olecko), mgr Maria Krasowska (Siedlce), dr Monika Kresa (Warszawa), dr Leszek Marek Krześniak (Warszawa), mgr Barbara Kuklewicz (Sejny), mgr Teresa Klimasara-Leończyk (Sejny), dr Michał Lisowski (Białystok), mgr Lubiecka-Gibas (Sejny), mgr Dariusz Łukaszewski (Kadzidło), mgr Jan Malczewski (Warszawa), mgr Andrzej Małkiński (Sejny), prof. dr hab. Józef Maroszek (Białystok), mgr Anna Micielica (Suwałki), mgr Anna Musiało-wicz (Suwałki), mgr Mirosław Nałaskowski (Suwałki), mgr Anna Niedźwiedzka (Grajewo), Arkadiusz Nowalski (Sejny), prof. dr hab. Bogusław Nowowiejski (Białystok), mgr Anna Ogniewska (Lelis), mgr Szczepan Ołdakowski (Suwałki), mgr Jan Orłowski (Suwałki), mgr Adam Ostrowski (Warszawa), prof. dr hab. Halina Pelcowa (Lublin), prof. dr hab. Józef Porayski-Pomsta (Warszawa), mgr Andrzej Raczyło (Suwałki), prof. dr hab. Jerzy Reichen (Kraków), mgr Grażyna Reszka (Kadzidło), dr hab. Tomasz Rokosz (Siedlce), mgr Barbara Sidor (Suwałki), mgr Ewa Sidorek (Suwałki), prof. dr hab. Jerzy Sierociuk (Poznań), prof. dr hab. Elżbieta Smułkowa (Warszawa), mgr Marta Sobocińska (Warszawa), prof. dr hab. Urszula Sokółska (Białystok), ks. kanclerz Jarema Sykulski (Suwałki), mgr Jarosław Szlaszyński (Augustów), Krystyna Szyłejko (Suwałki), prof. dr hab. Hanna Taborska (Warszawa), mgr inż. Marian Cezary Teodorowski (Sejny), mgr Barbara Tokłowicz (Warszawa), prof. dr hab. Anna Tyrpa (Kraków), mgr Wojciech Walulik (Augustów), mgr Marta Wichert (Sejny), dr hab. prof. UW Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska (Warszawa), mgr Kamila Wincewicz (Warszawa), mgr Wanda Wierzchowska (Sokołów Podlaski), mgr inż. Henryk Wydra (Sejny), mgr Grażyna Wykowska (Grajewo), mgr Małgorzata Zawadzka (Sejny), mgr Jarosław Zieliński (Suwałki), mgr Ewa Ziniewicz-Tur (Sejny), mgr Elżbieta Żegalska (Łomża), mgr Barbara Żylińska (Suwałki), mgr Bartosz Marek Żyliński (Suwałki).

Spis treści

Mapa byłego woj. suwalskiego	6
Wstęp	7
Objaśnienia	9
Spis miejscowości, informatorów i eksploratorów	12
Pożywienie	
A. Czerpanie wody	39
B. Rozpalanie ognia	61
C. Piec, kuchnia i naczynia	81
D. Pieczenie chleba	132
E. Inne rodzaje pieczywa	178
F. Stępa i żarna	195
G. Nabiał	210
H. Potrawy z mięsa, tłuszcze zwierzęce i roślinne	230
I. Potrawy jarskie	254
J. Zupy i napoje	269
K. Przetwory z owoców	283
L. Smaki	290
M. Posiłki	292
Indeks alfabetyczny	299

Mapa byłego woj. suwalskiego

Opracowała mgr Katarzyna Cieśluk (Raczki, pow. Suwałki)

Mapa orientacyjna. Punkty niekompletne.

Wstęp

Cel publikacji. Książka kontynuuje drugą serię *Dialogu pokoleń*¹, poświęconą dokumentacji słownictwa ludowego z zakresu kultury materialnej, duchowej i społecznej w układzie tematycznym, prowadzonej w Polsce północno-wschodniej po wojnie przez Zakład Językoznawstwa PAN pod kierunkiem prof. Witolda Doroszewskiego.²

Mowa starszych pokoleń ludności wiejskiej, nazywana w odróżnieniu od języka literackiego gwarą, jest pierwotną odmianą języka polskiego. Gwary to nasze korzenie. Przez wiele wieków przekazywane były ustnie z pokolenia na pokolenie i dlatego ulegały zróżnicowaniu. Do dziś są np. w użyciu regionalne nazwy *ziemniaków* i *kartofli*, takie jak *pyry* (poznańskie), *grule* (góralskie), *kobzole* (śląskie), *bulwy* (białostockie) i inne.

Literatura dostarcza wielu przykładów owocnej współpracy językoznawców z placówkami oświatowymi i kulturalnymi w zakresie badań regionalnych³. Różne formy kontaktów (radiowe, korespondencyjne lub bezpośrednie w szkołach, na konferencjach, wycieczkach, obozach wędrownych i stacjonarnych) zostały opisane w wielu artykułach⁴. Pomoc wolontariuszy w dialektologii okazywała się szczególnie przydatna. Dotyczyła ona rejestrowania mowy pradiadków, głównie słownictwa ludowego, za pomocą dyktafonów i odpowiednich kwestionariuszy, dostosowywanych do możliwości eksploratorów społecznych przez zawężanie lub rozszerzanie zakresu pytań⁵.

Rola TKJ w badaniach gwaroznawczych. Po rozwiązaniu Zakładu Językoznawstwa PAN w Warszawie współpracę z wolontariuszami podjęło Towarzystwo Kultury Języka i z niewielkimi przerwami trwa ona do dziś. Od kilku lat wspiera ją Narodowe Centrum Kultury w ramach programu *Ojczysty – dodaj do ulubionych*.

Materiały przedstawione w tomie były rejestrowane przez ponad pół wieku za pomocą odrębnych wariantów kwestionariusza, mających od kilku-

¹ Por. *Dialog pokoleń. Warmia i Mazury – powiat Olecko*, red. B. Falińska, Olecko 2013.

² *Słownictwo ludowe Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny w układzie tematycznym*. Rolnictwo cz. I. Byłe woj. suwalskie.

³ J. Tarnacki, *Próba podziału dialektycznego Mazowsza na podstawie nazw z zakresu kultury materialnej*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Językowej TNW”, Warszawa 1935.

⁴ Por. np. 80 lat współpracy gwaroznawców ze szkołami na Mazowszu, Podlasiu i Suwalszczyźnie [w:] *Idea globalizmu i regionalizmu w edukacji*, Wyższa Szkoła Zawodowa Ochrony Zdrowia TWP i CDN TWP, red. W. Wincenciak, Łomża, s. 75-110.

⁵ *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego*, zeszyty 1-4, red. W. Doroszewski, Wrocław 1958: I. Świat zwierzęcy, II Świat roślinny, III. Kultura materialna, IV. Kultura społeczna i duchowa.

dziesięciu do ponad 200 pytań. Nierównomiernie uwzględnienie miejscowości na badanym obszarze, przypadkowy wybór informatorów, słabe przygotowanie społecznych badaczy, a przede wszystkim obiektywne trudności w organizowaniu koniecznych spotkań edukacyjnych nasuwały pytania o pożytek z tego typu badań. Dostrzegli go autorzy ścieżki regionalnej dla szkół średnich i starszych klas szkół podstawowych, niedocenionej przez władze oświatowe PRL-u, czekającej na powrót do programów szkolnych. Oczywiście, są zapisy niedostatecznie objaśnione, ale wywiady profesjonalne też nie są wolne od znaków zapytania. Potrzebne są dalsze eksploracje, uściślające i uzupełniające treść przekazanych wypowiedzi. Publikowana forma dotychczasowego zbioru nazw ułatwi dialektologom wypełnienie luk i wyjaśnienie nasuwających się wątpliwości semantycznych metodą *od słowa do znaczenia*, a młodym wolontariuszom zrozumienie sensu i potrzeby społecznej troski o nasze dziedzictwo kulturowe. Najwyższy czas, aby koła gwaroznawcze znalazły właściwe miejsce w szkołach i kontynuowały dobrą tradycję kół krajoznawczych, działających przed wojną i po wojnie do lat sześćdziesiątych pod patronatem Leopolda Węgrzynowicza.

Perspektywa współpracy. Materiały gromadzone metodą pośrednią, wypełniane najczęściej przez wnuków z własnymi lub niespokrewnionymi pradziadkami, są bardzo ważnym uzupełnieniem siatki miejscowości badanych bezpośrednio przez dialektologów, zwłaszcza gdy mamy do czynienia z obszarem różnorodnym językowo i kulturowo, jakim jest Podlasie i Suwalszczyzna. Badania gwaroznawcze rzucają wiele światła na każdą dziedzinę naszej przeszłości i kultury narodowej. Im pełniejsze są zbiory materiałów, tym łatwiej jest ustalać zakresy znaczeniowe nazw i ich zasięgi geograficzne, czy śledzić historię i powiązania z obszarami sąsiednimi. Liczymy na to, że ta szlachetna współpraca będzie się rozwijać, upowszechniać. W dokumentowaniu ginących słów i znaczeń wiele jest jeszcze pracy pilnej do wykonania.

Podziękowanie. W imieniu Sekcji Gwaroznawczej Towarzystwa Kultury Języka i własnym składam serdeczne podziękowanie Informatorom i Eksploratorom, członkom Zespołu Wspomagającego Badania Gwaroznawcze na Mazowszu, Podlasiu i Suwalszczyźnie, wszystkim Osobom i Instytucjom, które przyczyniły się do powstania kolejnego tomu słownictwa uczestniczeniem w eksploracji terenowej lub jakąkolwiek pomocą, radą, udziałem w warsztatach, konferencjach czy dyskusjach naukowych.

Objaśnienia

Słownictwo z zakresu tradycyjnego pożywienia, dokumentującego obszar Polski północno-wschodniej, podobnie jak z innych działów kultury materialnej, duchowej i społecznej, jest opracowywane według kilku niżej sformułowanych zasad metodycznych, zaplanowanych dla całej serii.

1. Ze względów praktycznych (m. in. na czytelność materiałów) przyjęto podział administracyjny według granic byłych województw z r. 1975. *Zbiór nazw udokumentowanych w tej publikacji obejmuje głównie Suwalszczyznę, jest niepełny, przeznaczony do szerokiej dyskusji, wprowadzenia uzasadnionych zmian i uzupełnień w aneksie lub w dalszych tomach.*

Dla porównania włączono kilkanaście kwestionariuszy wypełnionych poza granicami byłego województwa.

2. Ramy każdego zbioru określa odpowiedni dział (lub działy) *Kwestionariusza do badań słownictwa ludowego*⁶, **z zachowaniem podstawowej numeracji pytań oraz towarzyszących im uzupełnień instrukcyjnych czy ilustracji narzędzi**. W cytowaniu pytań pominięto rozpoczynający je skrót *Jsn* ('jak się nazywa'). Nowe desygnaty, wynikające z analizy materiałów, mają numer logicznie najbliższy, uzupełniony kolejną literą alfabetu.

3. Materiały uzyskane od informatorów i ich lokalizacja w terenie podawane są w dwukolumnowych tabelach. W kolumnie pierwszej wymienione są odpowiedzi na pytanie o nazwy desygnatu określonego w tytule tabeli (w atlasie byłaby to legenda mapy), połączone w grupy pokrewne lub wyróżniające się inaczej, dla większej przejrzystości wyodrębniane często cieniowaniem.

4. Kolumna pierwsza budzi wiele wątpliwości, zarówno formalnych, jak i merytorycznych. W legendach map lub hasłach opracowań słownikowych (poza wyjątkami) rezygnuje się z eksponowania **fonetyki systemowej**, pozostawiając fakty zleksykalizowane. W zgromadzonych materiałach mamy do czynienia z zapisami o różnym stopniu dokładności wymowy informatora – od fachowej pisowni fonetycznej do zapisu ortograficznego, uwzględniającego zazwyczaj niekonsekwentnie, wybiórczo dostrzegane odstępstwa rozmówców od języka literackiego. Na pierwszym etapie opracowania zbiorczego zachowujemy je w oryginalnej postaci, sygnalizując kursywą, ponieważ mogą mieć znaczenie dla późniejszej, łącznej analizy materiałów z całego badanego

⁶ Wyd. PAN, pod redakcją W. Doroszewskiego, Wrocław 1958, zeszyt III.

obszaru. Z tych samych względów nie uogólniamy również form fleksyjnych, część z nich ma np. postać mianownika liczby pojedynczej, a część innego przypadku lub mianownika liczby mnogiej.

5. **Nazwy budzące wątpliwości** semantyczne zamieszczane są zwykle w końcowej części tabeli. Porównanie analogicznych zestawień, dotyczących byłych województw Podlasia i Mazowsza, pozwoli przeprowadzić bardziej krytycznie ocenę całości, odróżnić archaizmy od neologizmów i indywidualnie występujące użycia od pojawiających się tendencji do tworzenia określonych zmian.

6. W drugiej kolumnie podana jest **szczegółowa lokalizacja** - numery badanych wsi (od pierwszego wzwyż w obrębie każdej gminy) wymienione są po nazwach powiatów wyróżnionych graficznie wersalikami (w alfabetycznej kolejności) i po nazwach gmin, przeważnie skróconych i wytłuszczonych, przytaczanych w okrągłych nawiasach, również alfabetycznie.

7. **Cyframi rzymskimi** oznaczani są kolejni informatorzy z tej samej miejscowości (np. 2-I, 2a-I, 2a-II), gwiazdka wskazuje na jednoczesne relacje dwojga informatorów, np. męża i żony (por. 18a*), dwie gwiazdki sygnalizują relacje zbiorowe.

8. Uzupełnieniem gniazd hasłowych występujących w I kolumnie bywają **objaśnienia informatorów** – przytaczane kursywą pod tabelami w zapisie ortograficznym lub półfonetycznym, przyjętym dla badanego regionu.

9. Każdy zbiór słownictwa byłego województwa zakończony jest **indeksem alfabetycznym**, powiązany numerami pytań z hasłami wymienionymi w pierwszej kolumnie tabel. Łączne zbiory z wszystkich siedmiu byłych województw, uzupełnione dodatkową eksploracją według wybranych punktów i pytań, będą podstawą do opracowania odpowiednich słowników terminologicznych Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny.

10. **Badania** porównawcze. Zbiór materiałów wzbogacony jest o zapisy pochodzące z kilkunastu miejscowości spoza niezbyt odległych granic byłego województwa suwalskiego (powiaty Kętrzyn, Szczytno, Nidzica, Działdowo – dawne woj. olsztyńskie. i dwie miejscowości na Białorusi). Kwestionariusze wypełniano dodatkowo zazwyczaj podczas wycieczek dialektologicznych lub indywidualnych kontaktów rodzinnych. Zlokalizowano je poza kolejnością alfabetyczną i wyodrębniono graficznie wielkimi literami.

Rozwiązanie skrótów

1) skróty dotyczące kwestionariuszy:

(PAN-VII) – Zakład Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk⁴.

(AGM-III-V) – *Atlas gwar mazowieckich*⁹.

(KK) – *Kwestionariusz krajoznawczy*⁷.

(KSł-VIII) – *Kwestionariusz słowotwórczy*⁸.

(ZiŻSp.) - Dział Zawody i życie społeczne, PAN, zeszyt 4.

2) skróty dotyczące wykazu miejscowości

bd. - brak danych lub dokumentacja personalna niedostępna okresowo z przyczyn technicznych (inny dział słownictwa), **inf.** – informator, **kw.** – kwestionariusz, **m.** – matka, **nazw.** – nazwisko, **o.** – ojciec, **podst.** // **SP** – szkoła podstawowa, **zam.** – zamieszkał(a), **zap.** – zapisał(a), zapis; **ur.** – urodzony.

NKJP - Nauczycielskie Kolegium Języka Polskiego w Suwałkach,

ZSCKR - Zespół Szkół. Centrum Kształcenia Rolniczego w Sejnach.

ZST – Zespół Szkół Technicznych w Suwałkach.

3) skróty w tabelach

Powiaty	Skrócone nazwy powiatów i gmin:
AUGUSTÓW	Aug – Augustów, Barg – Bargłów Kościelny, Now – Nowinka, Płs – Płaska, Sztab – Sztabin
EŁK	Kal – Kalinowo, Pros – Prostki, Juchy – Stare Juchy
GIŻYCKO	Giż – Giżycko, Mił – Miłki
GOŁDAP	BanieM – Banie Mazurskie, Dub – Dubeninki, Goł – Gołdap,
MRĄGOWO	Mik – Mikołajki
OLECKO	Kow – Kowale, Olec – Olecko, Święt – Świętajno, Wiel – Wieliczki
PISZ	BPiska - Biała Piska, Ruc – Ruciane
SEJNY	Kras – Krasnopol, Puń – Puńsk, Sej – Sejny
SUWAŁKI	Bak – Bakałarzewo, Fil – Filipów, Jel – Jeleniewo, Przer – Przerośl, Racz – Raczki, RutT – Rutka Tartak, Suw – Suwałki, Szypl – Szypliszki, Wiż – Wiżajny
Dawne woj. olsztyńskie: DZIAŁD – Działdowo	
BIAŁORUŚ	SOP – Sopoćkinie

⁷ B. Falińska, *Kwestionariusz do badań słownictwa gwarowego prowadzonych przez młodzież szkolną. Do młodych regionalistów*, w: *Edukacja regionalna. Poradnik dla nauczyciela*, CODN Warszawa 2001, s. 257-269.

⁸ A. Kowalska, *Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia*, t. I, Wrocław 1975, t. II Wrocław, 1979.

SPIS MIEJSCOWOŚCI, INFORMATORÓW I EKSPŁORATORÓW

POWIAT AUGUSTÓW

Gmina AUGUSTÓW (skrót **Aug**)

2. Jabłońskie; inf. **Leokadia Kulbacka**, ur. Jabłońskie 1917 r., 4 klasy SP, rodzice ur. m. Wronowo 1878 r., o. Jabłońskie 1873 r. Zap. Edyta Galicka, ur. Augustów 1975 r., nauczyciel, we wsi od 1983 r.; data zapisu: 05.1998 r. Istnieją trzy nazwy na części wsi: *wioska, kierzek, podlas*.

5. Topiłówka; inf. **Marianna Bartoszewicz**, z domu Piotrowska, ur. 28.06, 1921 w Chomontowie, SP, gospodyni domowa, prababcia eksploratorek; zapisały 19.06, 2017 r. Kinga i Paulina Bartoszewicz, II LO w Augustowie.

8. Mazurki; bd.

13-I. Jeziorki; inf. **Leokadia Niedźwiecka**, ur. Jeziorki 1917 r., 4 klasy, na rencie, rodzice ur. Jeziorki m. ok. 1892 r., o. ok. 1888, Babcia eksploratora; zap. Anna Niedźwiecka, ur. Jeziorki 1962 r., klasa IVd Technikum, zam. Jeziorki.

13-II. Jeziorki; inf. **Wanda Chmielewska**, ur. Jeziorki 1947 r., SP 7 klas, rolnik, rodzice ur. m. Kamień? 1923 r., o. Jeziorki 1913 r.; zap. wnuk, Saturnin Chmielewski, ur. Jeziorki 1966 r., klasa VIIId, data zap. 03.12.1980 r.

14. Żarnowo Pierwsze; inf. **Jadwiga Kaczorowska**, ur. Augustów 1955 r., wykształcenie zawodowe, szczotkarz, od 1977 r. zamieszkała w Suwałkach, rodzice ur. m. 1925 r., o. Józef Grajewski, Żarnowo 1914 r., zap. Anna Kaczorowska, NKJP w Suwałkach, rok II A, data zapisu: 16.03.2012 r.

15. Augustów; inf. **Feliks Michałowski**, ur. Augustów 1912 r. Dane dotyczą Augustowa i okolic podał inf. na podstawie wspomnień z lat dzieciennych 1917-34, obecnie mieszka w Piszcu; zapisał nauczyciel LO w Piszcu.

15-III. Augustów; inf. **Zofia Zdancewicz**.

19. Ponizie; inf. **Krystyna Borawska**, ur. Kamionka Stara 1950; rodzice: o. w tej wsi 1922, m. Augustów 1928, SP, gosp. domowa; zapisała 13.06.2017 r. wnuczka, Kinga Borawska, II LO im. Polonii... w Augustowie.

21. Netta Pierwsza; inf. **Bronisław Dąbrowski**, ur. Netta 1919 r., 7 klas, rolnik, całe życie w Nettcie, znajomy eksploratora; zap. Urszula Tomczyk, ur. Szkocja (gm. Raczek), NKJP II B, zam. Szkocja; data zap. 20.04.2003 r.

21-I. Netta Druga; inf. **Maria Kuczyńska**, ur. Netta Druga 1906 r., 3 klasy, rodzice ur. m. Biernatki, o. Netta; zap. 15.11.1980 r. wnuczka, Wiesława Kuczyńska, Technikum Budowlano-Elektryczne, klasa Vd.

24. Kolnica; inf. **Stanisława Wasilewska**, ur. Matułka 1928 r., 4 klasy, rolnik, w Matulce do 25 roku życia, rodzice ur. m. Krasnoborki 1902 r., o. Matułka 1904 r. Zap. 24.11.1980 r. córka, Zofia Wasilewska, ur. Kolnica 1962 r., klasa IVd Technikum.

Gmina BARGŁÓW KOŚCIELNY (skrót **Barg**)

3. Łabętnik; inf. **Bronisław Kiersztynowski**, ur. Łabętnik 1898 r., jedna klasa SP., rolnik, poza wsią w wojsku 2 lata, rodzice ur. m. w Rumiejkach 1841 r., o. Łabętnik 1838; zap. Krystyna Kononkiewicz, ur. Augustów 1961 r., klasa V dokumentacji budowlanej, zam. Łabętnik; data zap. 15.11.1980 r.

3-I. Łabętnik; inf. **Wanda Cebeterewicz**, zap. Małgorzata Morka, UwB, 2004 r.

3-II. Łabętnik; bd.

5. Pomiany; inf. **S. Mikołajczyk**, lat 64, zap. B. Mocarska, 1954 r.

5-I. Pomiany; inf. **Leokadia Łukawska**, ur. Izbiszcz (20 km od Białegostoku), 3 klasy SP, o. rolnik 2 ha, kurs kucharski, praca w Rogalikach, Piętkach, Kalinowie, od 1970 r. w Pomianach z mężem, ośmioro dzieci, od 16 lat mieszka w Augustowie. Zapisła Iwona Łukawska, ur. 1979 r. w Prostkach.

8. Żrobki; inf. **Piotr Piotrowski**, ur. Żrobki 1899 r., bez wykształcenia, rolnik; zap. 15.01.1981 r. wnuczka, Barbara Piotrowska, ur. Rajgród 1963 r., klasa IIIb Zespół Szkół Ekonomicznych w Suwałkach, zam. Żrobki.

9. Bargłów Kościelny; inf. **Ewa Hanc**, ur. Suwałki 1959, rodzice ur. Bargłów Kościelny, o. 1939, m. 1935, od 1972 na stałe w Suwałkach, wykształcenie wyższe, zapisała wnuczka, Oliwia Pietras 10.06.2018. ZST Suwałki, Monter Zabudowy, klasa 3.

10. Bargłów Dworny; inf. **Teresa Prostko**, ur. Bargłów Dworny 1949 r., SP, rolnik, rodzice ur. o. Bargłów Dworny 1924 r., m. Kunicha 1922 r., babcia eksploratora; zap. Anna Polakowska, Technikum Żywnienia i Usług Gastronomicznych w Sejnach, klasa I RT, zam. Bargłów Dworny.

15. Bargłówka, bd.

20a. Bułkowizna; inf. **Dominik Zawalich**, lat 64, SP, rolnik; zap. mgr Barbara Wasilewska, Wszechnica Mazurska, Olecko 2004.

Gmina LIPSK (**Lipsk**)

5. Bartniki; wypełnił informator w 2004 roku, nie podając informacji personalnych.

5-I. Bartniki; inf. **Teresa Boszko**, ur. tu w 1947 r., rodzice też, oboje w 1910 r.; SP; zap. 19.05.2018 wnuczek, Jakub Jaśkiewicz, ZST kl. II WZB.

6. Starożyńce; zap. mgr Ewa Baranowska.

8. Skieblewo; inf. **Stanisław Wilczyński**, ur. Skieblewo 1937 r., SP, rolnik, poza wsią w 1942-50 r.: kilkakrotne wyjazdy do USA, rodzice ur. m. Gruszki 1902 r., o. Skieblewo 1892 r.; zap. Alan Misiewicz, ur. Suwałki 1984 r., Filologia Polska, UwB, I rok, zam. Suwałki; data zap. 02.02.2004 r.

8-I. Skieblewo; inf. **Antoni Krysiuk**, ur. Skieblewo 1924 r., SP, rolnik, rodzice ur. m. Starożyńce, gm. Lipsk 1889 r., o. Skieblewo 1876 r. Zap. wnuk Henryk Krysiuk, ur. Lipsk 1963 r., zam. Sztabin; data zap. 01.04.2004 r.

10. Lipsk; inf. **Elżbieta Bartoszewicz**, z d. Chomiczewska, ur. Lipsk 1925, 7 klas w Lipsku, rolnik, podczas II wojny - roboty w Niemczech, rodzice ur. m. (Elżbieta) Lipsk, o. (Maciej) Lipsk oboje rolnicy; zap. Beata Elsterowicz.

10-II. Lipsk; inf. Józef Waszczuk, ur. Ponarlica 1920, dwie klasy SP Zap. Anna Bergan, ur. Giżycko 1971. kl. IIIb LO w Giżycku.

15a. Rakowicze; inf. **Stanisława Zaniewska**, ur. Ginowicze (ZSRR) 1929 r., 3 klasy SP, rolniczka, rodzice ur. Ginowicze, Babcia eksploratora; zap. 17.04.2003 r. wnuczka, Edyta Danilczyk, ur. Augustów 1982 r., II rok KNJP.

15a-I. Rakowicze; inf. **Stanisław Rajkowski**, ur. 8.12.1948 w Rakowiczach, rodzice także w tej wsi; rolnik - murarz, tynkarz. Eksplorator bd.

18. Stary Rogożyn; inf. **Józef Drabczuk**, ur. Rogożyn Stary 1926 r., 4 klasy, rodzice ur. m. w pobliskim siołku, o. Rogożyn Stary. Zap. Jolanta Kruszkó, Zespół Szkół Technicznych w Suwałkach (Technikum Budowlane).

Gmina NOWINKA (skrót Now)

2. Bryzgiel; inf. **Irena Kulbacka**, ur. Augustów 1948 r.; zap. Aleksandra Kulbacka, I LO im. M. Konopnickiej w Suwałkach, zam. Suwałki; data zap.: 31.10.2011 r.

5a. Olszanka, inf. **Stanisława Sieńko**, ur. 26.04.1942 r. Stoki, rodzice ur. o. 1900, m. 1908, rolnik emeryt, SP; zapisał wnuk, Daniel Olszewski, ZSZ, kl. III.

13. Nowinka; inf. **Krystyna Rowińska**, ur. Cisówek 1946, rodzice: o. 1919 Sokolne, m. 1918 Wołownia, SP, sąsiadka; zap. 06. 2018 r. Martyna Leplawa, Technik Budownictwa ZST w Suwałkach.

13-I. Nowinka; inf. **Piotr Rowiński**, ur. Sokolne 1947; zap. Aleksandra J. Korzon, ucz. kl. 2 II LO im. Polaków i Polonii ... w Augustowie.

14. Szczeberka; inf. **Wacława Kosiorek**, ur. Szczeberka 1925 r., pełne podstawowe, rolnik, rodzice ur. m. Chomontowo 1895 r., o. Szczeberka 1895 r. Zap. 15.11.1980 r Alicja Kuprewicz, V klasa ZSB-E, zam. Szczeberka.

14-V. Szczeberka, bd.

17. Monkinie; inf. **Helena Burchman**, ur.1943, Ostrowie Biebrzańskie, od 1964 r. w Monkiniach, rolnik. Zapisła 25.07.2016 wnuczka, Urszula Wasilewska, ZS im. Gen. Ludwika Michała Paca w Dowspuździe.

18*. Walne; inf. 1) Irena Korzun, ur. Krusznik 1044; inf. 2) Marian Korzun, ur. Walne 1941. Zap. Aleksandra Julia Korzun, II LO w Augustowie.

Gmina PŁASKA (skrót Płas)

1. Macharce, inf. bd., zapisała Aneta Myszczyńska, NKJP IIa.

4. Dalny Las; inf. **Rowiński**, lat 35, zap. B. Mocarska, 1954 r.

8. Gorczyca; inf. **Henryk Drażba**, ur. Płaska 1937 r., Technikum Leśne, emeryt, Technikum Leśne, poza wsią od 1957 r. w jednostce w Malborku, rodzice ur. m. Mikaszówka 1914 r., o. Strękowizna 1904 r. Zap. 30.04.2005 wnuczka, Emilia Drażba, ur. Augustów 1983 r., zam. Gorczyca.

Gmina SZTABIN (skrót Sztab)

3. Jastrzębna Druga; inf. **Pelagia Czerwińska**, ur. Jastrzębna Druga 1901 r., 3 miesiące nauki pisania i czytania, poza wsią - tydzień, rodzice ur. Jastrzębna II; Zap. 14.01.1990 r. Joanna Misiuk, nauczycielka w SP.

3a. Jastrzębna Pierwsza, inf. **Jadwiga Adeszko**, ur. 05.08.1922; 4 klasy SP. Zap. Iwona Drażba ur. 1960 r. Data zapisu 04.1997.

6-I. Krasnybór; inf. **Irena Pastewska**.

13. Krasnoborki; inf. **Jarosława Masłowska**.

13-I. Krasnoborki; inf. **Antoni Janowski**.

14*. Sztabin; 1) inf. **Krystyna Bernatowicz**, ur. 1938 r., szkoła średnia, nauczycielka przedszkola; 2) inf. **Hieronim Mikucki**, ur. 1926 r., rolnik, SP, sąsiad. Zap. 10.05.2004 r. Urszula Stankiewicz, KNJP, rok II A.

14-I. Sztabin; inf. **Leon Lotkowski**, ur. Sztabin 1908 r., SP, emeryt, 1938-47 r. służba wojskowa, rodzice ur. Sztabin m. 1864 r., o. 1860 r.; zap. 8.01.1981 r. wnuk Jarosław Wielgat, ur. Augustów 1969 r., klasa V.

14-V. Sztabin, inf. **Maria Suchwałko**, ur. Promiski 1931 r., poza wsią w New Jersey USA 1974-85 r. i 1986-97, 4 klasy, rodzice ur. m. w Wytrębach, o. Promiski; zap. 22.05.2000 r. Agnieszka Maciejewska, ur. Augustów 1978 r., studentka, w badanej miejscowości od 1981 r.

15a. Kamień, inf. **Anna Kierklo**, ur. Kamień 1901 r., rolnik, rodzice ur. m. Kamień, o. Jaziewo; zap. Joanna Karp, ur. Augustów 1965 r., ucz. LO Augustów, we wsi jest przejazdem.

21. Czarniewo; bd.

POWIAT EŁK

Gmina EŁK (**Ełk**)

3. Piaski; inf. **Zofia Tabaka**, ur. we wsi Sajzy 15.01.1951; rodzice urodzeni w 1926 r., o. Rygola, m. koło Wilna. SP, ekspedientka. Ciocia eksploratorki, Eweliny Łapińskiej, ucz. II LO im. Polonii i Polaków na Świecie w Augustowie, kl. I b. (KK). data zap. 12.02.2017 r.

17a. Ełk bd.

Gmina KALINOWO (skrót **Kal**)

15. Wysokie; inf. **Regina Dobrzyń**, ur. Sucha Wieś 1921 r., 4 klasy podstawowe, rolniczka, rodzice ur. m. Albina Jurewicz 1901 r., o. Jan Faltyn; zap. Marta Jankowska, III rok KNJP, zam. Suwałki; data zapisu: 08.01.2005 r.

17a. Golubka; inf. **Jadwiga Budzińska**, ur. Łojki 1925, o.1902, m. 1908, krawcowa, średnie; zap. Emilia Barbara Polińska, ucz. Technikum w Dowspudzie im. Gen. Ludwika Michała Paca. Data zapisu: 23.03.2015.

Gmina PROSTKI (skrót **Pros**)

11a. Lipińskie Małe; inf. **Wanda Helena Wiśniewska**, ur. Sojczyn Grądowy 1925 r., 3 klasy szkoły podst., Babcia eksploratora; zap. Anna Krukowska, ur. Ełk 1997 r., zam. Prostki; data zap. 16.03.2004 r.

17a. Katarzynowo; inf. **Tadeusz Niewodowski**, ur. we Wroceniu, rolnik, 7 klas; zap. Agnieszka Woronowicz; data zap. 04.1998 r.

Gmina STARE JUCHY (skrót **Juchy**)

13. Grabnik; zap. B. Mocarska, r. 1954

POWIAT GIŻYCKO

Gmina GIŻYCKO (skrót **Giż**)

1. Giżycko; bd.

Gmina MIŁKI (skrót **Mił**)

3. Miłki; inf. **Dorota Adamowska**, ur. Miłki 1966 r., uczennica, matka ur. Głębowskie, 1948 r., gospodyni domowa; ojciec ur. Łączyn 1940 r., Zap. 02.11.1981 r. Dorota Adamowska, ur. Miłki 1966 r., klasa VIII b.

Gmina RYN (Ryn)

4. Sterławki Wielkie; inf. **Jadwiga Mietlewska**, ur. 1921 r. we wsi Sawkiszki (Wileńszczyzna), rodzice ur. w miejscowości Preny, gospodyni, 4 klasy SP. Zapisała 14.04.2003 Ewelina Leszek, II rok NKJP w Suwałkach.

8. Ławki; inf. bd., zap. Mariola Rakowska, ur. Gołdap 19.06.1963.

POWIAT GOŁDAP

Gmina BANIE MAZURSKIE (skrót **BanieM**)

10a. Wólka; inf. **Zofia Żukowska (Duda)**, ur. we wsi Krywińce, gm. Berżniki 1934 r., robotnik, 3 klasy, rodzice ur. m. Sejny 1899, o. Kielce 1899 r.; zap. Elżbieta Barbara Janik, ur. Wadowice 1981 r., NKJP, zap. 18.05.2002 r.

13. Lisy; inf. **Wacław Rzatkiewicz**, ur. Lisy 1952 r., zawodowe, instalator urządzeń sanitarnych, rodzice ur. m. Sobolewo 1928 r., o. Kazimierówka 1922 r.; zap. Joanna Rzatkiewicz, ur. Augustów 1983 r., NKJP.

13-I. Lisy; inf. **Zofia Waluś**, po mężu **Radziwiłko**, ur. w 1925 r. we wsi Frącki, pow. Augustów; rodzice też z Frącek. Zap. Beata Anna Radziwiłko.

13-II. Lisy; inf. **Stanisław Radziwiłko**, ur. w 1920 r, Ostasze (okolice Grodna). Zap. Beata Anna Radziwiłko.

Gmina DUBENINKI (skrót **Dub**)

5. Dubeninki; inf. **Helena Dzikielewska**, ur. Michałówka 1919 r., gospodyni domowa, 4 klasy SP. Zapisały 25.04.2003 r. Karolina Wysowska i Urszula Makarewicz, NKJP, II r. grupa A.

5a. Kiepojczie; inf. **Helena Grzymkowska**, ur. Błaskowizna 1929 r., zap. Beata Stankiewicz, ur. Dąbrowa Białostocka 1970, ucz. LO w Augustowie.

10-I. Żytkiejmy; inf. **Eugenia Wilczewska**, ur. Wersle 1928 r., rolnik, rodzice ur. m. Wersle 1905 r., o. Kramnik 1900 r. Zap. 15.04.2005 r. Ewelina Sojkowska, ur. Gołdap 1984 r., NKJP, II rok, zam. Żytkiejmy.

10-II. Żytkiejmy; inf. **Irena Walendzewicz**, ur. Morgi 1934 r., rolnik, SP. Zap. 21.05.2002 r. Marcin Mościński, ur. Suwałki 1979, NKJP II rok.

10-III. Żytkiejmy; inf. **Anna Bacewicz**, Prudziszk 1932 r., 2 klasy SP, poza wsią przebywała we wsiach Stołpianka, Skajzginy, Kramnik, na stałe

od 1958 r., m. ur. Suche Doły 1902 r. Babcia eksploratora; zap. 22.12.2003 r. Monika Kępka, ur. 1982 r., III rok FP zaoczne, zam. Żytkiejmy.

Gmina GOŁDAP (skrót **Goł**)

8. Gołdap; inf. **L. Danielewicz**, lat 79. Zap. Jolanta Rudnik KNJP IIB.

POWIAT MRAĞOWO

Gmina MIKOŁAJKI (skrót **Mik**)

2. Baranowo; inf. **bd**; zap. Artur Brzozowski, ur. Bielsk Podlaski 1968 r., klasa VI; data zap. 09.01.1981 r.

8. Mikołajki; inf. **Marianna Mróz**, ur. w 1933 r. w Tomaszówce, od 49 roku we wsi Górkło woj. warmińsko-mazurskie, od 1962 r. w Mikołajkach. Zapisała Patrycja Jurszo, ur. w 1981 r. w Giżycku, Społeczne Gimnazjum i LO.

POWIAT OLECKO

Gmina KOWALE OLECKIE (skrót **Kow**)

8a. Rogówko; inf. **Czesława Truchan** z domu Safinowska, ur. 20.07. 1924 w Udrynie, 2 kl. SP w Hultajewie, od 47 r. w Rogówku. Rozmawiała córka, Teodozja Sołtysiak. Przepisała Monika E. Szczęsna, KNJP w Suwałkach.

9a. Stożne; inf. **Leokadia Szymańska**, ur. Leszczewo 1935 r., poza wsią do 1945 r., przedtem Milanowizna, Rogówek, Leszczewo, rolnik, emerytka, SP, rodzice ur. m. Kaletnik 1900 r., o. Ameryka 1900 r. Babcia męża eksploratora; zap. 09.05.2003 r. Anna Maria Kempisty, KJP II rok.

14a. Cicha Wólka; inf. **Maria Dźwilewska**, ur. w 1922 r. Dwa lata w Niemczech na przymusowych robotach. Sześcioro dzieci. SP. Od 18 lat mieszka w Olecku. Zap. Barbara Staszewska, KNJP w Suwałkach II rok.

Gmina OLECKO (skrót **Olec**)

1. Judziki; inf. **bn.**, ur. Judziki koło Olecka, zap. Wioleta Kardel, KNJP rok II, grupa A, zam. Rakówek.

3. Borawskie Małe; inf. **Leszek Wróblewski**, ur. 1903 w tej wsi, emeryt, podstawowe; rodzice ur. o. 1921, m. 1922 r. Zapisał wnuk, Jakub Brodowski ZST Suwałki, Technik Automatyk I.

3a. Borawskie; inf. **Aleksander Przyborowski**, ur. 1945, stolarz, sąsiad; zapisał Michał Jastrzębski, ZST Suwałki, kl. III.

6. Szczecinki; inf. **Anna Laskowska**, ur. Krasowo-Częstki 1943 r., wyższe, emeryt, poza wsią 30 lat, rodzice ur. Krasowo-Częstki m. 1912 r., o. 1910 r., Babcia eksploratora; zap. **Monika Mysiakowska**, ur. Ciechanów 1998 r., klasa VIa SP 5, zam. Ciechanów; data zapisu 28.11.2009 r.

14a. Lesk; inf. **Józef Szarejko**, ur. Gremzdy Polskie 1922 r., zap. **Anna Wierżyńska**, ur. Olecko 1976 r., studentka; data zapisu: 16.04.1998 r.

15. Rosochackie; inf. **Halina Cieśluk**, ur.30. 05.1948 Suwałki; rodzice: **Józef Bogucki** ur. 1907 r. Bród Stary, m. **Jadwiga** ur. 1915, Zielne; wykształcenie zawodowe. Zapisał 09.06.2018 wnuk, **Klaudiusz Omiljan**, ZST w Suwałkach Technikum nr 3, kl. I TEL.

19. Gąski; inf. **Irena Wiśniewska**, ur. 20.05.1945. Zapisała **Barbara Jaśkiewicz**, Suwałki, NJP.

20. Zatyki; inf. **Wacława Surazyńska**, lat 72. Zapisał w 2018 r. **Karol Surazyński**, ZS w Dowspudzie, kl. IIa rolników.

23. Babki Gąseckie, inf. **Mieczysław Burba**, ur. 09.10.1935 Żyrwiny; o. 1896 w tej wsi, m.1906; młynarz, SP. Zap. 15.06.2015 wnuczka, **Adrianna Burba**, kl. II ZS im. Gen. **Ludwika Michała Paca** w Dowspudzie.

Gmina ŚWIĘTAJNO (skrót **Święt**)

7. Gryzy; inf. **Henryka Nowel**, ur. w 1926 r. w Karolinie. Zapisała wnuczka, **Małgorzata Nowel** w 1999 r. (z pracy magisterskiej).

21. Niemsty; inf. **Stefania Murawska**, ur. 12.04.1933 we wsi Czarna Buchta (przy Krasnopolu). SP w Jeglińcu (ok. 5 km). W 1946 r. przeprowadziła się z rodzicami do Niemst (15 km od Olecka) – pracowała w PGR-ze jako kucharka; jest obecnie emerytką, mieszka w Gołdapi. Zapisała wnuczka, **Agnieszka Dubińska**, KNJP w Suwałkach.

Gmina WIELICZKI (skrót **Wiel**)

2. Markowskie; inf. **Piotr Pogorzelski**, ur. Markowskie 1930 r., rolnik, SP, rodzice ur. m. **Bakałarzewo**, o. **Markowskie**. Sąsiad eksploratora; zap. **Jolanta Homo**, zam. **Markowskie**; data zap. 06.05.2004 r.

3. Wojnasy; inf. **Jadwiga Grabowska** z domu **Kamińska**, ur. 1920, SP, zap. **Elżbieta Balczeniuk** w 2000 r.

5-I. Niedźwiedzkie; inf. **Jadwiga Duba**, ur. Giże, pow. olecki 1936 r., technik rolnik, rodzice ur. Giże, m. 1901 r., o. Giże 1898 r.; zap. **Klaudia Rogaczewska**, zam. **Niedźwiedzkie**. KK.

5 -II. Niedźwiedzkie; inf. **Stefania Jakubowska**, lat 78; zap. **Małgorzata Stankiewicz**, KNJP w Suwałkach, II rok.

POWIAT PISZ

Gmina BIAŁA PISKA (skrót **BPiska**)

6. Rakowo Małe; inf. **Anna Strzyżewska**, ur. Różyńsk Wielki 1956; zapisała 06. 2018 wnuczka, Agnieszka Gośło (?) ZST Suwałki, kl. I TAU.

Gmina ORZYSZ (skrót **Orz**)

1. Dąbrówka; inf. **Maria Szmidt**, ur. Orzysz 1903 r. , w Dąbrówce od 16 roku życia; zap. mgr Kazimiera Łachówna w r.1968 ?

Gmina PISZ (skrót **Pisz**)

5. Rostki; inf. **bd.** Zap. 25.12.1967 r.; Izabela Stasik, ur. Pisz 1950 r., XI klasa, zam. Rostki. „Wieś założona w XVIII w. przez gospodarza Rostka”.

10a. Hejdyk; inf. **Stanisław Kaczmarczyk**, ur. Łączki gm. Łyse 1929 r., pracownik fizyczny, poza wsią 2 lata w wojsku, czytelnik biblioteki, rodzice ur. m. Łączki 1897 r., o. Ksebki 1899 r. Zap. 30.12.1980 r. Janina Podsiad, ur. Chmielewo, gm. Orzysz 1947 r., bibliotekarka, zam. Hejdyk.

Gmina RUCIANE (skrót **Ruc**)

4. Wejsuny; inf. **Feliks Furgała**, ur. Suchodoły (Janów Lub.) 1907, SP, o. Korytkowo, m. Suchodoły. Zapisał Eugeniusz Bielawski, ur. Konotopy (ZSRR), zam. Wejsuny, opiekun Izby Regionalnej.

POWIAT SEJNY

Gmina GIBY (skrót **Giby**)

2. Iwanówka, dawniej **Lasanka**; inf. **Krystyna Luto** (Krajewska), ur. 1952, rodzice ur. o. 1919, m. 1924, rolnik, obecnie rencistka, babcia ze strony mamy. Zapisła Żaneta Jarzębowicz, LO w Sejnach, kl. Ia. Data zapisu 08.05.2018.

3. Karolin; inf. **Helena Czokajło**, ur. 02.07.1924, rolnik, SP. Sąsiadka. Zap. Klaudia Hościk, SP Karolin, kl. IV. Data zapisu: 05.2016.

3a. Białowierśnie, **bd.**

5. Giby; inf. **Zofia Niemkiewicz**, ur. Giby 1919 r., SP, rodzice ur. Giby m. 1885 r., o. 1883 r. Zap. 13.12.1980 r. Liliana Sokół, ur. Giby 1946 r.

5-I. Giby; inf. **Janina Margiewicz**, zap. Katarzyna Jadeszko, Fil. Pol.

5a. Konstantynówka; inf. **Teresa Ogórkis**, ur. Rygol 1934 r., SP, emerytka, wcześniej rolnik, rodzice ur. m. Gruszki, o. Rygol. Zap. 06.05.2004 r. Izabela Miszkiel, ur. Sejny 1983 r., NKJP, II rok, zam. Konstantynówka.

5b. Pomorze; inf. **Janina Ogórkis**, ur. Sejny 1939 r., rolnik, SP, rodzice ur. m. Joanna, 1911 r. o. Piotr, 1908 r. Babcia eksploratora; zap. 1) Mariusz Świącicki, zam. Pomorze; 2) Maciej Żacicki, zam. Zelwa?, ZSCKR w Sejnach, Ia BT; data zap. 04.05.2014 r.

6*. Pogorzelec; inf. **Zenobia Baranowska**, ur. Sarnetki 1933 r., gospodyni domowa, niepełne podstawowe, poza wsią 1933-54 r. - Sarnetki, rodzice ur. Sarnetki m. 1897 r., o. 1888 r., Babcia eksploratora; zap. 1) Łukasz Baranowski, ZSCKR Sejny, technikum kl. Ia BT, zam. Pogorzelec; data zap. 22.05.2014 r.; 2) Monika Muraczewska IV kl. SP w Karolinie, 24.05.2016 r.

6-I. Pogorzelec; inf. **Stefan Krzemiński**, ur. Pogorzelec 1935 r., rolnik, drwał, poza wsią 1956-58 r. w wojsku, wykształcenie średnie, rodzice ur. Pogorzelec, m. Józefa 1898 r., o. Franciszek 1897 r., wujek eksploratora; Zap. 24.05.2015 r. Agata Kubryń, SP w Karolinie, kl. 6, zam. Pogorzelec.

6-II. Pogorzelec, inf. **Zofia Myszczyńska**, ur. 1918 r., pochodzi z Macharc, 4 klasy SP; zap. mgr Aneta Myszczyńska, 2000 r. UwB.

6-III. Pogorzelec, inf. **Stanisław Myszczyński**, ur. 1911 r., pochodzi z Macharc, 2 klasy SP; zap. mgr Aneta Myszczyńska, 2000 UwB.

6-IV. Pogorzelec; inf. **Anna Milewska**, ur. Giby 14.05.1934 niepełne podstawowe, rolnik. Zapisał 15.05.2018 r. prawnuk, Arkadiusz Sawicki, uczeń LO w Sejnach, kl. I BG.

6a. Gremzdówka; inf. **Wanda Wasilewska**, lat 52, zam. Gruszki, wieś rodzinna Gremzdówka. Zap. Katarzyna Śłużyńska KNJP Suwałki, II A.

7. Studziany Las, inf. **Jadwiga Rydzewska**, ur. Studziany Las 1923 r. Rodzice: o. ur. tu, m. w Maćkowej Rudzie, rolnik, mieszka od urodzenia, wykształcenie średnie. Zap. w r. 2016 Amelia Rydzewska, SP Karolin, kl. IV.

7a. Sarnetki; inf. **Alicja Korenkiewicz**, ur. Konstantynówka 1945 r., rolnik, SP, poza wsią 1945-65 r., rodzice ur. m. Grudziwyszczyna 1901 r., o. Pomorze 1903 r. Babcia eksploratora; zap. Patrycja Korenkiewicz, zam. Sarnetki, ZSCKR w Sejnach, kl I RT; data zapisu: 2014.

7a-I. Sarnetki; inf. **Jan Korenkiewicz**, ur. Sejny 1955 r., rolnik, SP, poza wsią 1974-76 r., rodzice ur. Sejny 1920 i 1935 r.; zap. Wojciech Korenkiewicz, SP w Karolinie, kl. IV, zam. Giby; data zapisu: 01.06.2015 r.

7a-II. Sarnetki, inf. **Józef Nowalski**, ur. 1924 r. w Sarnetkach, 5 klas SP; zap. mgr Aneta Myszczyńska, 2000 UwB.

11. Zelwa; inf. **Antonina Maciejunas**, 4 klasy SP, ur. 1931 Budwieć, rodzice: o. 1903 Budwieć, m. 1905 Zelwa; inf. mieszka w Zelwie od urodzenia, na dłużej nie wyjeżdżała. Zap. 29.05.97 Iwona Sowulewska, nauczycielka.

Gmina KRASNOPOL (skrót **Kras**)

2. Jegliniec; inf. **J. Butkiewicz**, lat 82, zap. B. Mocarska, 1954 r.

2-I. Jegliniec, inf. **Lucjan Gałaszewski**, ur. Jegliniec 1934, rodzice oboje ur. w tej wsi w 1902 r., rolnik, podstawowe. Zapisała 11.04.2017 r. Aneta Polakowska, pracownik administracji GS Sejny.

2a. Linówek; inf. **Józef Luty**, ur. Linówek 1927 r., 4 klasy, rolnik, rodzice ur. m. Linówek 1894 r., o. 1895 r.; zap. 19.04.2003 r. Aneta Baranowska, ur. 1982 r., NKJP, zam. Szlinokiemie; zał. „Skąd powstał Linówek”.

2a-I. Linówek; inf. **Antoni Kosakowski**, ur. Linówek 1948; rodzice ur.: o. 1905, m. 1910; rolnik, podstawowe; zap. 21.03.2019 wnuk bd.

2b. Jeglówek; inf. **Ignacy Karłowicz**, ur. Gremzdel 1952 r., rolnik, SP, rodzice ur. Gremzdel, m. 1916 r., o. 1921 r., Dziadek eksploratora; zap. Konrad Krzywicki, ZSCKR Sejny, klasa II technik mechanizacji rolnictwa, zam. Jeglówek; data zap. 27.05.2014 r.

5b. Piotrowa Dąbrowa (Pietrowizna); inf. **Eugenia Pietrewicz**, rolnik, 6 klas SP, wypełniła KK. 22.03.2017.

6-I. Krasnopol; inf. **Krystyna Ambrosiewicz**, ur. Czerwony Krzyż 16.11.1939; rodzice: o. Czerwony Krzyż 1914, m. Wychodne 1906. Zapisał Damian Ambrosiewicz ZSCKR III GBT.

6-II. Krasnopol; inf. **Danuta Janina Sobocińska**, ur. Krasnopol 1933 r., rolnik, mała matura, poza wsią 10 lat, rodzice ur. m. Józefa 1903 r., o. Bronisław 1900 r. Babcia eksploratora; zap. Marta Sobocińska, ZSCKR Sejny, technikum kl. I RT, zam. Sejny; data zap. 18.05.2014 r.

6-III. Krasnopol; inf. **Krystyna Hołdyńska**, ur. Boksze Nowe 1946 r., rolnik, rencistka, rodzice ur. m. w Białogórach Tobołowo 1928 r., o. Boksza, ma 75 lat; zap. Aleksandra Poświatowska, uczennica, I LO im. M. Konopnickiej w Suwałkach, kl. III a, zam. Suwałki; data zap. 23.10.2011 r.

6b. Pawłówka; inf. **Krystyna Jodzis**, ur. Sejny 1939 r., gospodyni domowa, SP, poza wsią w 1958 r., rodzice ur. m. Krasne 1911 r., o. Orlinek 1910 r. Babcia eksploratora; zap. Konrad Jodzis, zam. Pawłówka, ZSCKR Sejny, klasa Ia BT; data zap. 17.05.2014 r.

6b-I. Pawłówka; inf. **Antoni Grzęziński**, ur. Pawłówka 1923 r., 7 klas, poza wsią w Niemczech 1941-43 r., rodzice ur. m. w Tarówce, o. w Pawłówce; zap. Edyta Kornatowska, ZSZ nr 3 im. S. Staszica Siedlce, zam. Mokobody; data zapisu: 12.07.1989 r.

7. Stabieńszczyzna; inf. **Hubert Karłowicz** ur. 1936 Sejny, nauczyciel zawodu; rodzice: Nadpolówka o. 1901. Zap. 06. 2018 r. wnuczek, Michał Karłowicz, ZST Suwałki, kl. I TEL.

9. Aleksandrowo; inf. **Wenanty Malinowski**, ur. Aleksandrowo 1936 r., 2 lata w wojsku w Krakowie, podstawowe, rolnik, rodzice ur. m. Krasnopol 1910 r., o. Krasne 1905 r., znajomy rodziców eksploratora; zap. Bożena Bartosiewicz, ur. Sejny 1979 r., zam. Krasne; data zap. 20.05.2004 r.

9a.** **Krasne;** inf. 1) **Paweł Leszczyński**, ur. Gremzdy Polskie 1908 r., 3 klasy, rodzice ur. Gremzdy Polskie; inf. 2) **Bronisława Leszczyńska**, ur. Nowy Bród 1909 r., 4 klasy, rodzice ur. Nowy Bród; inf. 3) **Halina Leszczyńska**, ur. Linówek 1942 r., 8 klas, rodzice ur. Linówek; zap. Beata Anna Świącka, ur. Suwałki 1971 r., LO im. Konopnickiej w Suwałkach, zam. Suwałki; data zap. 10.07.1989 r.

9a-I. Krasne; inf. **Janina Pietkiewicz**, ur. 1028 r., pochodzi z Bossych, 3 klasy SP; zap. mgr Aneta Myszczyńska, 2000 r. UwB.

9a-II. Krasne; inf. **Antoni Pietkiewicz**, ur. 1921 r. 7 klas SP; zap. mgr Aneta Myszczyńska, 2000 r. UwB.

10. Żłobin; inf. **Janina Krupińska**, ur. Żłobin 1926 r., niepełne podstawowe, rolnik, rodzice ur. m. 1898 r., o. 1888 r.; zap. w r. 29.10.2011 Klaudia Czarniecka, I LO im. M. Konopnickiej w Suwałkach, kl. I C.

10a. Skustele; inf. **Honorata Malinowska**, ur. Pawłówka 1922 r., 4 klasy, rodzice ur. Pawłówka; zap. Elżbieta Świsłowska, ur. Sejny 1972 r., LO w Sejnach, kl. III, zam. Aleksiejówka; data zap. 12.07.1989 r.

12. Głuszyn; inf. **Wacława Rutkowska**, ur. Wolne 1931 r., 3 klasy SP, rolnik, m. ur. w Szurpiłach, Babcia eksploratora; zap. Edyta Rutkowska, ur. Suwałki 1979 r., NKJP, II rok gr. A, zam. Suwałki; data zap. 03.05.2002 r.; nazwa gwarowa wsi Ruskie Gremzdy.

12a. Gremzdy Polskie; inf. **Wojciech Bobrowski**, ur. 1936. Rodzice: o. 1902 Gremzdy, m. 1903 Kaletnik; rolnik, SP. Zap. 13.12.2015 r. wnuk, Damian Bobrowski, ZSCKR w Sejnach, kl. III B.

14. Maćkowa Ruda; inf. **Jan Jakubowski**, ur. Maćkowa Ruda 1938 r., stolarz, sanitariusz, rolnik, pilarz, 7 klas, poza wsią 1963-64 r. – w okolicach Kanału Augustowskiego, 1957-58 r. - w Gołdapi, 1959-61 r. w wojsku, także w Brodnicy, Trzebiatowie, za Kołobrzegiem, rodzice ur. o. Maćkowa Ruda 1902 r., m. Macharce 1915 r., ktoś z bliskiej rodziny eksploratora; zap. Karczewska Karolina, ZSCKR w Sejnach, kl. I Technik żywienia, zam. Buda Ruska; data zap. 19.05.2014 r.

15. Stabieńszczyzna; inf. **Hubert Karłowicz** ur. 1936 Sejny, nauczyciel zawodu; zap. 2018 r. wnuk, Michał Karłowicz, ZST Suwałki, kl. I TEL.

17. Czerwony Krzyż; inf. **Napoleon Korzun**, lat 73, ur. w 1924 r. w Czerwonym Borze, 7 klas SP, rolnik. Zapisła Agnieszka Korzun, KNJP w Suwałkach.

18. Jeziorki; inf. **Henryka Teofila Sitko**, ur. Jeziorki 01.01.1937 r.; rodzice ur. Jeziorki, o. 1887, m. 1897; rolnik, SP. Zapisła 28.10.2015 r. Justyna Dochód, ZSCKR w Sejnach, kl. III PT.

18-I. Jeziorki; inf. **Aleksandra Faszczewska**, ur. w 1948 r. Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 3 w Białymstoku, licencja gastronomiczna, kucharz; zapisła Teresa Marcinkiewicz, ZSCKR w Sejnach, kl. I PT.

Gmina PUŃSK (skrót **Puń**)

1. Krejwiany; inf. **Emilia Stankiewicz**, ur. Szolmany 1910 r., 1 klasa, rencistka, w czasie II wojny 4 lata na Litwie; zap. Teresa Wiszniewska, ur. Puńsk 1963 r., LO Puńsk III klasa, zam. Krejwiany; data zap. 20-30.12.1980 r.

1-I. Krejwiany; inf. **Bronisława Makowska**, ur. 1928 r. w Krejwianach; rolnik, gospodyni domowa, 3 klasy w Puńsku, deportacja do Litwy od maja do listopada 1940 r. Rodzice ur. o. Krejwiany 1897, m. Szarkis (Litwa) 1898. Zapisał Jan Gryguć, ZSCKR w Sejnach, kl. III bt, babcia ze strony matki.

2. Puńsk; inf. **Jan Budziejko**, ur. Dajlidzanie 1944; rodzice: o. Kalinowo 1911, m. Żeminy 1906. Zap. wnuczka, Maria Prandzik ZSCKR Sejny III.

2a. Wołyńce; inf. **Aniela Woźnialis**, ur. Puńsk 1908 r., 4 klasy SP, zap. 10.12.1980 r. Janina Woźnialis, ur. Puńsk 1963 r., LO Puńsk III klasa,

2b. Giłusze; inf. **Pius Kolis**, ur. Giłusze 1916 r., podstawowe niepełne, rolnik, Ojciec eksploratora; zap. Nijola Kolis, ur. Giłusze 1964 r., LO Puńsk II klasa, zam. Giłusze; data zap. 12.12.1980 r.

4. Szlinokiemie; inf. **Aniela Senda**, ur. w r. 1930 w tej wsi; rodzice: o.1900 Aleksandrówka, m. 1904 Zaczarne, wcześniej Boksze; rolnik. Zapisał 7.12.2015 wnuk Ałrydas Senda, ZSCKR Sejny IIIb BT.

4*. Szlinokiemie; inf. 1) ?, ur. Grauże Nowe 1938 r., inf. 2) ?, ur. Szlinokiemie 1929 r.; SP, rencista, obcy, kwestionariusz wypełniany przy pracy inf. w polu); zap. 01.05.2005 r. Jolanta Malinowska, ur. Suwałki 1984 r., ZKN.

7. Ogórki; inf. **Aleksander Jakczyński**, ur. Ogórki 1913 r., 2 klasy SP, rolnik, rodzice ur. m. Alksnenai na Litwie 1871 r., o. Ogórki 1867 r.; zap. 20.12.1980 r. Biruta Jakczyńska, ur. Ogórki 1963 r., LO Puńsk, klasa III.

15. Boksze Nowe; inf. **Anna Ziemiacka-Szymczyk**, ur. 1948 (Oszkinie Szatejnie); rodzice ur. wieś Pokomsze: o. 1913, m. 1922, średnie rolnicze. Zap. w r. 2015 wnuczka, Wioleta Jasińska ZSCKR Sejny II PT.

17. Pelele; inf. **Anna Niewulis**, ur. Żwikiele 1946; rodzice ur. w tej wsi w 1920 r.; w badanej wsi od zamążpójścia, rolnik. Zapisał wnuk 06.12.2015, Dawid Szlauzys, ZSCKR w Sejnach.

Gmina SEJNY (skrót Sej)

1a. Berżniki; inf. **Eugeniusz Popiel**, ur. Sejny 1934; zapisał 20.05.2018 Miłosz Wojciech Karłowicz, LO w Sejnach, kl. I TBG.

4. Dusznica; inf. **Marianna Pietruszkiewiczówna-Klimasara**, ur. Tarnówka 1919 r., 4 klasy SP, rolnik, rodzice ur. m. Żegary, o. Tarnówka; zap. 24.04.2003 r. Teresa Klimasara, ur. Sejny 1982 r., NKJP II A.

6. Bubele; inf. **Donata Ewa Nowalska?**, ur. Janiszki 1941 r., rolnik, SP, poza wsią 5 lat, rodzice ur. o. 1909 r., m. 1913 r.; zap. Krystian Łepkowski, ZSCKR, Technikum, kl. Ia BT, zam. Bubele; data zap. 2014.

6-I. Bubele; inf. **Alfred Sadłoń**, ur. 1938 r., rolnik, SP, rodzice ur. o. 1912 r., m. 1916 r., sąsiad eksploratora; zap. Ewelina Koneszko, ZSCKR w Sejnach I RT, zam. Bubele; data zap. 11.05.2014 r.

6-II. Bubele; inf. **Małgorzata Gibas**, ur. Sejny 1974, rolnik, średnie; rodzice ur. w Sejnach, o. 1943, m. 1950. Zapisała córka, Ewelina Gibas, LO w Sejnach, kl. Iae.

8a. Bosse; inf. **Józef Andrulewicz**, ur. Bosse 1915 r., 4 klasy; zap. Kornel Marcin Miszkiel, ur. Sejny 1982 r., KNJP, zam. Sejny.

8a-I. Bosse; inf. **Stanisława Wichert**, tu ur., 4 klasy SP; rodzice: o. w Gibach, m. w Bossych. Zap. Joanna Góral, KNJP II B.

8a-II. Bosse; inf. **Teresa Żegarska**, ur. Krejwińce 1949, rodzice także w tej wsi, o. 1926 r., m. 1927 r., SP. Zapisała 21.05.18 r. wnuczka, Dominika Żegarska, ZSO Sejny.

9-I. Babańce; inf. **Henryka Duczyłowska (P?)**, rodzice pochodzą z Płaskiej koło Augustowa. Inf. mieszka obecnie w Suwałkach.

12-I. Sejny; inf. **Aniela Pasterz**, lat 93, ur. w Sejnach, do 4 kl. gimn., poza Sejnami okresowo na Litwie i w Brześciu. Od II wojny w Sejnach. zapisała mgr Iwona Lubiecka-Gibas, UwB.

12-II. Sejny, inf. **Jolanta Lubiecka**, ur. 1949, średnie, poza Sejnami pobytu krótkie; zapisała córka, mgr Iwona Lubiecka-Gibas.

12a. Kolonia Sejny; inf. **Anna Lisewska**, ur. Berżniki 1924 r., 6 klas, rolnik, do 1936 r. w Berżnikach, potem Kol. Sejny, rodzice ur. Kolendziszki, zap. Ewa Mikołajczyk, ur. Sejny 1970 r., klasa IIb LO Sejny, zam. Sejny; data zap. 16.09.1986 r.

17. Hołny Wolmera; inf. **Tadeusz Dulewicz**, ur. Podlaski 1927 r., rolnik, 4 klasy, poza wsią 1927-30 r. i 1948-50 r., rodzice ur. o. Podlaski 1895

r., m. Babańce 1905 r., Dziadek eksploratora; zap. Szymon Dulewicz, ZSCKR w Sejnach, klasa III G BT, zam. Hołny Wolmera; data zap. 07.05.2014 r.

17-I. Hołny Wolmera; inf. **Władysław Marian Namiotko**, ur. Hołny Wolmera 1931 r., ślusarz maszynowy, poza wsią SP. Ogrodniki 1938-39 r., 1946-49 r., Gimnazjum Rolnicze Sejny 1949-50 r., Liceum Suwałki 1950-52 r., kurs nauczycieli zawodu Kraków 1952 r. wojsko Lidzbark Warmiński 1952-54 r. Zasadnicza Szkoła Zawodowa Mechanizacja Rolnictwa Sejny 1954 r., rodzice ur. o. Zelwa 1890 r., m. Kiecie 1897 r.; zap. Anna Polens, III E; data zap. 01.11.2011 r.

24. Dubowo; inf. **Anna Budzińska**, ur. Zamieciny? (Dubowo) 1933 r., gospodyni domowa, 5 klas, poza wsią 1958-65 r., rodzice ur. o. Zamieciny (Dubowo) 1903 r., m. Łopuchowo 1900 r., ktoś z bliskiej rodziny eksploratora; zap. Paweł Jarzębowicz, zam. Dubowo; data zap. bd.

24-I. Dubowo; inf. **Biruta Pachutko**, ur. Sejny 01.1960; rodzice: o. Rachelany 1930 r., m. Radziucie 1935 r., podstawowe, rolnik / krawcowa; zapisała 12.12.2015 r. córka, Natalia Nowacka, Dubowo ZSCKR w Sejnach, klasa III.

26. Burbiszki; inf. **Janina Klucznik**, ur. Burbiszki 1942. SP, rolnik. Rodzice: o. Stanisław Zaborski, Piecki 1902, m. Władysława Boguszevska, Hańcza 1010 r. Zap. w r. 2015 wnuczka, Alicja Sankowska, ZSCKR w Sejnach.

POWIAT SUWAŁKI

Gmina BAKAŁARZEWO (skrót **Bak**)

1. Stary Skazdub; inf. **Wiktoria Milewska**, ur. Sadłowina 1922 r., podstawowe, rodzice ur. m. Sadłowina, o. Kamionka. Babcia eksploratora; zap. Elżbieta Brodowska, ur. Gołdap 1982 r., NKJP, rok II, zam. Olecko; data zap. 20.04.2003 r.; załącznik drukowany *Wesele*.

1-I,II,III. Stary Skazdub; bd.

6. Słupie; inf. **Wiktor Jaszczurowski**, ur. Słupie 1949 r., mechanik spawacz, wykształcenie zawodowe, rodzice ur. m. Stoki, 1925 r., o. Słupie, 1922 r.; zap. Bogumiła Jaszczurowska, ur. Suwałki 1983 r., NKJP, zam. Suwałki; data zap. 04.05.2004 r.

11. Sadłowina; inf. **Zygmunt Pietrzeniuk**, ur. Sadłowina 1922 r., SP, rolnik, w Niemczech 1940-45 r., rodzice ur. m. Sadłowina, 1898 r., o. Staki Małe, gm. Koniecbór, 1892 r.; zap. Martyna Gajewska, uczeń I LO im. M. Kopnickiej w Suwałkach kl. I c, zam. Rogówko 19-420 Kowale Oleckie; nazwa gwarowa: *Sadłowizna*; data zap. 04.11.2011 r.

12. Kamionka Stara, inf. **Regina Urbanowicz**, ur. w r. 1923 w Kamionce Starej. Zap. mgr Joanna Kalko, UwB, Białystok 1998.

12-I. Kamionka Stara, inf. **Krystyna Laszkowska**, ur. Widugiery w r. 1945, rolnik, podstawowe; rodzice ur. o. Sadłowina 1921, m. Kaletnik 1921; zapisał wnuk, Rafał Laszkowski, ZST Suwałki, 3 Technik Budownictwa.

12-II. Kamionka Stara; inf. **Waleria Piekarska**.

12a. Kamionka Nowa; inf. **Wacława Łazarska**, ur. w r. 1927 w Kamionce Starej. Zap. mgr Joanna Kalko, UwB, Białystok 1998.

14. Zajączkowo; inf. **Ludwika Sidor**, ur. Zajączkowo 1926 r., rolnik, SP, rodzice ur. m. Zajączkowo. Babcia eksploratora; zap. Justyna Sidor, KNJP Suwałki, grupa B, zam. Suwałki; data zap. 04.05.2005 r.

15. Nowa Wieś; inf. **Zofia Brodowska**, lat 73. Zap. Agnieszka Brodowska KNJP II rok.

15-I. Nowa Wieś; inf. **Stanisław Pietrewicz**, ur. 07.07.1929 Czerwonka; rodzice: o. 1897 Wasilczki, m. 1900 Gembalówka, emeryt, dwie klasy SP. Zapisała 09.05.2003 Marta Młynarczyk, ur. Olecko 1982, KNJP w Suwałkach.

15-II, III. Nowa Wieś; bd

16. Płociczno; inf. **Stanisław Puchalski**, ur. Suwałki 1958, ogrodnik, średnie, o. Krusznik 1928, m. Suwałki 1930; zap. 06.2018 Bartłomiej Wasilewski, ZST kl. I TAU,

18*. Nieszki; inf. Halina i Mieczysław Jurewicz, ur. 1948 r. oraz 1943 r.; zap. Renata Jurewicz, KNJP w Suwałkach, rok II gr. A, zam. Nieszki.

Gmina FILIPÓW (skrót **Fil**)

1. Czarne; inf. brak danych, zap. B. Falińska w 1960 r.

1a. Supienie; inf. **Ryszard Brzęk**, ur. Filipów 1964 r., wykształcenie średnie rolnicze, rolnik, poza wsią 1984-86 r. - wojsko, rodzice ur. m. Blenda 1931 r., o. Supienie 1925 r.; zap. Zuzanna Nejfert, LO im. M. Konopnickiej w Suwałkach, kl. I c, zam. Suwałki; zap. 22.10.2011 r.

5. Filipów Czwarty; inf. **Witold Górski**, kowal, ur. Suwałki 1948, rodzice też, o. 1912, m. 1919, zap. Daniel Ślimkowski, ZST w Suwałkach, kl. I. TA.

5-I. Filipów; inf. **Ludwika Dorszewska**, ur. Filipów 1902. Zapisała Dorota Rembiszewska w r. 1986.

5-II. Filipów; inf. **Czesława Dobkowska**, ur. Jemieliste 1932 r., podstawowe, rodzice ur. Jemieliste, m. Władysława Święcka, o. Franciszek Święcki - rolnicy; zap. Urszula Danielewicz, ur. Filipów 1979 r., NKJP, rok II, zam. Filipów; data zap. 05.05.2005 r.

6. Motule Stare; inf. **Helena Hołubowicz** ur. Motule Stare 22.08.1045, w latach 1963-1984 w Guzach, później w Kowalach Oleckich. Zapisła Aneta Warakomska, ur. 1981 Olecko.

6-I. Motule Stare; inf. **Heronima Rubin**, ur. Stare Motule 1922 r., 6 klas, rodzice ur. Motule Stare, zap. Wioletta Białanowska, ur. Olecko 1970 r., uczennica, zam. Olecko; data zap. 4.07.1986 r.

6-II. Motule Stare; inf. **Jadwiga Kowalewska**, ur. tu w 1924 r., 5 klas SP; m. – Grafinówka, o. Motule. Zap. ucz. Bogusława Siebierańska, Giżycko 1965.

7. Jemieliste; inf. **Władysława Świącka**, ur. Jemieliste 1909, nie chodziła do szkoły, nie wyjeżdżała, rodzice z tej wsi. Zapisła Barbara Szczęsna, LO Warszawa.

9. Rospuda; inf. **Janina Chmielewska**, ur. Rospuda 1913 r. Ojciec 1893 Czarne, matka 1891 Rospuda, rolnik, 6 klas SP. Zapisła Marta Chotyńska, Filipów 1981, NKJP w Suwałkach.

11. Zusno; inf. **Władysław Zieliński**, ur. Zusno 1933 r., rolnik, SP, poza wsią rok 1944 i 1985 do dzisiaj, rodzice ur. m. Chmielówka 1899 r., o. Zusno 1895 r.; zap. Agata Woroniecka, ucz. I LO im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, kl. I c, zam. Bukowa; data zap. 22.10.2011 r.

12. Olszanka; inf. **Leokadia Szulińska**, SP, rodzice pochodzą z Olszanki. Obecnie mieszka w Gołdapi. Zap. Anna Jaremus, stud. IV r. Akademii Podlaskiej.

13. Dębszczyzna Nowa; inf. **Irena Hanc**, ur. Dębszczyzna Nowa 1928 r., emerytka, 3 klasy, poza wsią w czasie II wojny, rodzice ur. m. Matłok 1895 r., o. Dębszczyzna Nowa 1900 r. Babcia eksploratora; zap. Anna i Katarzyna Chałęckie, ur. Filipów 1982 r., NKJP, rok II, zam. Dębszczyzna Stara; data zap. 18.04.2003 r.

13a. Dębszczyzna Stara; inf. **Władysława Domańska**, ur. 1938 Sadówka, o. 1902 Suwałki, m. 1900, Chmielówka Stara; do 1957 inf. zam. Parafianówka, 7 klas SP, babcia eksploratorki, Patrycji Bitowskiej, studentki Fil. Pol. Zapisano styczeń, 2005 r.

Gmina JELENIEWO (skrót Jel)

1a. Zarzecze; inf. **Eugenia Urynowicz**, Osinki 1925; rodzice ur. o. Osinki 1896, m. Żywa Woda 1896, rolnik, 6 klas SP. Zapisła Wioletta Twardowska, ur. Krzywólka 179, UwB V r.

1b. Udziejek; inf. **Regina Kowalewska**, ur. Przełomka 1920; rodzice: o. Przełomka 1876, m. Targowisko 1880; gospodyni domowa, 5 klas SP.

Zapisała wnuczka, Agnieszka Kowalewska, ur. Udziejek 1983, KNJP w Suwałkach, rok II.

2. Sidory; inf. **Wacława Tomaszewska**, lat 70, pochodzi ze wsi Sidory, obecnie mieszka w Gołdapi. Zapisała Agnieszka Tomaszewska, KNJP II rok grupa A.

2-III. Sidory; inf. **Teresa Orchowska**, ur. Leszczewo 1948 r., rolnik, SP, rodzice ur. Leszczewo, m. 1915 r., o. 1913 r., Ciocia eksploratora; zap. 05.2004 r. Katarzyna Toczko, ur. i zam. Suwałki 1983 r., NKJP. Suwałki.

4-II. Gulbieniszki; inf. **Józef Domalewski**, ur. Sidory 1938 r., poza wsią 1 rok (1960) w Bydgoskiem, 4 klasy, rodzice ur. m. Udryn (5 km dalej), o. Sidory; zap. 07.1990 r. Marta Konkol, ur. i zam. Gołdap 1973 r., LO w Gołdapi.

9. Malesowizna; inf. **Anna Żylińska**, ur. Maliszewizna 1896 r., rolnik, poza wsią 1916-41 r. w Suwałkach, od 1941 r. w Ełku; rodzice ur. Malesowizna; zap. Ewa Skup, ur. Mokobody 1968 r., LO w Węgorzowie, zam. Mokobody, uczestniczka obozu gwaroznawczego.

11*. Szurpiły; inf. **Halina Mackiewicz**, ur. Czerwone Bagno 1928 r., w Szurpiłach od 50 lat, rodzice ur. m. Klonoryśc 1905 r., o. Józef Wiśniewski, Czerwone Bagno 1902 r.; zapisały: 1) studentka Małgorzata Bolesta, ur. Białystok 1976, wizyta okazjonalna, data zapisu 22.03.1998; 2) wnuczka, Urszula Mackiewicz, ur. Suwałki 1981 r., NKJP, zam. Szurpiły; zap. 2003 r.

11-I. Szurpiły; inf. **Wacława Żabicka**, ur. Wołownia 1930 r., gospodyni domowa, 2 klasy SP, poza wsią 18 lat, znajoma eksploratora; zap. Aleksandra Oslik, ur. Kozienice 1982 r., NKJP, zam. Augustów; data zap. 18.04.2003 r.; załącznik *Żniwa*.

11-III. Szurpiły; inf. **Zofia Ołowniuk** z domu Kluczyńska, ur. Szurpiły 1919 r., poza wsią 2 lata przymusowych robót w Niemczech (1938-1940), 7 klas w Jeleniewie, rodzice ur. m. Hultajewo (7 km od Szurpił), o. Szurpiły; zap. Wioletta Bykas, ur. Sejny 1973 r., LO im. Sz. Konarskiego w Sejnach, zam. Sejny; data zap. 13.07.1990 r.

11-V. Szurpiły; inf. **Zofia Olszewska**, ur. Szurpiły 1924 r., 5 klas SP w Jeleniewie, od 1950 we wsi Blendy gm. Przerośl, od 1977 r. Suwałki; zap. Emilia Olszewska, rok II gr. A, zam. Suwałki.

12. Jeleniewo; inf. **Eugeniusz Brzostowski**, ur. Jeleniewo 1922 r., SP, poza wsią 3 lata na wojnie, rodzice ur. m. z Kleszczówek koło Smolnik, o. Blenda (24 km od Jeleniewa); zap. Anka Kondracka, ur. Węgorzewo 1974 r., LO Węgorzewo, kl. II c, zam. Węgorzewo; data zap. 07-09.07.1990 r.

12-II. Jeleniewo; inf. **bd.**; zap. Teresa Szumiec, ur. Jeleniewo 1965 r., klasa VIII, zam. Jeleniewo; data zapisu: 11.01.1981.

12a. Kazimierówka; inf. **Józef Sowul**, ur. Kazimierówka 1903 r., rok SP, rodzice ur. m. Kazimierówka, o. Ścibowo; zap. Marta Konkol, ur. Gołdap 1973 r., LO w Gołdapi, kl. III b, zam. Gołdap; data zapisu: 09.07.1990 r.

13. Wołownia (Jeleniewo?); inf. **Jadwiga Pilichowska**, ur. 1932 Rychtyn, SP, zap. w 05.2018 Anna Pilichowska, ZSZ nr 3, wnuczka.

13-I. Wołownia; inf. **Honorata Konikowska**, ur. Toczyłowo pow. Grajewo 1927 r., 4 klasy SP w Toczyłowie, w Wołowni mieszka od 1947 r., rodzice ur. Toczyłowo, zap. Justyna Faszczewska, ur. Augustów 1973 r., LO im. Sz. Konarskiego Sejny, klasa III d, zam. Sejny; data zapisu: 10.07.1990 r.

13-IV. Wołownia; inf. **Leokadia Kisielewska**, rodzice: Stefania i Józef Tomaszewscy, o. z Wiżajn, m. ze wsi Ścibowo; dwie klasy SP. Zap. Marta Świeżyńska.

16. Żywa Woda; inf. **Amelia Połuboczek z domu Klimaszewska**, ur. Żywa Woda 1933 r., 7 klas SP, rolnik, przeprowadzka do Suwałk 1953 r., rodzice ur. m. Żywa Woda 1904 r., o. Olszanka 1901 r., Babcia eksploratora; zap. 2005 r. Agnieszka Połuboczek, ur. 1984 r. i zam. Suwałki, NKJP, rok II.

17. Prudziszki; inf. **Henryk Taraszkiewicz**, ur. Prudziszki 1946; rolnik, SP; rodzice: o. Prudziszki 1896, m. Suchodoły 1946. Zapisał 06.06.18 wnuk, Andrzej Suchta, ZST w Suwałkach, kl. III TB.

Gmina PRZEROŚL (skrót **Przer**)

1. Nowa Przerośl; inf. **Ludwika Waraksa**, lat 80, pochodzi z Kolonii Przerośl. Zap. Małgorzata Waraksa, KNJP II r. w Suwałkach.

1-I. Nowa Przerośl; bd.

7. Przerośl; inf. **Stanisław Wasilewski**, ur. Przerośl 1922 r., 7 klas SP, krawiec, kombatan II wojny światowej, rodzice ur. m. Ewa Żukowska, Czarne, o. Józef Wasilewski, Przerośl; zap. Iwona Jakubowska, ur. Suwałki 1983 r., NKJP, rok II, zam. Suwałki; data zapisu: 30.04.2003 r.; 8 załączników tekstowych + rysunki.

7-I. Przerośl; inf. **Czesława Papleńska**, ur. Kolonia Przerośl 1935, SP, rodzice z Kolonii Przerośl. Zapisła Ewa Jakubowska, ur. Suwałki 1983 KNJP II rok.

7-II. Przerośl; inf. **Marianna Krzykwa**, Kolonia Przerośl 1916, SP. Zap. 19.07.1986 Julita Szymanowska, ur. 1989, ucz. kl. I LO nr 2 w Suwałkach.

7a. Kolonia Przerośl; inf. **Janina Jarzębska**, ur. Kolonia Przerośl 1933 r., SP, rodzice ur. m. Przystajne 1905-07 r., o. Kolonia Przerośl 1913-15 r., inf. na stałe mieszka w Dubeninkach, babcia eksploratora; zap. Katarzyna Wysocka, ur. Gołdap 1982 r., NKJP, II rok, zam. Dąbie koło Gołdapi; data zapisu: 22.04.2003 r.

8-I. Rakówek; inf. **Helena Judzewicz**, ur. Rakówek 1936 r., wykształcenie podst., rolnik, rodzice ur. 1888 r. i 1890 r.; zap. Sylwia Jakubowska, I LO im. M. Konopnickiej w Suwałkach, kl. Ic, zam. Suwałki; data zapisu: 30.10.2011 r.; załączone. zdjęcia inf. i eksploratora.

8-II. Rakówek; inf. **Jadwiga Kamińska**, z domu Trzasko, ur. 1931 w Rakówku, SP, zap. mgr Elżbieta Balczeniuk w r. 2000.

9. Krzywólka; inf. **Honorata Rojek**, ur. Krzywólka 1908; rodzice: m. Bakałarzewo, o. Wysokie pod Raczkami, 4 klasy SP. Zapisła 21.07.1986 Agnieszka Kleczkowska, Augustów 1970, ucz. LO w Augustowie.

9a. Romanówka; inf. **Czesława Waszkiewicz** tu ur. Zapisła Ewa Białobrodzka KNJP II rok, grupa A.

13a. Łanowicze Duże; inf. **Józef Czartoliński**, ur. Łanowicze Duże 1937 r., SP, emeryt, poza wsią Warszawa 1957-59 r., PGR Wętewo 1969-73 r., Suwałki 1974-75 r., rodzice ur. m. Białorogi 1907 r., o. Zusno 1905 r., brat ojca eksploratora; zap. Aneta Czartolińska, ur. Suwałki 1980 r., V rok FP, zam. Suwałki; data zapisu: 02.05.2004 r.

Gmina RACZKI (skrót **Racz**)

5. Wierciochy; inf. **Blandyna Barszczewska**, ur. Jankielówka 1943, SP, rolnik; o. w Jankielówce 1912 r., m. Praska Wielka 1908; zap. Klaudia Barszczewska, ZST w Suwałkach, kl. 2 WZB.

5-I. Wierciochy; inf. **Jadwiga Golub**, ur. w 1914 r. w Wierciochach, rodzice: Apolonia Ołdakowska i Antoni Złotnik tu urodzeni; zap. Grażyna Krzesicka, NKJP II rok.

6. Małe Racзки; inf. **Emilia Lik** z domu Niemczyk, ur. 1924 w tej wsi, 6 klas SP, zap. mgr Elżbieta Balczeniuk w 2000 r.

7. Racзки, inf. **Tadeusz Giczewski**, ur. 1937, rolnik, SP; rodzice: o. ur. 19005, m. 1906; zap. wnuczka, Ewa Giczewska, ZST w Suwałkach, kl. 2.

7-I. Racзки, inf. **Petronela Szulc**, ur. Racзки 1932, rodzice ur. w Moczydłach, o. 1806, m. 1810, rolnik, szwaczka, 3 klasy SP, w latach 1057-76 w Sidrach koło Raczek. Zap.2004 r. wnuczka Ewelina Wasilewska, UwB.

9. Bakaniuk; inf. **Jadwiga Jankowska**, z d. Kasprzyk. ur. 1934 r. w Weronowie, gm. Kalinowo, zap. mgr Elżbieta Balczeniuk w 2000 r.

10. Józefowo; inf. **Sabina Rutkowska**, ur. Grabowo 1921 r., emerytka, wykształcenie carskie niepełne podst., rodzice ur. Gliniska, ciocia eksploratora; zap. 2004 r. Ewa Bednarska, ur. i zam. Suwałki, rok III.:

11. Koniecbór; inf. **Wanda Górską**, ur. 1926 r., szkoła 7-letnia drugiego stopnia, 12 lat we wsi Rosochackie koło Olecka, rolnik, rodzice ur. m.

Osińska Buda 1900 r., o. Kurianki 1897 r., Babcia eksploratora; zap. Justyna M. Górską, ur. Suwałki 1982 r., rok III FP UwB; data zapisu: 28.03.2004 r.

11-I. Koniecbór; inf. **Krystyna Zaręba**, ur. w Koniechorze w 1937 r. ; rodzice: o. 1900 Bakaniuk, m. 1909 Biała Woda, SP, od 1964 do 1970 poza wsią. Zapisała 24.06.2018 wnuczka, Natalia Zawalich ZST, II WZB.

12c. Rudniki; inf. **Genowefa Chmielewska**, ur. Jurkowo Węgorzewskie 1946, rodzice ur. Jaśki, o. 1910, m. 1911, 49 lat poza rodzinną wsią, SP; zapisał wnuk, Paweł Łempio, ZST Suwałki, Monter Zabudowy i Robót Wykończeniowych w Budownictwie.

14. Moczydły; inf. **Jan Szczepański**, ur. Moczydły 1932 r., 2 klasy SP, poza wsią 1 rok Wrocław, rolnik, rodzice ur. ok. 1900 r., dziadek koleżanki eksploratora; zap. Ewelina Jarosławska, ur. Białystok 1982 r., FP UwB, studia zaoczne, zam. Białystok; data zap. 02.05.2004 r.

16. Kurianki Pierwsze; inf. **Wanda Chodkiewicz**, ur. 1933, rodzice o. 1903, m. 1905, SP, rolnik; zap. wnuk, Sebastian Kujalowicz, ZS w Dowspudzie, kl. II Technikum Wet.

22. Witówka; inf. **Franciszek Kotarski**, ur. Witówka 1948 r., podstawowe, zbrojarz, betoniarz, rodzice ur. m. Jabłońskie 1908 r., o. Witówka 1891 r.; zap. Dominika Bliniewska, kl. Ic LO im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, zam. Suwałki; data zapisu: 30.10.2010 r.

Gmina RUTKA TARTAK (skrót **RutT**)

4. Sikorowizna; inf. **Anna Lutkiewicz**, ur. 08.12.1936 w Sudawskich koło Wiżajn, zam. w Sikorowiźnie, 3 klasy SP, w latach 1960-1966 przebywała we wsi Bućwinka k. Gołdapi; rodzice: o. ur. Poszeszupie 1888, m. Kamionka 1898. Zap.17.01.2005 wnuczka, Maria Ewa Lutkiewicz, ur. Suwałki 1980, KJP III rok zaoczny.

14. Bondziszki; inf. **Marianna Świerubska**, ur. 1937 Bondziszki; rodzice tu ur., o. Władysław Walenciewicz 1897 r., m. 1903 r.; rolnik, SP; zap. 26.05. 2018 r. wnuczka, Patrycja Świerubska, ZST w Suwałkach, kl. III TB.

25. Jałowo, inf. **Robert Zabłocki**, ur. Suwałki 1969, elektryk od 1990 r. , średnie. Zapisał 06.08.18 syn Jakub, uczeń ZST w Suwałkach, kl. I TAU.

Gmina SUWAŁKI (skrót **Suw**)

3. Potasznia, inf. Beata Sender, Salon Fryzjerski.; zap. **Barbara Jasińska**, ZST w Suwałkach, kl. II WZB; data zapisu 05.2018.

3-I*. Potasznia; inf. **Stanisław i Zofia Leszczyccy**.

3-II*. Potasznia; inf. **Franciszek i Janina Gwiazdowscy**.

3-V. Potasznia; inf. **Wacław Wojciechowski**, ur. Potasznia 1948 r., rolnik - rencista, wykształcenie. średnie, poza wsią w wojsku, rodzice ur. m. Stefania 1922 r., o. Stanisław 1914 r.; zap. Ewa Ołów, I LO im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, kl. I b, zam. Suwałki; data zapisu: 28.10.2011 r.

7a. Stary Bród; inf. **Irena Tylanda**, ur. Krzywe 1931 r., 4 klasy SP, rolnik, rodzice ur. Krzywe, m. 1912 r., o. 1905 r.; zap. Agata Lewandowska, ur. Reszel 1981 r., rok II NKJP, zam. Suwałki; data zapisu: 22.04.2003 r.

12. Suwałki; inf. **Maria Rackiewicz**, ur. Suwałki 1958, o. Olecko 1975, m. Suwałki 1981; kucharka, średnie; zap. 06. 2018 r. wnuczka, Wiktoria Cwalina, ZST Suwałki, kl. II WZB.

12-I. Suwałki; inf. **Maria Mitkow**, ur. Suwałki 1921 r., rodzice ur. Suwałki, m. 1900 r., o. 1899 r. Babcia eksploratora; zap. Monika Mitkow, ur. Suwałki 1983 r., NKJP, zam. Suwałki; data zap. 15.01.2005 r.

12-II. Suwałki; inf. **bd**, zap. Dorota Rogala, kl. IIIa.

12-III. Suwałki; inf. **bd**; zap. Monika Michniewicz.

12-IV. Suwałki; inf. **Henryka Żuchowska**, ur. 1960 Filipów; pracownik biurowy, pomaturalne, rodzice: o. 1909, m. 1916; KK. Zapisał 11.06.2018 Jakub Żuchowski, ZST w Suwałkach, I TAU.

12-V. Suwałki; inf. **Radosława Żynda**, ur. Przerośl 1925; rodzice: o. ur. Olszanka 1886, m. Piecki 1892; do wojny Przerośl, okres wojenny Osowa, po wojnie Suwałki; dwie klasy liceum. Zapisła 20.01.05 wnuczka, Ilona Kruszyńska, ur. Suwałki 1875, III rok KN w Suwałkach,

12-VI. Suwałki; inf. **Krystyna Bukowska**, ur. Suwałki, 1949; rodzice ur. Suwałki, o. 1906, m. 1910. Zap. 06.2018 r. Michał Książko, kl. I.TEL.

12-VII. Suwałki; inf. **Tadeusz Józwiak**, ur. 08.10.1939 Szreńsk, rodzice też Szreńsk. Zapisał Piotr Ostrowski, ZST w Suwałkach, I TEL.

12-VIII. Suwałki; inf. **Dziadek**, przewoźnik, emeryt. Zap. 06.2018 wnuczek, Mateusz Czokajło, ZST Suwałki, kl. I TEL. Techn. nr 3.

12-IX. Suwałki; inf. **Sabina Rakowska**, ur. Krepojcice 1966, rolnik, SP; zapisał wnuk, Dominik Jakubowski ZST I, TEL.

12-X. Suwałki; inf. ?; zap. Agnieszka Rostkowska, NKJP Suwałki.

12-XI. Suwałki; inf. **Leokadia Pieczyńska**, ur. w r. 1928 we wsi Wójtowce, pow. Augustów przed 39 r., rodzice ur. w tej wsi, rencistka, SP. Od 1957 r. mieszka w Suwałkach. Babcia koleżanki. Zap. 24.03.03 Małgorzata Ofiarowicz, ur. 1981 w Suwałkach, NKJP w Suwałkach.

12-XII. Suwałki; inf. ?; zap. studentka, NKJP Suwałki.

12-XIII. Suwałki; inf. ?; zap. Aneta Stecz, NKJP Suwałki.

12a. Mała Huta; inf. **Leokadia Chomicz**, ur. Mała Huta 1936 r., niepełne podstawowe, gospodyni domowa, rodzice ur. m. Okuniowiec 1914 r.,

o. Mała Huta 1910 r. Babcia eksploratora; zap. Emilia Chomicz, ur. Suwałki 1982 r., NKJP, zam. Mała Huta; data zapisu: 23.04.2003 r.

12b. Biała Woda; inf. **Stanisława Kalinowska**, ur. Biała Woda 1921 r., rodzice ur. m. Biała Woda, o. Piecki; zap. Jolanta Różyńska, ur. Suwałki 1982 r., NKJP, II rok grupa A, zam. Suwałki; data zap. 23.04.2003 r.

12d. Radziuszki; inf. **Janina Wichert** lat 80, ur. w Sumowie (sąsiednia wieś), zapisała mgr Katarzyna Wiesława Wichert w r. 2003.

13. Osinki; inf. **Eugenia Domin**, ur. 14.03.1929, jedna klasa SP, zapisała Agnieszka Kućmierz, KNJP w Suwałkach.

14*. Lipniak; inf. **Czesława Michniewicz**, ur. Annowo 1939 r., emerytka, wykształcenie podstawowe., do wsi przybyła po ślubie, rodzice ur. m. Bilbinowo 1909 r., o. Poddubówek 1904 r.; inf. **Aleksander Michniewicz**, ur. Lipniak 1936 r., rolnik - emeryt, SP, rodzice ur. m. Lipniak 1913 r., o. Zielone Kamedulskie 1913 r; zap. Marcin Michniewicz, I LO w Suwałkach. klasa I, zam. Lipniak; data zapisu: 03.11.2011 r.

15. Nowa Wieś; bd.

15-I. Nowa Wieś; inf. **Władysława Poźniak**, ur. Jasionowo 1924.; rodzice ur. we wsi Rychtyn, o. 1888, m. 1890., do 39 r. Leszczewo, Stary Folwark; SP, sąsiadka. Zapisała 10.05.2004 r. Sylwia Kowalewska, ur. Suwałki 1982, KNJP w Suwałkach.

15-II. Nowa Wieś; inf. **Wacław Kukowski**, ur. Nowa Wieś, 1926; o. ur. Nowa Wieś, m. Krzywe, rolnik; zapisała 26.05.2004 r. Joanna Perkowska, ur. Suwałki 1983, KNJP w Suwałkach, II rok.

16. Okuniowiec; inf. **Łucja Franciszka Osiecka**, ur. Jegliniec 1924 r., gospodyni domowa, niepełne podstawowe, do 25 roku życia w Jeglińcu, rodzice ur. m. Grałże 1886 r., o. Jegliniec 1884 r. Babcia eksploratora; zap. Marta Osiecka, ur. Suwałki 1981 r., NKJP, r. II, zam. Okuniowiec; data zapisu: 20.05.2003 r.

20. Przebród; inf. **Helena Puza**, ur. Malesowizna 1924 r., rencistka, 5 klas SP, do 1976 r. w Gołdapi, sąsiadka eksploratora; zap. Anna Kwiatkowska, ur. Gołdap 1982 r., NKJP IIa, zam. Przebród; data zapisu: 20.04.2003 r.

23. Leszczewo; inf. **Leokadia Konopacka**, lat 60, zamieszkała w Suwałkach; zapisała Dorota Puza, KNJP w Suwałkach, rok II, grupa A.

24. Sobolewo; inf. **Henryk Romanowski**, lat 59, wieś Sobolewo 10; zap. VI. 2018 r. Michał Romanowski, zam. Sobolewo, ZST w Suwałkach 3TB).

24-I. Sobolewo; inf. **Sabina Romanowska**.

24a. Czerwony Folwark, inf. **Krystyna Andruszkiewicz**, ur. wieś Góra 1951; m. ur. Bartnia Góra; rolnik, podstawowe; zapisał wnuk, Kamil Pietkiewicz, 06.06.2018, ZST w Suwałkach, kl. III wielozawodowa.

25a. Magdalenowo; inf. **Anna Forencewicz**, lat 65, zam. obecnie w Suwałkach. Zapisała córka, Bogusława Forencewicz, KNJP rok II, grupa B.

28. Zielone I, II; inf. **Jadwiga Kaszuba**, ur. Zielone, obecnie mieszka w Suwałkach. Zap. Anna Smoleńska KNJP II rok A, w Suwałkach.

28a. Zielone Królewskie; inf. **Stefania Złotnik**, 89 lat, SP, emerytka; siostra prababci eksploratora; zap. Emilia Złotnik, kl. I B LO im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, zapisano: 02.11.2011 r.

32. Gawrych-Ruda; inf. **Władysława Kondratowicz**, ur. Krasnopol 1914 r., wykształcenie podstawowe, rodzice ur. m. Krasnopol 1884 r. o. Księżawieś? 1870 r. Babcia eksploratora; zap. Radosław Berus, ur. Suwałki 1983 r., NKJP, zam Gawrych-Ruda; data zapisu: 10.05.2004 r.

32-II. Gawrych-Ruda; inf. bd; zapisał Mateusz Masalski, ZST, klasa II WZB.

33. Żyliny; inf. **Kazimierz Wolski**, ur. 1937, SP, rolnik, okres II wojny poza wsią. Zapisała 11.03.2004 Anna Walczyńska, studia V rok.

35. Wiatrołuża Pierwsza; inf. **Teodozja Chmielewska**, ur. 04.03.1944 Wysokie; rodzice o. 1905, m. 1913, SP; babcia eksploratora.

35-I. Wiatrołuża Pierwsza; inf. **Wacław Sanicki**, ur. Polule 1941, m. ur. Morgi, o. Polule 1900; rolnik, podstawowe rolnicze; zapisał wnuk.

36. Piertanie; inf. **Anna Chałko**, ur. 1925 r. we wsi Józefowo, w woj. suwalskim, wyszła za mąż w 1946 r. i przeprowadziła się do wsi Piertanie. Zapisała Małgorzata Nowel, studentka UwB, w 1999 r.

7. Postawelek; inf. **Józef Murawski**, ur. 1956 r. Postawelek, ojciec z tej wsi; technikum rolnicze. Zapisała Małgorzata Nowel, UwB w r. 1999.

Gmina SZYPLISZKI (skrót Szypl)

2b. Mikołajówka; inf. **Stefan Poniszko**, ur. Aleksandrówka 1930 r., 5 klas, rodzice ur. m. Szypliszki, o. Aleksandrówka; zap. Zyta Iwaszko, ur. Puńsk 1971 r., nauczycielka; wizyta okazjonalna; data zapisu: 10.05.1998 r.

6a. Lipniak; inf. **Michał Kisielewski**, ur. 1940 r., 7 klas SP, rolnik, rodzice ur. m. Lipniak 1903 r., o. Sidory 1910 r., wujek eksploratora; zap. Agnieszka Burzyńska, ur. Suwałki 1982 r., NKJP, rok II, zam. Suwałki; data zapisu: 21.04.2003 r.

6a-I. Lipniak; inf. **Henryk Ciepielewski**, ur. Lipniak 1926, rolnik, średnie, sąsiad. Zapisała 22.04.03 Agnieszka Karbowska, KNJP II rok.

13. Kaletnik; inf. **Scholastyka Kaszkiel**, lat 76, ur. w Kaletniku, rodzice także w tej wsi. Zapisał Rafał Jaczewski, KN II rok, grupa B.

13a. Węgielnia; inf. **Bonifacy Grądzki**, ur. Węgielnia 1925 r., rolnik, 2,5 roku w więzieniu za broń i amunicję, 3 klasy SP, rodzice ur. m.

Kalety, o. Węgielnia; zap. Anna Grabowska, ur. Suwałki 1981 r., II rok studiów NKJP, zam. Węgielnia; data zapisu: 22.04.2003 r.

17a. Polule; inf. **Stanisława Baluta**, ur. 27.11.1926 Dębowo, rodzice też z tej miejscowości. Brak wykształcenia, sąsiadka. Zapisała 09.05.2004 Monika Malinowska, ur. Suwałki 1982, zam. Polule, KNJP Suwałki.

17a-I. Polule; inf. **Danuta Mikielska**, ur. Polule 1954; rodzice: o. Polule 1929, m. Jeleniewo 1930, rolnik, wykształcenie zawodowe. Zapisał Andrzej Janusz Gorski, ur. Suwałki 1977, SP 11 w Suwałkach.

17a-III. Polule; inf. **Jadwiga Wałęjko**, zap. Monika Malinowska, KNJP II a.

17a-IV. Polule; inf. **Janina Henryka Maksimowicz**, ur. Polule 1931; rodzice: o. Janówka 1926; m. Polule 1931, rolnik, średnie. Zapisała 22.03.2017 Aneta Malinowska, Zespół Szkół w Kaletniku, kl. I Gimn.

19. Aleksandrówka; inf. **Stanisław Sarafin**, ur. Aleksandrówka 39. rolnik, SP, sąsiad. Rodzice: o. ur. 1923 r. Aleksandrówka, m. 1920 r. Mikołajewka; Zapisała 05.2004 Teresa Ambrosiewicz, ur. 1983 Suwałki, II rok NKJP.

Gmina WIŻAJNY (skrót **Wiż**)

5. Wiżajny; inf. **Anna Andruszkiewicz**, ur. Wiżajny 1923 r., praca. w Gminnym Ośrodku Zdrowia, śpiewaczka ludowa w Wiżajnach; podczas wojny pracowała 5 lat w Bolciach u rodziny niemieckiej, 6 klas SP. Rodzice ur. Wiżajny, znajoma eksploratora; zap. Dagmara Czerwińska, ur. Węgorzewo 1982 r., II rok NKJP, zam. Wiżajny; data zap. 22.04.2003 r.

5-IV. Wiżajny; inf. **Marianna Wysocka**, ur. Wiżajny 1949 r., krawcowa, od 1970 r. nie mieszka w Wiżajnach, rodzice m. Wiktoria z domu Zackiewicz, o. Piotr Prucko; zap. Daniela Stilger, I LO im. M. Konopnickiej w Suwałkach, kl. I c, zam. Suwałki; data zap. 03.11.2003 r.

11a. Poplin; inf. **Antoni Kochnowski**, ur. 1939 r., emeryt, SP, poza wsią 23 lata, rodzice ur. 1915 r. i 1917 r.; zap. Ewelina Kochnowska, I LO w Suwałkach, kl. I, zam. Suwałki; data zap. 30.10.2011 r.

POWIAT WĘGORZEWO

Gmina BUDRY (skrót **Budry**)

8. Budry; inf. **Maria Bazylewicz**, ur. Wola Wielka 1926 r., szkoła podstawowa, do 1947 r. w Woli Wielkiej, 1940-45 r. w Besarabii, 1945-47 r. w Warszawie, 1947 r. wyjazd do Buder, rodzice ur. m. Wola Wielka, m. 1905

r., o. 1889 r.; zap. Alicja Borowiecka, ur. gmina Giżycko 1977 r., zam. Ołownik, gm. Budry; data zap. 09.04.2004 r.

Gmina POZEZDRZE (skrót **Pozez**)

2. Przytuły, inf. **Jadwiga Grabowik**, ur. we wsi Szuszałewo w 1919 . Zapisła 31.03.2004 r. Kamila Miszkiewicz-Ponikewska, stud. V r. Fil.Pol, UwB.

Gmina WĘGORZEWO (skrót **Węg**)

14-I. Węgorzewo; inf. **Barbara Chudzińska**, z domu Syta, ur. 28.09.1933 r. we wsi Wielkolas w woj. lubelskim. W 1948 r. zamieszkała z rodzicami we wsi Brzozowo koło Węgorzewa. Od r. 1954 mieszka w Węgorzewie; wykształcenie średnie. Zapisła wnuczka, Emilia Chudzińska, KNJP II rok, grupa A (1901/1902).

DAWNE WOJ. OLSZTYŃSKIE

POWIAT I GMINA KĘTRZYN

Pręgowo (skrót KĘTRZYN), inf. **Teresa Pietkiewicz**, ur. 19.10.1933 r., rodzice ur. o.1901, m.1902. wykształcenie rolnicze, kierownik sklepu. Zapisła 23.03.2005 r. Karolina Korenik, ur. Kętrzyn 1982, AP.

POWIAT SZCZYTNO

Kałęczyn, gmina Dźwierzuty, (skrót SZCZYTNO), inf. **August Szantowski**, lat 73, rolnik, bartnik, 4 lata w Niemczech w kopalni węgla; SP. Zapisał Edward Rudziński 27.VI,1960 r. student II r. Filologii Polskiej (seminarium prof. B. Bartnickiej). Wieś mała, 20 km od Szczytna.

POWIAT NIDZICA

gmina Janowiec Kościelny

Krusze (skrót NIDZICA 1), inf. **Józef Nachtygal**, ur. Krusze 1926, 4 klasy, rodzice ur. o. Krusze, m. Szemplino Czarne, rolnik; zapisła 28.04, 2008 Angelika Nachtygal, kl. V SP w Waniewie Grabowie.

Nowa Wieś Wielka (skrót NIDZICA 2), inf. **Teresa Kucińska**, ur. 1934 r. w tej wsi; zapisał 18.06.2006 Tomasz Wiśniewski, uczeń kl. IIa Gimnazjum im. Papieża Jana Pawła II w Wieczfn.

Nowa Wieś Wielka (skrót NIDZICA 3), inf. **Adam Kazimierz Bonalski**, ur. w tej wsi w r. 1934; rodzice ur.: o. Wieczfnia Kościelna r.1905, m. w badanej wsi r. 1906; 4 klasy SP, emeryt. Zapisła 28.02.2008 Katarzyna Kołodziejska, II rok Fil. Pol.

Szczepkowo-Borowe (skrót NIDZICA 4), inf. Mirosław Szczepkowski, ur. 13.07.1930; rodzice ur. o. Stanisław 1888, m. Pelagia 1898, wysiedleni do Niemiec, byli 5 lat, 4 klasy SP; zapisała 29.04.2008 prawnuczka Aleksandra Szczepkowska, kl. V SP w Waśniewie-Grabowie.

Zaborowo (skrót NIDZICA 5), inf. Henryka Wilamowska, ur. 7.02.1935 r. w Zaborowie, 4 klasy SP; zapisała 28.01.2008 Paulina Wilamowska, ucz. V kl. SP w Waśniewie-Grabowie.

POWIAT DZIAŁDOWO

Kisiny (skrót DZIAŁD 1), gmina i pow. Działdowo.
inf. lat 76, ur. i mieszkająca w okolicach Gdańska do 23 roku życia; po wyjściu za mąż przeniosła się do wsi Kisiny. Zapisła 20.06 2006 wnuczka, Małgorzata Wiśniewska, Filologia Polska, studia zaoczne.

Lidzbark (skrót DZIAŁD 2), pow. Działdowo,
inf. **Teresa Michalak**, lat 54; zapisała Magdalena Samulewska, stud. I roku Filologii Polskiej w Mławie (2005).

Białuty (skrót DZIAŁD 3), gmina Iłowo, pow Działdowo.
inf. Jan Czerwiński, lat 65.

Rybno (skrót DZIAŁD 4), gmina Rybno, pow. Działdowo.
inf. Monika Wieczorek, ur. Rybno 1925; rodzice ur.: m. 1893, o. 1877, rolnik; SP, zapisała Monika Wieczorek, ur. Rybno 1925.

BIAŁORUŚ

Grodno (GRODNO), inf. **Maria Borkowska** ur. w Słonimiu, matka ur. w Warszawie, ojciec w Radomiu, dziadek leśniczy w byłym woj. Baranowicze, był wywieziony na Sybir. Zapisła B. Falińska w 1988 r.

Sopoćkinie (skrót SOP), inf. **Anna Lisowska**, zap. studentka UwB w 1988 r.

BYŁE WOJEWÓDZTWO SUWAŃSKIE

Zeszyt III

Technika ludowa

XVII. Przygotowywanie pokarmów

A. Czerpanie wody

1. Woda (PAN-XVII-1). Zwrócić uwagę na akcent.

woda	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 9-I, 12, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, GRODNO, SOP
------	--

Objaśnienia inf.: ‘Woda to płyn przezroczysty, do picia, do gotowania, do użytku codziennego’ (**Sej** 12-II). ‘To woda, to to już inaczej nie przechrzcili jej, tylko woda’ (**Jel** 11*); ‘Woda może być twarda, może być miętka, w miętkiej szybciej ziemniaki ugotują się; jak twarda trzeba dodać octu, to wtenczas miętka jest’ (**Sztab** 14-V). ‘Jak się kopie studnię i jest tam taka kurzawka, to ta kurzawka wychodzi, to jest twarda woda, to trzeba jeszcze głębiej kopać tak studnię; twarda utrudnia w praniu, w czajniku kamień po wodzie jest’ (**Sztab** 6-I).

2. Kij do wyciągania wody z płytkiej studni (kulas, kulka, kluczka) (PAN-XVII-2), (KSŁ-VI-12), (AGM-II-II-1)

kluczka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, 21, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 13, 14-V); OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Fil 12, 13a, Przer 9a, Racz 14, Szypl 13); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); DZIAŁD 1, SOP
klucka	AUGUSTÓW (Aug 21, Płas 4); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6-II), DZIAŁD 2
klucz	AUGUSTÓW (Sztab 15a)
bosak	SUWAŁKI (Fil 5-I, Jel 13-IV, Przer 7-II, 9)

<i>bosok</i>	SZCZYTNO
<i>wosak</i>	DZIAŁD 3
kulas	AUGUSTÓW (Płas 4); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1, Kow 8a); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 7, Jel 2, 11, Przer 1, Szypl 17a-III); DZIAŁD 2
kulka	AUGUSTÓW (Aug 14)
drąg	SEJNY (Sej 12- II)
drążek	SUWAŁKI (Suw 12-IX)
tyczka	SUWAŁKI (Jel 11-V)
kij	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 1)
kruk	GOŁDAP (Dub 5a); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 37, Wiż 5)
hak	SUWAŁKI (Suw 12-II)
żuraw	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Olec 19, Święt 7); SUWAŁKI (Suw 13, 25a)
<i>zuraw</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
wyciąg do wody	SUWAŁKI (Suw 20)
brak informacji	OLECKO (Kow 14a); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 23, 36)

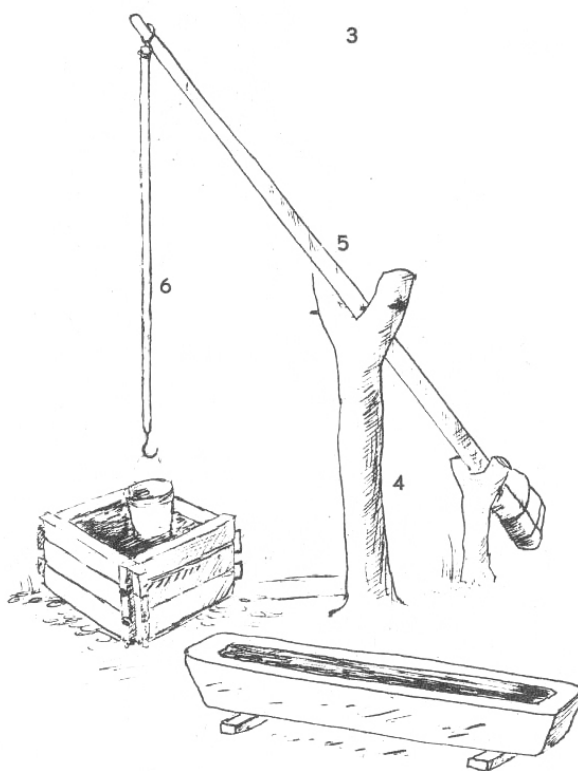
Objaśnienia inf.: ‘*Drąg taki drewniany, zakończony hakiem, aby można było zaczepić wiadro i nabrać wody*’ (**Sej** 12-II). ‘*Tyczka, na którą się zaczepiało wiadro i się czerpało*’ (**Jel** 11-V). ‘*Nie wiem, bo u nas takiej nie było, była na kolbie i się wyciągało łańcuchem, wiadrem, potem była pompa pływakowa*’ (**Kow** 14a). ‘*Zuraw, albo na kolbie*’ (**Suw** 28).

3. Studnia z żurawiem (*żuraw*) (PAN-XVII-3), (KSŁ-VI-13), (KK-I-2-1), (AGM-II-II-2)

żuraw	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-I,II, 21, 21-I, 24, Barg 3, 5-I , Lipsk 5, 10, 15a, Now 13, 14, 18*, Płas 4, Sztab 3a, 6-I, 14*, 14-V, 15a); EŁK (Ełk 3, Kal 15, 17a); GIŻYCKO (Giż 1, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5, 5a, 10, 10-I, 10-II, 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 1, 3a, 6, 15, 19, Święt 7, 21, Wiel 2); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6a, 7, Kras 2a, 5b, 9, 12, 17, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 7, 15, 17, Sej 4, 8a-II, 9-I); 12-I,II, 26, SUWAŁKI (Bak 1, 6, 12a, 14, 15, Fil
-------	--

	1, 5-I, 5-II, 6, 7, 9, 12, 13, 13a, Jel 1a, 2-III, 9, 11, 11-V, 12-II, 16, Przer 7, 7-I,II, 8-I, 9, 9a, 13a, Racz 7-I, 10, 11, 14, Rut 4, 14, Suw 7a, 12, 12-I,IV,V,X,XIII, 12a, 13, 15-I,II, 15, 15a, 16, 20, 32, 36, 37, Szypl 6a, 13, 13a, 17, 17a, 17a-III, 19. Wiż 5); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); KĘTRZYN, SZCZYTNO, NIDZICA 1,3,4,5, DZIAŁD 1,2,4, SOP
<i>żuraw</i>	OLECKO (Kow 9a); SUWAŁKI (Bak 12, 15-I, Przer 7a, Suw 15, 28)
<i>żuraś</i>	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
<i>zoraż</i>	PISZ (Pisz 10a)
żuraw studzienny	PISZ (Ruc 4)
studnia na żuraw	OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Jel 1b)
studnia żurawiowa	SUWAŁKI (Jel 2)
studnia z żurawiem	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 8-I, Płas 8, Sztab 13, 14-V); OLECKO (Kow 8a), SEJNY (Sej 12a); SUWAŁKI (Fil 6-II, Przer 1, Suw 12-II,III, 25a); WĘGORZEWO (Węg 2);
studnia z żuraziem	PISZ (Orz 1)
bocian	GIŻYCKO (Giż 14); SUWAŁKI (Fil 5-II)
studnia zdrębiona	SUWAŁKI (Jel 11*)
<i>zrębiona</i>	AUGUSTÓW (Sztab 3)
<i>zrąb</i>	SEJNY (Kras 12a)
<i>zdrąb</i>	AUGUSTÓW (Aug 5)
studnia kamienna	SUWAŁKI (Fil 11)
studnia cembrowana	SEJNY (Giby 11)
cembrownia	SEJNY (Kras 2a-I, 7)
cembrowina	SEJNY (Kras 2-I, 6-II);
<i>cebrowina</i>	SUWAŁKI (Suw 12-VII)
studnia głębinowa	SUWAŁKI (Bak 14, Suw 33)
studnia kryta	SEJNY (Giby 5a); SUWAŁKI (Bak 12-I)
studnia na knor	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
studnia	AUGUSTÓW (Aug 15, Now 5a, Płas 1); GOŁDAP (Dub 5a); SEJNY (Kras 18); SUWAŁKI (Bak 16, Fil 5, Racz 5, Suw 23); NIDZICA 1,2, GRODNO
studzienka	SEJNY (Sej 1a)
studzianka	SUWAŁKI (Racz 11-I)

rastu szulnis	SEJNY (Puń 1-I)
bielaska	SUWAŁKI (Jel 13)
chrześnica	SUWAŁKI (Suw 35)
brak informacji	AUGUSTÓW (Barg 8, Lipsk 8, Now 2); EŁK (Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3); OLECKO (Kow 14a, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 6-II, Kras 6-III, 10, Sej 8a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 11, Fil 1a, Jel 11-I, Racz 12c, 22, Suw 3-V, 12b, 14*, 24, 28a, Wiż 5-IV, 11a); DZIAŁD 3

Objaśnienia inf.: *‘Żuraw to taka studnia bez żadnej korby, bez niczego i się wyciąga z niej wodę za pomocą takiego drążka z hakiem, zaczepia się wiadro i się wyciąga wodę’ (Sej 12-II). ‘Zdrębiona była z drzewa i to wiadro, i długi był kij, a potem to był drugi kij, jemu się nazywał żuraw’ (Jel 11*). ‘Kluczek to było bardzo ciężko wydostać wiadro, na przykład jak ja w starszym wieku, to ciężko dla mnie było, przeważnie*

mężczyźni musieli kluczek pomagać wyciągać, a żurawiem to było lżej zrobione. Bywają studnie dosyć głębokie i bywają płytsze, zależy jak idzie ta żyła wodna. Drzewem obudowane na zewnątrz – nad ziemio. Pod ziemio to raczej z kamieni wyłożona jest, najczęściej z kamieni była wyłożona w dawnych, dawnych czasach, później były cembrowiny zakopywane i wpuszczane do dołu, takie kręgi robione, specjalnie jakieś tam pany robili. W takiej studni żuraw był, kluczek, wiadro było zaczepione, socha stała przy tym. Z tyłu, przy samym końcu za socho, leżał nieraz kamień jakiś, aby ta końcówka oparła się o to. Inne nie mieli sochi, nie mieli kluczek z wiadrem, to takim bosakiem ciągnęli, zależy kogo na co było stać. Zawsze koło studni stało koryto, gdzie się poili konie, krowy. Koryto było z drzewa wydłubane, nieraz było zbite z desek, ale to najczęściej byli rzeźbione, takie wydłubywane z drzewa, takie gładkie duże kopanie, ale to nazywali koryto do pojenia bydła' (**Sztab** 14-V). 'U nas tamte studniow nicht nie zna, to kiedyśniesz, teraz to na kolby' (**Płas** 4).

4. Słup stojący przy studni z żurawiem (żuraw, rosocha, słup) (PAN-XVII-4), KSŁ-VI-14), (KK-I-2-2), (AGM-II-II-3)

podpora	AUGUSTÓW (Lipsk 5); ELK (Pros 11a); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5); SEJNY (Kras 2a); SUWAŁKI (Bak 11, 12-I, Fil 13, Suw 12-XII, 15-I)
podstawa	SUWAŁKI (Szypl 6a); KĘTRZYN
rosocha	AUGUSTÓW (Aug 21, 24, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 13, 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 9, 12, 13a, Jel 16, Przer 9a, Suw 12-XII, Szypl 13); DZIAŁD 2
rozsocha	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
rosochacz	AUGUSTÓW (Płas 1)
socha	AUGUSTÓW (Sztab 3, 6-I, 15a); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6)
baba	SEJNY (Puń 1, 2a)
słup	AUGUSTÓW (Aug 21-I); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 7, Wiel 2); SEJNY (Giby 6-II,IV, 6a, Kras 6-III, 12, 18, Puń 2b, 4, 7, Sej 4, 9-I); SUWAŁKI (Bak 14, 15, Jel 1a, 11*, 11-V, Przer 7a, 8-I, 9, Racz 10, Suw 12-II,VII, 33, Szypl 17a, 17a-I, 17a-III, 19); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); DZIAŁD 1

słup do żurawia	SUWAŁKI (Jel 1b)
słup pomocniczy	SUWAŁKI (Jel 2)
słupek	SUWAŁKI (Wiż 5)
słupki	SUWAŁKI (Suw 28)
stulpas	SEJNY (Puń 1-I)
kłoda	AUGUSTÓW (Płas 4)
kół	SUWAŁKI (Jel 1a)
pal	SZCZYTNO
draż	OLECKO (Olec 19)
belka	SEJNY (Sej 12-II)
żuraw do wody	SUWAŁKI (Suw 20)
żuraw	AUGUSTÓW (Aug 24); OLECKO (Święt 21); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Kras 2a-I, 17, Sej 17-I); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, 6-II, 7, 11, Przer 1, 7-II, Racz 5, 12c, Suw 12-XIII, 25a)
<i>zuraw</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
kluczka	AUGUSTÓW (Aug 2)
rozwidlenie	SUWAŁKI (Przer 7-I)
widelec	SUWAŁKI (Przer 13a)
stojak	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
<i>kołowrat</i>	SEJNY (Giby 5a)
kołowrotek	SUWAŁKI (Racz 11-I)
mocnik	PISZ (Ruc 4)
dźwigar	SUWAŁKI (Racz 7-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, 14, 15, Barg 3, 8, Lipsk 8, 8-I, 15a, Now 2, 14, 18*, Płas 4, 8, Sztab 14*); EŁK (Juchy 13, Kal 15); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 5a, 10-I,II); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 9a, 14a, Olec 6, Wiel 3, 5-I); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 5, 5a, 11, Kras 9, 10, Puń 4*, Sej 1a, 8a, 12-I, 12a); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 12a, 14, Fil 1a, 5-II, Jel 2-III, 11-I, 12-II, Racz 11, 14, 22, Suw 3-V, 7a, 12-I,III, 12a, 12b, 13, 14*,16, 23, 24, 28a, 32, 36, 37, Szypl 13a, Wiż 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Węg 2); DZIAŁD 3

Objaśnienia inf.: ‘Żuraw pyt. 3, 4, 5, 6 to całe’ (**Fil 1**). ‘Dłp żurafa’ (**Szypl 6a**). ‘W tej okolicy nie było żurawi przy studni’ (**Fil 1a**). ‘Nie było u nas takiego czego, to ja nie wiem, naprawdę nie wiem, to było bardzo dawno te żurawie, co były te studnie na żurawie bardzo dawno, w jakichś

miejsowościach było, ale tam, dzie ja byłam, to nie było' (**Kow** 14a). 'U nas tamtech studniow nicht nie zna, to kiedyśniejse, teraz to na kolby' (**Płas** 4). 'Rozwidlenie, co trzyma żuraw' (**Przer** 7). 'We wsi nie używano żurawia' (**Racz** 11). 'Słup jakby widełka w końcu miał i było za to nałożone taki smyk' (**Sztab** 14-V); 'poziomy, dwuwidłowy' (**Puń** 1-I).

5. Belka, która się waży na tym słupie (*śmiga, smyk*) (PAN-XVII-5), (KŚI-VI-15), (KK-I-2-3), (AGM-II-II-4)

żuraw	AUGUSTÓW (Aug 15, 21, Barg 3, Now 14, Płas 4, Sztab 14-V, 15a); EŁK (Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Kras 12, Puń 1, 2a, 7); SUWAŁKI (Bak 12-I, Fil 1, 6-II, 7, 9, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Racz 14, RutT 14, Suw 12-XII,XIII, 35, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Węg 2); NIDZICA 2
zuraw	SUWAŁKI (Bak 15-I, Suw 15)
zoroż	PISZ (Pisz 10a)
smyczek	SEJNY (Kras 2a)
smyk	AUGUSTÓW (Aug 24, Sztab 3a, 14-V; OLECKO (Olec 19); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2
śmiga	AUGUSTÓW (Lipsk 10); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Jel 2, Przer 9a, Szypl 13)
kij	OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Sej 4)
tyc	SUWAŁKI (Fil 5-I, Jel 11*)
wysięgnik	OLECKO (Wiel 2); SUWAŁKI (Szypl 19)
wyciąg	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
kowarat	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
kowrót	AUGUSTÓW (Sztab 3)
waga	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 6-I)
przeciwwaga	SEJNY (Giby 5a)
równoważnik	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
krug	GOŁDAP (Dub 5a)
obciążnik	SEJNY (Kras 2a-I); SUWAŁKI (Bak 12-I)
ciężarek	GIŻYCKO (Ryn 8)
ciężar	SEJNY (Kras 7)
wiehadło	SUWAŁKI (Fil 5-II)
przeczka	SUWAŁKI (Jel 1a)
wał	AUGUSTÓW (Aug 2, 19, Sztab 14*); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 13, 25a, 28, Wiż 5-IV)

wał z <i>kolbą</i>	SUWAŁKI (Fil 12)
<i>kolba</i>	SEJNY (Kras 6-III)
belka	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Bak 14, 16, Fil 5, Suw 12-II, VI, VII, 33, Wiż 5)
okrągła belka	SEJNY (Sej 12-II)
bałk	SZCZYTNO
draąg	AUGUSTÓW (Aug 21-I); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 16); KĘTRZYN
drażek	SUWAŁKI (Suw 12-IV)
<i>drażek</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
drażka f.	SEJNY (Puń 2b)
dźwignia	GOŁDAP (BanieM 10a); SUWAŁKI (Racz 12c, 22)
słupy	AUGUSTÓW (Aug 2)
kluczka	SUWAŁKI (Fil 11)
szyja	SEJNY (Kras 2a-I, 18)
ramię	SEJNY (Sej 24-I); SUWAŁKI (Jel 2-III)
ramiennik	SUWAŁKI (Racz 7-I)
stopka żurawia	SUWAŁKI (Suw 15-I)
podpora	SUWAŁKI (Racz 5)
szwony	AUGUSTÓW (Płas 1)
swarstis	SEJNY (Puń 1-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I, II, 14, Barg 8, Lipsk 8, 8-I, Now 2, 18*, Płas 8); EŁK (Juchy 13, Kal 15); GIŻYCKO (Miś 3); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5, 10-I, II, III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 9a, 14a, Olec 6, Świąt 7, Wiel 5-I); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 5, 6-II, 6a, 11, Kras 9, 10, 17, Puń 4*, Sej 1a, 8a, 12-I, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12, 12a, 14, 15, Fil 1a, 13, 13a, Jel 1b, 11-I, 12-II, Przer 7, 7a, 8-I, 13a, Racz 10, 11, Suw 3-V, 7a, 12-I, II, III, 12a, 12b, 14*, 16, 20, 23, 24, 28a, 32, 36, 37, Szypl 6a, 13a, 17a); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); DZIAŁD 3

Objaśnienia inf.: ‘*Belka sie nazywa, bo inacej to nie ma*’ (**Kow** 8a).

6. Drażek zawieszony u belki żurawia (kluczka, kulka) (PAN-XVII-6), (KK-I-2-4), (AGM-II-II-5)

czerpak	AUGUSTÓW (Now 17); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (Dub 5); OLECKO (Wiel 2); SEJNY (Kras 18); SUWAŁKI (Bak 6, Jel 2-III, 16, Racz 12c, Szypl 19)
---------	---

<i>cerpak</i>	OLECKO (Kow 9a)
<i>czerpac</i>	SUWAŁKI (Jel 1b)
nabierak	SEJNY (Kras 2a-I)
kluczka	AUGUSTÓW (Aug 2, 15, 21-I, 24, Barg 3, Lipsk 10, Now 13, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Giż 14-I); GOŁDAP (Dub 10, 10-I); OLECKO (Olec 1, 3a, Wiel 3); SEJNY (Giby 5, 6a); SUWAŁKI (Bak 11, Fil 11, 13a, Przer 9a, Racz 5, Szypl 17a-III); NIDZICA 4, DZIAŁD 1
<i>klucka</i>	AUGUSTÓW (Aug 5, 21, Now 14*); ELK (Kal 15); PISZ (Pisz 10a); SUWAŁKI (Fil 9, Przer 9a, Racz 7-I, 14, Szypl 13)
<i>klućka</i>	SUWAŁKI (Racz 22)
<i>kluska</i>	SUWAŁKI (Suw 12-III)
klucz	AUGUSTÓW (Sztab 3)
kruczka	PISZ (Pisz 5)
kruki	GRODNO
pałka z kruczkiem	GRODNO
tyczka	GOŁDAP (Dub 10, 10-I); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 13a); KĘTRZYN
tycha	SZCZYTNO
kij	SUWAŁKI (Jel 11*); SEJNY (Kras 6-III, 12, Puń 2a, 7)
kulka	SEJNY (Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 2, Suw 12-X,XII); DZIAŁD 2,3
kulas	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Kow 8a)
<i>kulasz</i>	SEJNY (Puń 1)
żuraw	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 1 [por. pyt. 4], 7, Przer 1, Suw 25a, Szypl 17a, 17a-I, Wiż 5)
drażek	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SUWAŁKI (Fil 12, Przer 9, Suw 12-II, VII, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>drażek</i>	SUWAŁKI (Fil 6-II)
drażka f.	SEJNY (Puń 2a, 2b)
rączka	SUWAŁKI (Bak 16, Fil 5)
hak	SUWAŁKI (Fil 6)
haczyk	SEJNY (Sej 12-I)
belka	SUWAŁKI (Suw 15-I)
poprzeczka	GIŻYCKO (Ryn 8)
ramię	NIDZICA 2

ciąg	SUWAŁKI (Przer 7-II)
ciągNIK	PISZ (Ruc 4)
wyciągacz	SUWAŁKI (Suw 12-II)
wisiorek	SUWAŁKI (Fil 5-II)
wał	SUWAŁKI (Fil 13a, Wiż 5-IV)
kartis	SEJNY (Puń 1-I)
<i>mugac</i>	SUWAŁKI (Jel 13)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-I,II, 14, Barg 8, Lipsk 5, 8, 8-I, 15a, Now 2, 18*, Płas 1, 8, Sztab 14*); ELK (Juchy 13, Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5a, 10-II,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 6, 19, Święt 7, Wiel 5-I); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 5a, Giby 6-II, 11, Kras 2a, 2a-I, 9, 10, Puń 4*, Sej 1a, 4, 8a, 12-II, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 12, 12a, 14*, 15, Fil 1a, 5-I, 13, Jel 11-I, 12-II, Przer 7, 7a, 8-I, Racz 10, 11, Suw 3-V, 7a, 12-I, 12a, 13, 14*, 16, 20, 23, 24, 28, 28a, 32, 36, 37, Szypl 6a, 13a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2)

Objaśnienia inf.: ‘Kij - to jest ten dronżek, no to ten, ja wiem jak to powiedzieć, kij nie kij, co to takiego, to ja ji sama nie wiem, kij no’ (**Jel** 11*). ‘Też kulas’ (**Kow** 8a). ‘We wsi nie używano żurawia’ (**Racz** 11). ‘To było do studni zaczepione do tego, do wiadra i sie puszcza potem’ (**Suw** 12b). ‘To może ten wał’ (**Wiż** 5-IV). ‘Taki słupczyk, do tego słupczyka przysposobiony’ GRODNO.

7. Studnia z korbą (PAN-XVII-7)

studnia	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Pias 1, Sztab 3a, 14-I); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12a, Przer 9a, Suw 12-II, 23, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2, SOP
studnia na kolbe	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Bak 15, Suw 28)
na kolbe	OLECKO (Kow 8a)
studnia z korbą	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 13, 14-I); OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Bak 12, Jel 11*, Przer 1)

studnia na korbę	GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 12, Jel 2, 11-V)
studnia na wał	OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Fil 1, Suw 37)
studnia z <i>welą</i>	PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
studnia z <i>welką</i>	PISZ (Orz 1)
studnia z <i>cebrowinów</i>	GRODNO
studnia cembrowana	SEJNY (Giby 3);
cembrowina	SUWAŁKI (Suw 13, 25a)
studnia głębinowa	SEJNY (Sej 12-II)
studzienka	DZIAŁD I
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14); EŁK (Juchy 13); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 6, Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘Studnia z kolbą - to cembrowiny, o to studnia to z kolbom, to daszek, to wał z łańcuchem, a tu kolba z rączko, co kręcić, wał to jest drewniany, o to ten wał, i tu jest linka albo łańcuch, a tu jest kolba ta metalowa i kręcić’ (**Jel** 11*). ‘Studnia głębinowa, wykopana w ziemi i włożone tam takie kręgi cementowe, no i po bokach so takie drewniane słupy, na tych słupach umieszczony jest wał, do którego przymocowana jest korbka’ (**Sej** 12-II). ‘To po prostu studnia i czy na wał z kolbo’ (**Kow** 14a). ‘Ręczna, trzeba kręcić, stojo zakopane dwa słupy przy studni, w tych słupach położony wałek, w który wbite dwa boczne grube druty, umocowane klamrami i do tego słupka – beleczki, co leży nad studnio, jest przywiązany łańcuch, umocowany klamerkami, żeby to nie urwało się i musi być taki łańcuch na długość, żeby aż poszedł do wody i jak uwiązane z wiadrem, żeb aż sięgało do wody, żeby wodę zaczerpnąć i później trzeba kręcić; taka kolba była, korba, nazywali rozmaicie, i ciągneli, kręcili, łańcuch skręcał się na ten wałeczek aż przyszła woda z wiadrem, się wzięło ręką i się wylało do drugiego wiadra, a tam wiadro zawsze było umocowane przy tej belce i zostawało przy tym łańcuszku’ (**Sztab** 14-V). ‘Opuszkasz wiadro na takim wałku i łańcuchu’ GRODNO.

8. Drewniane słupy przy studni, na których umieszcza się wał (sochy, słupy) (PAN-XVII-8)

słupy	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13,
-------	---

	14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 13a, Jel 11*, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 28, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
słupy <i>do wała</i>	SUWAŁKI (Jel 2)
słupki	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 25a); SOP
stołby	SOP
sochy	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 9-I)
koły	OLECKO (Wiel 3)
kołek	SUWAŁKI (Fil 12)
bele drewniane	SEJNY (Sej 12-II)
pale	SZCZYTNO
deski	SUWAŁKI (Jel 11-V)
widły	SUWAŁKI (Suw 28)
rydel	SUWAŁKI (Suw 28)
szpadeł	SUWAŁKI (Suw 28)
korbowody	AUGUSTÓW (Aug 14)
korba	AUGUSTÓW (Aug 14)
umocnienie wała	SUWAŁKI (Jel 2)
brak informacji	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 1, 6, Suw 36, 37)

Objaśnienia inf.: ‘Deski przymocowujące wał’ (**Jel** 11-V). ‘Słupy to dosyć duże belki wkopane w ziemię, żeby oni byli mocne’ (**Sztab** 14-V).

8a. Cembrowina

<i>cembrowina</i>	SEJNY (Kras 2-I, 6-II); SUWAŁKI (Jel 2-III)
<i>cembrownia</i>	SEJNY (Kras 2a-I, 7)
<i>cebrewina</i>	GRODNO

Objaśnienia inf.: ‘Studnia zrobiona z cebrewinow’ GRODNO

9. Rączka u studni z korbą (*korba, rączka, wela*) (PAN-XVII-9)

korba	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 3a, 6-I, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 12, Jel 2, 11-V, Suw 13, 25a, 37); DZIAŁD 2
-------	--

korbka	SEJNY (Sej 12-II); DZIAŁD 1
<i>kolba</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Płas 1, 4, Sztab 13, 14-V); EŁK (Ełk 17a); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 13a, Jel 11*, 11-V, Suw 12-II, 23, 37); GRODNO, SOP
rączka	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-II, 9-I); SUWAŁKI (Przer 1, 9a, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>rączka</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
wela	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 6); SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Korba, co sie kręci*’ (**Kras** 12). ‘*Rączka z kolbo*’ (**Przer** 1). ‘*Korbki są zazwyczaj z żelaza zrobione w kształcie jak gdyby litery zet, tym sie kręci i wyciąga wodę*’ (**Sej** 12-II).

10. Co trzeba zrobić, jeżeli się chce mieć wodę ze studni (*czerpać*) (PAN-XVII-10)

kręcić	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Jel 11*)
wykręcić	OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Jel 11*, Suw 13, 23, 25a); SOP
nakręcić	SUWAŁKI (Przer 1)
wydobyć	SUWAŁKI (Jel 2)
wyciągać	AUGUSTÓW (Aug 2)
wyciągnąć	AUGUSTÓW (Płas 1, Sztab 6-I); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 1, 12, 13a, Suw 12-II, 25a, 37); DZIAŁD 1
ciągać	SUWAŁKI (Suw 28)
czerpać	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 3a, 6-I, 14-I; OLECKO (Olec 19, Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 11-V ‘-i pić’, Przer 9a, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2
<i>cerpać</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>cierpa się</i>	PISZ (Orz 1)
zaczerpnąć	AUGUSTÓW (Sztab 13, 14-V); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Suw 25a); SOP
<i>się zacierpnie</i>	PISZ (Orz 1); GRODNO

<i>zaciérzpnąć</i>	ELK (Juchy 13)
<i>zacerzpnąć</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
zaczerpać	SEJNY (Sej 12-I); GRODNO
nacerzpnąć	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Kow 8a, Święt 7)
<i>nacerzpnąć</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>nacirzpnąć</i>	SZCZYTNO
<i>nacerpnąć</i>	OLECKO (Kow 8a)
naczerpać	AUGUSTÓW (Aug 14)
nabrać	GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Sej 12-II)
nabierać	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SUWAŁKI (Jel 13-IV)
pompować	SUWAŁKI (Jel 11*)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

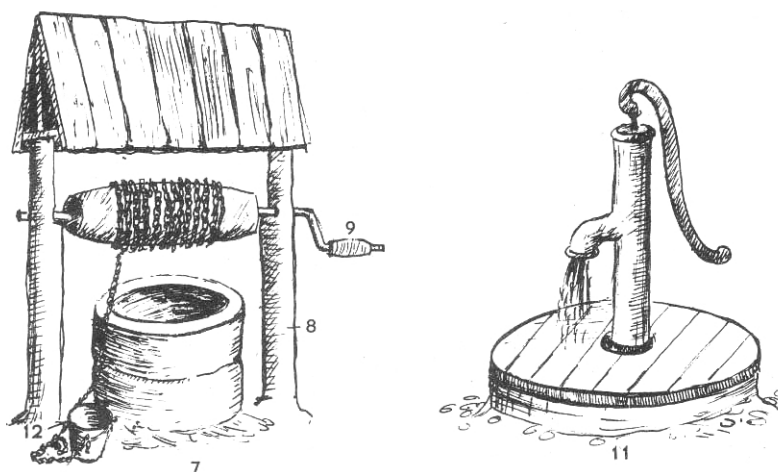
Objaśnienia inf.: *‘To trzeba kręcić, wyciągać’* (**Aug** 2). *‘Ciągato sie kulasem, jak było głęboko, albo ręko’* (**Suw** 28). *‘Cerpać to klucko z płytkiej studni’* (**Bak** 12a).

11. Pompa (PAN-XVII-11)

pompa	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 4, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); DZIAŁD 1,2, GRODNO
<i>pómpa</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
<i>plompa</i>	SZCZYTNO
pompa wodna	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
studnia z pompą	SUWAŁKI (Jel 11*)
na pompę	OLECKO (Wiel 3)
głębinowa	OLECKO (Wiel 3)
<i>resiodło</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>kołonka</i>	SOP
brak informacji	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Suw 28)

Objaśnienia inf.: *‘To studnia z pompo, co trzeba pompować wodę, nie kręcić a pompować. To już było lżej. Bo tu trzeba było kręcić, a wiadro*

wykręcić, potem wyjąć, to było ciężko, a na pompe to pare razy machnąć i woda leci' (**Jel 11***). 'Byli pompy, a teraz po rusku to kałonki' GRODNO

12. Naczynie do noszenia wody (*wiadro, kubek, węborek*) (PAN-XVII-12), (AGM-II-II-6)

wiadro	(Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, 15a, Now 5a, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); EŁK (Ełk 3) ; GIŻYCKO (Giż 1) ; GOŁDAP (Dub 10, Goł 8) ; OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 23, Święt 7, 21, Wiel 3) ; SEJNY (Giby 3, 5a, 6a, 11, Kras 2a, 5a, 12, 17, Puń 4, 17, Sej 1a, 6-II, 9-I, 12-I,II) ; SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 6-II, 12, 13, 13a, Jel 1b, 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 7a, 9, Racz 5, 11-I, 12c, RuT 14, 25, Suw 12-II,VI,XIII, 13, 15, 15-I, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 17-I, 17a, 17a-III) ; WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14 -I) ; KĘTRZYN, GRODNO, SOP
wiedro	SEJNY (Giby 6-II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 5, Jel 11)
wziadro	EŁK (Juchy 13)
ziedro	SZCZYTNO
wiaderko	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Olec 3); GRODNO
kubetek	SUWAŁKI (Suw 15); DZIAŁD 1
kubek	AUGUSTÓW (Now 17); GOŁDAP (Dub 10); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Kras 2a-I, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 12-XIII); DZIAŁD 2

ceber	EŁK (Elk 3); SUWAŁKI (Jel 13, Suw 37)
ceberek	SUWAŁKI (Przer 9a, Szypl 13); GRODNO
<i>czeberek</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
cebrzyk	SUWAŁKI (Suw 37)
kwarta	OLECKO (Olec 1)
wyciąg do wody	SUWAŁKI (Suw 20)
kibiras	SEJNY (Puń 1-I)

Objaśnienia inf.: *‘To, co było wpuszczane do studni, to było wiadro blachowe; my mieliśmy dużo wiadrow drewnianych, blachowe było uwiązane do łańcucha i poszło sie do studni po wodę, a jak wydostali, to my wlewali w drewniane wiaderko. Wiaderka drewniane to byli obrączki takie nabite i rączka była zrobiona’ (Sztab 14-V). ‘Cebrzyk był zrobiony z drewna, to były klepki drewniane, był płytszy, miał uszy, znaczy jedna klepka była wyższa i wycięta, żeby można było rękę włożyć, po prostu przenieść go; to różne były cebry; byli wielkie i mieszały świniam na przykład, karmie to też mieszały w cebrze, to ceber już wielki był, to różne, kapuste można było zakisić na przykład w cebrzyku takim, czy mięso, czy tam co innego, taki pojemnik’ (Suw 37). ‘Kubet - z Polski na pewno ja słyszałam, tam jest przyczepione wiadro do tej studni, wszystko wiadro, to chyba drewniane takie byli, takie jak ceberki’ GRODNO.*

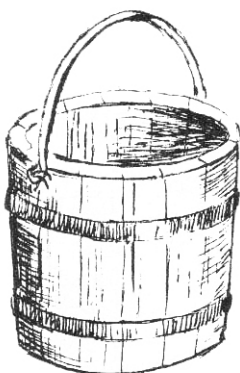
12a. Drewniane naczynie do wyciągania wody ze studni (KK-I-2-5a)

wiadro	AUGUSTÓW (Aug 5, 15, 24, Lipsk 8-I, 15a, Sztab 3, 14-I); EŁK (Kal 15); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10-III); OLECKO (Olec 15); SEJNY (Kras 2a, 10, 12, 18, Puń 15, Sej 4, 6, 12a, 26); SUWAŁKI (Bak 14, Fil 11, Jel 1b, Przer 7, 7a, Racz 16, RutT 14, Suw 3-V, 12-V, 12b, 16, 28a, 35-I, Szypl 17a, Wiż 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozes 2); KĘTRZYN
wiadra	SUWAŁKI (Fil 13)
<i>wiedro</i>	OLECKO (Kow 9a)
wiadro drewniane	EŁK (Pros 11a)
wiadro drzewianne	SUWAŁKI (Fil 1)
wiadro drzewniane	SEJNY (Kras 12)
wiaderko drewniane	AUGUSTÓW (Now 14-V)
drewniane wiadro	AUGUSTÓW (Płas 4); SOP

kubeł	AUGUSTÓW (Barg 8, Now 17); GOŁDAP (Dub 10-I); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 3a, 5a, 11, Kras 2a-I, 6-II, Puń 1, Sej 8a-II); GRODNO
kubełek	SUWAŁKI (Bak 15-I, Suw 12-XII)
ceber	AUGUSTÓW (Aug 13-II, Barg 3, Lipsk 5, 8, Now 13, Płas 8); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 13); SEJNY (Giby 3, 11, Kras (7, 12a, Sej 6, 24-I); SUWAŁKI (Bak 1, 14, Jel 1a, 13, Przer 7a, 8-I, 13a, Racz 6, 7-I, 10, RutT 4, Suw 12, 12-I,III,IV,VII, 15-II, 35); NIDZICA 2
cebrzyk	AUGUSTÓW (Aug 21-I); SEJNY (Giby 3, Puń 4*)
<i>czeberek</i>	SUWAŁKI (Bak 6)
ceberek	AUGUSTÓW (Now 14, Sztab 14*); GOŁDAP (Dub 10, 10-III); OLECKO (Wiel 2); SEJNY (Giby 3, 6-II,IV, Kras 9); SUWAŁKI (Jel 11*, 11-I, 12-II, Racz 7, 11, 22, Szypl 19)
stągiew	SUWAŁKI (Jel 13);
czerpak	SUWAŁKI (Bak 12-I, Jel 16, Suw 16)
<i>cerpak</i>	SUWAŁKI (Fil 5-II)
skopek	SEJNY (Giby 5a, Kras 6-III); SUWAŁKI (Szypl 17a, Szypl 19)
skobek	SEJNY (Kras 10, Sej 17-I)
skobyl	SEJNY (Sej 6-II)

Inne desygnty	
koryto	SUWAŁKI (Suw 33)
konwie	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Suw 12-X, 33)
konwia	SUWAŁKI (Bak 16)
<i>konwa</i>	PISZ (Ruc 4); SUWAŁKI (Fil 5)
kołpak	SUWAŁKI (Bak 11)
kobiałka	SUWAŁKI (Suw 14*)
skrzynia drewniana	SUWAŁKI (Wiż 5)
ćwiartka	SEJNY (Giby 6)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-I, Now 2); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Dub 5, 10-II); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 6, Wiel 5-I); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Giby 5, Puń 2a, 2b, 7, Sej 1a, 8a); SUWAŁKI (Fil 1a, Racz 14, Suw 7a, 12a, 24, 32, 36, Szypl 6a, 13a)

Objaśnienia inf.: *‘Wiadro okute żelazem - obręczo’ (Przer 7). ‘Okute w żelazo’ (Sej 4). ‘Wode no to nosili w wiadrze, czy wiadro choćby i nawet było drewniane, tam kiedyś wiadro to też nazywali, że to wiadro’ (Suw 37). ‘Wiadow takiech dobrech nie było, a taki szaflik drewniany stojał do wody okrągły i z uszami dwoma w górze, dwie te klepki były wyższe i z dziurkami, co ręka wchodziła. To taka większa ilość wody, bo to jak to wode było trzeba, a w studniach nie mieli nigdzie niektórne, jak u nas studnia była taka straszna, a wody nie było. Tam pół wiadra naciągniesz do jedzenia, to przynosili z rzeki do takiego umycia tyłek czy co; rzeka płynąca, była czysta woda, se przynieśli, stoi w zapasie woda, do picia sie nie używało, ale takie pod... ręce pomyć i tyżki, garnuszki, w takim szafliku stojała’ (Suw 36).*

12a

12b

12b. Wiadro blaszane (KK-I-2-5b)

wiadro	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 13-II, 19, 21-I, 24, Barg 3, 8, Lipsk 5, 8-I, 15a, Now 13, 14, 18, Plas 8, Sztab 3, 14*, 14-I, 15a); ELK (Elk 3, Kal 15); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5a, 10-I, 10-III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 3a, 6, 15, Święt 21, Wiel 2); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6, 6-IV, 11, Kras 2-I, 2a, 6-II,III, 7, 9, 10, 12, 12a, 18, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 15, Sej 4 ‘okute w żelazo’ 8a, 8a-II, 12a, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12-I, 14, 15, 15-I, 16, Fil 1a, 5, 5-I,II, 6, 11, Jel 1a, 1b, 12-II, 13, 16, Przer 7, 7-I, 7a, 8-
--------	--

	I, 13a, Racz 10, 11, 12c, 14, 22, Rut T 4, 14, Suw 3-V, 12, 12-I,III,IV,V,VII,X,XII,XIII, 14*, 15-II, 16, 24, 28a, 32, 33, 35, 36, 37, Szypl 13a, 17a, 19, Wiż 5-IV); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2); KĘTRZYN, NIDZICA 2,3, DZIAŁD 4, SOP
wiadra	SUWAŁKI (Fil 13)
blaszane wiadro	AUGUSTÓW (Płas 4);
wiadro blaszane	ELK (Pros 11a); SUWAŁKI (Wiż 5)
wiadro <i>blaszanne</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
wiadro blachowe	AUGUSTÓW (Aug 5)
<i>wiedro</i>	AUGUSTÓW (Aug 21); OLECKO (Kow 9a); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Puń 2a, 7); SUWAŁKI (Fil 9, Jel 11*, 11-I, Racz 7-I)
<i>hiedro</i>	PISZ (Orz 1)
wiaderko	GOŁDAP (Dub 5); SUWAŁKI (Suw 37)
konwie	SUWAŁKI (Fil 5-II)
kubeł	AUGUSTÓW (Now 17); OLECKO (Olec 19); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Kras 2a-I, Sej 8a-I)
kubetek	NIDZICA 3,
<i>blasak</i>	OLECKO (Kow 9a)
żelazne [wiadro]	SUWAŁKI (Suw 12b)
kruk	SUWAŁKI (Wiż 5)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 15, Lipsk 8, Now 2); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Dub 10-II); OLECKO (Wiel 5-I); SUWAŁKI (Fil 7, Jel 2-III, Suw 7a, 12a, 20, Szypl 6a, Wiż 11a)

12c. Drewniana obudowa studni

<i>zdrqb</i>	SEJNY (Puń 1)

13. Nosidło do noszenia na ramionach wody w wiadrach lub konwiach (*nosidło, koromysło, szońdy, pedy*) (PAN-XVII-13), (KSŁ-VI-16), (KK-I-2-6), (AGM-II-II-7)

pedy	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-I,II, 14, 19, 21, 21-I, Barg 3, 5-I, 8, Now 2, 5a, 14, 17, 18, Płas 1, 4, 8, Sztab 3, 3a, 13, 14-V); ELK (Juchy 13, Kal 15); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5, 5a, 10-III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a,
------	---

	9a, 14a, Olec 1, 3, 3a, 15, 19, 23, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 3, 3a, 5, 5a, 6, 6-II,IV, 6a, 7, Kras 2-I, 2a, 2a-I, 5b, 6-II,III, 7, 10, 12, 12a, 17, Puń 1, 4*, 15, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12, 12a, 14, 15, 15-I, Fil 1, 1a, 5-I, II, 6, 6-II, 7, 9, 11, 12, 13, 13a, Jel 1a, 1b, 2, 2-III, 11*, 11-V, 12-II, 13, 13-IV, 16, Przer 1, 7, 7-I,II, 7a, 8-I, 9, 9a, 13a, Racz 5, 7-I, 10, 11, 11-I, 14, 22, Suw 3-V, 7a, 12, 12-II,IV,V, 12a, 13, 14*, 15, 15-II, 20, 23, 24, 25a, 28, 32, 35, 36, 37, Szypl 13a, 17, 17a, 17a-III, 19, Wiż 5, 11a); SZCZYTNO
<i>pedi</i>	AUGUSTÓW (Now 13), OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Suw 28a)
<i>pędy</i>	AUGUSTÓW (Aug 24)
<i>pédy</i>	ELK (Juchy 13)
<i>pydy</i>	SUWAŁKI (Suw 12-XIII); NIDZICA 1,2,3,
<i>wedy</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
<i>wędy</i>	GOŁDAP (Dub 10-II)
<i>pegi</i>	PISZ (Pisz 5)
peda	AUGUSTÓW (Sztab 14-I); GOŁDAP (Dub 10, 10-I)
pedał	SUWAŁKI (Racz 12c)
<i>pedły</i>	SEJNY (Sej 4)
<i>pedła</i>	SUWAŁKI (Racz 16)
<i>pedyła</i>	SUWAŁKI (Suw 16)
pedały	AUGUSTÓW (Aug 15); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Kras 9, 12); NIDZICA 4,5
szondy	DZIAŁD 4
szońdy	DZIAŁD 2
<i>siqdy</i>	SUWAŁKI (Suw 12-VII,XII)
nosidło	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 10, Sztab 6-I); SEJNY (Giby 5a, Puń 7, Sej 1a, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Przer 9a, Racz 22, Suw 37, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
nosidło ramienne	SEJNY (Sej 12-II)
<i>nasidło</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
nosidła	ELK (Elk 3); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10-III); SEJNY (Giby 3a, Kras 10, Puń 2a, 2b, 17, Sej 8a, 12-I); SUWAŁKI (Jel 12-II, RutT 14, Wiż 5, 11a)
nosidły	GIŻYCKO (Giż 1)
nosilki	MRĄGOWO (Mik 2); SEJNY (Giby 5a, 11, Kras 18);

	SUWAŁKI (Jel 12-II)
nosiły	AUGUSTÓW (Płas 1)
nosiłka	AUGUSTÓW (Sztab 15a); PISZ (Ruc 4); WĘGORZEWO (Pozez 2);
nosze	EŁK (Pros 17a); SOP
nosza	KĘTRZYN, GRODNO
neszczai	SEJNY (Puń 1-I)
<i>karomysło</i>	SOP
<i>karomista</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 8); ‘po białorusku’ GRODNO
koromysło	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I); SEJNY (Sej 12a); SUWAŁKI (Bak 12-I, RutT 25, Suw 12-VI); WĘGORZEWO (Budry 8)
dyby	EŁK (Ełk 3); SEJNY (Sej 8a-II)
kulko	SUWAŁKI (Suw 12-III)
kobyl	OLECKO (Święt 21);
jarzmo	PISZ (Ruc 4)
brak informacji	AUGUSTÓW (Sztab 14*); GIŻYCKO (Mił 3); OLECKO (Olec 6); SUWAŁKI (Jel 11-I, Szypl 6a, Suw 12-I, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: ‘*Pedy to staroświeckie, młode ludzie to już tego nie znają*’ (**Płas** 4). ‘*Nosidło ramienne to się zakłada na ramiona, to jest tak wygięte w kształcie, żeby pasowało do ramion, z drewna, z dwóch stron się zakłada wiadra, żeby było łatwiej nosić*’ (**Sej** 12-II) ‘*Pedy to do noszenia wody, dwa takie wiaderka i tu na szyję się kładło i dwa takie łańcuszki albo sznureczki i nosiło się wodę tymi pedami; wiaderka byli drzewniane przeważnie i nazywali się skopki. Wiaderka się odczepiało. Nosili kobiety i mężczyźni, i z rzeki, i kto gdzieś miał jakieś źródło, to przy źródle gdzieś nosili z sadzawkow*’ (**Sztab** 13). ‘*Pedy to wystrugane takie do ramieniów i tutaj łańcuszki takie do zaczepić do wiaderka i tak się niosło, się trzymało tylko za łańcuszek*’ (**Suw** 36). ‘*Mazury nazywali pedy*’ (**Suw** 37). ‘*Nosza z drzewa, kiedyś za polskich czasów byli*’ GRODNO.

14. Duże drewniane naczynie do wody, szersze u dołu, na nóżkach (*stągiew*) (PAN-XVII-14)

skopek	AUGUSTÓW (Sztab 13); SUWAŁKI (Jel 2)
stągiew	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 3a); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Fil 6, Suw 25a, Szypl 13, 17a-III); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2

stągwia	OLECKO (Świąt 21);
stągwie	SUWAŁKI (Bak 15)
trójnóg	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>trynog</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>trynozki</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
ceber	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Świąt 7), SEJNY (Sej 9-I); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>czeber</i>	SUWAŁKI (Suw 23)
cebrzyk	SUWAŁKI (Suw 37)
ceberek	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 6-I, 14-V); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Fil 5, 12, Jel 11*), Przer 1, Suw 28)
<i>ceberk</i> drewniany	SEJNY (Sej 12-II)
<i>ceder</i>	OLECKO (Kow 8a)
cebra <i>lm</i> ?	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
kłoda	PISZ (Orz 1)
beczka	GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Kras 17, Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 11-V)
antałek	SUWAŁKI (Bak 12)
wiadro	SUWAŁKI (Suw 28)
wiadra <i>lm</i> ?	SEJNY (Sej 9-I)
rażka	GRODNO
rażeczka	GRODNO
szafliki	SUWAŁKI (Suw 36, 37)
koryto	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Suw 13)
ćwiartka	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
kubelki	SUWAŁKI (Suw 12-II)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 1); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 13a, Przer 9a)

Objaśnienia inf.: ‘Trynog - u dołu sersze, a u góry wężse, trynozki - takie garnusecki blasane’ (**Płas** 4). ‘Cebry byli tak robione, że byli we dnie raczej szersze, a tu byli z wierzchu węższe; bywali z drzewa różnego, i sosnowe, i brzożowe; ceber miał tak jakby uchwyt, byli z dwumi uszami i z jednym; byli większe, byli mniejsze, ale byli dosyć duże, może z pięć wiader wchodziło w to; ono służyło, zależy u jakich gospodarzy; krowy jedli z tego cebra nieraz, gdzie byli wsypane kosz ronkli, dwa koszy sieczki i mieszały łopato krowom. Czasami i czyste naczynie utrzymywali, to nieraz

zasalali stonine, jak zabili wieprza, to układali, zasalali, ale to już była nakrywa tam, że trzeba było to już nakryć jakimś płótnem, tam jakimś prześcieradłem, a później to nakrywo zamykali' (**Sztab** 14-V). 'Cebrzyk był zrobiony z drewna, to były klepki drewniane, był płytszy, miał uszy, znaczy jedna klepka była wyższa i wycięta, żeby można było rękę włożyć, przenieść go; to różne byli cebrzy, byli wielkie i mieszały świniam; na przykład, karme to też mieszały w cebrze, to ceber już wielki był, to różne; kapuste można było zakisić na przykład w cebrzyku takim, czy mięso, czy tam co innego, taki pojemnik' (**Suw** 37). 'Rażka to też dzieża, służyła do chleba, rozczyniać chleb' GRODNO

B. Rozpalanie ognia

15. Ogień (PAN-XVII-15)

ogień	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 5, 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, 11, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2, SOP
łogień	AUGUSTÓW (Lipsk 5, Płas 4); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, Suw 12b, Szypl 13)
ogien	SUWAŁKI (Fil 1).
żar	OLECKO (Olec 19)
płomień	OLECKO (Święt 7)
płomienie	SUWAŁKI (Przer 9a,
głownie	AUGUSTÓW (Aug 14)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2); EŁK (Juchy 13)

Objaśnienia inf.: 'Już niech będzie ogień, no' (**Jel** 11*). 'Ogień, a paliliśmy torfem' (**Suw** 28). 'Żegnali zawsze ogień rozpalany' (**Suw** 36).

16. Co trzeba zrobić, żeby mieć ogień (rozniecić, zapalić, zrobić ogień) (PAN-XVII-16), (KSŁ-VI-19), (AGM-II-II-8)

podpalić	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 14-V); OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 9)
----------	---

rozpalić	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 6-I, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); OLECKO (Olec 1, Święt 7, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 12, 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 5-I, 6, 6-II, 12, 13a, Jel 2, 11*, Przer 1, 7-II, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3; GRODNO
<i>rozpaleć</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
zapalić	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1, Sztab 14-V); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Szypl 13, 17a-III, Suw 23); SOP
<i>zapaleć</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
napalić ogień	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>rozłożyć</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
rozniecić	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 13-IV, Suw 25a)
<i>rozniecić</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>rozmięcić</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>zaniecić</i>	SZCZYTNÓ
<i>namiecić</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
rozmiotka	SUWAŁKI (Przer 9a)
<i>roszczynić</i>	AUGUSTÓW (Sztab 13)
ogień zrobić	PISZ (Orz 1)
zrobić ogień	DZIAŁD 2
robić	SEJNY (Giby 11)
tarło się	SUWAŁKI (Wiż 5)
krzesać	SUWAŁKI (Fil 7)
wykrzesać	GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Giby 6a)
nakłnąć	AUGUSTÓW (Płas 4)
brak informacji	OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘Podpalić zapałko’ (**Aug** 2). ‘Podpalić zapałkami, kiedyś było krzesiwo’ (**Jel** 11-V). ‘Trzeba tu włożyć drzewa, wsypać węgla, podpalić i będzie ogień’ (**Kow** 14a). ‘Rozpaleć albo rozłożyć, dawniej rozłożyć albo nakłnąć ognia, a teraz rozpaleć abo zapaleć łogień’ (**Płas** 4). ‘Kierogazy to już byli rosyjskie, to gotowało się na nafcie’ GRODNO.

17. Co się pociera o pudełko, żeby rozpalić ogień (zapałki, fajerki, szwebelki, sztrajholcki) (PAN-XVII-17), (AGM-IV-XI-1)

zapałka	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Kow 8a, Święt 7); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 13a, Jel 2, 11); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
zapałki	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Kras 10, 12, Sej 1a, 9-I, 12-I,II, 26); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 1, 5, 6, 12, Jel 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Racz 5, Suw 12-II, 13, 14*, 23, 24, 25a, Szypl 17a-III, Wiż 5-IV); DZIAŁD 2,3, GRODNO, SOP
zapalki	ELK (Elk 17a)
zapołki	SEJNY (Sej 8a-I)
szwebelki	SZCZYTNO
śfébelki	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
spiczki	OLECKO (Olec 19)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Suw 28)

17a. Masa na pudelku zapałek

<i>masa</i>	SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 12a, Szypl 13)
<i>siarka</i>	OLECKO (Olec 3); DZIAŁD 1

18. To, czym dawniej zamiast zapałek rozpalano ogień

(*krzesiwo*) (PAN-XVII-18), (KK-I-2-7), (AGM-IV-XI-2)

krzemień	AUGUSTÓW (Aug 21, Lipsk 8, 8-I, Now 17); GOŁDAP (BanieM 10a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 15); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 3, Kras 2-I, 2a, 12, Sej 4, 24-I); SUWAŁKI (Bak 15-I, Fil 5, 13, Jel 1b, 11*, 11-I, Racz 10, 16, Suw 12-VII,XII, 15, 28a, 32, Wiż 5, 5-IV); SZCZYTNO, NIDZICA 1,2,3, DZIAŁD 3
<i>chrzemień</i>	GIŻYCKO (Giż 1)
<i>kremienio</i>	SOP
<i>krzemien</i>	ELK (Elk 17a)
krzem	SEJNY (Kras 5b)
krzesiwo	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-I, 14, 15, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, Lipsk 5, Now 2, 13, 14, Płas 1, 4, 8, Sztab 3a, 6-I, 13, 14*, 14-I,V); ELK (Elk 3, Kal 15); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5, 10, 10-I,II,III, Goł 8); OLECKO (Kow

	9a, 14a, Olec 1, 3, 3a, 6, 19, Świąt 7, 21, Wiel 3, 5-I); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Giby 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 7, Kras 2a-I, 6-II,III, 7, 9, 10, 12, 12-a, 18, Puń 1, 2a, 4*, 7, 15, 17, Sej 1a, 6-II, 8a-II, 9-I, 12-I,II, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12, 12-I, 12a, 14, 15, Fil 1a, 5-II, 6, 9, 11, 12, 13a, Jel 1a, 2, 2-III, 11*, 11-V, 12-II, 13, 13-IV, Przer 1, 7, 7-I, 7a, 9a, 13a, Racz 7-I , 10, 11*, 11-I, 14, 22, Rut 4, 14, 25, Suw 3-V, 7a, 12-I,II,III,IV,V,VI,IX,X,XIII, 12a, 13, 15-I,II, 15a, 16, 20, 23, 25a, 33, 35-I, 37, Szypl 13, 13a, 17, 17a, 17a-I,III); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 5, DZIAŁD 1,2
<i>krasiwo</i>	SEJNY (Puń 4)
<i>kresiwo</i>	AUGUSTÓW (Sztab 14*); SUWAŁKI (Bak 16)
<i>krzeciwo</i>	SEJNY (Puń 2b)
krzesidło	GIŻYCKO (Giż 1); SUWAŁKI (Przer 8-I)
krzesidła	SUWAŁKI (Wiż 11a)
<i>krasidło</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
stalka	SUWAŁKI (Bak 15-I, Suw 15)
<i>śtalka</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>kamień</i>	ELK (Pros 11a); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 12-II, Suw 12b)
<i>kamieni</i>	SUWAŁKI (Jel 16)
<i>blonka</i>	AUGUSTÓW (Now 18); SEJNY (Giby 3)
<i>blonki</i>	SUWAŁKI (Suw 35)
łuczywo	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Now 13); ELK (Elk 3); SUWAŁKI (Suw 15-I)
szczepka	SUWAŁKI (Racz 12c)
drzazga	AUGUSTÓW (Now 17); OLECKO (Olec 23)
drzazgi	OLECKO (Olec 20); SUWAŁKI (Suw 12-IV)
<i>koburylek</i>	SEJNY (Giby 11)
zapałki	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Kras 10); SUWAŁKI (Suw 14*, Wiż 5-IV)
<i>zapalnicka</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
trzustek	SUWAŁKI (Racz 5)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-II, Barg 8, Sztab 3); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 8a); SUWAŁKI (Suw 24, 28, 36, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: *‘Krzesiwo te, co kamień o kamień, to krzesiwo sie nazywało, ale wie, ja tego nie pamiętam’ (Aug 2). ‘To śtalko robiło sie jiskry’ (Fil 1). ‘Mówili krzesiwo, kiedyś jakieś było, tam tylko to smurgnął i sie pali’ (Jel 11*). ‘Też zapaliki byli, za moich to byli już zapaliki’ (Kow 8a). ‘Kamień taki był’ (Suw 12b). ‘Ludzie pierwotni tak rozpalali, a u nas już zapaliki’ (Wiż 5-IV). ‘Krzesiwo to kamiuszczyk niewielki, takie coś siwe, w niebieskie letko wpadające, na polu można było znaleźć, on dobrze iskry daje’ (Sztab 13). ‘Krzesiwo to było drewniane drewnienko wybrane i tam palili lniano smatkie, i ten popioł, co spalili, to lniano smatkie i kamienie takie w tej drugiej, co sie zatykało, to byli kamienie, potem cości tam pociągali po tech kamieniach i wtedy ta isierka padała w to; rozdmuchali, rozdmuchali i dopiero płomień jak dał, to zapalili’ (Bak 12a). ‘Kremienio takie byli, weźmie waty troche, położy i kresali’ (SOP).*

19. Kamień, o który uderzano (krzemień, kamień) (PAN-XVII-19), (KK-I-2-8), (AGM-IV-XI-3)

krzemień	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, 15, 21, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, Lipsk 10, Now 14, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14*, 14-I,V); EŁK (Kal 15); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5, 10, 10-I,III, Goł 8); OLECKO (Olec 1, 6, 15, 19, Święt 7, 21, Wiel 2); PISZ (Orz 1, Pisz 10a); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6a, 11, Kras 6-III, 9, 12, 17, Puń 1, 4*, Sej 8a-I, 9-I, 12a); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 15, 15-I, Fil 1, 5-II, 6, 9 , Jel 1a, 2, 11-V, 13-IV, Przer 7, 7-I, 7a, 9a, 13a, Racz 7, 11, 14, 16, RutT 4, 14, Suw 7a, 12-I,III,V,X, 14*, 15-I,II, 16, 20, 23, 28a, 32, 37, Szypł 13a, 17, 17a, 17a-I, 17a-III, 19, Wiż 5, 11a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, NIDZICA 1,2,5, DZIAŁD 1,2,3
krzemienie	SUWAŁKI (Przer 8-I)
<i>chrzemień</i>	GIŻYCKO (Giż 1)
krzem	WĘGORZEWO (Budry 8)
<i>skrzemienie</i>	SUWAŁKI (Fil 13)
krzesiwo	AUGUSTÓW (Sztab 14*, 14-V); EŁK (Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (Dub 10-II); OLECKO (Kow 8a, 9a, 14a); SEJNY (Kras 2a, Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 5, Jel 11*, 11-I, 16, Przer 1, Racz 7-I, 10, Suw 12-XII, 13); KĘTRZYN, NIDZICA 3, 5,
kamień	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 13, 14-V); OLECKO

	(Kow 8a); SEJNY (Kras 5b, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 5, 6, Jel 11, 12-II, Suw 12-II, 12b, 25a); GRODNO
kamienie	SUWAŁKI (Racz 11-I)
ostre kamienie	AUGUSTÓW (Now 2); OLECKO (Wiel 5-I)
kamień <i>do zapalnicki</i>	SUWAŁKI (Bak 12);
<i>kamni Npl</i>	GRODNO
skałka	AUGUSTÓW (Sztab 3); SUWAŁKI (Fil 13)
cisnagas	SEJNY (Sej 4)
citnagas	SEJNY (Puń 1-I)
cytnag	SEJNY (Puń 2a, 2b)
<i>citnag</i>	SEJNY (Puń 7)
<i>giega</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 15a); GRODNO
pocieradło	ELK (Elk 3);
stalka	PISZ (Pisz 5)
pilnik	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I)
młotek	SUWAŁKI (Suw 28)
siekiera	SUWAŁKI (Suw 28)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, Barg 8, Lipsk 8, Now 2, Płas 8); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Wiel 3, 5-I); SEJNY (Kras 10, Sej 8a, 12-II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 11, 14, Fil 1a, 11, 12, 13a, Jel 2-III, 12-II, Racz 22, Suw 3-V, 12a, 24, 36, Szypl 6a, 13, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: ‘Krzesiwo to takie kamienie, które się tak jedno o drugie pocierało i powstawała taka iskra’ (**Sej** 12-II). ‘To kamień, o który uderzano, młotek, młotkiem w kamień uderzano, a kamień jak się nazywał, to nie wiem, kamień, no’ (**Jel** 11*). ‘cisnagas - z litew. citnagas’ (**Sej** 4). ‘No to ten kamień, który wydaje łogień’ (**Suw** 12b). ‘No nie wiem, w moich czasach to już zapalniczki były’ (**Wiż** 5-IV). ‘Kamień był taki szorstki, zwyczajny, a krzesiwo takie śliskie, pulwar kładzie się na ten kamień i tym się bije, i on prędko się łapie i zapala się’ (**Sztab** 13). ‘To było drewniane drewnienko wybrane i tam palili lniano smatkie i ten popiół, co spalili to lniano smatkie i kamienie takie; w tej drugiej, co się zatykało, to byli kamienie; potem cości tam pociągali po tych kamieniach i wtedy ta iskierka padała w to; rozdmuchali, rozdmuchali i dopiero płomień jak dał, to zapalili’ (**Bak** 12-II). ‘Dwie giegi nachodzili, spali się trochę trawki, iskry

upadno na te trawki spalone i zapali sie, czerkać na drugim, tak po wojnie u nas było, mężczyźni nawet papierosy zapalali tak’ GRODNO.

20. Materiał zapalny, którego używano dawniej do

krzesiwa (*huba, żagiew, szwama*) (PAN-XVII-20), (KK-I-2-9), (AGM-IV-XI-4)

smolniak	SEJNY (Kras 5b, 6-III)
drzazga	AUGUSTÓW (Aug 19); SUWAŁKI (Jel 2-III); NIDZICA 2,5
drzazgi	ELK (Juchy 13); OLECKO (Olec 3, 20); DZIAŁD 4, GRODNO
torf	SUWAŁKI (Przer 7, 7-I)
drzewo	SUWAŁKI (Przer 7, 7-I, Suw 12-VI)
spróchniałe drzewo	SEJNY (Puń 2a)
smolne drzewo	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
drewienko	SEJNY (Giby 6-II, IV,)
gałązka	SEJNY (Sej 1a)
drewniane patyki	GOŁDAP (BanieM 10a)
patyczki suche	SUWAŁKI (Szypl 17a)
wiórki drewniane	SUWAŁKI (Suw 12-VII); GRODNO
susz	SUWAŁKI (Szypl 17a-I)
<i>sus</i>	SUWAŁKI (Szypl 17a-I)
materiał	SUWAŁKI (Fil 9, Przer 9a)
materiał płocienny	AUGUSTÓW (Aug 21)
plótno tkane	SEJNY (Puń 1)
plótno lniane	SEJNY (Giby 7)
z lnu	GIŻYCKO (Mił 3)
szmaty	GIŻYCKO (Giż 1)
szmata niespalona do końca	SUWAŁKI (Jel 2)
szmata przyduszona	SUWAŁKI (Jel 2)
parciana szmata	AUGUSTÓW (Sztab 3)
szmatka	GOŁDAP (Goł 8);
perkal	SEJNY (Sej 4)
perkalowy	AUGUSTÓW (Lipsk 15a); SEJNY (Sej 4)
partniak	AUGUSTÓW (Lipsk 15a); SEJNY (Sej 4)
ordaka	PISZ (Pisz 5)
huba	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 8, Sztab 3a);

	GOŁDAP (Dub 10, 10-I); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 14, 15, Jel 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 37); WĘGORZEWO (Budry 8)
<i>huga</i>	SEJNY (Kras 2a)
hubka	AUGUSTÓW (Aug 15, 21-I, 24, Barg 3, Now 14*); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 13); OLECKO (Olec 19, 20, 23, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, 11-I, Kras 7, Sej 12a, 24-I); SUWAŁKI (Bak 1, Racz 7-I, Suw 12, 12-III,IV, 25a); NIDZICA 4, DZIAŁD 1
gąbka	SUWAŁKI (Bak 15-I, Suw 15)
siarka	OLECKO (Olec 3a); SEJNY (Kras 2a-I, 18, Puń 17, Sej 6); SUWAŁKI (Bak 12-I, 16, Fil 5, RutT 25);
<i>siara</i>	SEJNY (Puń 4)
<i>pużor</i>	OLECKO (Kow 9a); SUWAŁKI (Fil 5)
łuczywo	AUGUSTÓW (Barg 8); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 5, Jel 11*, 13-IV, Racz 11, Suw 15-II)
<i>łucyło</i>	SUWAŁKI (Jel 11*, 11-I)
<i>purwel</i>	PISZ (Pisz 10a); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>purwał</i>	SEJNY (Puń 2b)
<i>purek</i>	SEJNY (Kras 2a-I)
<i>pulwak</i>	SUWAŁKI (Szypl 13)
<i>pulwar</i>	AUGUSTÓW (Aug 24, Płas 4, Sztab 6-I, 14-V); SEJNY (Giby 5); SUWAŁKI (Suw 3-V, Szypl 19)
<i>pulwer</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I, Pias 1, Sztab 3, 13); GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 11, Fil 5, 11, Przer 13a, Suw 12-XII, 28)
<i>pulder</i>	NIDZICA 4
<i>powler ?</i>	SEJNY (Kras 2-I)
<i>pulweris</i>	SEJNY (Puń 1-I)
<i>pulier? pukier</i>	SUWAŁKI (Racz 14)
<i>pulwa</i>	OLECKO (Kow 14a)
<i>bulwa</i>	OLECKO (Kow 14a)
próchno	SEJNY (Sej 6-II, 17-I); SUWAŁKI (Jel 1a, Suw 12a, 16, Szypl 13a)
mech	AUGUSTÓW (Lipsk 5); SEJNY (Sej 6-II); SUWAŁKI (Jel 16, Suw 35)
wysuszone mchy	SUWAŁKI (Fil 1a)
sucha trawa	SEJNY (Kras 9); DZIAŁD 3

siano	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
wata	KĘTRZYN, NIDZICA 1, SOP
pakuły	SUWAŁKI (Racz 10, Suw 35-I)
<i>pakuli</i>	SEJNY (Giby 5a)
słoma	AUGUSTÓW (Lipsk 5), OLECKO (Wiel 5-I); SEJNY (Kras 9); SUWAŁKI (Suw 12-VII)
knot	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
knot bawełniany	AUGUSTÓW (Sztab 14-I)
żagiew	OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
sosnowa żywica	SEJNY (Sej 8a-I)
żywica	SUWAŁKI (Suw 12-XIII)
podpałka	SEJNY (Sej 6-II)
rozpałka	GOŁDAP (Dub 10-II); SEJNY (Kras 5b)
zapalnik	GOŁDAP (Dub 5)
szuba?	SUWAŁKI (Bak 14)
szarpacina	SUWAŁKI (Jel 1b)
kora brzoźowa	SEJNY (Kras 6-III)
papier	AUGUSTÓW (Aug 2)
pręt	GOŁDAP (Dub 10-III)
<i>łobar</i>	AUGUSTÓW (Now 18);
szwama	SZCZYTNO
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-I,II, 14, Lipsk 8, Sztab 14*); EŁK (Juchy 13, Kal 15, Pros 11a); GOŁDAP (Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kal 15, Pros 11a, Olec 6, Wiel 2, 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 10, 12, Puń 4*, 7, Sej 8a, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 6, 12, 12a. Fil 5-II, 12, 13a, Przer 7a, 8-I, Racz 12c, 22, Suw 7a, 12-I,II, 14*, 20, 23, 28a, 32, 36, Szypl 6a, Wiż 5-IV, 11a); DZIAŁD 2

Objaśnienia inf.: ‘A no, pewno papier, cy co’ (**Aug 2**). ‘Może łuczywo czy jak, łuczywo’ (**Jel 11***). ‘Palili takie szmaty to na taki popiół i ten pulwar, ten krzemień terli i te skry padali na ten pulwar i to sie zapalało; tylko jiskra na to padła, to już sie tlił, to musiała być smata płótniana i w pudełku trzymał ten pulwar’ (**Płas 4**). ‘Dawniej purwel buł, ogień sie dawało z krzemienia; purwel, a spali sie smate, udusa i to taki purwel, z krzemienia jiskierka na niego pada ji pali sie’ (**Fil 1**). ‘Purwał

(z litew. *purwalas* - 'łniany materiał' (**Puń** 2b). 'W kamień sie sztuka i wydaje łodgłos' (**Suw** 12b). 'Pulwer robiło sie z płótna' (**Suw** 28). 'Bulwa, pulwa, jakoś tak' (**Kow** 14a). 'Daj tych wiórek, a wiórki jak heblem struga sie, takie jak obciesane, takie kawałeczki w stolarni' GRODNO.

21. Robienie ognia przy pomocy hubki i krzesiwa (*krzesanie*)

(PAN-XVII-21)

krzesanie	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 6-I, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 25a, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
<i>kresanie</i>	SOP
<i>chrzesanie</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
<i>krzesiwo</i>	SUWAŁKI (Bak 15)
<i>krzesiło się</i>	OLECKO (Wiel 2)
krzesać	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 13); PISZ (Orz 1- <i>po namyśle</i>); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>się krzesa</i>	OLECKO (Święt 7)
krzesze 3sg	OLECKO (Kow 14a)
<i>zkrzeszanie</i>	SEJNY (Kras 12)
zakrzesać	AUGUSTÓW (Płas 4); PISZ (Orz 1)
rozpalanie	SEJNY (Sej 12-II)
się rozpala	SUWAŁKI (Przer 1)
zapalanie	AUGUSTÓW (Aug 14); SZCZYTNO
miecenie	SUWAŁKI (Bak 12a)
tarło się	SUWAŁKI (Wiż 5)
tarcie	SUWAŁKI (Suw 23); GRODNO
pocieranie	AUGUSTÓW (Sztab 13)
pocieramy 1pl	AUGUSTÓW (Aug 14)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 1); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 28, 36, 37)

Objaśnienia inf.: 'Nie wiem, tego nie robiłam, to nie wiem' (**Jel** 11*). 'W wojne to krzesiwa byli, my same krzesali, bo nie było zapatek' (**Sztab** 13).

22. To, co powstaje przy krzesaniu ognia (*iskry*) (PAN-XVII-22)

iskry	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Olec 1, 19, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
skry	SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Suw 12-II, 28, Szypl 13)
iskra	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 14-V); OLECKO (Święt 7, 21); SEJNY (Giby 11, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 12, Jel 2, Przer 1, Suw 13, 23); GRODNO
<i>jiskra</i>	SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1)
<i>jiskierka</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
iskierki	SOP
ogień	SUWAŁKI (Fil 6)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a, 14a); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 36)

23. Żywiczne kawałki drzewa, którymi się rozpala w piecu (*drzazgi, szczepki*) (PAN-XVII-23), (KSŁ-VI-18) (KK-I-2-10), (AGM-IV-XI-5)

smolniak	AUGUSTÓW (Aug 19, Barg 3, Lipsk 1, 5, Now 5a, 14, 17, 18*, Płas 8, Sztab 3a, 6-I, 13, 14*, 14-I,V); ELK (Elk 3); OLECKO (Kow 9a, Olec 15, 23); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 7, 11, Kras 2-I, 2a, 2a-I, 6-III, 7, 12, 17, 18, Puń 4, 17, Sej 1a, 4, 6-II, 8a-II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 6, Fil 5, Jel 1a, 13, 16, Przer 8-I, Racz 11-I, 12c, Rut 4, Suw 7a, 12, 12-I,V,VII, 12a, 13, 14*, 15-I,II, 15a, 16, 20, 23, 32, Szypl 13a, 17a, 17a-I, 19); KĘTRZYN,
<i>smalniak</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 8, Now 5a),
<i>smalniaki</i>	SOP
smolniaki	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I, 10, Płas 1, Sztab 3); GOŁDAP (BanieM 13); OLECKO (Kow 14a, Święt 7); SEJNY (Kras 12-a, Puń 1, 4*, 15, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Fil 1a, Jel 2-III, 11*, 11-V, Przer 7, 9a, 13a, Racz 6, 10, Suw 3-V, 12-VI, 24, 25a, 35-I, Wiż 5-IV), WĘGORZEWO (Pozes 2); GRODNO
<i>smólniaki</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
smoleniaki	SUWAŁKI (Bak 1)

smolnik	OLECKO (Olec 20); SUWAŁKI (Suw 12b)
smolak	GOŁDAP (Dub 10-II)
smolaki	AUGUSTÓW (Aug 5); GOŁDAP (Dub 10, 10-I)
smolaczki	GIŻYCKO (Giż 1); SUWAŁKI (Suw 28a)
smolniaczki	SEJNY (Sej 12a); SUWAŁKI (Suw 28); GRODNO
smolokas	SEJNY (Puń 1-I)
smolne kłoce	SEJNY (Sej 8a)
smolne drzewo	SUWAŁKI (Suw 28)
smolne	GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Dub 10-III); SEJNY (Kras 10); SUWAŁKI (Jel 12-II, Suw 12-II)
smoła	SUWAŁKI (Przer 7a)
drzewo <i>smolane</i>	SUWAŁKI (Przer 7a)
drzewo	SEJNY (Sej 9-I)
drewka	OLECKO (Olec 1)
polanka	OLECKO (Kow 8a)
deszczółki	SUWAŁKI (Przer 9a,
żywica	GOŁDAP (Dub 5, 10-III)
sosna	SUWAŁKI (RutT 14)
drzazga	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-I,II, 21-I, 24, Barg 3, 8, Now 13, 14, Sztab 6-I, 13, 14*, 14-V); EŁK (Ełk 3, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1); OLECKO (Olec 15, 23, Wiel 3), PISZ (Orz 1, Pisz 5, 10a, Ruc 4); SEJNY (Kras 2a-I); SUWAŁKI (Bak 15-I, Racz 7, 11, 14, 16, 22, Suw 12-X,XII, 15); DZIAŁD 3
drzazga smolna	SUWAŁKI (Racz 5)
drzazgi	AUGUSTÓW (Aug 5, 15, 21, Barg 5-I); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Olec 3a, 19); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 12, Jel 2, Racz 7-I, RutT 25, Suw 12-IX, 28); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, NIDZICA 1,2, 3,4,5, DZIAŁD 2
<i>drazgi</i>	SUWAŁKI (Bak 12-I)
chrust	SUWAŁKI (Przer 7-I)
<i>ziórki</i>	SZCZYTNO
karpy	OLECKO (Olec 20)
karpina	SUWAŁKI (Suw 12a)
łuczywo	OLECKO (Olec 23); SUWAŁKI (Suw 25a)
błonki	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Przer 9a, Suw 37)
rozpalanki	SUWAŁKI (Jel 2)
rozpałka	OLECKO (Olec 1); SEJNY (Kras 6-II, Puń 7); SUWAŁKI (Bak 16, Fil 5)

rozpałki	SUWAŁKI (Fil 5-II); DZIAŁD 1
podpałka	SEJNY (Sej 6)
<i>trzuscek</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
szczepki	SUWAŁKI (Fil 12, 13a, Szypl 17a-III)
szczapy	AUGUSTÓW (Aug 14); WĘGORZEWO (Budry 8)
<i>czszepki</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
<i>ściopki</i>	MRĄGOWO (Mik 2)
wełniaki	SUWAŁKI (Fil 6)
skałka	SUWAŁKI (Suw 35)
obar	AUGUSTÓW (Now 14)
aber	SEJNY (Giby 11-I)
słoma	AUGUSTÓW (Now 2)
pyrgle	SZCZYTNO
drobne	GOŁDAP (Dub 10-III)
brak informacji	ELK (Kal 15); GOŁDAP (BanieM 10a); OLECKO (Olec 6, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Kras 9, Puń 2a); SUWAŁKI (Bak 11, Fil 13, Jel 11-I, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘Smolniaki, bo to drzewo smolne, przywiezione z lasu, nasączone jest żywico smołowo’ (**Sej** 12-II). ‘Trzuscek sie pali, trzuscku przynieś’ (**Fil** 1). ‘Szczepki z sosny’ (**Fil** 12). ‘Smólniaki cy łucywo, cy łobar po staroświecku; łobar to dawniejsi ludzi mówili; smólniaki, bo to jest ze smoło’ (**Płas** 4). ‘Łuczyne, drzazgi czy wióreczki suche, to musieli być drobne takie patyki, zapalić zapałkami, tak sie ogień rozpałał pod tako płyto w kuchni, no i tak paliło sie, później sie kładło grubsze dREWienka na to, aby rozpałiło sie dobrze, trzeba było pilnować, podkładać’ (**Sztab** 14-V). ‘Takie mieli smolniaczki, tak jak i teraz, bo to w lasach, byli lasy, blisko byli, to mieli smolniaczki przeważnie, niektóre... tam smolniaka nie było, jak... przyszła młoda, to mówi słomo, sieńniki byli słomiane w łózkach, pójdzie każdy, weźnie, z sieńnika wyciągnął, już jak mało było potem, to kład do tego sieńnika. Smolniaki to takie drzewo smolne, taka smoła na nim, ze pniów starych, rozpałka smolna. Nazywali też drzazgi’ (**Suw** 36).

23a. Łuczywo

łuczywo	AUGUSTÓW (Sztab 13, 14-I); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 6-II); SUWAŁKI (Fil 1, 11, Jel 1b, 2, 13-IV, Suw 12-III, 15-II, 25a, Wiż 11a)
---------	---

<i>łucywo</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Bak 14, Fil 6-II)
łuczyna	AUGUSTÓW (Sztab 3, 3a, 6-I, 14*, 14-V); MRĄGOWO (Mik 2)
<i>łuczyna</i>	SUWAŁKI (Bak 14)
błonki	SUWAŁKI (Jel 11, Przer 1); GOŁDAP (Goł 8);
obłonki	SEJNY (Puń 2b)
błoneczki	SUWAŁKI (Suw 12-II, Wiż 5)

Objaśnienia inf.: ‘*Błonki z drzewa smolnego*’ (Suw 28).

24. Małe kawałki drzewa na opał (*drewka, drwa, drzewo, polana*) (PAN-XVII-24), (KSI-VI-17), (AGM-II-II-9)

drewka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Sztab 15a); GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 12, Jel 11, 13-IV, Przer 9a, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2
drewienka	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15)
drwa	EŁK (Juchy 13), PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 6); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
drzewa do kuchni	SUWAŁKI (Fil 1)
drzewo	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 14-V); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Kras 12, 17); SUWAŁKI (Szypl 13, Suw 23); DZIAŁD 1, GRODNO
drewno	EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 12)
polano	AUGUSTÓW (Now 18); SUWAŁKI (Fil 13a, Suw 13, Sztab , 14-V)
polana	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Fil 6, Przer 9a, Suw 25a)
polany	SUWAŁKI (Suw 28)
<i>paliany</i>	SOP
polanki	SUWAŁKI (Suw 12-II)
polanka	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 14-V); OLECKO (Kow 8a ‘też-’, Święt 7); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Przer 1); GRODNO
małe polanka	SUWAŁKI (Suw 28)
bierwiono	SUWAŁKI (Bak 12a)
klocki	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 13); GIŻYCKO (Ryn 8)
klocuszki	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
szczapy	AUGUSTÓW (Sztab 14-V);

<i>scapki</i>	GOŁDAP (Dub 5a)
kłódki	SEJNY (Giby 11)
<i>kłodki</i>	SEJNY (Giby 11)
rozpałka	SUWAŁKI (Fil 5-I, 7, Przer 7-II)
rozmiętka	SUWAŁKI (Przer 9)
błonki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
szypułki	SUWAŁKI (Suw 37)
szakalki?	SUWAŁKI (Suw 12-II)
dranki	SZCZYTNO
wiórki	DZIAŁD 3
brak informacji	SUWAŁKI (Jel 2)

Objaśnienia inf.: ‘Drwa - natnij my tech drew na krótkie ji na długie’ (**Orz** 1). ‘Idź przynieś drew’ (**Juchy** 13). ‘Daj mne jeszcze pare polankow, albo drzewa przynieś’ GRODNO. ‘Polanka piecowe to długie, do pieca świeckiego, no to już krótsze drzewo’ (**Suw** 36).

24a. Rąbać drzewo do kuchni i na rozpałkę

rąbać	AUGUSTÓW (Płas 4)
narąbać	AUGUSTÓW (Płas 4)
naciąć	PISZ (Orz 1);

25. Pałace polano drzewa, które wypadnie z pieca (głównia) (PAN-XVII-25)

węgiel	AUGUSTÓW (Aug 2); EŁK (Juchy 13); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 15, Szypl 13); DZIAŁD 3
<i>węgli</i>	AUGUSTÓW (Sztab 3a ‘-z drzewa’)
węgle	OLECKO (Kow 14a)
węglonek	SUWAŁKI (Przer 1)
węgielek	AUGUSTÓW (Płas 1)
głównia	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Olec 1, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6 -e, 12, 13a, Jel 2, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2, GRODNO

<i>głównia</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 14-V); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 1)
głowniak	SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I)
<i>haławieszka</i>	SOP
<i>łalajeszka</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
ogień	SUWAŁKI (Fil 5, Jel 11*)
żar	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 5, Jel 11, Suw 37); DZIAŁD 1
żażące drzewo	SEJNY (Sej 12-II)
smolone drzewa	OLECKO (Kow 8a)
polano	SUWAŁKI (Jel 11-V)
iskra	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
brak informacji	OLECKO (Olec 19); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘*Głównia cała wyskoczyła z ogniem, jeszcze nie przepalione*’ GRODNO

26. Duże kawały drzewa, którymi się pali w piecu chlebowym (*drzewo, drzewka, szczapy*) (PAN-XVII-26), (AGM-II-II-10)

szczapy	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Płas 4, Sztab 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); ELK (Juchy 13); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Kow 8a, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 8a-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, Przer 9a, Suw 13, 28, 37, Szypl 13); DZIAŁD 1,2,3
<i>scapy</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Fil 7)
<i>scapa</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
szczepy	OLECKO (Olec 19);
szczepki	GRODNO
polana	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 15a); OLECKO (Kow 14a, Wiel 3); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Fil 1, 5, Jel 11* ‘długie-’, 13-IV, Przer 1, 7-II, Suw 25a); GRODNO
polano	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 14*, 23)
polany	SUWAŁKI (Bak 12, Suw 12-II)
polanka	SUWAŁKI (Suw 28)
duże polany	SEJNY (Sej 9-I)
duże polana	SUWAŁKI (Fil 5-I)

duże kawałki sie rozpóławia	OLECKO (Wiel 3)
drwa	AUGUSTÓW (Płas 1); PISZ (Orz 1-‘długie’)
drzewo	AUGUSTÓW (Płas 1, Sztab 3a); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6-II, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SOP
drzewo długie	SUWAŁKI (Przer 9)
długie drewna	SZCZYTNO
chlebowe drewno	ELK (Juchy 13)
kłoce	SEJNY (Sej 12-II)
kłocy	SUWAŁKI (Jel 11-V)
klocki	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 13)

Objaśnienia inf.: ‘*To duże byli, takie wiecie drewno, jak metry sie kupi i na ctery, to scapa*’ (**Aug** 2). ‘*Długie polana takie, o takie, długie tak gdzieś 60 centymetry, siedemdziesiąt, o takie polana*’ (**Jel** 11*). ‘*Scapy to kiedy takie metrowe drzewo ji na scapy*’ (**Juchy** 13). ‘*Scapy jeżeli scepiane, nie okrągłe jest; scapy to jest tylo grube takie, z którego sie rąbie drzewo, a do uzytku to jest tylko drzewo*’ (**Płas** 4). ‘*Duże polana*’ (**Przer** 7-II). ‘*I olsyne palili, i z brzożyny, i sosno, i już jak do ciasta, jakie tam piekli, to raczej z jegli drzewo, iglinowe, to ono takie letkie było, bo z tego, z olszyny albo z sosny, to spód bardzo sie napalał albo wierzech, to później zapalało sie mocno, czy chleb pieczony był, czy było ciasto drożdżowe, a to było lżejsze. Rozmaitym palili, do jakiego był dostęp, czy takie dostali w lesie, czy kupili, czy ukradli, czasami drzewo kradli, nawet metry, rozmaicie było*’ (**Sztab** 14-V). ‘*Do pieca polian*’ GRODNO.

27. Co jeszcze znaczy wyraz „szczapy” (metrowe kawałki drzewa układane w lesie albo w tartaku) (PAN-XVII-27)

‘metry’	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 14-V); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
‘metry w lesie’	OLECKO (Święt 21);
‘szczapa to drzewo, metry’	SEJNY (Kras 12)
‘metrowe kawałki drzewa’	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I)
‘metrowe kawałki drzewa układane w lesie’	SUWAŁKI (Przer 9a); DZIAŁD 2

‘metrowe kawałki drzewa rozcięte na pół’	SUWAŁKI (Suw 25a)
‘metrowe drzewo i na scapy’	EŁK (Juchy 13)
‘metrowe i szczepane na pół’	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Kras 17)
‘grube, <i>scepane</i> ’	AUGUSTÓW (Płas 4)
‘klocki’	SUWAŁKI (Fil 1)
‘rozłupany pień na duże drzewa’	SUWAŁKI (Jel 2)
‘różne rodzaje drzewa’	SEJNY (Sej 12-I,II);
‘duże kawały drzewa’	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Bak 12, Przer 1)
‘duże drzewo’	SUWAŁKI (Fil 13a)
‘długie drzewo’	SUWAŁKI (Fil 13a)
‘szczapy’	OLECKO (Kow 8a, 14a)
‘drzewo okrągłe, rozcięte na pół’	SUWAŁKI (Suw 23)
‘duże kawałki’	SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Jel 13-IV)
‘do rozpałki ogniska’	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
‘szczepane drewno’	OLECKO (Święt 7)
‘browno’	GRODNO
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Bak 15, Suw 28); DZIAŁD 1

Objaśnienia inf.: *‘To duże byli, takie wiecie drewno, jak metry sie kupi i na ctery, to scapa’* (**Aug** 2). *‘Grube takie kłocy to byli szczapy, o taki okragły, rozbity na pół i to sie nazywała szczapa; no to później pilowali te te na klocki, piło ręczno pilowali na klocki do dłubania’* (**Jel** 11*). *‘Tęgi kawał sztuki drewna rozszczepiony na połowe’* (**Jel** 11-V). *‘Grube kawały drzewa takie metrowe’* (**Fil** 6). *‘Metrowe kawałki drzewa’* (**Fil** 12). *‘Szczapy to sie potem piłuje na krótsze kawałki i sie tnje na mniejsze take drewnienka, żeby palić w kuchni’* (**Kow** 14a). *‘Składane metry w lesie’* (**Lipsk** 10). *‘Poszczepane drzewo’* (**Olec** 1). *‘Scapy to so takie metrowe, porznięte i poscepane z grubego drzewa na pół, cy na trzy, cy jek tam’* (**Orz** 1). *‘Metrowe kawałki drzewa, rozszczepane przez środek, to sie nazywajo*

szczapy' (**Sej** 9-I). 'Metrowe kawałki drzewa układane w lesie' (**Suw** 12-II). 'To takie grube, długie drzewo i trzeba szczepić jego na kilka takich, wychodzą takie szczapy' (**Sztab** 3a). 'Jak się uźnie kawał drzewa, kawał taki duży i się poscepia jego na takie scapy, na ctery się poscepia, się rozetnie ten kłoc, to się mówiło scapy, a potem z niego się tną drobne drewka' (**Bak** 12-I). 'Duży, mniej więcej pół metra, nawet osiemdziesiąt centymetry taki kawałek, jak drewko ozscepione to casem na poły, casem na ctery scepali ten okrągłak' (**Bak** 12a). 'Metrowe szczapy takie, no takie kłocy metrowe to szczapy nazywały się z tego powodu, że on na pół szczepany był' (**Giby** 11). 'Duży kawał drzewa roszczepiony, kłoczek drzewa, który jest już rozłupany na połowe czy na ileś tam części' (**Suw** 37). 'Brownno to ruskie, to te nazywa się brownno, belki też jak brownno, tylko oni idą na dom budować' GRODNO.

28. Czarny, twardy materiał do palenia, kopany w ziemi (węgiel) (PAN-XVII-28)

węgiel	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3, SOP
--------	---

Objaśnienia inf.: 'Przed wojno nie znaliśmy, co to jest węgiel' (**Kow** 8a). 'Jest węgiel, co się kopie, co przywożą, sprzedają i jest węgiel z drzewa, kiedyś się prasowało tym węglem z drzewa' (**Sztab** 13). 'Węgiel bardzo dobrze taki, jak się wybierze olszowy czy brzożowy, świniaki jak wolne żołądki mają, tak biegunkę, to dla nich posypać w korytko, to oni jak weźmą go zreć, to tak aż trzaska ten węgiel, tak chrupio jego i to bardzo zdrowy; z sosny albo z jegli, z drzewa, to robi się popiół i prawie tego węgla nie ma, a jak brzożina czy olszyna, to dobrze dopilnować piec i zamknąć jego, i tak długo on trzyma ciepło i później on się czarny robi, bo to już umrze te światło w nim i robi się czarny, twardy' (**Sztab** 14-V). 'Brykiet to po rusku, a po polsku to nie wiem jak nazywa się' GRODNO.

29. Brunatny kruchy materiał do palenia wydobywany na łąkach (torf) (PAN-XVII-29)

torf	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5, 6, 12, 13a, Jel 2, 11, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I), SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3, GRODNO
brykiet	GRODNO, SOP
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2); PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘Torf na łąkach’ (**Płas** 4). ‘To też torf’ (**Jel** 11*). ‘Dziadek torfem palił, tylko mówili, że był taki dymny i nie dawał ciepła’ (**Sztab** 6-I). ‘Torf kopali na łąkach, kawały metrowe, po dwa metry zajmowali ludzie i wykopywali, jak nie mogli dostać ni węgla, ni drzewa, potem trzeba wysuszyć; to śmierdzi, to niedobre’ (**Sztab** 14-V). ‘A teraz opowiem, jak kiedyś robiliśmy torf, taki znaczy do palenia w piecach. A najpierw menźczyźni kopali, wyrzucali na wierzch, na takie gdzieś twardziejsze podłoże, żeby to było można wymiesić, wymiesać. Kiedyś koniami to przeważnie robili. No i wodo kobiety polewali na te, a menźczyzna z tymi koniami tak chodził i tak miesił, aż to wszystko stanie się takie klejące. Później można było z tego robić kręgi, a te kręgi to były takie blaszane formy i do tych formów się wkładało. Menźczyźni przywozili sankami do..., na takie gdzieś twardziejsze pole, coby to wyschnęło dobrze, no i łoni... Były takie kręgi blaszane, robiliśmy te, chlapaliśmy takie coraz to rzędami, a później, jak już to wyschnęło, to podnosilim w takie duże rzędy i nakładalim ich, żeby łoni schli jeszcze lepij. Tam jakiś tydzień, może dwa leżało, zależy jaka pogoda była. Jak była lepsza pogoda, to szybciej wyschnęło, a jak była słabsza, no to trzeba było poczekać. A później w kopy składałim i to takie duże, wysokie kopy składałim. I ten schnoł ten torf – tak było zwane. I już jak to wszystko wyschnęło, to zwoziliśmy do... tam składałim, no i się paliło całom zime. Jak teraz węgiel, tak ten kiedyś był torf, gdzieś do jakiejś szopy takiej (**Sztab** 13).

‘No żeby zrobić torf, trzeba... po prostu na łąkach tych torfowych kopie się to błoto, wybiera się na wierzch, trzeba go wymiesić odpowiednio, żeby ono było takie kleiste, trzymało się. I wtenczas albo takie foremki okrągłe, ewentualnie jak nie, to kraja się w takie cegielki, ustawia się to na

stońcu, musi schnąć. Po jakimś czasie, jak one już tak stwardnieją, zawozi się ich, stawia się w takie stożki i też muszo długo schnąć, dzieś trzy, cztery miesiące czasu, żeby to nadało się do palenia’ (Sej 9-I).

‘Taki krążek bez dna i się wkładało w to i się uklepuwało – to obiecza, a jak już oni się suszyli, wiesz, to dawno się nie robi, to się zapomina, bo to wiesz, że jak tak jeden do jednego taki kant i takie śniury do suszenia to jech, jak oni tak leżeli, potem jech na płask, jeden przy jenem i takie rzędy, a pod tym rzędem to układali kopki takie – kucki i też tak fajno, w środku puste i tu tak zajdziesz z osiem, dziesięć na dzień, potem osiem, dziewięć, tam sześć, pięć i taka kopka się robi z dziurkami, dobrze przewiewa się, takie ustawiało się kopki, były cegiełki. Bo był torf taki, że cieli i tylko bez mieszania, o nawet w Pijawnym, to tam o przyjdo, łopatami tno takie kostki, wykładają na dwór i nic nie robio. On się pali, bo to torf brzożowy nazywał się, a dlaczego – bo tam brzoży rosły i taki torf, że go nie trzeba mieszać było, ni wody dokładać, ni co’ (Suw 36). ‘Kiedyś węgla nie było, brykieta nie było, węgiel, torf sprasowany już to brykiet, brykiet droższy był i lepszy’ GRODNO.

C. Piec, kuchnia i naczynia

30. To, na czym się gotuje (kuchnia, kochert, komin) (PAN-XVII-30), (KK-I-2-11), (AGM-II-II-11)

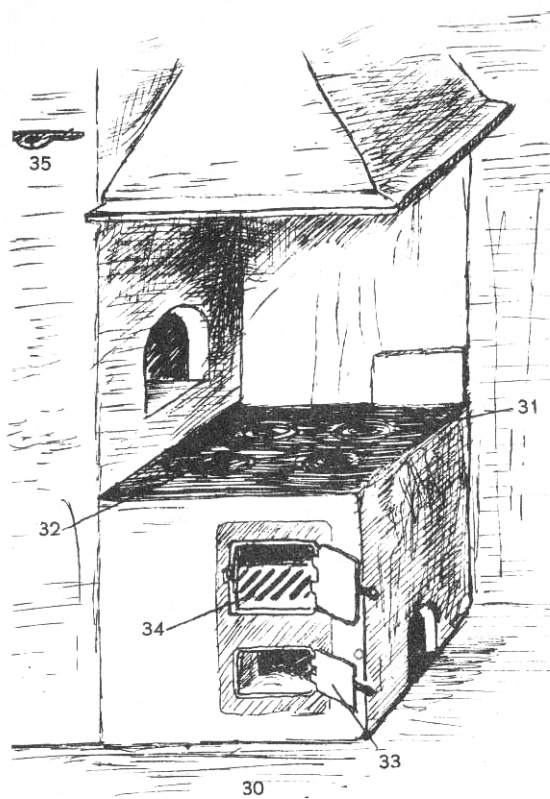
kuchnia	AUGUSTÓW (Aug 14, 19, 21-I, Barg 5-I, Lipsk 8-I, Now 5a, Płas 4, 8, Sztab 3a, 6-I); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Giż 1, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 9a, Olec 1, 3, 3a, Święt 7, Wiel 2, 3); PISZ (Pisz 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 6a, Kras 9, 18, Puń 4, 17, Sej 4, 8a, 8a-I, 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 1, 15, Fil 5, 5-I, 6, 7, 12, 13a, Jel 1b, 2, 2-III, 11-V, Przer 7a, RutT 4, Suw 7a, 12-II,XII,XIII, 20, 23, 36, Szypl 13, 17a-III, 19, Wiż 5-IV); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 2,5, DZIAŁD 1,2,3,
kuchnia do gotowania	OLECKO (Kow 8a)
kuchnia kaflowa	SUWAŁKI (Racz 12c); NIDZICA 3
kuchenka	SUWAŁKI (RutT 25); SEJNY (Sej 1a)
blat kuchenny	SUWAŁKI (Suw 12-VII)
trzon kuchenny	SUWAŁKI (Suw 12a, 24)

plyta	AUGUSTÓW (Aug 19, 21, Lipsk 5, 15a, Now 13, 17, Sztab 14-I,V, 15a); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 5, 10-II,III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 3a, 6, 15, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 5, 6-II, 11, Kras 7, 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 1, 11, 15-I, 16, Fil 1a, 6-II, 12, 13, Jel 2-III, 12-II, 16, Przer 7, 7-I, 7a, 7b, 8-I, Racz 5, RutT 14, Suw 3-V, 12a, 13, 15, 15-II, 16, 25a, 28, 32, 37)
plyta fajerkowa	GRODNO
plyta kuchenna	AUGUSTÓW (Aug 13-II, Now 5a); GIŻYCKO (Mił 3); SEJNY (Kras 6-II); SUWAŁKI (Fil 9, Przer 1, 9a, Suw 12-I)
<i>plita</i> kuchenna	SEJNY (Giby 3)
<i>plita</i>	AUGUSTÓW (Aug 21-I, Barg 3); OLECKO (Olec 15); SEJNY (Giby 3, Sej 12a); SUWAŁKI (Suw 12-VI, 28a, 36, Szypl 13a); GRODNO, SOP,
<i>plit</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>plyta</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
<i>plitka</i>	SUWAŁKI (Suw 12-V)
plytka	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SUWAŁKI (Racz 22)
kotlina	SUWAŁKI (Suw 12-X,XIII)
maszyna	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 21-I, 24, Barg 3, 8, Now 13, 14, Płas 1, 8, Sztab 15a); GOŁDAP (Dub 5a, 10, 10-I); OLECKO (Olec 20); SEJNY (Giby 5a, 6-II,IV, 11, Kras 2-I, 2a, 6-III, 12, Puń 1, 2a, 2b, 7); SUWAŁKI (Bak 6, 15, Fil 5, 5-I,II, Jel 2-III, 11*, 11-I,V, 12-II, 13-IV, Przer 4, 7, 7-I,II, 7b, 9, 9a, 13a, Racz 5, 7, 11, 11-I, 16, Suw 3-V, 7a, 12, 12a, 14*, 16, 20, 35, 35-I, 37, Szypl 13a, 17, 17a)
maszynka	AUGUSTÓW (Now 18, Płas 4); EŁK (Pros 11a)
<i>masyna</i>	SUWAŁKI (Fil 7, Szypl 13, 17a-I)
<i>maszina</i>	SEJNY (Puń 1-I); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>meszyna</i>	OLECKO (Olec 23)
<i>masina</i>	EŁK (Juchy 13, Kal 15); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 11, Przer 7, Racz 7-I, 14, Szypl 13, Wiż 5)
<i>masinka murowana</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>maszina do gotowania</i>	AUGUSTÓW (Aug 19, Płas 4)

<i>drejffus</i>	AUGUSTÓW (Aug 5); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Giby 7); SUWAŁKI (Jel 13, 13-IV, Szypl 13a)
<i>drejbus</i>	SEJNY (Kras 2a-I)
krusznia	SUWAŁKI (Racz 10)
kominek	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Suw 15-I)
komin	AUGUSTÓW (Now 2, 14); OLECKO (Wiel 5-I); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 14)
piec	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I, Sztab 6-I, 13, 14*, 14-V); EŁK (Ełk 17a); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 13); SEJNY (Giby 3, 5a, Sej 8a, 8a-II, 24-I); SUWAŁKI (Bak 6, 14, Suw 12-VI,XII, 33, Wiż 5); SZCZYTNO
piec ż.	NIDZICA 1, GRODNO
piec chlebowa	AUGUSTÓW (Sztab 3)
piec kuchenny	KĘTRZYN
<i>piecz</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
<i>psiec</i>	EŁK (Juchy 13)
kochert	PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
na kochercie	PISZ (Orz 1), SUWAŁKI (Bak 14)
<i>karotek</i>	EŁK (Juchy 13)
palenisko	SUWAŁKI (Jel 1a, Suw 12-III, 36, Wiż 11a)
ognisko <i>na płycie</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
angielka	MRĄGOWO (Mik 2); SEJNY (Kras 2a-I); SUWAŁKI (Bak 12-I, Suw 12-IX)
krośnis	SEJNY (Puń 1-I)
<i>festfalka</i>	OLECKO (Olec 15)
węgielka	OLECKO (Olec 20)
blat	AUGUSTÓW (Barg 3, Now 2); SEJNY (Puń 15, Sej 17-I);
blaty	SEJNY (Kras 2-I); WĘGORZEWO (Pozez 2);
grzejniki	SEJNY (Sej 8a)
fajery	DZIAŁD 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 15); SEJNY (Kras 10, Puń 4*); SUWAŁKI (Suw 28, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘Kochert - na kochercie po mazursku móhilim tak’ (**Bak** 14). ‘Młodszy nazywają kuchnia’ (**Płas** 4). ‘Dawna nazwa maszyna, dziś płyta’ (**Sztab** 15a). ‘Na kuchni, na fajerkach’ (**Wiż** 5-IV). ‘Kuchnia to tam, co się gotuje na tym. Na dole są drzwiczki i tam się

podkłada i sie wtedy pali pod to kuchnio, potem jest płyta i tam so fajerki i tam sie stawia garki na gotowanie, a dalej jest u góry kaptur, taki daszek nad to kuchnio' (**Sztab** 6-I). 'Płyta zbudowana z kachli, ma w środku palenisko, a na wierzchu blaty żelazne, na to sie stawia garnki' (**Sej** 12-II). 'Mówili kiedyś maszyna' (**Suw** 12). 'Masina taka, masinka murowana, a to to taki karolek ('piecyk')' (**Juchy** 13). 'Na plicie ja zawsze gotowała' (**Suw** 12-VI). 'Kuchnia dzie gotujesz, cała izba; gałownia, z tej piecy ważmi na szufle i w drugiej rozpali' GRODNO.

31. Płyta kuchenna (*blacha, blat, plata*) (PAN-XVII-31), (KŚI-VI-20), (KK-I-2-12), (AGM-II-II-12)

blat	AUGUSTÓW (Aug 2 'przedtem', 13-I,II, 14, 21-I, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 5, 8-I, 10, Now 2, 14, Płas 1, 4, Sztab 14*, 14-I,V); EŁK (Ełk 3; Juchy 13, Kal 15, 17a); GIŻYCKO (Mił 3, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5, 5a, 10, 10-I,II,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Olec 1, 3, 3a, 23, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Pisz 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 5, 5a, 6a, 7,
------	--

	11, Kras 2a-I, 5b, 6-III, 9, 10, 12, 12a, 18, Puń 4, 17, Sej 1a, 8a-II, 9-I, 12-I, 12a, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 11, 12, 12-I, 15, 16, Fil 1, 5, 5-II, 6, 6-II, 7, 9, 12, 13, 13a, Jel 1b, 2-III, 11*, 11-I,V, 12-II, 13-IV, 16, Przer 1, 7, 7-I,II, 7a, 9, 9a, 13a, Racz 5, 7, 10, 11, 11-I, 12c, 14, RutT 25, Suw 12-I,II,IX, 13, 15-I,II, 15a, 24, 25a, 35, 35-I, 37, Szypl 13a, 17a, 17a-I,III, 19, Wiż 11a); DZIAŁD 1,2,3; GRODNO
blat kuchenny	OLECKO (Olec 20)
blaty	AUGUSTÓW (Aug 21, 24, Lipsk 8, Płas 4, Sztab 3, 3a, 6-I, 13, 14-V); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Kras 2a); SUWAŁKI (Bak 14, Przer 9a, Szypl 17, 17a); WĘGORZEWO (Pozez 2)
bletos	SEJNY (Puń 1-I)
blacha	OLECKO (Olec 19); SEJNY (Puń 1, 2a, 2b, 7, Sej 4); SUWAŁKI (Suw 12-XII,XIII); WĘGORZEWO (Budry 8); NIDZICA 1
blachy	NIDZICA 3
plyta	AUGUSTÓW (Aug 2 ‘teraz’, Lipsk 5, Now 18, Sztab 15a); GŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 8a, Świąt 21); SEJNY (Giby 6-II,IV, Kras 12, Sej 1a, 8a-I); SUWAŁKI (Fil 5-I, 13, Jel 11-V, Przer 7a, Racz 7-I, 11, Suw 12, 12-III,X, 23, 28a, 33, Wiż 5); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
plyta kuchenna	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Jel 2, Suw 14*)
<i>plita</i>	AUGUSTÓW (Now 5a); EŁK (Ełk 3, Pros 11a); OLECKO (Świąt 7); SEJNY (Kras 7); SUWAŁKI (RutT 4, Suw 12-I,II, 28a); GRODNO, SOP
<i>plyta</i>	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 13, 14-V); SUWAŁKI (Suw 12b)
<i>plitka</i>	PISZ (Pisz 5 ‘zamiast fajerek’); SUWAŁKI (Suw 12-V)
plytka	SUWAŁKI (Fil 11, Racz 22)
<i>plata</i>	PISZ (Orz 1); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
kuchnia	SEJNY (Puń 15, Sej 8a, 12-II); SUWAŁKI (Fil 13a, Suw 12-VII))
maszyna	AUGUSTÓW (Aug 5, Płas 8); SEJNY (Giby 5a, Kras 2-I, 17); SUWAŁKI (Bak 6, Jel 1a, RutT 14, Suw 3-V, 7a, 20, 23, 28, 28a)
<i>masina</i>	SUWAŁKI (Jel 13, Przer 8-I)
maszyna do gotowania	SUWAŁKI (Fil 1a)
trzon	GOŁDAP (Dub 10-III)
trzon kuchenny	SEJNY (Kras 5b)

komin	AUGUSTÓW (Aug 14)
piec	AUGUSTÓW (Aug 5, Płas 1); SUWAŁKI (Suw 36)
piec kuchenny	KĘTRZYN
‘węglowa, nie inaczey’	SUWAŁKI (Wiż 5-IV)
fajerki	NIDZICA 2
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 15, Lipsk 15a, Now 17); OLECKO (Kow 9a, 14a, Olec 6); SEJNY (Kras 6-II, Puń 4*); SUWAŁKI (Bak 12a, 15-I, Suw 12a, 16, 32, 36, Szypl 6a, 13)

Objaśnienia inf.: *‘Teraz to płyta gadajo, przedtem blat’* (**Aug** 2). *‘Blaty były lane w odlewni, bo lane najlepsze, bo jak te blaty, to pokręci zaraz i długo nietrwałe, a lane z żeliwa, to musieli być z żeliwa lane blaty, to oni trwałe’* (**Sztab** 13). *‘Niektórne w piecu gotowali, palili piec i w piecu stojeli gary takie cygunne, mieli takie na trzech nogach zielaznych i taki jeden blacik, tak jekby jedna fajerka, tam dopasowane i tam garnek stojał nakryty, i tam ogień dalej sie palił, a tu na przedzie sie gotował garnek do jedzenia w piecu, ciąg poszed dalej w lufty i wcale nie dymiło. Drejfus zdaje sie nazywał na tech nogach, zielazny’* (**Suw** 36).

31a. kuchenny

(drzwiczki) kuchenne	SUWAŁKI (Suw 20)
(płyta) kuchenna	SUWAŁKI (Jel 2)

32. Kółka służące do zakrywania otworów w płycie

kuchennej (*fajerki, kręgi, rynki*) (PAN-XVII-32), (KK-I-2-13), (AGM-II-II-13)

fajerki	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, 14, 15, 19, 21-I, 24, Barg 5-I, 8, Lipsk 5, 8, 8-I, 10, 15a, Now 2, 5a, 17, 18, Płas 1, 4, 8, Sztab 3, 3a, 6-I, 13, 14*, 14-I,V, 15a); ELK (Elk 3, 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5, 10, 10-I,II, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 3a, 6, 19, 23, Święt 21, Wiel 5-I); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 7, 11, Kras 2-I, 2a, 5b, 6-II,III, 7, 9, 10, 12, 12a, 17, 18, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 15, Sej 1a, 6-II, 8a, 8a-II, 9-I, 12-I,II, 12a, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 6, 11, 12a, 14, 15, Fil 5-II, 6, 7, 11, 12, 13, 13a, Jel 1a, 1b, 2-III, 11*, 11-I, 12-II, 13, 13-IV, Przer 1, 7, 7-I,II, 8-I, 9a, 13a, Racz 7-I, 10, 11-I, 12c,
---------	--

	16, 22, Rut 4, 14, 25, Suw 3-V, 7a, 12, 12-I,II,V,VII,X,XII,XIII, 12a, 12b, 13, 14*, 15, 15-I, 15-II, 16, 20, 23, 24, 25a, 28, 28a, 32, 33, 35, 35-I, 36, 37, Szypl 13, 13a, 17, 17a, 17a-I,III, Wiż 5, 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 2,3,4,5, DZIAŁD 1,3, GRODNO, SOP
fajerka	MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 15, Święt 7); SEJNY (Puń 7, Sej 17-I); SUWAŁKI (Bak 12)
fajerek	MRĄGOWO (Mik 2)
fajery	AUGUSTÓW (Barg 3, Now 13, 14); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); OLECKO (Kow 9a, Olec 3); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Kras 2a-I, Puń 4, 17); SUWAŁKI (Bak 12-I, 16, Fil 1, 1a, 6-II, Jel 16, Przer 7a, 9, Racz 10, Suw 12-IX, Szypl 19); NIDZICA 1
<i>fojery</i>	SUWAŁKI (Fil 5)
fajerkos	SEJNY (Puń 1-I)
kręgi	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-II); EŁK (Juchy 13, Kal 15); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Olec 1, 20, Wiel 2, 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 1, 5-I, 14, 15, Przer 8-I, 9a, Racz 5, 11, 14, 16); SZCZYTNO, DZIAŁD 2,4
krążki	AUGUSTÓW (Aug 5, Lipsk 5, Sztab 14-V)
<i>krużkie</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
krążek	SUWAŁKI (Suw 12-III)
denko	GIŻYCKO (Ryn 8)
dangscai	SEJNY (Puń 1-I)
płytki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>luski</i>	AUGUSTÓW (Sztab 13)
blaty	SUWAŁKI (Fil 9)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 21); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Sej 4); SUWAŁKI (Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘*Jak nie było fajerki, to wiesz, tych blachow takich nie było, to blacho nakrywali, aby nie szed tam dym, aby mocno się nie gotowało, coby nie uciekało z garka, bo teraz to co, fajerki małe, fajerki duże, pod każdy garnuszek jest, bo to już blaty te przygotowane, a kiedyś to różnie było*’ (**Suw** 36).

33. Drzwiczki kuchni (drzwiczki, dźwirki) (PAN-XVII-33), (KK-I-2-14), (AGM-II-II-14)

drzwiczki	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-II, 15, 21, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 5, 8-I, 10, 15a, Now 14, Sztab 3a, 6-I, 14*, 14-I, 14-V); EŁK (Kal 15 ‘-u popielnika’, Pros 11a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 5, 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a ‘normalne’, Olec 1, Święt 7, 21); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Giby 11, Kras 9, 17, Puń 1, 2a, 2b, 7, Sej 12-I,II, 12a); SUWAŁKI (Bak 1, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 1a, 1b, 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 9a, 13a, Racz 10, 11, RutT 4, Suw 12-I,II,III,V, 12a, 12b, 13, 15-I, 16, 23, 25a, 28, 33, 37, Szypl 13, 13a, 17, 17a, 17a-III, Wiż 5); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 1,2, DZIAŁD 1, GRODNO
<i>drzewicki</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Kow 9a), Wiel 3); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 6-II, 9, 13)
drzewicki kuchenne	SUWAŁKI (Suw 20)
drzewicki do maszyny	SUWAŁKI (Fil 5-II, Przer 1)
drzewiczka	AUGUSTÓW (Sztab 3, 15a)
<i>drzicka</i> mała	PISZ (Orz 1)
<i>drzicka</i> duża	PISZ (Orz 1)
<i>drzicki</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>drzewicki</i>	SUWAŁKI (Fil 1, Przer 7-II)
<i>dzwicki</i>	GIŻYCKO (Giż 1); PISZ (Ruc 4); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 5-I, Przer 7)
<i>dźwicki</i>	SUWAŁKI (Przer 7-I)
<i>dzwiczka</i>	SUWAŁKI (Racz 14)
<i>dzwiczki</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1, Sztab 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-II); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 15-I, Jel 16, Racz 7-I); DZIAŁD 3
<i>dzwicki</i>	SUWAŁKI (Fil 7, Przer 7a, Szypl 17a-I)
<i>dzwiczki</i>	SEJNY (Sej 9-I)
<i>dzwierki</i>	OLECKO (Olec 19);
<i>dzwierk</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
<i>dzwiercy</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
<i>dzwirki</i>	SEJNY (Sej 8a-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>dzwiorki</i>	SOP
drzwi	SUWAŁKI (Fil 13a)

<i>wrocika</i>	SEJNY (Sej 8a)
<i>wróciki</i>	SEJNY (Giby 11)
<i>piecura</i>	SUWAŁKI (Przer 7)
popielnik	AUGUSTÓW (Aug 21-I); GOŁDAP (Dub 10-I); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 5, 5a, Kras 2a); SUWAŁKI (Jel 12-II, Suw 32); WĘGORZEWO (Pozez 2)
<i>kopciuski</i>	GOŁDAP (Dub 5a)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 24, Now 2, Płas 8); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13); OLECKO (Olec 6, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Kras 6-III, 10, Puń 4*, Sej 4, 17-I); SUWAŁKI (Bak 6, 11, 14, Fil 1a, 11, Jel 2-III, 11-I, Przer 8-I, Racz 22, Suw 3-V, 7a, 14*, 28a, Szypl 6a, Wiż 5-IV, 11a)

Objaśnienia inf.: ‘*Bo so zawdy dwa takie*’ (**Orz** 1); ‘*Dźwicki popielnika - piecura*’ (**Przer** 7).

34. Kratka w kuchni lub piecu, na której się kładzie drzewo i węgiel (*ruszta, drabinka*) (PAN-XVII-34), (KK-I-2-15), (AGM-II-II-15)

ruszta	AUGUSTÓW (Aug 21, 21-I, Barg 3, 8, Lipsk 8, 10, 15a, Now 2, 17, Płas 1, Sztab 3a, 14*); ELK (Kal 15); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 5, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 1, 19, 20, Święt 21, Wiel 3, 5-I); PISZ (Pisz 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 7, Kras 2-I, 6-III, 9, 12, 12a, Puń 4*, Sej 8a, 9-I, 17-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 14, 16, Fil 5, 6, 12, 13a, Jel 1b, 2, 11, 12-II, 13-IV, Przer 1, 13a, Racz 14, 16, 22, Suw 12-II,V,VII,X,XII, 12b, 15-II, 20, 23, 28, 35-I, Szypl 13a, 17a, 17a-I, 17a-III); WĘGORZEWO (Bud-ry 8, Węg 14-I); KĘTRZYN, DZIAŁD 2,3, GRODNO
<i>rusta</i>	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Jel 16, Przer 7a, Szypl 17a-I)
<i>rušta</i>	SUWAŁKI (Bak 15-I, Jel 13, Przer 9, Suw 15, Wiż 5)
<i>roszta</i>	AUGUSTÓW (Aug 13-II); SUWAŁKI (Racz 5, Suw 15-I); DZIAŁD 4
<i>rosta</i>	SZCZYTNO
<i>rošta</i>	GOŁDAP (Dub 10-II); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>rošto</i>	SUWAŁKI (Fil 6-II)

<i>ruszto</i>	ELK (Elk 3, 17a)
<i>rośty</i>	SUWAŁKI (Suw 3-V)
ruszty	SEJNY (Kras 7); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 9a, Suw 16)
<i>rusty</i>	ELK (Juchy 13)
<i>ruśty</i>	SUWAŁKI (Fil 5-I)
<i>roszty</i>	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Racz 11)
ruszt	AUGUSTÓW (Aug 14, 19, Lipsk 5, Now 5a, 13, 18, Płas 8, Sztab 13, 14-I,V, 15a); ELK (Elk 3); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10, 10-I); OLECKO (Olec 3a, 15, 23, Święt 7); SEJNY (Giby 5a, 6a, Kras 2a, 5b, 6-II, 10, 17, 18, Puń 15, 17, Sej 6-II, 8a-II, 12-I,II, 12a, 12a-I, 24-I); SUWAŁKI (Bak 6, 15, Fil 1a, 6, 9, Jel 1a, 2-III, Przer 7, 7-I, 8-I, Racz 7-I, 10, 12c, RutT 4, Suw 7a, 12, 12-I,III,XIII, 12a, 13, 14*, 24, 25a, 32, 35, 37, Szypl 19, Wiż 5-IV, 11a); NIDZICA 1,2,3, 4, 5, DZIAŁD 1
<i>rusztka</i>	GOŁDAP (Dub 10-III)
rusztowanie	SUWAŁKI (Racz 11-I)
<i>ruszce</i>	GIŻYCKO (Mił 3)
<i>ruszk</i>	SUWAŁKI (Fil 11)
raft	SUWAŁKI (Fil 7)
lasy	AUGUSTÓW (Aug 21, Barg 5-I, Now 14); ELK (Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1); SEJNY (Kras 2a-I); SUWAŁKI (Bak 11, 12-I, 15, Fil 13, Przer 9a, RutT 25, Suw 12-IX)
sidry	SUWAŁKI (Bak 12a)
gratka	AUGUSTÓW (Aug 5)
<i>gratki</i>	AUGUSTÓW (Aug 24, Płas 4); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 12)
<i>grata</i>	SEJNY (Puń 2b)
<i>grotukes</i>	SEJNY (Puń 1-I)
sito	SEJNY (Puń 1)
kratki	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Olec 20); SEJNY (Puń 2a, 7)
kratka	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Fil 5-II, Jel 13-IV, RutT 14, Szypl 13)
krata	SUWAŁKI (Przer 7-II)
prety	SUWAŁKI (Fil 5-II)

palenisko	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Jel 12-II)
zip	PISZ (Pisz 5)
drabka	AUGUSTÓW (Aug 13-I,II, Sztab 6-I)
drabinka	AUGUSTÓW (Sztab 3, 6-I); SEJNY (Sej 9-I)
kuca	GOŁDAP (Dub 5a)
popieluch	OLECKO (Wiel 2)
popielnik	SEJNY (Kras 6-III); SUWAŁKI (Jel 11*, 11-I, Suw 28a)
<i>celuść</i>	SEJNY (Kras 12)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 15, Lipsk 8-I); OLECKO (Olec 3, 6); SEJNY (Sej 1a, 4); SUWAŁKI (Bak 14a, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: *‘Ruszt był zrobiony z żelaza grubego, które mocne musiało być, bo stale węgiel na tym leżał, to szybko by się to przepaliło’ (Sztab 14-V). ‘Ruszt to takie w kształcie prostokąta żelazo, z takich drążków pospawanych tak, że między tymi drążkami żelaznymi są otwory, żeby powietrze dochodziło, a popiół wysypywał’ (Sej 12-II).*

34a. Popiół

popiół	GIŻYCKO (Giż 1)
<i>popioł</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)

34b. Wygarniać (o popiele)

wygartywali	GIŻYCKO (Giż 1)

34c. Popielnik

popielnik	AUGUSTÓW (Now 5a, Sztab 14-V); ELK (Kal 15); GOŁDAP (Dub 10); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 5, 5a, Kras 2a); SUWAŁKI (Bak 6, Jel 12-II, Przer 7, Suw 12-X, 15-II, 32, Szypl 19); WĘGORZEWO (Pozez 2); NIDZICA 3, GRODNO
popieluch	GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Wiel 2)
<i>piecura</i>	SUWAŁKI (Przer 7)

Objaśnienia inf.: *‘Drzwiczki do popielnika były mniejsze, a u góry tak jak do kwadratu byli, ale ramki byli jedne i te, co dołem, co popiół zlatywał, to byli takie wąskie; musiał być dobry materiał, bo tak to by się rozplłyneli szybko’ (Sztab 14-V).*

35. To, co się odsuwa, gdy się zaczyna palić w piecu, żeby otworzyć luft (*szyber, zasuwacz, zasuwka, kłapa*) (PAN-XVII-35), (KSI-VI-21), (AGM-II-II-16)

szyberek	AUGUSTÓW (Płas 1, Sztab 14-V); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Fil 12, Jel 2, Przer 9a, Suw 12-II, 23, 28), DZIAŁD 1
<i>siberek</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4, Sztab 13); OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
<i>syberek</i>	GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Fil 6-II, 7, Jel 11*, Przer 9, Suw 13)
<i>syber</i>	SUWAŁKI (Fil 1, 5-I); GRODNO
<i>siber</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
szyber	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 6-I, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 7-II, Suw 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>szymber</i>	SEJNY (Kras 17)
zasuwka	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Fil 5-I, Przer 1, 9a, Szypl 13)
zasuwacz	SEJNY (Sej 9-I)
kominek	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Jel 2)
<i>liufcik</i>	SOP
ruchlak	SZCZYTNO
para	AUGUSTÓW (Aug 14)
brak informacji	SUWAŁKI (Jel 11-V)

Objaśnienia inf.: *‘Szyberek – żeliwny on był, ale to już było cieńsze; jak już skończyło się palić pod blatami, to mówili weź zasuw szyberek, to będzie cieplej, a jak rozpalilo się, to trzeba było troszeczkę jego otworzyć, a jak rozpali się ogień, to większą część otworzyć, żeby dym się ulatniał*

(**Sztab** 14-V). *‘Jak sie chce, żeby w mieszkaniu było cieplej, to sie zatyka, to wtedy ogień ucieka do komina i wtedy cieplej w mieszkaniu lub żeby lepiej sie paliło, to ten szyber sie odsuwa’* (**Sej** 12-II).

36. To, w czym się pali, żeby było ciepło (*piec*) (PAN-XVII-36)

piec	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, GRODNO
w piecu	SEJNY (Sej 8a-I); DZIAŁD 2
piecyk	SEJNY (Kras 12); SOP
piecka	GRODNO
<i>psiec</i>	ELK (Juchy 13)
piec świecki	AUGUSTÓW (Płas 4 - od kilku osób); SUWAŁKI (Suw 36)
piec ścianowy	SUWAŁKI (Suw 36)
palenisko	SUWAŁKI (Suw 37)
maszyna	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 11-V)
murek	SUWAŁKI (Suw 13)
leżanka	SUWAŁKI (Suw 37)
pomocnik	AUGUSTÓW (Sztab 13)

Objaśnienia inf.: *‘Piec kachlowy – po namyśle’* (**Orz** 1). *‘Takie stojeli, co grzeli piecy w domu; byli z gliny klepane, rozmażite, przecież kominy byli kiedyś, u nas nawet w starej chacie to było z samej gliny i mieszane z plewami czy sz czym i potem cztery drabiny i to glino obrobiono, a potem na wierzchu cegła.*

Jak wypuszczone już na dach. No nie było tych cegłów, jak to mówio, za cara czy tam jak, z gliny klepali ludzi i robili rozmażite piecy. Piec świecki i ścianowy; wiesz, cało ściane ogrzewali, tu wcale pieca nie było, kuchnia razem ogrzewała ten piec ścianowy, lufty chodzili po tem, tam ze cztery rzędy tech luftow i nagrżany, i to duży, bo to cała ścianka. No teraz jak profesor zrobił takie ściankie ogrzewane na pokojiku, tam nie ma pieca, tylko ta ścianka, wiecie, mały pokojik, to mała ścianka’ (**Suw** 36). *‘Topit’ piećku’* (SOP).

37. Czerwone węgle, które pozostają w piecu po spaleniu drzewa (żar) (PAN-XVII-37)

węgiel	SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Suw 28)
węgli	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Szypl 13)
węgła	SUWAŁKI (Bak 12a)
węgelki	SUWAŁKI (Suw 28)
żar	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, GRODNO
żar	SUWAŁKI (Bak 12)
popiół	SUWAŁKI (Jel 11-V)
hołowieszki	SOP
głównie	AUGUSTÓW (Aug 14)
brak informacji	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘Żar to jest ten rozżażony węgiel, to kiedy on jest czerwony to jest żar, a kiedy już jak on wygaśnie, to się nazywa węgiel, zasunie się ten szybek, to żar trzyma, żeby było ciepło; na ranku po całej nocy oni wygasno i zrobi się węgiel z niego, wtenczas rano jak chcesz ogień rozpalać, na tych rusztach tam jakimś pogrzebaczem się pograbię, popiół polecą do tego popielnika, a ten żar wydostajesz do jakiegoś tam wiaderka czy tam naczynia, czy jakiegoś pojemnika; my to na pole wysypywali, na trawę, na smug sieli, to rośnie później dobrze’ (**Sztab** 14-V).

38. To, na co się nadziewa duży kawał mięsa lub całe zwierzę, żeby je upiec nad ogniem (rožen) (PAN-XVII-38)

rožno	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Giby 11, Kras 12); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Fil 13a, Jel 2, 11*, Przer 9a, Suw 12-II, 23, Szypl 13); DZIAŁD 1,3
różno	OLECKO (Wiel 3)

<i>rożnia</i>	AUGUSTÓW (Płas 1)
rožen	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, Jel 13-IV, Przer 1, Suw 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2
na roźnie	SUWAŁKI (Suw 13)
ruszt	AUGUSTÓW (Sztab 13)
ruszta	AUGUSTÓW (Sztab 3a); OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Suw 23)
żelazny pal	SUWAŁKI (Jel 11-V)
stojaki i kij	GOŁDAP (Dub 10-III);
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, Suw 28)

Objaśnienia inf.: *‘Kiedyś nie piekli nad ogniem’* (**Kow** 8a). *Mój tata to z leśniczymi, z gajowymi miał koleżeństwo, to nieraz mówił, że o na roźnie upiekli jakiegoś tam dzika upolowali czy tam jakiego, nie wiem, może tam zająca to nie, ale przeważnie dzika, to robili i mówił, że przynios jeszcze gościńca do domu, aby spróbować można było’* (**Sztab** 14-V). *‘Rožen to żelazny pręt, na to sie nadziewa to mienso czy dziczyzne i to sie potem okręca’* (**Sej** 12-II).

39. Naczynie, w którym się gotuje (garnek, kaprak, tygiel) (PAN-XVII-39), (KK-I-2-16)

garnek	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-II, 14, 15, 21, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 5, 8-I, 10, Now 2, 5a, 18, Płas 1, 4, 8, Sztab 3, 6-I, 13, 14-I,V); EŁK (Ełk 3, Kal 15, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5, 10, 10-I,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 3a, 15, 20, 23, Święt 7, 21, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Pisz 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 5, 5a, 6a, 7, 11, Kras 5b, 6-II,III, 9, 10, 12, 17, 18, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 7, 15, 17, Sej 1a, 4, 8a, 8a-II, 9-I, 12-I,II, 12a, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 11, 12a, 14, 15, 15-I, 16, Fil 1a, 5, 5-II, 8, 11, 12, 13, 13a, Jel 1a, 2, 2-III, 11*, 11-I,V, 12-II, 13, 13-IV, Przer 1, 4, 7, 7-I, 7a, 8-I, 13a, Racz 5, 7-I, 11, 11-I, 12c, 14, 16, 22, RutT 4,
--------	--

	14, 25, Suw 3-V, 7a, 12, 12-I,II,III,V,VII,XIII, 12a, 12b, 14*, 15, 15-II, 16, 20, 23, 24, 25a, 28, 28a, 32, 33, 35, 35-I, 37, Szypl 13, 17a, 17a-III, Wiż 5, 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 1,2,3,4,5, DZIAŁD 1,2,3
<i>giarnek</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>gornek</i>	EŁK (Ełk 17a)
garnki	AUGUSTÓW (Now 14); GOŁDAP (Dub 10-II); SUWAŁKI (Suw 13); DZIAŁD 4
<i>garki</i>	AUGUSTÓW (Sztab 14*); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 9a, 14a); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 1b, Suw 12-VI); GRODNO
garnczek	SUWAŁKI (Suw 16)
gar	OLECKO (Olec 6); SUWAŁKI (Bak 6, Suw 12-XIII)
<i>harszczok</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
<i>warszczok</i>	AUGUSTÓW (Sztab 3)
garnuszek	SUWAŁKI (Jel 11*); GRODNO
<i>giarnec</i>	PISZ (Orz 1 -lm. <i>giarce</i>)
rudowy garnek	SUWAŁKI (Jel 16)
<i>garnek cygunny</i>	SEJNY (Kras 2-I)
<i>cihunny garnek</i>	AUGUSTÓW (Aug 19);
<i>czyhun</i>	SUWAŁKI (Suw 12-II)
<i>ciugon</i>	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
koprak	EŁK (Juchy 13 ‘garnek z miedzi’)
sagan	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 5, 8-I, 15a, Now 17, Płas 4, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Giż 1); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Giby 3, 5a, 6-II,IV, 11, Kras 7, 12a); SUWAŁKI (Bak 14, Fil 12, Jel 2-III, Przer 9a, Racz 10, Suw 3-V, 12-II,X,XII,XIII, 37, Szypl 13a, 17a-I, 19); WĘGORZEWO (Pozez 2), NIDZICA 5, GRODNO
saganek	MRĄGOWO (Mik 2)
saganiki	SUWAŁKI (Suw 36)
żelaźniak	PISZ (Pisz 5)
kocioł	OLECKO (Olec 3); SEJNY (Kras 2a, 2a-I, Sej 6-II); SUWAŁKI (Bak 12-I, Jel 16, Przer 9a, Suw 12-II)
kotły	SEJNY (Giby 3)
kociołek	AUGUSTÓW (Aug 14); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 18, Puń 4, 17); SUWAŁKI (Fil 1, Jel 11*)

<i>kiasel</i>	PISZ (Orz 1)
kastrula	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SOP, GRODNO
tygiel	OLECKO (Olec 19); SZCZYTNO; DZIAŁD 2
rondel	AUGUSTÓW (Aug 13-I, Sztab 14-V)
puodas	SEJNY (Puń 1-I)
sążeń	SEJNY (Sej 6-II)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: *‘Esce kiedyści moja mama to móhiła koprak, bo to buł z kopru, taki koprowy, tiskał sie, kiedy go wycyścił, wysorował’ (Juchy 13). ‘W cem sie gotuje – w giarcu – po polsku mózicie w garku’ (Orz 1). ‘Sagany u nas nie nazywajo, to ta Strzelcowizna – 9 kilometry to sagany nazywajo, to na niech mówio Saganiewo’ (Płas 4). ‘W garku zupe, w garku kartofle sie ugotowało’ (Sztab 14-V). Garki ciuhunne, takie byli pękate, oni ocydne byli; jak zupa stojąta, to nie psuła sie długo, smaczne byli te zupy w tych garkach. Takie miedziane rondli do grzania wody, taki kwadratowy, on na wierzchu stojął w czwartej dziurze zawsze i tam wody zawsze pełno nalano, i ciepła woda zawsze była w domu. Chcąc wyszorować garnek taki pyraj zbierało sie na polu, co teraz o ta taka trawa rośnie i take te suche chwasty ma, take korzenie, tego peraiku, sie zrobiło taki, takie, sie namotało, sie namotało i potem sie nawiązało, albo na ściereczke popioł i dokoła garnuszek obszorujesz, obmyjesz’ (Sztab 13). ‘Sagan służy do gotowania, do grzania wody, zależy, on taki był żeliwny, duży’ (Suw 37). ‘Saganiki to take półokrągłe garki, bo to kiedyś takie cygunne – żelazne, a w środku biała polewa taka, piękna, gruba polewa, z wierzchu brzydko wyglądał, bo był czarny, jeszcze takie miał marki jakieś, sztemple jakieś tam, ja nie pamiętam. Saganiki byli polewane i byli niepolewane, ale takie do jedzenia byli w środku polewane białym, ale ta polewa to taka, nie tak jak teraz w tych naszych blachowech, taka gruba, bo nieraz jak pęk ten, bo wiesz jak gorąco w piecu, to pęk ten garnek, to widać było, że odskok taki gruby tej masy białej polewy’ (Suw 36). ‘Sagany bez uszek, okrągłe’ GRODNO.*

40. Przykrycie garnka (pokrywka, denko, plita, dekiel) (PAN-XVII-40), (KSI-VI-35), (KK-I-2-17), (AGM-II-II-17)

denko	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Now 13, Płas 1, 4); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3, Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, 10, 10-I,III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 3, 3a, 19); PISZ (Pisz 10a); SEJNY
-------	--

	(Giby 5a, 6-II,IV, 7, Kras 2-I, 2a-I, 12, 12a, 18, Puń 1, 2a, 4, 7, 17, Sej 1a, 6-II, 8a-II, 9-I, 12a); SUWAŁKI (Bak 12-I, 15, Fil 5-II, 6-II, 7, 12, 13, Jel 11*, 11-I, 12-II, 13, 13-IV, Przer 7, 7-II, 7a, 9, 13a, Racz 10, 11-I, 14, RutT 4, 25, Suw 12-I,IX, 12a, 15, 15-I,II, 16, 25a, 36, 37, Szypl 17a, 17a-I, Wiż 5)
denka	SUWAŁKI (Jel 1b)
denko drewniane	SUWAŁKI (Szypl 17, 17a)
drzewiane denko	GRODNO
<i>dencho</i>	SEJNY (Puń 2a)
<i>dangscis</i>	SEJNY (Puń 1-I)
pokrywa	AUGUSTÓW (Now 17); ELK (Elk 17a, Pros 11a); OLECKO (Olec 3a); PISZ (Orz 1, Pisz 5); SEJNY (Giby 11, Puń 2b, 7); SUWAŁKI (Bak 14, 15, Fil 11, Jel 11-V, 12-II, Przer 8-I, Racz 7-I, 10, Suw 12-III, 33); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,4,5
<i>pókrywa</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
pokrywka	AUGUSTÓW (Aug 5, 14, 21-I, 24, Barg 8, Lipsk 5, 8-I, 10, Now 5a, 18, Płas 1, 8, Sztab 3a, 14-I,IV); ELK (Elk 3); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 10, 10-I,II); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 15, 20, 23, Święt 7, 21, Wiel 2); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6a, 7, Kras 2-I, 2a, 5b, 6-II,III, 7, 10, 17, Puń 4*, Sej 1a, 6-II, 8a, 8a-I, 12-I, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 12, 12a, Fil 1a, 6, 9, 12, 13a, Jel 1a, 2-III, 11*, Przer 1, 4, 7, 7-I, Suw 3-V, 7a, 12, 12-I,II,VII,X, 12a, 14*, 15-II, 16, 23, 24, 28a, 35, 35-I, 37, Szypl 13, 17, 17a, 17a-III, Wiż 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8); NIDZICA 2,3, 4, 5, DZIAŁD 1,2, GRODNO
<i>pukrywka</i>	DZIAŁD 3
<i>pakrywka</i>	SOP
<i>pokrywki</i>	SEJNY (Sej 12-I)
przykrywka	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 5, Sztab 14*, 14-V, 15a); ELK (Elk 3); GOŁDAP (Dub 5); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Kow 9a, Wiel 5-I); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Puń 15, Sej 4, 8a, 12-II); SUWAŁKI (Bak 6, 11, 16, Fil 5, Suw 12-XIII, 13, 20 ‘- do garnka’, 25a); KĘTRZYN

przykrywki	SEJNY (Sej 12-II)
przykrywa	AUGUSTÓW (Now 2); SUWAŁKI (Fil 5-I, Suw 3-V)
przykrywak	SUWAŁKI (Racz 16)
nakrywka	AUGUSTÓW (Aug 13-II, Sztab 3, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Giby 5a, Kras 9); SUWAŁKI (Jel 16, Przer 9a, Racz 5, 11, 22, Rut 14, Suw 12-VI, 32, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Budry 8)
nakrywki	SUWAŁKI (Suw 36)
nakryweczki	SUWAŁKI (Suw 36)
nakrywa	SUWAŁKI (Fil 1, 11, Suw 12-V, 12b)
nakrywek	SUWAŁKI (Racz 12c)
nakrycie	SUWAŁKI (Suw 12b)
plytka	AUGUSTÓW (Aug 21); OLECKO (Wiel 3)
<i>plitka</i>	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I, 14, 15, 19, Barg 3, Now 14, Płas 4); ELK (Elk 3, Kal 15); SUWAŁKI (Bak 12)
<i>plita</i>	ELK (Juchy 13); OLECKO (Wiel 3)
wierzchnik	AUGUSTÓW (Płas 8); SEJNY (Kras 2a-I)
<i>wierchnik</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
<i>wiechnik</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
dekiel	ELK (Juchy 13); OLECKO (Olec 15); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 14, 15-I, Racz 10, Suw 15, 19); WĘGORZEWO (Pozez 2), SZCZYTNO
dekel	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
dekielek	SUWAŁKI (Bak 12a, Przer 8-I)
dekielki	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>dekl</i>	SUWAŁKI (Szypl 13a)
wieko	SUWAŁKI (Bak 12-I)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘*Plita, a po nieniecku dekiel*’ (**Juchy** 13). ‘*Pokrywa to po mazursku - nazwa częstsza niż dekiel*’ (**Orz** 1). ‘*Jinne mówio denko, a jinne plitka, a jinne pukrywa. Najwięc pokrywa i denko, a to wszystko równo, więcej mówio denko na drewniane, ale już to to samo*’ (**Płas** 4). ‘*Deneczka drewniane byli, potem takie wypalane byli, z gliny take robili pokrywki, ale te z gliny nie można było nakrywać jak gotuje sie, bo pękały i tak wiadomo, to glina sie rozparzy, a te drzewniane, to raczej chiba z topoli takie byli, że dość trwałe, sie przykryje tam, zagotuje i to sie przykrywa i sie gotuje*’ (**Sztab** 13). ‘*Denko to było nakrycie do cego jinnego,*

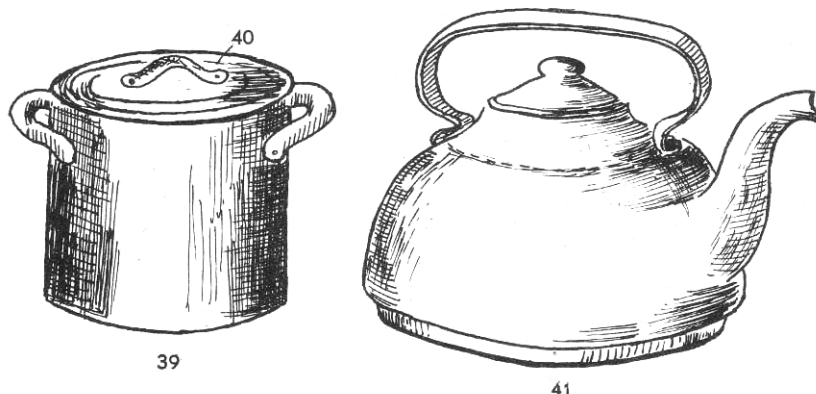
tak jak ogorki sie kisiło, to takie drewniane coś, to było denko, sie mowiło: przykryć coś denkiem’ (Bak 12). ‘Drzewiane denko, co słonine rznąć i denko, co soli sie kapuste, nakrywa sie, a potem jeszcze kamień na denko’ (GRODNO).

41. To, w czym się gotuje wodę na herbatę (czajnik) (PAN-XVII-41)

czajnik	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płasc 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Puń 4, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, Jel 2, 11-V, 13-IV, 13a, Przer 1, Suw 12-II,IX, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, GRODNO, SOP
<i>cajnik</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>ciajnik</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>czajnik</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
imbryk	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 14-V); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Przer 9a)
<i>jimbryk</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>ambrycek</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
garnek do herbaty	SUWAŁKI (Jel 11*)
garnek	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
<i>w garkach</i>	OLECKO (Kow 8a)
rondel	SEJNY (Giby 7)
dzban	OLECKO (Olec 19)
<i>zbanki</i>	SEJNY (Giby 11)
<i>tékiasel</i>	ELK (Juchy 13),
<i>kesel</i>	SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: ‘Zapytana o czajnik: *ale to kiedyś tego to nie było, garnek do herbaty*’ (**Jel 11***); ‘*Garnek do wody, do herbaty, bo czajnik mało kto miał*’ (**Sztab 13**); ‘*Mowi: w ambrycku zagotuj wodę*’ (**Bak 12**).

W garkach gotowali, tylko byli już takie inne garki cieńsze, delikatniejsze, tylko do wody były już czajniki przy mnie, tylko byli aluminiowe, a mieli samowary już’ (Suw 36).

41a. Naczynie do zaparzania herbaty

imbryczek	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
czajniczek	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)

Objaśnienia inf.: ‘Imbryczek to był taki mały, więc zaparzyć można było herbatę, a w czajniku to gotowali większą ilość wody, a byli malutkie czajniczki, z których pół szklanki wody się zalewało, a z tego dużego czajnika dolewało się więcej i robiło się herbatę’ (Sztab 14-V).

42. Naczynie z długą rączką (rondel, kastrula) (PAN-XVII-42), (KK-I-2-18)

rondel	AUGUSTÓW (Aug 13-II, 15, 21, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 5, 10, Now 2, 13, 14, 18, Płas 4 ‘większy’, 8, Sztab 3, 3a, 6-I, 13, 14*, 14-I,V); EŁK (Ełk 3, Kal 15, 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5, 10, 10-I,II,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 3, 3a, 6, 15, 19, 20, 23, Święt 7, 21, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Pisz
--------	---

	10a); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6a, 11, Kras 2a, 5b, 6-II,III, 7, 9, 10, 12, 17, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 7, 15, 17, Sej 6-II, 8a, 8a-II, 9-I, 12-I,II, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12, 12-I, 14, 15, 15-I, Fil 6, 9, 12, 13, 13a, Jel 1a, 2, 2-III, 11*, 11-I, 12-II, 13-IV, 16, Przer 1, 7, 7-I, 7a, 8-I, 13a, Racz 10, 11, 12c, 14, 22, RutT 14, Suw 3-V, 7a, 12, 12-I,II,III,VI,VII,X, 12a, 13, 15, 15-II, 16, 23, 24, 25a, 32, 33, 37, Szypl 13a, 17, 17a, 17a-I,III, 19, Wiż 5, 11a); KĘTRZYN, NIDZICA 5, DZIAŁD 4, SOP
<i>rundel</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>randel</i>	SEJNY (Kras 2a-I)
<i>rondli</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
rondelek	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 14, 19, Lipsk 5, 8-I, Now 17); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 9a); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Giby 6-II,IV, Kras 2-I, 18, Puń 4, Sej 12a); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1a, 5, 11, Jel 1b, Przer 1, Racz 5, 11-I, 16, RutT 4, Suw 12-V,XII,XIII, 12b, 14*, 20, 23, 28, 35, Wiż 5-IV); WĘGORZEWO (Budry 8, Popez 2, Węg 14-I); NIDZICA 2,3, DZIAŁD 1,3; GRODNO
<i>rundelek</i>	AUGUSTÓW (Płás 4); SUWAŁKI (Racz 7-I)
<i>londerek</i>	SUWAŁKI (Fil 5-II)
<i>randelek</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
<i>randelis</i>	SEJNY (Puń 1-I)
rynka	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
<i>rynecka</i>	MRĄGOWO (Mik 8)
<i>ruszłak</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
<i>kasorek</i>	PISZ (Pisz 5)
skowroda	AUGUSTÓW (Płás 1); SUWAŁKI (Jel 11*, RutT 25)
kastrula	SZCZYTNO
<i>kastroła</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
kastrulka	ELK (Juchy 13)
<i>kastrolka</i>	DZIAŁD 2
patelnia	AUGUSTÓW (Now 5a); OLECKO (Kow 8a, Olec 1); SUWAŁKI (Jel 11-V)
garnek rondlowy	SUWAŁKI (Suw 36)
garnek z uchwytem	NIDZICA 1

sagan	SEJNY (Kras 2a-I)
inf. nie wie	GIŻYCKO (Giż 1 - <i>takich nie było</i>); SEJNY (Sej 1a, 4); SUWAŁKI (Suw 28a, Szypl 6a, 13)

Objaśnienia inf.: *‘Rondel, gdzie sie tuszy mięso, czasami bywał z dwoma uszkami, ale przeważnie w garku to było dwie takie uszki, a jedne rączkie miał takie dłuższe, to przeważnie rondelek; rondel był wyższy w podobiznie do garka, weszło większe część jedzenia niżeli w petelnia’* (**Sztab** 14-V). *‘Garnek rondlowy z jednym uchwytem takim, mleko gotowali malutkiem dzieciom, jaka kaszka, czy co, rondelek z uchwytem’* (**Suw** 36).

43. Okrągłe płaskie naczynie do smażenia (*patelnia, patela, panewka, skowroda*) (PAN-XVII-43), (KSł-VI-36), (KK-I-2-19), (AGM-II-II-18)

skowroda	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-I, 14, 15, 21, 24, Barg 3, Now 14, 17, 18, Płas 4, 8, Sztab 3, 14-V, 15a); EŁK (Ełk 3; Juchy 13, Kal 15); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5, 5a, 10, 10-I,II,III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 3, 15, 19, 23, Święt 7, Wiel 3); PISZ (Orz 1, Pisz 5); SEJNY (Giby 3, 6-II,IV, 11, Kras 2-I, 2a-I, 6-III, 7, Puń 1, 2a, 4, 4*, 7, 17, Sej 12a, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11 ‘kiedyś’, 12, 12a, 15-I, Fil 1, 1a, 5-I,II, 6-II, 7, 9, 11, 12, 13, Jel 1a, 2, 11*, 11-I, 13, 13-IV, 16, Przer 4, 7, 7-II, 8-I, 9, 13a, Racz 5, 7-I, 11, 12c, 14, 16, Suw 12-V,IX, 12a, 15, 16, 24, 25a, 28, 32, 37, Szypl 13, 17, 17a, 17a-I, 19, Wiż 5, 11a)
skowrona !	SUWAŁKI (Suw 3-V)
skabroda !	SUWAŁKI (Suw 14*)
skawroda	AUGUSTÓW (Aug 19); SUWAŁKI (Suw 37); SOP
skarwada	SEJNY (Puń 1-I)
patelnia	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-II, 21, 21-I, Barg 5-I, 8, Lipsk 5, 8-I, 10, 15a, Now 5a, Płas 1, 4, Sztab 3a, 13, 14*, 14-I, 15a); EŁK (Ełk 3, Kal 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10, 10-I); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Kow 8a, 9a, 14a, Olec 1, 3a, 6, 15, 23, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Pisz 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 5, 5a, 6a, 7, 11, Kras 2a, 5b, 6-II,III, 9, 10, 12, 12a, 17, 18, Puń 2b, 4*, 15, 17, Sej 1a, 4, 8a, 8a-II, 9-I, 12-I,II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 11, 12-I, 14, 15,

	16, Fil 1 (teraz), 1a, 5, 6, 11, 13a, Jel 2, 2-III, 11-V, 12-II,VII, Przer 7, 7-I, 8-I, 9a, Racz 10, 11-I, 22, RutT 4, 14, 25, Suw 3-V, 7a, 12, 12-I,II,III,V,VI,X,XIII, 12a, 12b, 13, 14*, 15, 15-I,II, 16, 20, 23, 24, 25a, 28, 28a, 35, 35-I, 36, 37, Szypl 13, 13a, 17a-III, Wiż 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 1,3 ,5, DZIAŁD 1,2,3,4, SOP
<i>patelna</i>	SUWAŁKI (Suw 33)
<i>petelnia</i>	AUGUSTÓW (Now 2, Sztab 6-I, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Jel 1b, Przer 1, 7a, Szypl 17-I, 17a); NIDZICA 2
<i>potelnia</i>	SEJNY (Sej 24-I);
<i>patelka</i>	SUWAŁKI (Suw 12-XII,XIII)
<i>patela</i>	NIDZICA 4
<i>panewka</i>	SZCZYTNO
<i>rynka</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8, Now 13)
<i>rynecka</i>	MRĄGOWO (Mik 8)
<i>blacha</i>	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>tygielek</i>	SUWAŁKI (Jel 12-II)
<i>rondel</i>	GOŁDAP (BanieM 10a)
<i>inf. nie wie</i>	SUWAŁKI (Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘*Na skowrodzie i w garku sie piekło*’ (**Aug** 2). ‘*A stare ludzi kiedyś mówili skowroda, jeszcze i teraz te stare mówio skowroda*’ (**Płas** 4); ‘*Dawna nazwa skowroda, nowa nazwa patelnia*’ (**Sztab** 15a). ‘*Petelnia to teraz nazywajo, kiedyś skowroda nazywali; tak zawsze my mówili, że skowroda, skowroda, śmieli sie z tego, a babcia nieraz tak mówiła: dobrze, to skowroda, tylko uważaj, żeby tam ręki nie spalić. Teraz so drewniane rączki czy tam jakieś plastikowe, a kiedyś to byli takie, długa rączka i blachowa, to ona nieraz sie napaliła i gorąca była w skowrodzie. Skowroda nigdy nie miała uszow, tylko zawsze jedno rączkie dłuższo. Petelnia to jest płytka taka, na petelni nie można na przykład, czy jakieś tuszenie tam na większo rodzinie, mięso, czy tam jakieś kotlety, co tam było, to na petelni tyle sie nie włożyło, bo chociaż miała przykrywkę, ale petelnia zajmowała więcej powierzchni; petelnia zajmowała dosyć dużo miejsca, bo byli duże petelnie, jak na dużo rodzinie. Placki jakie, czy kartoflane, czy z mąki, to sie smażyło na skowrodzie, to ta petelnia była, skowroda ta, do tego smażenia, a już jakby chciał jakie mięso utuszyć, to można na skowrodzie podsmażyć, a później włożyć do rondelka*’ (**Sztab** 14-V). ‘*Patelni robili Cygany i już jak ja byłam, nie wiem, jak ta nasza, ale to*

przywozili Cygany dobre patelni, ogromne, tak jak pół stołu niektóre, takie, że naprawdę, ciężkie, kute patelni z uchem i w uchu jeszcze dziura, wieszac na ścianie było; wieszali jeszcze patelni te czy w komorce, takie składówki byli, w składówce, a jak nie, to i w kuchni wisieli tam koło plity takie mniejsze, większe, zależy co chcieli, jak tam drużyna była duża, po dziesięć było dusz albo i dwanaście, to co na takiej patelni, co? - pięć placzków' (Suw 36).

44. Naczynie mniejsze i wyższe od patelni do smażenia

słoniny (*rondelek, rynka*) (PAN-XVII-44), (KSŁ-VI-37), (AGM-II-II-19)

w garku	AUGUSTÓW (Aug 2)
garnki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
garnek	SEJNY (Kras 12, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Suw 12-II)
garnuszek	AUGUSTÓW (Aug 14)
rondel	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); OLECKO (Olec 1, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 7, 13a, Jel 2, Szypl 6, 13)
rondelek	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Sej 8a-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 13, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3
rondelki	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 9-I)
mały rundelek	AUGUSTÓW (Płas 4)
skowroda	AUGUSTÓW (Now 13, GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Bak 16, Fil 12, Jel 11 'też to samo do okrasy', Przer 9)
mała skowroda	OLECKO (Kow 8a)
mniejsza skowródką	SUWAŁKI (Suw 28)
panewka	ELK (Juchy 13 - <i>żelazna</i>), SUWAŁKI (Fil 12 'blacha'); SZCZYTNO
rynka	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Fil 6); DZIAŁD 2
<i>rynecka</i>	MRĄGOWO (Mik 8)
rynienka	OLECKO (Olec 19)
rynienki	SUWAŁKI (Bak 12a)
łachanka	SUWAŁKI (Bak 12)
saganik	AUGUSTÓW (Sztab 15a)

sagan	GIŻYCKO (Ryn 8)
kocioł	SUWAŁKI (Jel 11-V)
kamieniak	SUWAŁKI (Suw 12-X)
mała <i>kastrula</i>	PISZ (Orz 1)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 1); GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, 6-II, Przer 7-II, Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘Do smazenia taka rudowa, ale słonine to sie piekło na skowrodzie kiedyści’ (**Bak** 12).

45. To, na czym się piecze mięso (*blacha, brytfana*) (PAN-XVII-45), (KSI-VI-38), (AGM-II-II-20)

blacha	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 15a); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19); SEJNY (Kras 17, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Fil 1, 7, 13a, Jel 2, 13-IV, Suw 13)
blacha do pieczenia	SEJNY (Sej 12-II)
na blasze	SEJNY (Giby 6a)
blachy	SUWAŁKI (Jel 2, 11-V, Suw 13)
<i>blachi</i>	EŁK (Juchy 13)
blaszka	SEJNY (Giby 11)
<i>brytfanna</i>	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 6, 6-II, 13a, Jel 11, Suw 12-II, 25a, 36)
<i>w brytfannie</i>	OLECKO (Wiel 3)
brytfana	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 3a, 6-I); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Przer 1, 7-II, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2
<i>bratfana</i>	PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
brytfanka	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 6-I); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, Przer 9, 9a, Suw 23, 36, 37); DZIAŁD 1
<i>rydwanna</i>	AUGUSTÓW (Sztab 15a)
<i>masyna</i>	SUWAŁKI (Szypl 13)
panewka	SUWAŁKI (Fil 12)
<i>panefkia zielazna</i>	EŁK (Juchy 13)

łachanka	SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
piekarnik	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>w prodziżu</i>	OLECKO (Wiel 3)
<i>petelnia</i>	GOŁDAP (Dub 10-III)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 2 -por. pyt. 43); SUWAŁKI (Suw 28)

Objaśnienia inf.: *‘Blacha jest płytka i prawie kantowa, brytfanka jest głęboka i podługowata, starsi nie znajo’* (**Płas** 4); *‘Dawna nazwa - brytfanna, nowa - blacha’* (**Sztab** 15a). *‘Byli rudowe i jesce polewane, białe, podłużne, nie takie jak blacha, mieli ucho albo dwa casem’* (**Bak** 12a).

45a. Blacha (KSŁ-VI-38a)

blacha	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 15a); SUWAŁKI (Bak 12-II)
blaszka	AUGUSTÓW (Sztab 13)

Objaśnienie inf.: *‘Na patelni i w blaszkach sie piekło mięso, tam kiedyś nie było nic, to w blaszke sie kładło cielećcine’* (**Sztab** 13).

46. Duży czarny garnek do gotowania kartofli dla świń (*sagan*) (PAN-XVII-46)

sagan	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Pias 1, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, Świąt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, Sej 8a-I, 9-I, 12-II, 12a); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1, 6, 13a, Jel 2, 11, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2
sagany	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>czyhun</i>	SUWAŁKI (Suw 12-II)
<i>czygunny</i>	SUWAŁKI (Przer 9a)
<i>czyhunny</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
<i>czygunnyj</i>	SEJNY (Sej 12-I)
<i>czuhunny garnek</i>	AUGUSTÓW (Sztab 6-I);
<i>giarnec</i>	PISZ (Orz 1)

garnek	SZCZYTNO
garnek	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); OLECKO (Kow 8a)
garnek <i>świnski</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
garki żeliwne	GOŁDAP (Dub 10-III);
kocioł	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 11-V, 12, Przer 1, Suw 28, 37, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,3
kotły	SUWAŁKI (Suw 36)
kociołek	AUGUSTÓW (Sztab 13); SUWAŁKI (Suw 23); SOP
koprak	EŁK (Juchy 13)
prośnik	OLECKO (Olec 19)
parnik	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Szypl 13)
kubel	AUGUSTÓW (Aug 14*)
kubłan	AUGUSTÓW (Aug 14*)
inf. nie wie	EŁK (Juchy 13)

Objaśnienia inf.: ‘Kiedyś jak tu na kuninach gotowali, to sagan co jinnego, a garnek co jinnego, to nase dzieci to saganow jesce nie widzieli, bo sagan to miał dwa usy i trzy nózki u dołu, i jego sie stawiało na kuninie. Kunin duży był taki, nie tak jak teraz czteroluftowy, tylko jeden, ogromny, dziesięciu ludzi tam można było stać i to gotowali tak; pieczóra była taka nazywali i do tego kunina prosto było widać, i to stawiali tam ten sagan i pod niego drzewo podkładali i tak gotowali jeść i świniam. I byli takie, nazywali się drejfusy, jon miał trzy nogi albo ji ćtery - wysoki, była łobrec i sie stawiało garnek na ten drejfus i to sie podkładało drzewo ji tak sie gotowało’ (**Fil** 1). ‘U nas nazywali to sagan i to sagan, u nas innech nie było, bo to wszystko było rudowe; sagan u nas gadali na takie długie’ (**Bak** 12a). ‘Sagan to po polsku, tu nie móhili’ (**Orz** 1). ‘To już dla świniow specjalny’ (**Płas** 4). ‘Sagan to jest tak jakby garnek, tylko to sie nie gotowało w nim tak jakby na płycie jak teraz, że jest blat; sagan to jest taki gruby, nie polewane, tylko żeliwo, tak jakby dokoła był czarny, on raczej inne forme ma jak garka, dno jest wąskie, taki półokrągły i z wierzchu jest szeroki i dwa uszy ma. Sagan to najwięcej jak sie widzi w telewizji i w filmach; gdzieś rozpalają ognisko i wbijają dwa koły, a sagan przesadzają przez uszy jego, przesadzają jakiś drut, czy jakiś kij i na tych kołach zawieszają, a tu pod spodem pali się ogień’ (**Sztab** 14-V). ‘Czuhunny garnek taki był polewany, nie blaszany, jak podbiat odlatywał od

garka, to sie dalej gotowało’ (Sztab 6-I). ‘Sagan to taki żeliwny, on jak upad na zieme twardo, to pękał’ (Święt 21).

47. Duży, umieszczony nad specjalnym paleniskiem kocioł, w którym paruje się kartofle dla świń (parnik) (PAN-XVII-47)

kocioł	AUGUSTÓW (Aug 2); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Jel 2, 13-IV, Suw 12-II, 13); SZCZYTNO, DZIAŁD 3
kocioł polewany z pokrywką	SEJNY (Sej 9-I)
kotły	GOŁDAP (Dub 10-III);
kociołek	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 6-I)
parnik	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 11-V, 12, 13a, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
sagan	SUWAŁKI (Jel 11)
damfer	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 15)
inf. nie wie	EŁK (Juchy 13)

Objaśnienia inf.: *‘Kotły są aluminiowe i powlekane z pokrywką, sie gotuje na większą ilość, na przyjęcia, stypy’ (Sej 9-I). ‘Kiedyś to byli takie sagany, kocioły; kocioł to jest zależy do czego. Kiedyś kotły to byli używane do bielizny raczej, do gotowania, był we dnie węższy, dwa uszy, pokrywa i było dno, aby nie przypalili sie ścierki, czy jakieś tam prześcieradła, drugie dno sie wkładało, które mało dziurki, takie otwory, całe było dziurkowane, to sie wkładało na spód i wtenczas sie wkładało bielizne, żeby to ugotować; te, co bielizne gotowali, to byli z blachi emaliowanej. Wstawiało sie bielizne, wlewało sie tam ług, kiedyś robili z tego popiołu, to prało sie w tym i wkładali później, część dolewali tego ługu i wkładali, gotowali. Teraz już jak jest proszek, to proszek sypali i gotowali. Później jak ludzie pralki zaczęli kupować, to już nie robili w tych kottach, to nieraz świniom sie parzyło kartofle, sie parowało tak, potem mniej wody wlejesz i szmatko sie przykryje, i dnem sie nakryje, sie uparuje. Byli znów kotły, ale to raczej duże garki, polewane, to już byli gładziutkie. W nich kapuste kisili, stoiki sie gotowało, wstawiali takie równe dno i on był taki równy, prosty’ (Sztab 14-V). ‘Parnik to był parować kartofle przeważnie dla*

świń, nieobrane kartofle, wody sie lało tam półtora wiaderka, potem sie siekało te kartofle siekaczem, a potem motyko, wodę sie grzało do mycia, jak przyjdzie Wielkanoc czy Boże Narodzenie’ (Sztab 13). ‘Parnik to jest bardzo duże naczynie, do którego wsypuje się kartofle, a pod spodem można rozpalać węglem i gotować, parzyć te kartofle’ (Sej 12-II).

48. Jakie są znane jeszcze garnki do gotowania (podać nazwę i opis) (PAN-XVII-48)

garnek	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 1, 4, Lipsk 10); SUWAŁKI (Suw 23)
garnek miedziany do mięsa	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
garnki	SUWAŁKI (Jel 2, Przer 1, Suw 28)
<i>garki</i>	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 6a), SUWAŁKI (Bak 12)
gary	OLECKO (Olec 1)
<i>czygunne garki</i>	OLECKO (Święt 7)
<i>czuhunne garki</i>	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
czygun	OLECKO (Święt 7)
<i>rynka</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
rondel	SUWAŁKI (Przer 9a)
kocioł	AUGUSTÓW (Aug 2); EŁK (Juchy 13); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 5, 6, Suw 23, 25a)
kocioł do gotowania kartofli	SEJNY (Sej 8a-I)
kocioł do bielizny	AUGUSTÓW (Płas 4); SEJNY (Sej 8a-I); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
kociołek	AUGUSTÓW (Płas 1); SUWAŁKI (Jel 11*)
kotły	OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Suw 28)
koprak	EŁK (Juchy 13)
<i>śmurfana</i>	PISZ (Orz 1)
szybkowar	SUWAŁKI (Fil 6)
sagan	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Olec 1, 15); SUWAŁKI (Suw 12-II ‘biały, metalowy, ciężki’, 23)
gliniane	SUWAŁKI (Jel 11-V)
miedziane	SEJNY (Sej 12-I)
<i>amaliowane</i>	SEJNY (Sej 12-I)
aluminiowe	SEJNY (Sej 12-I)

brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19, Wiel 3); SEJNY (Kras 12, 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 1, 12, 13a, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1,2,3
-----------------	---

Objaśnienia inf.: *‘Kocioł do gotowania bielizny, wszystko równo garnek’ (Płas 4). ‘Kociotek - były kociołki do gotowania bielizny, blachowe duże kotły, takie byli garki. A tu do tego znaczy się, do jedzenia no to normalne garki, garnuszki, takie mniejsze i normalne. Tylko byli takie duże do gotowania bielizny kotły blachowe.*

Czy były jeszcze inne garnki? *Nie, no to, to nie było kiedyś tyle garków, mieli, miała dwa garnuszki i to było wszystko, i ten sagan dla świń do gotowania i do tego prania, to może nie każdy miał ten kocioł czysty, tylko może ten sagan czyścił od tych parowania, tych ziemniaków i może bieliznę gotował’ (Jel 11*). ‘Koprak - nie wylewane, na trzech nożkach byli, to mamusia wciąż pojdziła kopraki’ (Juchy 13). ‘Śmuršana - garnek nie polewany, płytki, z przymocowanym krążkiem - do duszenia mięsa, owalny’ (Orz 1). ‘Kocioł do gotowania kartofli i do bielizny’ (Sej 8a-I). ‘Kocioł do bielizny, duży, okrągły, miał dwie rączki i wkładane do środka dno z dziurkami’ (Węg 14-I). ‘Byli mniejse, większe, ale żeby nazwę mieli to nie; rudowe, byli takie płaskie i byli takie długie, i zawsze mieli dwa usy z boku; i byli jeszcze takie garki: płaskie dno i mieli na około tako otockie w pół garka, co się wpuści w masinę do tej pory, a tu na tem się zatrzyma jak na kręgu, jak na fajerce, tako wypustkie mieli’ (Bak 12). ‘Na ognisku gotowali też w parniku’ (Giby 11).*

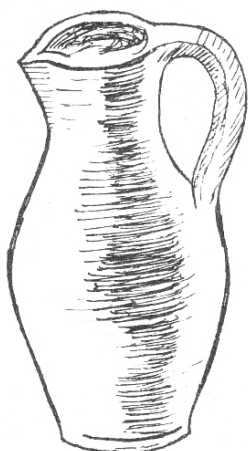
49. Gliniane naczynie do mleka z uchem i dziobkiem

(dźbanek) (PAN-XVII-49), (AGM-IV-XI-6)

dzbanki	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 6-I, 14-V); SUWAŁKI (Suw 36)
dzbanek	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 4, Sztab 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5, 6, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3, SOP;
dźbanek	OLECKO (Kow 8a)
dźbanuszek	AUGUSTÓW (Sztab 3a)

dzban	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Płas 1); OLECKO (Olec 19, Wiel 3); SUWAŁKI (Fil 12, Szypl 13)
dzbany	SUWAŁKI (Suw 12-II, 36)
słoje	SUWAŁKI (Jel 11-V)
gliniaki	SUWAŁKI (Suw 28)
gliniak	AUGUSTÓW (Płas 1)
kanki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
dziezka	SUWAŁKI (Przer 1)
dzieżki	SUWAŁKI (Suw 36)
mleczaki	SEJNY (Sej 12-II)
inf. nie wie	SEJNY (Sej 9-I)

Objaśnienia inf.: ‘Dzbanek, a to bez ucha to dziezka’ (**Jel** 11*).
‘Dzbanek miał rączkie, dzióbek wyrobiony, żeby mleko nie poleciało, żeby dobrze było nalać do szklanki, do kubeczka. Robiło się je z gliny, ludzie byli zainteresowane, to robili i trzeba było kupić’ (**Sztab** 14-V).

49

50

50. Duży gliniany garnek do mleka bez ucha (dziezka) (PAN-XVII-50), (AGM-IV-XI-7)

dzieżki	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Fil 6)
dziezka	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5, 12, 13a, Jel 2, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 23, 25a, 28, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2

dzieżka mleczna	SEJNY (Sej 12-II)
<i>dziżka</i>	DZIAŁD 3
<i>dziężka</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>dziezka</i>	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Jel 11*)
<i>dziezycka</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
dzieżułka	SEJNY (Giby 11)
dzieża	OLECKO (Olec 19)
<i>dżeżka</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>łodyżka</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SOP
koprak	OLECKO (Wiel 3)
gliniak	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SUWAŁKI (Szypl 13)
kamionka	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
kamieńniak	OLECKO (Wiel 3)
kamieniak	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>uchac</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>uchace</i>	OLECKO (Wiel 3)
słój	SUWAŁKI (Jel 11-V)
słój gliniany	SUWAŁKI (Przer 1)
<i>oreszki</i>	OLECKO (Kow 14a)
<i>mleczniak</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
mleczniak	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Giby 6a, 11)
mlecznik	SUWAŁKI (Suw 37)
inf. nie wie	OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Suw 12-II)

Objaśnienia inf.: *‘My nazywamy uchace, cy miał usy, cy nie, jak glinianny to wsio uchac’* (**Juchy** 13). *‘Dzieżka taka była pękata, w górze węższa i w dole zwężana i wysoka, sporowata, trzydzieści może centymetry. Byli różnego rodzaju, takie w rodzaju dzbanuszków, takie byli dzieżki piękne i z uszkiem byli i takie same tylko półokrągłe’* (**Sztab** 13). *‘Kwasili mleko w tym’* (**Sztab** 14-V). *‘Kiedyści gadali mleczniak’* (**Giby** 11). *‘Kamieniak nazywali z uszami dwoma taki, piętnaście, może siedemnaście litry, ale byli i pięciu i dziesięciu, i większe i mniejsze, zależy’* (**Suw** 36).

51. Szerokie niskie naczynie gliniane (*miska*) (PAN-XVII-51), (AGM-IV-XI-8)

miska	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 6-I, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI
-------	--

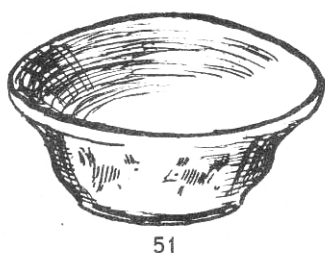
	(Bak 12a,15, Fil 6, 12, 13a, Jel 11, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 25a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO; DZIAŁD 1
<i>niskia</i>	ELK (Juchy 13)
miska gliniana	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 1, Przer 1); SOP
misa polewana	SUWAŁKI (Bak 12a)
misa	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Jel 2, Suw 23)
misa gliniana	OLECKO (Wiel 3)
gliniana nisa	PISZ (Orz 1)
micha	DZIAŁD 2
<i>misecka</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
kamieniak	SUWAŁKI (Suw 36)
donica	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 14-V); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Kras 12, 17); SUWAŁKI (Bak 12, Jel 11-V, Fil 12)
<i>donicka</i>	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
makotra	AUGUSTÓW (Płas 1)
miednica	SUWAŁKI (Suw 28)
<i>necka</i>	SUWAŁKI (Suw 12-II)
ceber	SUWAŁKI (Suw 12-II)
inf. nie wie	SEJNY (Sej 12-I)

52. Naczynie, w którym się uciera mak (*makutra, donica*) (PAN-XVII-52), (KSŁ-VI-43), (KK-I-2-20), (AGM-IV-XI-9)

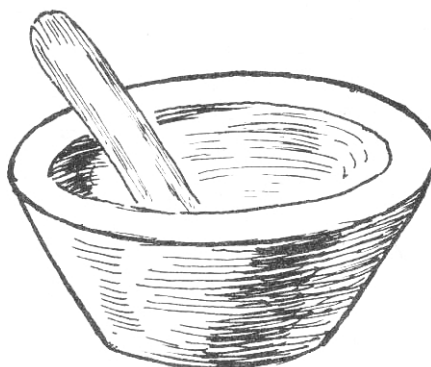
<i>makotra</i>	AUGUSTÓW (Aug 5, Barg 3, 8, Lipsk 5, 8, 8-I, 10, Now 5a, 14, Płas 1, Sztab 3a, 6-I, 13, 14*, 14-I,V), ELK (Pros 11a); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10, 10-I,II, Goł 8); OLECKO Świąt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 5, 5a, 6-II,IV, 7, 11, Kras 2a, 5b, 6-III, 7, 18, Puń 2b, 4, 4*, 7, 17, Sej 4, 8a, 8a-I, 9-I, 12a, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 11, 13, 13a, Jel 1b, 2, 11, 11-I,V, 12-II, 13-IV, Przer 1, 7, 7-I, 9a, Racz 10, 11, 11-I, 14, Suw 3-V, 7a, 12-II,V,VII, 12a, 15-I, 28, 32, 37, Wiż 5, 5-IV); WĘGORZEWO (Pozez 2)
----------------	--

makutra	AUGUSTÓW (Aug 14, 19, Barg 5-I, Now 2, 17, Płas 8); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 13); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 6, 19, 20, 23, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Giby 3, 6a, Kras 6-II, 9, 10, 12a, 17, Puń 15, Sej 6-II, 8a-II, 12-I,II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 16, Fil 6, 12, Jel 1a, 2-III, 13, Przer 4, 8-I, Racz 5, 7-I, 12c, 22, Suw 12, 12-I, 13, 14*, 15-II, 24, 25a, 35, Szypl 17a-I,III, 19, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 2,3,4, DZIAŁD 1,2,4
<i>makatra</i>	OLECKO (Olec 15)
<i>makûtra</i>	SUWAŁKI (Suw 28a)
<i>makutura</i>	SEJNY (Sej 1a)
makownica	SUWAŁKI (RutT 14, Suw 3-V, 15-II)
<i>makowlica</i>	SUWAŁKI (Fil 5)
<i>makociora</i>	SUWAŁKI (RutT 4)
<i>makaciora</i>	SUWAŁKI (Wiż 5)
<i>makaciort</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 15a)
donica	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-I,II, 14, 15, 21, 21-I, 24, Barg 3, 8, Now 13, 14, 18, Płas 4, 8, Sztab 3, 13, 14-I,V); EŁK (Ełk 3, Kal 15); GOŁDAP (Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, 20, Olec 3, Świąt 7); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Giby 5a, Kras 2-I, 2a-I, 6-III, 9, 10, 12, Puń 1, 15, 17, Sej 1a); SUWAŁKI (Bak 12, 12-I, 12a, 14, 15, 15-I, Fil 5-II, 9, Jel 1a, 2, 2-III, 11, 12-II, 16, Przer 4, 7 ‘gliniana-’, 7a, 13a, Racz 10, 14, 16, RutT 25, Suw 7a, 12-IX, 12a, 14*, 15, 16 ‘do maku’, 23, 25a, 28a, Szypl 13, 13a, 17a, 17-I)
<i>dónica</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 1)
donica do maku	SUWAŁKI (Suw 20, 36)
doniczka	SUWAŁKI (Bak 11, Suw 12b)
misa	SUWAŁKI (Suw 33)
miska	GIŻYCKO (Giż 1)
dzieżka	SUWAŁKI (Suw 12-III,XII)
waza	AUGUSTÓW (Aug 13-II); SEJNY (Kras 6-III)
kamieniaczek	SUWAŁKI (Suw 36)
gliniak	GOŁDAP (Dub 5); PISZ (Pisz 10a)
garnek gliniany	NIDZICA 1
mejjerek	PISZ (Pisz 5)
czerpia z litew.	SEJNY (Puń 1, 2a, 7)

čerpć	
czerpe	SEJNY (Puń 1-I)
czaropka	SOP
ciortła	SUWAŁKI (Suw 12-II)
terka	SZCZYTNO
kopańka?	OLECKO (Kow 9a)
inf. nie wie	GIŻYCKO (Mił 3); SUWAŁKI (Fil 1a, Szypl 6a)

51

52

52a. Przyrząd do ucierania maku

walek	SUWAŁKI (Suw 28a)
mejzerek	PISZ (Pisz 5)

Objaśnienia inf.: ‘Czerpia - z lit. čerpć (**Puń** 1, 2a, 7). ‘My niotłim w maszynce’ (**Orz** 1). ‘Makotra, donica, tam, gdzie sie sparzyło mak i później kładło sie i tam drewnianym wałkiem miotli, i on był mięciutki, dobry taki. Donica miała inny kształt jak miska, donica nieco była wyższa, wypuklona i z wierzchu była bardzo gładka, a w środku musiała być chrapowata, że wałkiem jak sie trze, to właśnie ten mak sie miotł dobrze. Ciężko było jo wymyć ze środka, z wierzchu jo szmatko pociągnął i już ona była czysta, a ze środka to ona taka chrapowata, trzeba było jedno wodo i zmywakiem, i drugo wodo, tak żeby jo wymyć, bo to tak mak w to włożył’ (**Sztab** 14-V). ‘Donica to inaczej makotra, miele sie w niej mak, soczewice, takie o tam, co łuska odstala, co sie cmoliło, to sie moczy, a potem wałkiem sie kręci, to te łuski poździera’ (**Sztab** 13). ‘To w tej donicy sie ucierało’

(**Bak** 12). *‘Donica do maku taka duża, tylko tam już ma narębione takie rowki w środku, żeby ten mak się miał, bo teraz maszynkami, a kiedyś to wałkiem i tam takie roweczki ostre są na tym kamieniaczku zrobione, i to się miele, i za parę minut mak dobrze zmielony; teraz trzy razy mielesz i żeby tam dobrze było, to nie jest’* (**Suw** 36). *‘Czaropka, jak już na Boże Narodzenie to my kręcim w tym mak na kutia, nagotować pencaku, nakręcić maku z cukrom, wymieszać i wsio’* (SOP).

52a. Naczynie gliniane bez ucha do zsiadłego mleka

dzieżka	SUWAŁKI (Przer 7)
dziézyckia	EŁK (Juchy 13)
kopańka	OLECKO (Kow 9a)

53. Dwa gliniane garnki złęczone razem, z uchem do trzymania (*dwojaki*) (PAN-XVII-53), (KK-I-2-21), (AGM-IV-XI-10)

dwojaki	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-II, 14, 15, 24, Barg 3, 5-I, Lipsk 5, 10, Now 5a, 13, 14, 17, Płas 4, 8, Sztab 3a, 14-I); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10, 10-I,II,III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 3a, 23, Święt 7, 21, Wiel 2, 3); PISZ (Orz 1, Pisz 5, 10a); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 7, Kras 2-I, 2a-I, 6-III, 7, 12, 12a, 17, 18, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 7, 15, Sej 8a, 8a-I, 9-I, 17-I, 24-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12, 12a, 14, 15, 15-I, Fil 1, 1a, 5-II, 11, 12, 13a, Jel 1a, 1b, 2-III, 11*, 11-I,V, 12-II, 13, 13-IV, 16, Przer 4, 7, 7-I, 7a, 8-I, 13a, Racz 5, 7-I, 10, 11, 12c, 14, 16, 22, RuT 4, 14, 25, Suw 3-V, 12-I,II,12-III,VII,X,XII,XIII, 12a, 13, 14*, 15, 15-II, 16, 23, 24, 28, 28a, 32, 35, Szypl 13, 13a, 17, 17a, 17a-I,III, 19, Wiż 5); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, NIDZICA 2,3,4,5, DZIAŁD 1,2
wojaki !	EŁK (Kal 15); SEJNY (Kras 2a)
dwojak	SUWAŁKI (Suw –12-V, 37)
dwojniaki	SOP
podwójniaki	PISZ (Ruc 4)
dwojaczki	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 19, 21-I, Barg 8, Now 2, 18, Płas 1, Sztab 6-I, 13, 14-V); EŁK (Ełk 3, Pros 11a,); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 20, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 11, Kras 5b, 6-II, 10, Sej 4, 12-II, 12a); SUWAŁKI

	(Fil 6, 13, Jel 2, Przer 1, Racz 11-I, Suw 7a, 20, 25a, 36, Wiż 5-IV, 11a); NIDZICA 1,2,3,4,5
<i>dwojacki</i>	AUGUSTÓW (Aug 21); EŁK (Juchy 13); MRĄGOWO (Mik 8)
<i>dwojki</i>	OLECKO (Olec 3); SEJNY (Sej 1a); SUWAŁKI (Bak 12-I, 16, Fil 5, Suw 12-IX)
dzieżki	AUGUSTÓW (Sztab 14*); SUWAŁKI (Suw 12a)
dzieżka	AUGUSTÓW (Sztab 3)
bliźniaki	EŁK (Ełk 3); SEJNY (Kras 9, Puń 7); SUWAŁKI (Jel 2, Suw 12); WĘGORZEWO (Budry 8); KĘTRZYN, NIDZICA 3, DZIAŁD 3
bliźniak	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Suw 33)
<i>blizniak</i>	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 14a)
bliźniaczki	GOŁDAP (BanieM 10a); SEJNY (Giby 11, Puń 2b); SUWAŁKI (Wiż 11a)
dzbankie	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
gliniaki	SEJNY (Giby 5a, Kras 10)
<i>bojraki</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
trojaki	SUWAŁKI (Suw 28)
lubiczyki	SUWAŁKI (Suw 12-II)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 8, 8-I); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (Dub 5, 5-I); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Puń 1-I, 17, Sej 12-I); SUWAŁKI (Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: *‘Dwa dzbanuszki były ze sobą połączone dwuma przepunktami albo jedno przepunko i do góry sie brało i sie niosło. I tak jakby dwie dzieżki złęczone jedno do drugiego, podzielne to, sie niosło ludziom do żniwa, czy na pole, czy jakim kosiarzom, w jeden zupe sie lało, w drugi kartofelkie sie włożyło i tam mięsko, to trzeba było przykryć papierem, to było jakiś czas ciepłe, ale nie było, żeby tak jak termos, godzinie do dwóch było ciepłe’ (Sztab 14-V). ‘W jednym wody sie nalieje, w drugim mleka na polie bierze i wsio’ (SOP).*

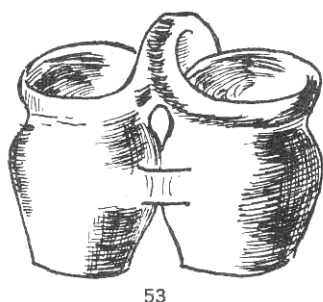
54. Duże blaszane naczynie do przenoszenia lub

przewożenia mleka (*kana, bańka*) (PAN-XVII-54), (KSI-VI-39), (AGM-II-II-21)

kana	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Płas 1, 4, Sztab 6-I, 13, 14-V, 15a); EŁK (Juchy 13); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 12-I); SUIWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 5-I, 6, 12, Jel 2, 11, 11-
------	--

	V, Suw 12-II, 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
kanka	MRĄGOWO (Mik 8); SUWAŁKI (Suw 23, 37, Szypl 13); DZIAŁD 1
kany	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 14a, Wiel 3); SUWAŁKI (Suw 36); DZIAŁD 3
konwia	AUGUSTÓW (Lipsk 10); OLECKO (Kow 14a, Święt 21); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 13a, Jel 2, Przer 1, 7-II, Szypl 17a-III)
końwia	SUWAŁKI (Fil 6-II)
konwi	SUWAŁKI (Suw 13)
konwie	SUWAŁKI (Bak 15, Suw 25a)
konwa	OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Fil 1)
konew	SEJNY (Sej 12-II)
konewki	SOP
blachan	GOŁDAP (Dub 5a,10-III, Goł 8); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6-II, 7, Jel 13-IV, Przer 7-II, 9a, Suw 25a, 28)
baniak	AUGUSTÓW (Sztab 3a)
w bańkach	OLECKO (Kow 8a)

Objaśnienia inf.: *‘Kana do mleka to duże naczynie, jak wozili na rynek mleko sprzedawać, dziesięć litry, i piętnaście, i dwadzieścia litry, okrągła jest, dno okrągłe, wysokie dosyć, zależy jaka pojemność w nim jest, ma dwa uszy i od razu jest przymocowana do tego na takich zawiasach pokrywka, a w niektórych jest, że nakrywka zdejmuje się, i jest taka rączka, i nakrywki położy się i zaciśnie, przewróci ten uchwyt i zaciśnie, i zamknie się. Kana to jest od samego dna równa, a u góry jest nieco zwężona i ma troszkę w kształcie butelka, troszkę szyjki, tylko krótsze i dwie rączki ma, dwa uchwyty przeważnie’* (**Sztab** 14-V). *‘Takie byli oni czerwone w środku, pomalowane farbo, z czarnej blachy, człowiek tam ni miał; ludzi to przeważnie w tych wiaderkach rozmaitych drewnianych, bo tam ile tego mleka, kto tam nosił pięć litry, kto tam cztery, a już tam w mleczarni to takie o te kany mieli’* (**Sztab** 13). *‘Blachan był blachowy i miał tako przykrywkę, był on seroki i w gorze woniejszy, i miał tako rączkę, tako zdążkie’* (**Bak** 12-I).

55. Małe naczynie o grubych ściankach, z uszkiem, służące do picia (*kubek, garnuszek*) (PAN-XVII-55), (KSŁ-VI-40), (AGM-II-II-22)

krużyk	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Sztab 15a); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Jel 2, Przer 9a, Suw 25a, 28)
<i>kruzyk</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Święt 21); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6-II, 7, Jel 11*, 13-IV, Szypl 13)
<i>kruzik</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>kruzycek</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
garnuszek	AUGUSTÓW (Barg 5-I); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Fil 12, Przer 1, 7-II); DZIAŁD 1,3
<i>garczek</i>	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
kubek	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 6-I, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, 6, 13a, Jel 11-V, Przer 1, 9, Suw 13, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2
kubki	GOŁDAP (Dub 10-III); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 36)
kubeczek	AUGUSTÓW (Sztab 13); OLECKO (Wiel 3)

kubeczki	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 12-II, 36)
kwarta	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
kwartka	DZIAŁD 1
kufel	SOP
<i>stuf</i>	SZCZYTNO
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Sztab 3a)

Objaśnienia inf.: ‘Krużiki sie nazywali’ (**Fil 1**). ‘A kiedyś stare mówili krużyk; mały krużyk abo krużycek’ (**Płas 4**). ‘Nazwa dawna - krużyk, nowa nazwa - kubek’ (**Sztab 15a**). ‘Kubek to jest taki jak filiżanka, ma uchwyt jeden, uszko takie sie nazywa, ma jakoś dekoracje, czy jakieś tam kwiatuszki, czy Mikołaj; kubek to jest duża taka pojemność i mniejszy i większy, i może być tak jak kubek litrowy, gdzie zostawiamy czy mleko, czy do garka wody nalać, to kubkiem można, a nawet herbate, czy tam kawę pić też można w kubku’ (**Sztab 14-V**). ‘Blachowe kubeczki służyły w czasie wojny, które nasz tatuś zdobył, to po froncie, to od żołnierzy’ (**Sztab 13**).

56. Małe naczynie, często porcelanowe, z którego się pije herbatę albo kawę (filiżanka, taska) (PAN-XVII-56)

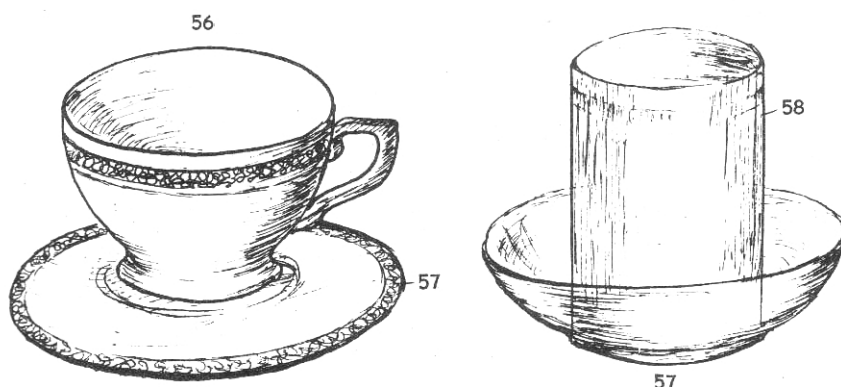
filiżanka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 8a, 14a -i, Olec 1, 19, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6 -i, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, SOP
<i>filiżianka</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>taska</i>	SZCZYTNO, DZIAŁD 2,
<i>taskia</i>	EŁK (Juchy 13); GIŻYCKO (Ryn 8); PISZ (Orz 1)
<i>krużyk</i>	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>mały krużyk</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>krużycek</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Bak 12)
szklanka	MRĄGOWO (Mik 8); DZIAŁD 3
kubek	OLECKO (Święt 7, 21); SUWAŁKI (Fil 1)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Płas 4 -jak dawniej, Sztab 3a); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘Kubek, a teraz filiżanka’ (**Fil 1**). ‘Takich naczyń nie było’ (**Jel 11***). ‘Filiżanka to jest uszlachetniona, filiżanka fajensowa, porcelanowa, jest niższa od kubka, jaka by nie była, w dole jest węższa, a w górze szersza, ma jakoś dekoracje i ma ucho, używano ich od większego gościa’ (**Sztab 14-V**). ‘Do specjalnego, przy kuchni, do każdego użytku to filiżanki take byli, te gliniane, ony trocha byli tam polerowane’ (**Sztab 13**); ‘porcelanowa’ (**Wiel 3**).

57. To, co się podstawia pod filiżankę (spodek) (PAN-XVII-57)

spodek	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 25a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
<i>spódeczek</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
spodeczek	AUGUSTÓW (Barg 5-I); OLECKO (Kow 14a, Wiel 3); SUWAŁKI (Suw 12-II, 23, 37)
podstawek	AUGUSTÓW (Aug 2); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1)
podstawka	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 4, Sztab 6-I, 13); OLECKO (Święt 7, Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Kras 12, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Suw 12-II, 13, Szypl 13); SOP
<i>mały talerzyk</i>	ELK (Juchy 13)
talerzyk	GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Święt 7, 21);
<i>untertaskia</i>	PISZ (Orz 1)
untertaska	SZCZYTNO
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘Takich naczyń nie było’ (**Jel 11***). ‘Spodek to malenki talerzyk; kiedyś podawali kostki cukru na spodku, jak się postawiło herbatę pić, to gospodyni położyła łyżeczkie i cukier w kostkach, i się brało ze spodka. Nikt kiedyś nie pił herbaty z filiżanki, tylko się piło ze szklanki, to się podawało spodek i na spodku szklankie herbaty się stawi i z tym spodkiem się niosło szklankie, bo uchwytu nie było’ (**Sztab 14-V**).

58. Szklane naczynie do picia herbaty (*szklanka, szkło*) (PAN-XVII-58)

szklanka	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Świąt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>ślanka</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1)
<i>szklianka</i>	SEJNY (Sej 8a-I); SOP
szklanki	GOŁDAP (Dub 10-III); SEJNY (Giby 11);
<i>ćklankia</i>	EŁK (Juchy 13)
szkło	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Olec 19)
<i>kruzyk</i>	SUWAŁKI (Jel 11*)
stakan	SOP
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Sztab 3a)

Objaśnienia inf.: ‘*No to kruzyk. A to takich rzeczy nie było, gliniany kruzyk albo porcelanowy i to było wszystko. I te arbate tak pili*’ (**Jel** 11*).

'Byli szklanki do herbaty, takie zwyczajne, grube takie i byli cienkie, ale te cienkie to strasznie pękały, to już każdy kupował grubsze takie' (Sztab 13).

59. To, z czego się je zupę (talerz głęboki) (PAN-XVII-59),
(AGM-II-II-23)

talerz	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Święt 7); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12-I, 15, Fil 6-II, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 7-II, Suw 12-II, 13, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 3
talerz głęboki	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 14-V, 15a); ELK (Juchy 13); OLECKO (Olec 1, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 1, 12, Przer 9a, Suw 23, 25a); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
talierz głęboki	SEJNY (Sej 8a-I); SOP
głęboki talerz	SUWAŁKI (Fil 6); DZIAŁD 2
talerze	OLECKO (Kow 14a)
talerze głębokie	SUWAŁKI (Bak 12)
talerzy głębokie	GOŁDAP (Dub 10-III);
miska	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 15a -gliniana); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 5-I, 7, 12, Przer 7-II, 9, Suw 12-II, 28)
miska gliniana	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 12)
miski	SUWAŁKI (Fil 12 -małe blaszane)
misa	OLECKO (Olec 19)
miseczka	AUGUSTÓW (Sztab 6-I, 13, 14-V); OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Jel 13-IV)
salaterka	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
bulionówki	OLECKO (Kow 14a)

Objaśnienia inf.: *'Sie leje zupę, nie? No, talerz' (Jel 11*). 'Dawniej jedzono z glinianych misek, dziś z głębokich talerzy' (Sztab 15a). 'Teraz talerz, a kiedyś miseczki, z tych miseczek przeważnie jedli kiedyś, te miseczki były przeważnie blachowe, gliniane' (Sztab 13). 'Blachowe miseczki, polewane, niebieskie, białe, czerwone, dla dzieci kolorowe, czasami w kwiatuszki i jak fajens, taka glina, aby trącić, to sie rozwałił talerz, nie*

był taki drogi, Żydzi sprzedawali’ (Sztab 14-V). ‘Miski byli gliniane, byli i talerze, ale to byli blachowe, głębokie’ (Bak 12).

60. To, z czego się je potrawy gęste (*talerz płaski, miałki*) (PAN-XVII-60), (KSI-VI-41), (AGM-II-II-24)

talerz płytki	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 1, 6-II, Jel 2, Suw 25a)
<i>talierz</i> płytki	SOP
płytki talerz	AUGUSTÓW (Sztab 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Wiel 3); DZIAŁD 2
płytkie	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>talerzy</i> płytkie	GOŁDAP (Dub 10-III);
talerz płaski	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Olec 1); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 23); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>talierz</i> płaski	SEJNY (Sej 8a-I)
płaski talerz	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 6 -e, 13a)
talerz	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a ‘też-’); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Suw 12-II, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
talerzyk	SUWAŁKI (Suw 37)
micha	SUWAŁKI (Jel 11*)
miska	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 12-I, Fil 5-I, 7, Przer 1, 7-II, 9a, Suw 28, 37, Szypl 13); SOP
gliniane miseczki	OLECKO (Święt 7)
półmisek	AUGUSTÓW (Aug 2), DZIAŁD 3
salaterka	SUWAŁKI (Jel 11-V)
podstawka	SEJNY (Kras 12)

Objaśnienia inf.: ‘No taka micha po wioskowemu’ (**Jel** 11*). ‘Mięsa to z talerzow jedli, z miskow, takie różne byli majstry, gliniaki te wyrabiali, chociaż podczas wojny, to jakoś tam wypalali, coś mu z życia dał, czy co, a on tych miskow dał; takie byli majstry, że takie po prostu korytko, takie

wypukłe sobie robi do chleba, tam nakroi chleba, nakładnie, drzewniane takie byli, wyrobione, ślisiutkie tak jak teraz warząchiew, bo to drużyny były duże w domach, to wszędzie była drużyna' (**Sztab 13**).

61. Duża łyżka, którą się rozlewa zupę na talerz (*wazówka, czerpak, szepla*) (PAN-XVII-61), (KSŁ-VI-42), (AGM-II-II-25)

warząchiew	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4, Sztab 6-I, 13, 15a); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6-II, 7, Przer 9, Szypl 17a-III, Wiż 5)
warząchwia	AUGUSTÓW (Płas 1)
warząchiewka	SUWAŁKI (Fil 5-I)
warząchewka	SUWAŁKI (Suw 36)
warzonchewka	SUWAŁKI (Suw 13)
warząchwa	SEJNY (Kras 5b)
warząchew	OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 3a, 23, Święt 7); SEJNY (Giby 6-II,IV, 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, 12, 13a, Przer 1, 7-II, Suw 12-IX, 23, 25a, 28, 36, 37)
warzonchew	SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11*)
barząchew	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Jel 2)
warząch	ELK (Juchy 13)
sieпка	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 12, Przer 9)
siepa	SUWAŁKI (Przer 9a)
siepa drewniana	OLECKO (Wiel 3)
czerpak	SUWAŁKI (Szypl 13)
czerpak	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); SEJNY (Giby 3); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 9a, Suw 36); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
czerzpak	AUGUSTÓW (Aug 14)
apałonik	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
połonik	SUWAŁKI (Suw 12-II)
chochla	AUGUSTÓW (Aug 14, 19, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 6-I, 14-V); ELK (Elk 3); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, 23); SEJNY (Giby 3, 6-II, Kras 12a, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Przer 9a, Racz 12c, Suw 12-II)
chochelka	GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Olec 19)
łyżka	OLECKO (Wiel 3); SOP
duża łyżka	SZCZYTNO
łycha	AUGUSTÓW (Now 5a),
łyżka wazowa	OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 8a-I)

wazowka	AUGUSTÓW (Aug 14)
wazówka	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 13a, Jel 13-IV); DZIAŁD 1
wazowa	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Suw 36); DZIAŁD 3
wazówa	DZIAŁD 2
kopyść	OLECKO (Olec 3a)

Objaśnienia inf.: *‘Drewniana lub blachowa, ale warząchiew - do nalewania i mieszania, nazwa wspólna’ (Orz 1). ‘I drewniana i blaszana to warząchiew’ (Płas 4). ‘Chochla to jest taka duża, duża warząchiew, może być cała drewniana, z drzewa dłubana, długi trzonek i to ta duża pojemność, gdzie chochlo sypio; nie było chochli nigdy z blachi. Czerpak ma rączkie blachowo i do niej przymocowana jest tak jakby w postaci pół jabka, nazywają czerpak, bo to czerpiesz, to zupe bierzesz’ (Sztab 14-V). ‘Warząchiew blachowa była, albo taka na drewnianem trzonku i taka wygięta, z manerki jo można było robić, w to dziorkie ten kijek wsadzony, pięknie uklepany i tem sie nalewało’ (Bak 12). ‘Warząchwi te nazywali drewniane też, to teraz mamy te warząchewki, co nabieramy jedzenie z garka, to przecież kiedyś było drewniane; z waży brało sie, z tej waży, też stawiali, to zależy, gdzie było trocha szlachty takiej, to tam, gdzie to i garnek na stole stojał’ (Suw 36).*

62. To, czym się je zupe (łyżka) (PAN-XVII-62)

łyżka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, Sej 12-I,II)); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3, SOP
łyżka	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, Jel 11*, Suw 28)
łizkiya	EŁK (Juchy 13)

63. To, czym się je mięso (widelec, gafla) (PAN-XVII-63)

widelec	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a -widelcem, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21,
---------	--

	Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12,12a, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2, SOP
<i>hidelec</i>	DZIAŁD 3
<i>wideloc</i>	SEJNY (Giby 6a)
<i>widelca f.</i>	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>gafla</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
<i>gofla</i>	SZCZYTNO
<i>gafel</i>	OLECKO (Wiel 3)
<i>gafle Npl</i>	PISZ (Orz 1)
szpelik	SUWAŁKI (Jel 11*)

Objaśnienia inf.: *‘Tego czego nie było, szpelik drewniany, ustrugany, w miejsce widelca’ (Jel 11*). ‘Było wesele siostry, to już tak dziwnie, starożytnie, napiękli całej gęsi, postavili te gęsi na stoły, tak i stojeli, teraz to dadzo nóż, widelec i tam mogby ktoś sobie ukroić, a kiedyś nożow sie nie dawało, tylko widelcy aby byli; kiedyś tam łyżko weźmiesz kawałek i w rękie i sie jadło, tych widelcow mało dzie było’ (Sztab 13).*

64. To, czym się kraje mięso (nóż) (PAN-XVII-64)

nóż	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17); Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3, SOP
<i>noż</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 13); SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>noz</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
meser	OLECKO (Wiel 3)

65. Duża drewniana łyżka do mieszania w garnku

(warzqchew, warzecha) (PAN-XVII-65), (KK-I-2-22), (AGM-IV-XI-11)

łyżka	AUGUSTÓW (Lipsk 5); GOŁDAP (BanieM 10a); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Suw 23)
<i>łyżka</i>	SUWAŁKI (Jel 1a)
łycha	AUGUSTÓW (Aug 14)
wielka łyżka	SEJNY (Sej 4)
łyżka drewniana	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Suw 20, 25a, 37)
drewniana łyżka	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); MRĄGOWO (Mik 8);
drewniana <i>łizkia</i>	ELK (Juchy 13)
wazowa łyżka	OLECKO (Wiel 3)
<i>drzewnianna</i> łyżka	SEJNY (Giby 11);
drewniana	SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
<i>drewnionka</i>	PISZ (Pisz 10a)
chochla	AUGUSTÓW (Aug 5, 21-I, Now 17, 18, Płas 8, Sztab 3); ELK (Kal 15); GOŁDAP (Dub 10-I); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 6, 15, 20, Święt 7, Wiel 2); SEJNY (Giby 5, 5a, Kras 2a, 6-II,III, 9, 18, Puń 4, 17, Sej 6-II, 12-II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 14, 16, Fil 5, 11, Jel 2, 2-III, 11*, 11-I, Przer 7a, 8-I, 13a, Racz 7-I, 10, 22, Suw 12-II,VI,VII, 12a, 14*, 16, 32, 35, 35-I, Szypl 17a-I, 19, Wiż 5-IV); KĘTRZYN, NIDZICA 2,4,5
<i>chodka</i>	AUGUSTÓW (Now 2); OLECKO (Wiel 5-I)
<i>warząchiew</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-II, 21, Płas 4, Sztab 3, 13, 14*, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III); PISZ (Orz 1); SEJNY (Puń 4*, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 12a, 15-I, Fil 1, 5-II, 9, 11, Jel 16, Przer 7, 7-I, 13a, Racz 14, Suw 12b, 15-II, Szypl 17a, Wiż 5); WĘGORZEWO (Pozez 2); NIDZICA 3
<i>warząchwia</i>	AUGUSTÓW (Sztab 14-I); MRĄGOWO (Mik 2); SUWAŁKI (Suw 12a, Szypl 13)
<i>warzonchiew</i>	SEJNY (Kras 12);
<i>warzonchew</i>	OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 12-II, 13)
<i>warzońchew</i>	OLECKO (Kow 9a)
warząchew	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 15, 21-I, 24 f, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 10, Now 13, 14, Sztab 3a, 14-V); ELK (Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Dub 10-II); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 3); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 6a, Kras 2-I, 2a-I, 6-III, 17, 18, Puń 1, 2a, 7); SUWAŁKI (Bak 12-I, Fil 6, 12,

	13a, Jel 12-II, 13-IV, Przer 7a, 9a, Racz 5, 16, Rut 14, 25, Suw 3-V, 7a, 12-III,V,X,XII,XIII, 15-I, 24, 28, 28a, Szypl 13, 13a); SZCZYTNO, NIDZICA, 4, DZIAŁD 1,2
warząchewka	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 16)
warząchiewka	SUWAŁKI (Przer 1)
warzocha	PISZ (Ruc 4); SUWAŁKI (Wiż 11a); WĘGORZEWO (Budry 8)
warzecha	AUGUSTÓW (Aug 14); SUWAŁKI (Przer 9a)
warzochew	SUWAŁKI (Bak 11)
warzęchew	SUWAŁKI (Suw 14*)
warzonka	SEJNY (Puń 2b)
pałonik	GIŻYCKO (Giż 1); SEJNY (Giby 5, 11, Sej 8a); SUWAŁKI (Fil 13); SOP
pałnik	SEJNY (Giby 7)
apałonik	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 8, 8-I, 15a); WĘGORZEWO (Pozez 2)
połonka	SEJNY (Kras 10)
łopatka	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 1a, 11-V, Przer 4, Suw 23)
siepa	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Racz 11, 22)
sieпка	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Bak 12)
mieszadło	SEJNY (Sej 8a-II); SUWAŁKI (Suw 33)
kopystka	GOŁDAP (BanieM 13); NIDZICA 1
kopyszcza	NIDZICA 5
kopyść	SUWAŁKI (Racz 11-I)
kopyć	DZIAŁD 3
czerpak	AUGUSTÓW (Aug 5); ELK (Elk 17a); GOŁDAP (Dub 5)
grandziklis	SEJNY (Puń 1-I)
pałka	AUGUSTÓW (Aug 14)
inf. nie wie	GIŻYCKO (Giż 1); SEJNY (Giby 3a, 5a, Kras 17, Sej 1a, 12a); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1a, Szypl 6a, Suw 12-I, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: *‘Warząchiew to do zupy, a i mleko kwaśne nakładać. I tam czasem i ciasto nalewali, i kiszki nalewali, warząchiew do dużo rzeczy służyła, drewniane przeważnie byli. Kupywało się, tam byli takie chłopcy zaradne, że sam zrobił, ale sam tak pięknie nie zrobił, te kupne piękniejsze byli; zwyczajny chłop narobi, na rynek wyniesie, czyste, tylko wystrugane, wyszorowane takim tym, kiedyś to szkłem wystruga, wygłaska na gładziutko’* (**Sztab** 13). *‘Siepka to była drewniana łyżka, mówili: pomiesaj tam siepko’* (**Bak** 12).

66. Rosochate drewnienko używane do rozmieszania mąki w mleku (*mątew*) (PAN-XVII-66), (AGM-IV-XI-12)

trzepak	SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 2, 11-V)
trzepaczka	MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 28); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
łopatka	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Jel 11*, Przer 1)
<i>kferl</i>	ELK (Juchy 13)
<i>kferla</i>	PISZ (Orz 1)
mątew	SUWAŁKI (Szypl 17a-III); DZIAŁD 1
kołatuszka	AUGUSTÓW (Aug 14)
kaczałeczka	SOP
widełki	SEJNY (Giby 11);
widelec	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); SEJNY (Giby 11);
rosochaczyk	AUGUSTÓW (Płas 1)
wałeczek	SOP
koza	SZCZYTNO
różga	DZIAŁD 2
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Płas 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a)

Objaśnienia inf.: *‘Taka łopatka była’* (**Kow** 8a). *‘Wystrugane z osiki, białe, bez smoły’* (**Lipsk** 10). *‘Wałeczek taki, kaczałeczka taka i się miesza i mleko i babke’* (SOP).

67. To, w czym się przechowuje sól w kuchni (*solnica*) (PAN-XVII-67), (AGM-II-II-26)

solnica	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6, 6-II, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 7-II, 9, 9a, Suw 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>sólnica</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 1)
solniczka	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II)); SUWAŁKI (Fil 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 13, 23); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1; SOP
<i>solnicka</i>	OLECKO (Olec 1); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 5-I, 7)
pojemnik	DZIAŁD 3

Objaśnienia inf.: ‘*To różnie się przechowuje, solnica nazywali, takie drewniane kiedyś byli, takie wiszące, drewniane z pokrywko solnicy*’ (**Jel** 11*). ‘*Patëra, kómpotërka, sosyjërka, cytrynowka (się wyciska sok), śnapsowe kilichy*’ (**Płas** 4).

D. Pieczenie chleba

68. Piec chlebowy (*piec, piekarnik*) (PAN-XVII-68), (KK-I-2-23), (AGM-II-II-27)

piekarnik	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-I,II, 15, 19, 21-I, 24, Barg 8, Lipsk 5, 10, Now 2, 14, 18, Płas 1, 4, 8, Sztab 3, 3a, 14-I, V, 15a); ELK (Ełk 3, Juchy 13, Kal 15, 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13-I, Dub 5, 5a, 10, 10-I,II,III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 9a, 14a, Olec 1, 3, 3a, 20, 23, Święt 21, Wiel 3, 5-I); PISZ (Orz 1, Pisz 5, 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 7, 11, Kras 2a, 2a-I, 6-II,III, 9, 12, 12a, Puń 15, 17, Sej 1a, 4, 8a, 8a-II, 9-I, 12-I, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 1-II,III, 6, 11, 12, 12-I, 12a, 15, 15-I,II,III, 16, Fil 1, 5, 5-I, 5-II, 6, 6-II, 7, 11, 12, 13, 13a, Jel 1b, 2, 2-III, 11*, 11-
-----------	---

	I,V, 12-II, 13-IV, 16, Przer 1, 7, 7-I,II, 7a, 8-I, 9, 9a, 13a, Racz 5, 7-I, 11, 11-I, 12c, 14, 16, 22, RutT 25, Suw 3-V, 7a, 12-III,IX,X,XII, 12a, 12b, 13, 15, 15-II, 16, 20, 23, 24, 25a, 32, 35, 36, 37, Szypl 13, 17a, 17a-III, 19, Wiż 5); KĘTRZYN, SZCZYTNO; NIDZICA 2,3,5, DZIAŁD 1,2,3,4
<i>psiekiarnik</i>	ELK (Juchy 13);
piekarnik chlebowy	SUWAŁKI (Suw 12-II)
piec	AUGUSTÓW (Aug 21, Barg 3, 5-I, Lipsk 8-I, Now 5a, 17, Sztab 6-I, 13); GOŁDAP (Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 15, 19, Święt 7, Wiel 2); SEJNY (Kras 2-I, 5b, 10, 17, 18, Puń 1, 2a, 2b, 4, 4*, 7, 17, Sej 12a); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1a, 9, Jel 1a, 2-III, Przer 4, 7-I, Racz 10, 11, Suw 3-V, 12-VII,XIII, 14*, 25a, 28, 37, Szypl 13a, Wiż 5 -‘z gliny, z cegły’, 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); SOP
<i>piecz</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8, 15a)
piec chlebowy	AUGUSTÓW (Sztab 14*); MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 14, Przer 7); KĘTRZYN, NIDZICA 1,
piec do chleba	SUWAŁKI (RutT 14)
piec gliniany	SEJNY (Giby 3)
<i>pieczyra</i>	SUWAŁKI (Suw 12-I)
pieczura	SEJNY (Giby 5a, Kras 7); SUWAŁKI (RutT 4)
peczus	SEJNY (Puń 1-I)
chlebak	AUGUSTÓW (Sztab 14*); GOŁDAP (Dub 10, 10-I)
chlebny	AUGUSTÓW (Aug 14)
jama	AUGUSTÓW (Płas 8)
duonkepis	SEJNY (Puń 1-I)
inf. nie wie	GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 13); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Giby 3a, 5a); SUWAŁKI (Bak 14a, Suw 28a, Szypl 6a, 17a)

Objaśnienia inf.: ‘Nie miał specjalnej nazwy’ (**Giż** 1). ‘No piec, nie będzie stajnia, tylko piec’ (**Wiż** 5-IV). ‘Kiedyś gadali nie piec, tylko piekarnik. Z cegły palonej buł, a nawet i z serówki. W domu samemu sie robiło. Swojej roboty cegła, to nawet lepiej wytrzymała; kiedyś takich cegłów nie było ogniotrwałych, to odpowiadała swojej roboty cegła, z gliny z piachem. I welbunki robili do piekarnika’ (**Bak** 1-II). ‘Piekarnik z cegły wybudowany w kuchni, okrągły taki z cegły. Sie paliło w piecu drzewem, potem sie wymiatało, sie wybierało te węgle wprost do masyny, bo to nad

masino ten piekarnik buł. Kiedyś jesce, kiedyś, to drzewickow nie mieli, to tako desko grubo zastawiali, potem jesce szmato mokro, szmate namacali, żeby to sie nie zatliła i zastawiali. Potem to już drzewicki byli’ (Bak 1-I). ‘Piekarnik był koło płyty. U kogo to u góry, tu płyta i nad nio piekarnik, a u kogo to był pod płytą, ale to już w późniejszych czasach. W dawniejszych czasach to był nad płytą. Zależy od rodziny, od gospodarza. Jak mniejsza rodzina, to na cztery bochenki buł piec, jak większa, to na sześć’ (Bak 15-III). ‘Piec na węgiel, to piec do ogrzewania mieszkania, a piekarnik to do pieczenia ciast, chleba’ (Bak 15-I).

‘Do pieczenia chleba trzeba mieć specjalny piekarnik, z tym, że trzeba mieć drzewo dobre, suchie, napalić w piecu, wygarnąć takim kosiosem żar, wymieść pomiotło popiół, żeby nie było za gorąco w piecu, jak trzeba, to nawet trzeba umoczyć te pomiotła, a pomiotła była zrobiona z sosnowych gałonzkow, związana i na kiju takim długim, żeby było nie gorąco. I trzeba było później, no jak teraz, trzeba brać sie do chleba już, a chleb musiał być przyszykowany, mąka musiała być nagrzana, ciepła, trzeba było mieć zakwaskie, dzieże, przesiać bez sitko mąkie, z części zrobić rozczyń z letniej wody i z zakwasko, postawić w cieple przy piecu, żeby było ciepło, żeby ta zakwaska dobrze rozchodziła, żeby takie aż rzadkie, takie tak szumi, takie bąbelki ładne ido w tym chlebie, bo jak nie, nie będzie tak ten chleb, ten rozczyń, dobrze chodzić, nie będzie takich bąbelkow, to chleb nie uda sie w żaden sposób. Aż jutro rano trzeba to zamiesić, dosypać mąki, znaczy większe ilość mąki dosypać tak, żeby było to ciasto gęste i wymiesić dobrze rękami, dobrze wymiesić, wymiesić, żeby był naprawdę pulchniutki i zostawić, żeby to podeszło.

Czy to sie czymś przykrywało? *‘Tak, takie specjalne denko było tam, już na tej dzieży zrobione, ze łodrazu z nakryciem i jeszcze ciepłym nakryć, jakim kocem, żeby to było ciepłutko, bo jak zimo to nie podchodzi chleb i on jak dobrze podrośnie, wtedy trzeba było zaczynać w piecu palić. I jak my piekli, to do blachow wkładali, w blaszki, to trzeba było przemieścić jak ładnie podejdzie, to trzeba było przemieścić, włożyć w blaszki i postawić z powrotem gdzieś na ciepłe, żeby ten chleb podeszed, żeby taki ładny wyrós w tych blachach, żeby nie wsadzić od razu takiego tylko włożonego do blachi, tylko żeby on podeszed. Jak ładnie podejdzie, to on taki mienki, pulchny ten chlebek, no i upiec półtorej godziny trzymali w piecu.*

A babci mama też piekła w blachach chleb?

Nie, moja mama piekła, bochenki robiła rękami na tej łopacie takiej, to i w piekarniach też te łopaty takie łokrągłe i na trzonkach zawijane takie. Posypywała mąko i na tej łopacie robiła bochenek i na pierwszym

bochenku zrobiła krzyż, a reszta później tam wsadzali do tego pieca i też trzeba było półtorej do godziny trzymać w piecu, żeby ten chleb był upieczony. I taki był traf, że akurat jak była pierwsza wojna, ludzi byli, młodzież była wycofywana z centrum Polski na wschód, to mama upiekła chleb i pierwszy ten chleb, co krzyżem był znaczone, rozpad się na cztery części, a był spożywany jako ostatni, z tym że ten chleb do wieczora był rozdzielony dla ludzi, ludziom mama oddała, a na drugi dzień musiała drugi piec chleb. Babcia powiedziała mi, że zaraz po tym zdarzeniu rozpadła się Polska tak jak ten chleb, przestała istnieć na mapach świata’ (Suw 36).

69. Sklepienie w piecu chlebowym (*podniebienie, podniebie, welbunek*) (PAN-XVII-69), (KK-I-2-24), (AGM-II-II-28)

podniebienie	AUGUSTÓW (Aug 15, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, Now 14, Płas 1, 4, 8, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-I,V); EŁK (Kal 15); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5, 5a, 10, 10-I,II); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 9a, Olec 1, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 5, 6a, 11, Kras 2a, 2b, 9, 12, 17, Puń 1, 2a, 2b, 7, Sej 8a-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 6, 15, 15-I, Fil 5-I, II, 6, 6-II, 7, 12, 13, Jel 1a, 1b, 2-III, 11*, 11-V, 13-IV, 16, Przer 1, 4, 7-II, 7a, 9, 9a, Racz 7-I, 11, Suw 12-X,XIII, 12a, 15, 16, 25a, 28, Szypl 13, 17, 17a, 17a-I,III, Wiż 5); WĘGORZEWO (Budry 8); NIDZICA 2,5
<i>podniebiénie</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
podniebie	AUGUSTÓW (Aug 14); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Olec 19); PISZ (Orz 1, Pisz 5); SUWAŁKI (Suw 12-XII); NIDZICA 3
<i>podniebnie</i>	EŁK (Juchy 13)
podniebne sklepiisko	SEJNY (Sej 12-II)
sklepienie	AUGUSTÓW (Aug 19, 21-I, Barg 8, Lipsk 8-I, 15a, Sztab 6-I, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10, 10-I,III, Goł 8); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 1, 15-III, Jel 2, Racz 11, 14, Suw 7a, 36, Szypl 13a, Wiż 5); WĘGORZEWO (Węg 14-I); KĘTRZYN
<i>skliepienie</i>	SOP
<i>skepenu?</i>	SEJNY (Sej 4)
welbunek	AUGUSTÓW (Lipsk 10); GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 12a); SZCZYTNO, NIDZICA 3, DZIAŁD 1,2,3

<i>werbunek !</i>	SUWAŁKI (Suw 13)
piekarnik	SUWAŁKI (Suw 12b)
podpiecek	SUWAŁKI (Racz 10)
wierzch	AUGUSTÓW (Sztab 3)
niebo	PISZ (Pisz 10a)
wkeska ?	SUWAŁKI (Suw 15-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-I,II, 21, Lipsk 5, 8, Now 2); EŁK (Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 6, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Giby 3a, 5a, Kras 6-III, 10, Puń 4*, Sej 8a, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 11, 12, 13, 14, 14a, Fil 1a, 9, 11, 13a, Jel 11-I, 12-II, Przer 7, 8-I, 13a, Racz 22, Suw 3-V, 12-I,II,III, 14*, 15-II, 20, 23, 28a, 32, 37, Szypl 6a, Wiż 5-IV, 11a); NIDZICA 1,2,3, 4, 5,

Objaśnienia inf.: *‘Podniebienie to była w piecu chlebowym taka ściana, ona była tam w górze’ (Sztab 13). ‘To była takie jak sufit w domu, to to było te takie podniebienie w piecu, podniebienie było białe, jak dobrze napalone; to śmiesznie było nieraz, bo podniebienie to w buzi się ma’ (Sztab 14-V). ‘Długie drzewo, metrowe takie się przynosiło i się rozpałało. A jak już było dosyć palenia, to znaczy już ta cegła, te sklepienie w piecu było białe’ (Bak 15-III).*

70. Dno w piecu chlebowym (*trzon, tło, hart*) (PAN-XVII-70), (KŚI-VI-22), (KK-I-2-25), (AGM-II-II-29)

art	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Kal 15); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 6-II,IV, 7, Kras 2-I, 2a, 17, Puń 1, 4*, 15); SUWAŁKI (Fil 1, 7, Jel 1a, 1b, 13-IV, Przer 4, 9, 9a, 13a, Suw 7a, 12a, 15-II, 16, 36, Szypl 13, 13a)
hart	AUGUSTÓW (Barg 3, Now 14, 17); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Giby 5, Kras 6-III, 12); SUWAŁKI (Bak 12a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Suw 13, 23, 25a, 28, Szypl 17, 17a, 17a-I,II); DZIAŁD 1
łart	SZCZYTNO
artyk	GOŁDAP (Dub 10-II); SUWAŁKI (Jel 11*, Przer 7a)
trzon	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 3a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 12-I) SUWAŁKI (Fil 6-II, Jel

	12-II, Suw 12-VII,X,XII,XIII); WĘGORZEWO (Budry 8); NIDZICA 2,3,5, DZIAŁD 2,3,4
<i>trzan</i>	ELK (Juchy 13); GIŻYCKO (Mił 3); PISZ (Orz 1, Pisz 5, Ruc 4)
<i>czereń</i>	SEJNY (Giby 11);
palenisko	AUGUSTÓW (Aug 24, Lipsk 15a, Sztab 14*); ELK (Elk 3); GOŁDAP (Dub 10, 10-I); OLECKO (Olec 23); SEJNY (Sej 6-II, 9-I); SUWAŁKI (Bak 15-I, Fil 11, 13, Przer 8-I, Racz 22, Suw 15, 35); WĘGORZEWO (Węg 14-I); KĘTRZYN
klepisko	AUGUSTÓW (Lipsk 5, Now 2, Sztab 14*, 14-I); OLECKO (Kow 9a, Wiel 5-I); SEJNY (Kras 10, 18); SUWAŁKI (Fil 5-I, Racz 7-I, Suw 12' <i>może</i> ', 14*, Wiż 5-IV, 11a)
ruszt	AUGUSTÓW (Płas 8); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 14)
<i>rość</i>	PISZ (Pisz 10a)
podstawa	SEJNY (Sej 12-II)
żarnik	SUWAŁKI (Racz 10)
dno	AUGUSTÓW (Barg 5-I); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Puń 2a, 2b, 7); SUWAŁKI (Fil 13a, Racz 11, 14, 16); NIDZICA 1
spód	AUGUSTÓW (Aug 5, 21-I, Barg 8, Now 18, Sztab 6-I, 13, 14-V); SEJNY (Puń 2a, 2b, 7); SUWAŁKI (Bak 15-III, Przer 7-II, Suw 37)
spód pieca	AUGUSTÓW (Sztab 15); ELK (Kal 15); SEJNY (Giby 3)
<i>spod</i>	AUGUSTÓW (Pias 1, Sztab 3); ELK (Kal 15); OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Kras 9, Sej 8a '-piekarnika'); SUWAŁKI (Fil 5-II, Suw 3-V); SOP
podłoga	SUWAŁKI (Jel 11*, Wiż 5)
posadzka	SEJNY (Sej 8a-I)
plyta	SEJNY (Sej 4); SUWAŁKI (Przer 1)
dugnas	SEJNY (Puń 1-I)
piekarnik	SUWAŁKI (Suw 20)
cegła	SUWAŁKI (Racz 5)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-I,II, 14, 15, 21, Lipsk 8, 8-I); ELK (Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 6, Święt 21, Wiel 2); SEJNY (Giby 3a, 5a, Kras 2a-I, Kras 6-II, Puń 17, Sej 1a, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12, 13,

	14a, 15, Fil 1a, 6, 9, 12, Jel 2-III, 11-I, 16, Przer 7, Racz 12c, Suw 12-I,II,III, 12b, 15-I, 24, 28a, 32, Szypl 6a)
--	---

Objaśnienia inf.: ‘Zaraz tu w górze podniebienie, a tu no taka podłoga ułożona, o z cegły i tej samotówki, żeby to się nie przepaliło, o to z takich tafli, takich dużych tafli, takie o, ułożona taka podłoga, no’ (**Jel** 11*). ‘Pchiekie na trzanie’ (**Orz** 1). ‘Spód jak dobrze napalony, to wtedy się dobrze ciasto udaje czy chleb’ (**Sztab** 6-I). ‘Tak była cegła czerwona, a już jak się napaliło, to już wszędzie białe, i spód i sklepienie jest białe’ (**Bak** 15-III).

71. Otwór w piecu chlebowym (czeluście; rodz. gram., mian. l. mn.) (PAN-XVII-71), (AGM-II-II-30)

luft	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4, Sztab 6-I, 13); SUWAŁKI (Bak 15, Przer 1, Suw 23)
lufty	SUWAŁKI (Fil 1)
czeluść	AUGUSTÓW (Sztab 3a, 14-V, 15a); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Jel 2, Suw 13, 37); SOP
<i>celuść</i>	SEJNY (Kras 12)
<i>celuście</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 1)
czeluście	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 15a); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SUWAŁKI (Jel 13-IV)
otwór	SEJNY (Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Fil 12, Jel 11-V)
<i>otwor</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>zasłanka</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
zasłonka	SUWAŁKI (Przer 9a)
dziura	SUWAŁKI (Suw 36, Szypl 13)
drzwiczki	GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 11?, Kras 17); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 25a, 28); DZIAŁD 2
<i>dżwiczki</i>	SUWAŁKI (Przer 7-II)
<i>dźwiczki</i>	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Kras 12); DZIAŁD 3
zastawka	GOŁDAP (BanieM 13-I)
szyber	AUGUSTÓW (Płas 1)
piekarnik	OLECKO (Wiel 3); DZIAŁD 1

inf. nie wie	ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); OLECKO (Kow 8a, Olec 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 5-I, 6, 6-II, 7, Przer 9, Suw 12-II, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
--------------	---

Objaśnienia inf.: *‘Lufty, kiedyści to celuście nazywali na te same, tylo nazwa jinna’ (Fil 1). ‘Te celuście było’ (Orz 1). ‘Kiedyś to celuście byli, bo kiedyś takie piece byli – teraz lufty nazywajo, ale ni mają takich piecow’ (Płas 4). ‘Czeluść tak jakby lochy, czeluście robione, że od jednego do drugiego przechodziło powietrze, przechodził ogień i ciąg taki był i ten dym musiał wychodzić’ (Sztab 14-V).*

71a. Drzwiczki w piecu chlebowym

drzwiczki	SUWAŁKI (Jel 11*)
<i>drzwicki</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>dźwirki</i>	SZCZYTNO
<i>dźwicuski</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)

Objaśnienia inf.: *‘No drzwiczki takie duże, ji tak sie nazywało drzwiczki, drzwiczki duże takie zamykane, a jeszcze kiedyś to, znaczy sie o tak było, szczyt, takie byli zastawiane, i jeszcze naokoło było obtykano szmato, te drzwiczki byli obtykane, bo tak sie w dzień nie zamykali dobrze. Nie byli takie, znaczy sie, no jak to mówie, teraz jest rudowe, to takie nie byli, tylko było tak o zrobione: szczyt, to zatknienie, a jak było palenisko w piecu, to szed, nie szed ogień tam w komin w tył, tylko szed tutaj na przód, trzeba było to odsunąć, i tu szed dym na przód i tam w parnik. Taka była w górze zasuwka z blachi, ji ten dym szed tutaj na zewnątrz i szed prosto w komin’ (Jel 11*). ‘Drzwicki – taka była jakby dziora, półokrągła i drewnianymi deskami zastawiana, sie namocy smatkie, zeby sie ono nie zapaliło, jek ten chleb sie wsadzi i sie przystawi, sie podeprze cem’ (Bak 12)’.*

‘Piece do chleba pieczenia to byli w kuchni, ale u mojej dziadkow to byli tatek teraz kominki, to byli takie piece. To była taka duża płyta gliniana, wielga i stojał taki drejffus, to ja pamiętam jego. To takie żelazne nogi trzy cy ctery tech nogow. I potem sie stawia na niego garnek, a pod niem sie pali. W tem wielkiem kominie to tam sie pali, ale jak już sie rozpali. to sie stawia ten drejffus i sie gotuje jedzenie. Ale za mojej casow to juz nie było. A potem to juz takie płyty, takie maszyny ceglane budowali. Piec do

*chleba to buł. To jak była masina, a potem tu nad masino byli dźwicuski i tam był piec, tam sie paliło. Jek już łogień sie wypali, co tylko zar, to fajerkie sie odgarnie, sie wysypie ten łogień do masiny i tam sie pieceli baby, bułki i chleb. Piekarnik tez buł – to na wierzchu buł taki piec wielki, nad piecem to była ściana do grzania, ten piekarnik, i potem była tam taka dziora, tam można było włożyć i tam dzieci i łachmanow było. To moje dzieci tam siedzieli fsyskie w piecu. Jek wlażo, to tam wcale w salonego konia chodzo. Przy piecu to murek taki z cegłow, teraz to z kachlow, długi murek, co by można sie położyć, zagrzać nogi. Ciasta były piecone tam dzie chleb, tylko mniej sie napali, sie sadza, ni sie spali, ni co. Sie napali, wygarne wsio, wsadze rękie, zobace jek tam mnie tam gorąco, juz tam wiem na mojo rękie, jek tam mnie trzeba’ (**Bak** 12a).*

72. Narzędzie do poprawiania ognia w piecu (*pogrzebacz, hak, ożóg, kosior*) (PAN-XVII-72), (KSł-VI-23), (KK-I-2-26), (AGM-II-II-31)

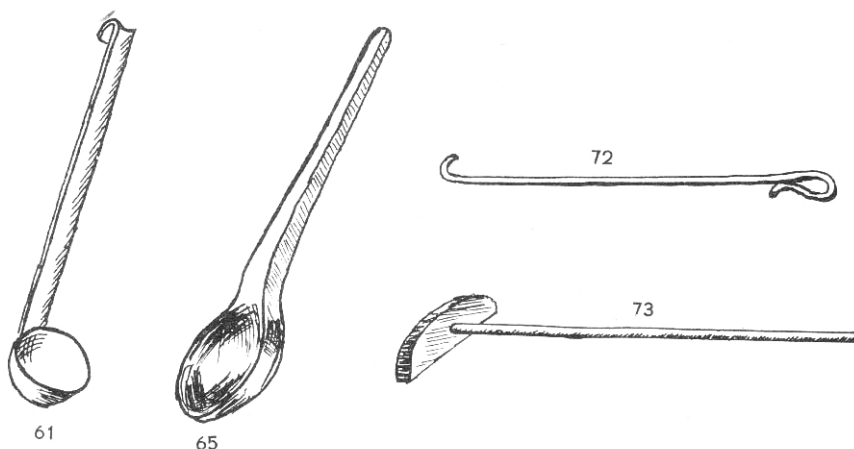
kruczyk	GOŁDAP (Dub 5)
<i>krucek</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Suw 15-II)
kruczek	AUGUSTÓW (Now 13, Sztab 14*, 14-I); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 13); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Olec 23); SEJNY (Giby 3, 5a, Kras 7, Puń 15, Sej 8a); SUWAŁKI (Bak 14, Racz 11, RutT 4, Suw 12-I,VI, 20); KĘTRZYN
<i>kruczok</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
kruk	AUGUSTÓW (Płas 8); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10, 10-I); SUWAŁKI (Jel 16, Suw 12a, 16, 24)
<i>kapernacz</i>	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
kopernacz	SUWAŁKI (Przer 9a); SUWAŁKI (Jel 1b, Przer 8-I, Suw 28a)
<i>kopyrnacz</i>	SUWAŁKI (Racz 14)
<i>kopernac</i>	SUWAŁKI (Bak 15, 15-I, Fil 5-I, 5-II, 6-II, 13, Jel 12-II, Przer 7-II, 13a, Suw 3-V, 12, 15, 35)
<i>kopernat</i>	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>kopersacz</i>	SUWAŁKI (Fil 9)
pogrzebacz	AUGUSTÓW (Aug 14, 21-I, Now 17, Sztab 13, 14); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10-II); OLECKO (Kow 14a, Olec 3, 15, 20, 23, Wiel 2); SEJNY (Giby 5, 5a, 6a, Kras 2-I, 9, 12a, Puń 1, 4*, Sej 6-II,

	9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, 16, Fil 5, 12, Jel 2, 2-III, 11*, 13-IV, Przer 7, 7-I, 9a, Racz 10, 14, 22, RutT 4, Suw 7a, 12, 12-III,X,XIII, 12a, 15-I, 16, 23, 28a, 35-I, Szypl 17a, 17a-I, 19, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 2,3, DZIAŁD 1
<i>pogrzebac</i>	SUWAŁKI (Fil 13)
<i>kosiur</i>	GOŁDAP (Dub 10, 10-I); OLECKO (Wiel 3); PISZ (Orz 1); NIDZICA 1
<i>kosiut</i>	DZIAŁD 3
kosior	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 3, 5-I, Lipsk 10, Now 5a, Płas 1, Sztab 3, 3a ‘ <i>taki-</i> ’, 6-I, 14*, 14-V); ELK (Elk 3, 17a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, 10-II, III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 1, 3a, 19, Święt 21, Wiel 3); PISZ (Pisz 5, Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 6-II,IV, 7, 11, Kras 2a, 6-II,III, 7, 9, 12, 17, 18 , Puń 4, 17, Sej 1a, 6-II, 8a-II, 9-I, 12-I,II, 12a, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 1-I, 6, 11, 12, 12a, 15-II, Fil 1a, 6, 7, 11, 12, 13a, Jel 1a, 11*, 11-I,V, Przer 1, 4, 9, Racz 5, 7-I, 10, 11-I, 16, RutT 25, Suw 12-VII,IX,XII, 13, 14*, 15-II, 24, 25a, 28, 32, 37, Szypl 13, 17a, 17a-I,III); NIDZICA 4
kosiorek	AUGUSTÓW (Aug 19, Now 18); GOŁDAP (Dub 10-III); SEJNY (Giby 5, Kras 5b, 10, Sej 8a, 17-I); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 12-V, 36)
<i>koczor</i>	SEJNY (Puń 2b)
<i>haczorek</i>	OLECKO (Olec 6)
<i>hacyk</i>	OLECKO (Olec 20); SUWAŁKI (Fil 1, Przer 7a)
<i>hoczyk</i>	SUWAŁKI (Bak 14a)
haczyk	AUGUSTÓW (Now 2, Sztab 14-I); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Wiel 5-I); SUWAŁKI (Suw 12-XIII, 33, Wiż 5-IV)
<i>haczek</i>	GOŁDAP (BanieM 10a)
hak	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1 ‘w <i>kuchni</i> ’); SUWAŁKI (Jel 12-II, Suw 33, Szypl 13a, Wiż 5); WĘGORZEWO (Budry 8); DZIAŁD 2,4
<i>hok</i>	SUWAŁKI (Bak 14a)
<i>kuciaba</i>	SUWAŁKI (Suw 12a)
<i>kacuba</i>	SOP

koczerga	GiŻYCKO (Giż 1)
kaczerha	AUGUSTÓW (Płas 8)
kaczarha	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
kaczarga (z lit. kačarga)	SEJNY (Puń 1-I, 2a)
kaczerga	SUWAŁKI (Suw 12-II)
koczarga	SEJNY (Puń 7)
kulas	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, 15, 19, 21, 24, Barg 3, 8, Now 14); ELK (Elk 3, Kal 15 ‘drut’, Pros 11a); OLECKO (Olec 20); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Kras 2a-I); SUWAŁKI (Bak 12-I, Jel 11*, Racz 11, 12c, Suw 16); NIDZICA 5
kluczka	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 8, 8-I, 15a)
świoreń	SUWAŁKI (Wiż 5)
porsza	SUWAŁKI (Suw 12b)
ożóg	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Sej 12a)
gabas	AUGUSTÓW (Sztab 15a)
kablączak	SUWAŁKI (RutT 14)
żelazo	SUWAŁKI (Suw 3-V, 28a)
fajerak	SZCZYTNO
kij	MRĄGOWO (Mik 8)
drut	SUWAŁKI (Bak 15)
miotła	SEJNY (Sej 12-I)
brak informacji	SEJNY (Sej 4); SUWAŁKI (Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘Kosior to był taki długi kij i na końcu na nim nasadzona była deska’ (**Sztab** 14-V). ‘Hacik do zdyjmania fajerow’ (**Fil** 1). ‘Pogrzebacz, by wygrzebywać w piecu, w kominie żar, czasem te drzewo surowe, różne było, to tam grzebiesz, jak drut zagięty’ (**Sztab** 13). ‘Kosior-kiem takim sie rozkładało, a potem (...) wyczasować, jak oni mówio, trzeba dobrze rozgarnąć żar tem kosiorkiem, kosiorek od piekarnika. No i roz-garnili ten dobry żar i on tak długo leżał, aż przygasał, wtenczas tem kosiorkiem wyciągneli wszyscy ten żar do kuchni, do plity tej, a potem miotłka była zrobiona z sosnowech tech gałązkow, miotła na takim trzonku, i gwoździem przybita ten na trzonku, i sie macało to w wodzie, i tam ten art trocha popryskasz, żeby ten chleb sie czy tam bułka, czy tam

chleb czy ciasto sie nie przypiekło, sie nie spaliło, bo to sie napali mocno. No i potem tako mokro to miotełko pięknie wymiecie sie, wymiecie to to wszystko do tej plity tak sie wrzuci, a kto ni miał tak od razu bezpośrednio, bo to piecy mieli osobne niektóre, piec tu, a kuchnia w innym miejscu, w starym domu. Jak jadalam tam, to było kuchnia swojo drogo, a piekarnik swojo drogo. Tak ogromny ten piekarnik, że tam można dzieci ogrzać, położyć, sie wyleżeć, osuszyć co. Wyczasować to znaczy równomiernie rozłożyć te węgli, żeby wchłonić to ciepło jednakowo, bo to by było za mocno upieczony ten chleb, a po bokach by był serowaty, a jak wyczasowany, znaczy rozgarnięty równiusieńko i tak pobędzie taki żar, aż zaczyna obgasać, dobrze wygasa, to wtenczas sie wygarnia to i miotełko dobrze sie moczy w wiaderku, z tem popiołkiem wyczyści, czyściutko, już tam nie kurzy sie ni co' (Suw 36).

73. Narzędzie do wygarniania węgla z pieca chlebowego

(kosior, kociuba, pocioszek) (PAN-XVII-73), (KSŁ-VI-24), (KK-I-2-27), (AGM-II-II-32)

kosior	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-I,II, 15, 19, 21, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 8-I, Now 2, 5a, 13, 14, 17, Płas 1, 4, 8, Sztab 3, 3a, 6-I, 14*, 14-I,V, 15a); EŁK (Ełk 3, Juchy 13, Kal 15, 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13-I, Dub 5, 5a, 10-II,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 3, 15, 19, 20, 23, Święt 7, 21, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Pisz 5, 10a); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 7, 11, Kras 2-I, 2a, 2a-I,
--------	---

	6-II, 12, 12a, 17, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 7, 15, Sej 1a, 9-I, 12-I,II, 12a, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 11, 12, 12-I, 12a, 14, 15, 15-I, Fil 1a, 5-I,II, 6, 6-II, 7, 9, 13, 13a, Jel 1b, 2, 2-III, 11*, 11-V, 12-II, 13, 13-IV, 16, Przer 1, 4, 7, 7-I,II, 7a, 8-I, 9, 13a, Racz 7-I, 10, 11, 11-I, 12c, 22, RutT 14, Suw 3-V, 7a 12-V,VII,XII, 12a, 12b, 14*, 15, 15-II, 16, 23, 24, 25a, 28, 28a, 37, Szypl 13, 13a, 17, 17a, 17a-I,III, 19, Wiż 5, 5-IV, 11a); WĘGORZEWO (Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, SZCZYTNO, NIDZICA 1,3,5, DZIAŁD 3
kosior na drzewie	SEJNY (Sej 8a)
<i>kosiór</i>	GOŁDAP (Dub 10, 10-I)
<i>kosiur</i>	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 12-X,XIII); NIDZICA 2
<i>kosiut</i>	DZIAŁD 3
<i>koszór</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 1)
kosioro	SUWAŁKI (Racz 14)
kosiorek	AUGUSTÓW (Now 18, Sztab 13); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Sej 17-I); SUWAŁKI (Fil 12, RutT 4, Suw 12-I, 36)
pogrzebacz	SEJNY (Kras 10, Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Fil 9)
<i>krucek</i>	OLECKO (Kow 9a)
kruczek	SEJNY (Kras 6-III, 7); SUWAŁKI (Suw 13, 15-I)
<i>karczaha</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 8, 8-I)
<i>kaczarga</i>	SEJNY (Puń 1-I)
<i>kaczarha</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
<i>kaczorha</i>	WĘGORZEWO (Pozez 2)
<i>kaczerga</i>	SUWAŁKI (Suw 12-II)
<i>koczerga</i>	SOP
miotła	SUWAŁKI (Bak 6, Racz 7-I)
pomiotła	AUGUSTÓW (Sztab 14-V);
<i>pomioły</i>	GIŻYCKO (Giż 1)
<i>pomioło</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
szufelka	OLECKO (Olec 3a); SUWAŁKI (Bak 16, Fil 5, Suw 20); DZIAŁD 1
<i>siufelka</i>	GOŁDAP (Dub 10-III);
<i>kopernac</i>	SUWAŁKI (Suw 35)
<i>kopersacz</i>	GOŁDAP (BanieM 13)
wygarniacz	OLECKO (Olec 3a); SEJNY (Puń 4, 17, Sej 8a-II); SUWAŁKI (RutT 25, Suw 12-IX)
wygarniaczka	OLECKO (Olec 15)

kociuba	OLECKO (Kow 14a); PISZ (Ruc 4); WĘGORZEWO (Budry 8)
motyka	SUWAŁKI (Jel 11*, Racz 5, Suw 12-III)
motyczka	SEJNY (Giby 5a)
pocioszek	AUGUSTÓW (Aug 14)
kij i szmata	MRĄGOWO (Mik 8)
graczka	SUWAŁKI (Suw 14*)
haczyk	SEJNY (Kras 5b)
łopata	AUGUSTÓW (Sztab 14*); SUWAŁKI (Suw 12)
inf. nie wie	GIŻYCKO (Giż 1); MRĄGOWO (Mik 2); SEJNY (Kras 9, Sej 4); SUWAŁKI (Bak 14a, Fil 11, Jel 11-I, Suw 32, 36, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘Do zdyjmania fajerów’ (**Fil** 1). ‘Kosior i to sie wygarnia z pieca’ (**Suw** 12b). ‘Kosiorek – w tych pomocnikach też czasem babki piekli, to też takie te kosiorki małe mieli, a długi, wielki, co chleb wsadziło sie, to kosior; potem to już robili ich z blachi, a z początku to z drewna robili; weźmiesz żar wygrzebywać i tobie sie zapali, to prędzej stojał cebrzyk z wodo i w cebrzyk’ (**Sztab** 13). ‘Normalna hacka taka do pielienia, podobne takie coś, tylko więksa. To drewniane, to z drzewa but zrobiony ten kosior, ale to pare razy i sie spali, bo to suchie. Wygarnie trocha i zaraz w wode, misa cy tam wiadro’ (**Bak** 15-II). ‘To kosior buł taki z blachi, kosior na długiem trzonie i trzeba pomiesać te węgle, to rozsunąć. Jek te drzewo sie wypali, to trzeba rozsunąć i przymknąć, i to tak sie dopala ten węgiel, tak sie grzeje. U nas tez kosior jest, piekarnik jest i kosior jest. Kosior do pomiesania węgla, potem węgle te sie wygarnia wprost do masiny’ (**Bak** 1-I).

74. Narzędzie do wymiatania popiołu z pieca chlebowego

(pomiotło) (PAN-XVII-74), (KSI-VI-25), (KK-I-2-28), (AGM-II-II-33)

pomiotła f.	AUGUSTÓW (Aug 13-I,II, 15, 21-I, Barg 3, Now 14, Płas 1, Sztab 14-I,V); EŁK (Kal 15); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Święt 7, 21); SEJNY (Giby 5, 5a, 6a, Kras 2a, 9, 12, 18, Puń 1, Sej 9-I, 12a); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15-II,III, Fil 1 -f!, 5-I, 13, 13a, Jel 1b, 2, 11*, 11-I, Przer 1, 7-II, 7a, Racz 14, RutT 4, Suw 7a, 12a, 13, 15, 15-I,II, 16, 23, 32, Szypl 13, 17, 17a, 17a-I, 19, Wiż 5); KĘTRZYN, SZCZYTNO
pomiotło	AUGUSTÓW (Aug 21, Barg 5-I, Płas 4, Sztab 3a); GIŻYCKO

	(Mił 3); OLECKO (Olec 1); PISZ (Pisz 5, Ruc 4); SEJNY (Kras 12, 17, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 1, 12-I,II, 15, 15-I, Fil 6-II, 9, Jel 11*, 12-II, 13-IV, Przer 9, Suw 12-XIII, 25a, 37); WĘGORZEWO (Budry 8); NIDZICA 4,5, DZIAŁD 1
<i>poniotło</i>	PISZ (Orz 1, Pisz 10a); ELK (Pros 11a)
<i>pomietło</i>	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
pomiotka	SUWAŁKI (Suw 12-I)
miotła	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Sztab 6-I, 13, 15a); GOŁDAP (Dub 5a, 10, 10-I,II,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Wiel 2, 3); SEJNY (Giby 11, Puń 2a, 7, Sej 4, 12-I); SUWAŁKI (Bak 15-III, Fil 7, 11, 12, Jel 1a, 11-V, 16, Przer 4, Racz 7-I, 10, 11, Suw 15-I, 16, 28, Szypl 13a, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SOP
miotelka	GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Suw 36); DZIAŁD 2
<i>pamiąło</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 15a); SOP
<i>pomiąło</i>	SUWAŁKI (Suw 12-II)
zmiotka	GOŁDAP (BanieM 10a); SEJNY (Sej 12-II)
gałganek	SUWAŁKI (Przer 7-I)
kosior	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 3, 6-I); OLECKO (Kow 9a)
<i>karczaha</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
wiecha	AUGUSTÓW (Płas 8, Sztab 14*); SUWAŁKI (Bak 14)
wiecheć	SUWAŁKI (Szypl 13)
maciał	SUWAŁKI (Fil 5-II)
midła?	SEJNY (Puń 2b)
motyczka	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
kij i szmata	MRĄGOWO (Mik 8)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 24, Barg 8, 8-I, Lipsk 8, Now 2); ELK (Juchy 13); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 6, Wiel 5-I); SEJNY (Kras 6-III, 10, Puń 4*, Sej 8a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 6, 11, 14a, Fil 1a, 6, Jel 2-III, Przer 8-I, 13a, Racz 22, Suw 3-V, 12-III, 12b, 14*, 20, 28a, Szypl 6a, Wiż 5-IV, 11a)

Objaśnienia inf.: ‘U nas szmatami nie wymiatali’ (**Giż** 1). ‘Kosior i miotła jeszcze była’ (**Kow** 8a). ‘Też kij z to szmato’ (**Mik** 8). ‘Pomiotła to jest kiedy pieczemy chleb i wygarnia się żar z pieca, czerwone węgle się wygarnie, kosiorem się ich wyciągnie, to później to pomiotło, ich się

wymiata z pieca; to jest kij i na koncu tego kija jakieś ziele igłowe, czy brzożowa miotła’ (**Sztab** 14-V). ‘Ze słomy mieli robione, to jo namoco, a jak nie, to przeważnie gałęźnie fasiny, znacy ze świerku zrobione była. Zależy gdzie, ale wszędzie to jest nawet i dopiero w piekarni. A kiedyś to pomiotłami’ (**Bak** 15-II). ‘Był kij z drzewa, na krzyż przewiązana miotła, a dlatego, że jak się przewiązało, to ona się robiła okrągła, tak zwana pomiotła; najpierw macali w wodzie, żeby tam się nie zapaliła słoma i później tam wymiatali’ (**Bak** 15-III). ‘Najpierw kosiosem, potem pomiotło, jak już sadzać bochienki. Ja pamiętam, moja mama to rzuci tak mąki. Jak ta mąka rumiana, to już mogę sadzać, ale jak nie, albo się pali, to cekajo trocha’ (**Bak** 15-I). ‘Miotła z chojny’ (**Sej** 12-I). ‘Miotelka z igłowego drzewa’ (**Dub** 10-III).

75. Ciasto, którego się używa do zakwaszania (*kwas, zakwasek, zakiska, kukielka*) (PAN-XVII-75), (KSŁ-VI-27), (AGM-II-II-34)

zakwaska	AUGUSTÓW (Aug 14, 19, Lipsk 10, Płas 1, 4 ‘-do chleba’, Sztab 3a, 13, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Święt 7, Wiel 3); SEJNY (Giby 3, 11, Kras 12, Sej 8a-I, 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 1-II, 12, 12a, Fil 1, 6-II, 7, Jel 11*, 13-IV, Przer 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III)
zakwaśka	AUGUSTÓW (Aug 2)
zakwaszka	SUWAŁKI (Jel 2)
zakwas	OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 19); SEJNY (Giby 5a, 6a); SUWAŁKI (Bak 1-II, 15-II,III, Fil 5-I, 12, 13a, Przer 1); DZIAŁD 1,2
zakwasek	OLECKO (Olec 1, Święt 21)
zakiska	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
zaczyn	AUGUSTÓW (Aug 14); SUWAŁKI (Bak 15-III, Suw 12-I, 37)
rozczyzna	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Przer 7-II, 9)
razczyna	SOP
roszczyna	SUWAŁKI (Suw 36, Wiż 5)
rozczyna	SUWAŁKI (Bak 1-I)
rozczynka	SUWAŁKI (Suw 36)
rozczyzn	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, Jel 11-V);

	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
rozcyn	SUWAŁKI (Suw 28)
roszczyn	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
bondeczki	SEJNY (Puń 2a)
gałka	SUWAŁKI (Bak 1-II)
gomołka	SUWAŁKI (Bak 15-II)
zortyk	SZCZYTNO
zórtik	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
zacier	MRĄGOWO (Mik 8)
zamiesz	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Jak masz zakwaskie, to będzie dobry chleb; trzeba zostawić chleba skórki i w naczyniu wlać, zalać wodę i jakiś czas to stało, że aż zakisło, wtenczas to będzie dobre do chleba’ (Sztab 14-V). ‘Dzieża była specjalnie nigdy nie wymywana na czysto, była tam zawsze ciastem trocha oblepiona, ale się wsypywało mąką i letnio wodę się rozkręcało, i ta zakwaska stała cały dzień przykryta, ten kwas jak otworzysz, to tak kwaśnym buchnie’ (Sztab 13). ‘Ja piekłam, nie zakwasałam nicem, tylko jon stał, zakwasił i to było wszystko’ (Bak 12). ‘Mąka letnio wodę rozrobiona i dłużej stoi, to się robi zakwas. Można było pierwszy raz, a później jak wsadzali chleb do pieca, to zostawiali ciasta może pół kilograma, może ile i do stoika, i zakwas był na pieczenie następne. Albo w słoju, albo w jakimś glinianym naczyniu, trochę solo na wierzch posypane. I to było takie podobne do drożdży’ (Bak 15-III). ‘Z tego pieczywa się zostawiało tako gamołki, taki zakwas. To było położono, jak kiedyś, to w dziezkach takich. No i tam to stoi, później to rozcyniali. To wyschnie, mąkę zasypali, to potem ciepłą wodę rozrobi to wszystko, ten zakwas jest’ (Bak 15-II). ‘Trzeba mieć z poprzedniego chleba taki kawałek ciasta, tako gałki i to odłożyć, i to leżało do następnego chleba, żeby go wypiec. I ta gałka była położona w tej dzieży, później po zabraniu ciasta do dzieży i przysypana mąką, i to leżało tydzień. Później chleb jak następny piec, trzeba było to gałki wziąć’ (Bak 1-II). ‘Zakwaska taka chlebowa. Trzeba zostawić na zakwaskie ciasta. Ta zakwaska stoi aż do drugiego pieczenia, no i się rozcynia, w rozcynie się kładzie to zakwaskie, jeszcze kartofli się ugotuje z pół garnuska i to razem się wykielca, się wykielca i się postawi do ciepłego miejsca, za piec czy przy piecu, i to podejdzie ta rozcyna, zakwaśniej’ (Bak 1-I). ‘Jak dzisiaj się robi zaczyn i on już zaczyna*

kiśnieć, no to jutro, zanim dosypać mąki i wyrabiać ciasto, to już tam z kilka łyżek się ujmuje i na obiad żurek gotuje’ (Bak 15-II).

76. Co trzeba zrobić najpierw, żeby przygotować ciasto na chleb (*rozczynić, zarobić*) (PAN-XVII-76), (KSŁ-VI-26), (AGM-II-II-35)

rozczytniać	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Fil 1, Suw 12-II)
rozczytniać	SUWAŁKI (Fil 1)
rozczytnić	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, 7, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 25a, Szypl 13, 7a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 2, SOP
rozczytnić	AUGUSTÓW (Płas 4); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
rozczytnić	EŁK (Juchy 13)
rozczytnić	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Giby 11-I); SUWAŁKI (Suw 23, 37)
rozczytnić	SUWAŁKI (Suw 28)
rozczytnić	SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 13)
rozczytnić	OLECKO (Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a)
rozczytnić	SEJNY (Giby 11-I)
zaczynić	AUGUSTÓW (Aug 14)
zarozczytnić	SEJNY (Sej 8a-I)
zarozczytnić	GOŁDAP (Dub 10-III)
zrobić rozczytn	SUWAŁKI (Fil 6, Jel 11*)
rozczytnić	OLECKO (Wiel 3)
zarobić	SUWAŁKI (Przer 9a); DZIAŁD 1
rozrobić	GOŁDAP (Dub 5a)
się wyrabia	OLECKO (Kow 14a)
zrobić zakwasę	SEJNY (Giby 11)
zakwasić	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Fil 6-II, Jel 11-V ‘-w ciepł’)
miesić	AUGUSTÓW (Sztab 13)
wymiesić	SUWAŁKI (Bak 12)
wymieszać	AUGUSTÓW (Aug 2)

<i>rozmieszuje</i>	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
<i>zagnieść</i>	SEJNY (Sej 12-II)

Objaśnienia inf.: *‘No to wody zagotować, monkie wsypać, sparzyć w dzieży i trzeba wymieszać i sie stawia, sie nakrywa i to stoi przez cało noc’ (Aug 2). ‘Z ciepłą mąką zrobić ciasto i z zakwaszką’ (Jel 2). ‘Trzeba ugotować ziemniaki, zrobić rozczyń w dzieży ji postawić na noc, przykryć, nakryć, zakwaśnienie i na jutro dodawać mąki, miesić i wtedy kłaść, robić bochenki na łopate i sadzać do pieca, i piec’ (Jel 11*). ‘Rozczynić na noc żeby zakwaśniało’ (Kow 8a). ‘Wsypać mąkę do dzieży, wodę wlać, zakwas, włożyć drożdże, podrośnie trochę, przeważnie stoi przez noc, jutro się wyrabia i wsadza do pieca’ (Kow 14a). ‘Zacier rozpuścić i mąkę wsypać i drożdże dodawać’ (Mik 8). ‘Zastawić rozczyń na noc, na drugi dzień się miesi, dosypuje się mąki i przygotowuje się do pieczenia’ (Sej 9-I). ‘Roszczenić, postawić gdzie ciepło’ (Suw 28). Już takie mieli te kobiałki do mąki noszenia, to już taka kobiałka to miara była; bierze pełno mąki, przynosi wieczorem, leje ciepłą wodę, tylko mocno gorąca to nie, taka ciepła woda i dosypuje pół tej mąki i rozkwaca i stoi to przez cało noc. Na ranku, jak trzeba miesić, to tak, albo dodawali, kiedyś czasem ktoś dodawał jak mieli, bo tam nie było tych jabłek tyle, co teraz, to tak, albo parę jabłuszków zetrze, albo kartofelki gotowane, gotuje kartofelki, wkłada i wtenczas te mąkie, to tak i trochę zacznie podchodzić, ciężka to glina, tam drożdży się nie dawało, czasem robili to z chmielu, ale to nic nie warte, no i potem podgniecie jego na gęsto i zostawi’ (Sztab 13). ‘Pieklam chleb, ale to już bardzo rzadko. Ale może opowiem, jak moja mama piekla ten chleb. Tak po kolei, jak to wszystko wyglądało. To tak: najpierw przynosiła na wieczór do domu skąs, ze spiżarni, zawsze ta mąka gdzieś stała, żeby było zimno; to najpierw trzeba było przynieść do domu to mąkę, żeby ona się ogrzała. Stawiała przy piecu, przynosiła dzieżę, żeby ta dzieża ogrzała się. No i to przeznaczono ilość mąki na ten chleb rozdzielała na trzy części. I tak: z jednej części robiła rozczyń i do tego rozczynu gotowała trochę ziemniaczków, kartofli; jak ugotowała, to kartofle potłukła, no i natępnie wodę grzała, robiła rosół i wlewała w to mąkę, i to kartofelkę razem rozmieszała i to nakryła na noc. Przez noc tak stało, aż zakwaśniało. Na jutro już trzeba było, już jak zobaczy, że już jest taki zakwas i zapach kwaśny, trzeba było zamiesić ten chleb. No to wsypywała te następne części tej mąki do rozczynu, miesiła i wody już dolewać nie wolno było, ile tam było tego rozczynu zrobione, tylko mąki dosypać i żeby w tym rozczyńnie to było dobrze wymieszane rękami. Długo się miesiło, bo jak dłużej się miesi, wtedy taki pulchny chlebek fajny. No i jak wymiesi, to potem stawiała też*

przy piecu, żeby to było ciepłutko, a jeszcze kiedyś to i poduszke na wierzch nakładali. Pamiętam, nakrywa takom ściereczko, a potem poduszke, żeby było ciepłutko, bo to o to chodziło. Wtedy urośnie fajnie chleb i będzie udany. No i tak stoi ze cztery godziny, aż wyrośnie ten chleb. Jak zacznie, do półowy tak prawie wyrośnie, to w piecu trzeba było napalić, w piekarniku. No i jak napali w tym piecu, to wtedy jeszcze na łopatach nawet, bo jak ja już piekłam w blachach, a mama moja to jeszcze na łopatach. Takie były łopaty, na to łopate mąki sie sypało, robiło bocheneczki chleba, no i do tego pieca, na ten ruszt sie wsuwało. Robili i na liściu sonsiadki. Jak ja była mała, to na tych liściach na kapuście, ale moja mama to nie. Tylko trzeba było tym pomiotłem ten żar i to wszystko wymieść z tego pieca. A później na to łopate mąkę sie sypało i bochenki na łopate, i tak sie wsuwało do tego pieca, i sie zsuwało z tej łopaty, i tak sie piekło. No i w tym piecu piekło sie do dwóch godzin. A jeszcze jak mama piekła to razowy ten chleb czarny, nie jak teraz pieko takie te fajne chlebki pytlowe, białe. To był czarny, razowy. No i wyciągnie z tego pieca ten chleb i kładzie na ściereczke. Takie stołki były, na ten stołek ściereczke i tam ustawia te bochny z tego pieca. Potem maselkiem na wierzch posmaruje, no żeby była taka skórka mięciutka, taka błyszcząca. No i tak wyglądało te pieczenie chleba' (**Giby** 6a). 'Zaroszczyniać roszczyne z kartofelko' (**Dub** 10-III). 'Wymieścić te roszczyne z tem zamieszem, z to mąko i to trzeba tak pracować, wymieścić dobrze, czym lepiej wymieszysz, tym lepszy chleb, jak ja sie spoce, to już chleb będzie dobry. (...) trzeba było zaparzać, a niektórzy robili z siadłym mlekiem, dokładali zsiadłego mleka, to bielutki był, fajny; kartofli niektórne dokładali do chleba, wytłuko, wytłuko, wie, takim wateczkiem albo przez maszynkie przemielo i potem w te rozczynkie kładli' (**Suw** 36).

77. Co się dzieje z ciastem po rozczynieniu? (kisa, garuje, rośnie, rucha się) (PAN-XVII-77), (KSŁ-VI-28), (AGM-II-II-36)

podchodzi	AUGUSTÓW (Aug 2 '-i stoi', Płas 4, Sztab 15a); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Sej 8a-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 1, 7, Jel 11-V, Przer 1, 9)
podejdzie	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 1-I)
chodzi	AUGUSTÓW (Sztab 13); GOŁDAP (BanieM 13-I); SUWAŁKI (Bak 15-III, Fil 1, 5-I, 6-II, Suw 36)
się wychodzić musi	OLECKO (Wiel 3), SUWAŁKI (Suw 12-II)
rośnie	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab

	3a, 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a; Kras 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 12, Jel 11-V, 13-IV, Przer 7-II, 9a, Suw 13, 23, 28, 36); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3
wyrasta	SUWAŁKI (Suw 23); DZIAŁD 1
podrasta	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
żeby wyrosło	OLECKO (Święt 21)
kisa	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Przer 9a, Szypl 13); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
kiśnie	SUWAŁKI (Fil 6, 13a, Suw 28, Szypl 17a-III)
kisi się	SUWAŁKI (Suw 25a)
pokisa	PISZ (Orz 1)
zakisa	ELK (Juchy 13)
wykisnąć	SUWAŁKI (Suw 12-II)
kwaśnienie	SUWAŁKI (Bak 12)
musi zakwaśnić	SUWAŁKI (Suw 37)
buzuje	SUWAŁKI (Przer 7-II)
fermentuje się	SUWAŁKI (Jel 2, 11*)
fermentuje	OLECKO (Kow 14a)
<i>perscy</i>	SUWAŁKI (Fil 6-II)
robi	SOP
unosi się	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
rusza się	GOŁDAP (BanieM 13-I)
szum	GOŁDAP (BanieM 13-I)
żywe	GOŁDAP (BanieM 13-I)
inf. nie wie	SEJNY (Sej 9-I)

Objaśnienia inf.: ‘*Sie fermentuje, chodzi w tej dzieży*’ (**Jel** 11*). ‘*Postawić na ciepłe, żeby podchodziło*’ (**Kow** 8a). ‘*Postawić na ciepło i przez noc niech stoi*’ (**Kras** 12). ‘*Rośnie lub przymiesza się*’ (**Mik** 8). ‘*Troche pokisa, pokisa, nazajutrz się wygniecie, potem kisa, rośnie*’ (**Orz** 1). ‘*Ciasto chodzi, to znaczy, że trzeba dać drożdży; dodaje się drożdży i ciasto wtenczas podchodzi, bo drożdży działają. Jak drożdży nie będą działać, czy zaparzemy drożdże gorąco wodą, drożdże nie będą dobre i już*

ciasto wtenczas nie pójdzie do góry, a tak ono musi wyrosnąć. Ciasto idzie do góry i sie zwiększa; sie kładzie do miski to wygląda, że jego garstka jest, a później trzykrotnie narosnie tyle’ (Sztab 14-V). ‘Mowili: zobac, cy kwaśny już ten chleb’ (Bak 12-I). ‘Zamiesić trzeba i więcej monki dosypać, bo jak tylko roszczyni sie, to taka luźna, roszczyni sie, a później trzeba zamiesić na twardo i ona podrośnie i robić bułki’ (Giby 11). ‘Pięknie robi, będą bułki dobre’ (SOP).

78. Co trzeba zrobić z ciastem przed zrobieniem

bochenków? (*przyczynić, wygnieść, wymiesić*) (PAN-XVII-78), (KŚI-VI-29), (AGM-II-II-37)

miesić	AUGUSTÓW (Now 12, Płas 1, 4, Sztab 6-I); GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Bak 1-I, 15-I, Fil 1, 5-I, Suw 13, 23, 37)
wymiesić	AUGUSTÓW (Sztab 3a, 14-V, 15a); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Świąt 7, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I ‘-go’); SUWAŁKI (Bak 1-I, 12, 12a, 15, Fil 6-II, 7, 12, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 25a, 28, 36, Szypl 13, 17a-III)
wymięsić	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
wyniesić	SEJNY (Kras 12)
wyniósłony	ELK (Juchy 13)
przemiesić	SEJNY (Sej 8a-I)
wymieść	SUWAŁKI (Fil 13a)
zamiesić	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 1-I)
wygnieść	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19); PISZ (Orz 1); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
zagnieść	SUWAŁKI (Fil 6)
ugnieść	GIŻYCKO (Ryn 8)
przygnieść	AUGUSTÓW (Aug 14)
podgnieść	AUGUSTÓW (Sztab 13)
przerobić	AUGUSTÓW (Aug 14)
wyrobić	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Bak 1-I); DZIAŁD 3
uformować	SEJNY (Sej 12-II)

głaskać	AUGUSTÓW (Aug 2)
przyczynić	DZIAŁD 2
inf. nie wie	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 9-I, 12-I)

Objaśnienia inf.: *‘A to od razu z dzieży na łopate sie głaskało’* (**Aug** 2). *‘Wymiesić do pełnej gęstości, żeby uformować bochenki’* (**Jel** 2). *‘Wymiesić i później brać, takie gułki ji robić te bochenki ji do pieca suwać’* (**Jel** 11*). *‘Wymiesić i ukształtować bochenki’* (**Jel** 11-V). *‘Wymiesić dobrze, posolić’* (**Kow** 8a). *‘Wyjąć z dzieży i ukształtować’* (**Mik** 8). *‘Najpierw rozczynić, późni wygnieść’* (**Orz** 1). *‘Potem podgniatajo je na gęsto, no i w blaszkie, ciasto bierze, już jak ono podchodzone, podgnięcione najprzód, a potem postawi, podyjdzie i wtenczas bierze, nakłada na blaszkie i tak już miare miała każda kobieta, że jak weźmie, to prawie na blaszkie, abo na bułkie’* (**Sztab** 13). *‘Na rano sie stawia na ławkie koło pieca i sie sypie mąkie i sie miesi; sporowato tak trzeba miesić, az te ciasto od ręki odstaje, jako godzinie sie miesiło, tak żeby dobrze wyrobić. Jek ciasto od ręki odstaje, wtedy dobre. Potem jesce jek kto, to jesce dziory robi, nachucha w te ciasto i potem zamaze, zeby tam ciepło było i ten duch tam w tej dziorze siedzi’* (**Bak** 1-I). *‘Wymiesone ciasto na chleb stojało kilka godzin w ciepłym miejscu; jek na pocątku było do pół tej dzieży, to później wyrosło do pełne’* (**Bak** 1-II). *‘Ciasto sie wymiesi, sie postawi gdzie cieplej, gdzie by chodziło. I podejdzie pełna dzieża zawsze’* (**Bak** 15-I). *‘Brałam może dwa kilo mąki, zagotowywałam garnek wody i zaparzałam to i wtedy rozbijałam to, rozbijałam to, tak stało, póki nie ostygło. A miałam to zakwaskie w stojiku. To to zakwaske na ctery godziny sie rzucało do wody i trocha mąki, i jesce też sie roztrzepało, i to stojało i chodziło. Jek juz rozcyňa, co zaparzyłam ostygła, to wtedy zakwaskie wlewałam do tej rozcyňy, rozmiesuwałam, trochie posoliłam i zakryłam, i tak przez noc stało’* (**Bak** 12a).

79. Ciasto, które się piecze na trzonie przed wsadzeniem chleba, kiedy jeszcze pali się w piecu (*podpłomyk, wychopień, podpatek, popłonik, kołacz*) (PAN-XVII-79), (KSI-VI-31), (KK-I-2-29), (AGM-II-II-38)

przedpłomyk	AUGUSTÓW (Aug 5); EŁK (Kal 15); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Giby 7, 11, Kras 6-III); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 1b, Przer 7-II, Racz 22, Suw 13, 28a)
-------------	---

<i>przepołomnik</i>	SUWAŁKI (Racz 14)
przedpłomienniaki	SEJNY (Kras 2a)
przedpłomiennik	SEJNY (Kras 2a-I); SUWAŁKI (Przer 1)
<i>przedpłomieńnik</i>	OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Suw 36)
przed płomieniem	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
podpłomiennik	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 5a); WĘGORZEWO (Pozez 2)
podpłomyk	AUGUSTÓW (Aug 24, Now 17, Sztab 3a, 14*, 14-I, 15a); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a -i, Olec 19, 20, 23, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 5, 6-II,IV, 6a, Kras 5b, 6-II, 7, Puń 4*, 15, Sej 8a-II, 9-I, 12-I,II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 15, 15-III, Fil 1a, 5-I, 6-II, 13a, Przer 8-I, 9a, Racz 12c, Suw 3-V, 7a, 28a, 32, Szypl 13, 13a, 17, 17a, 17a-I, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Budry 8); DZIAŁD 1
podpłomyki	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Suw 12-XIII)
<i>popłonik</i>	PISZ (Ruc 4); SUWAŁKI (Jel 12-II); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>popłonek</i>	GIŻYCKO (Mił 3)
płomyk	GOŁDAP (BanieM 10a)
zamies chlebowy	GOŁDAP (Dub 5)
bondka	AUGUSTÓW (Barg 8); SUWAŁKI (Bak 6, Jel 2-III)
bondeczka	SEJNY (Puń 7)
bondeczki	SEJNY (Puń 2a)
bondeczki	SEJNY (Puń 2a)
<i>wykopieńki</i>	AUGUSTÓW (Aug 21); SUWAŁKI (Fil 9)
<i>wykopieniek</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-II); EŁK (Pros 11a); OLECKO (Olec 3a); SEJNY (Kras 2a-I, Puń 4, 17, Sej 1a); SUWAŁKI (Bak 16, Racz 14, 16, RutT 25, Suw 12-IX)
wychopieniek	AUGUSTÓW (Aug 5, 15, 19, 21-I, Now 14, Płas 4, Sztab 3, 14-I, 14-V); GOŁDAP (Dub 10, 10-I,II,III); OLECKO (Kow 8a, 9a, Wiel 3); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Giby 5a,

	7, Kras 2-I, 9, Sej 12a); SUWAŁKI (Bak 11, 12, 12a, 15-III, Fil 1, 5-I, 6, 6-II, 7, 11, 12, Jel 2, 13, 13-IV, Przer 7, 7-I,II, 7a, 9, 9a, 13a, Racz 5, 7-I, 11, 11-I, RutT 4, Suw 15-II, 25a, 28, 28a, Szypl 17a, Wiż 11a); SZCZYTNO
<i>wychopiének</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
wychopieński	SEJNY (Puń 1)
<i>wychopsiének</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>wochopieniek</i>	SUWAŁKI (Suw 12a)
<i>wachopieniek</i>	SUWAŁKI (Suw 16)
<i>wochłopieniek?</i>	SEJNY (Kras 12)
wychopień	AUGUSTÓW (Now 13, SEJNY (Kras 12, 17); SUWAŁKI (Suw 12-X); NIDZICA 1,2,3
<i>wychopiń</i>	NIDZICA 5
<i>wychopianek</i>	SUWAŁKI (Suw 14*)
uchopieniek	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Fil 13)
ochopieniek	AUGUSTÓW (Aug 13-I); SUWAŁKI (Fil 1a, Jel 11*, Przer 4, Suw 23, 24, Wiż 5)
<i>wuchopieniek</i>	AUGUSTÓW (Aug 15)
<i>wychopiennik</i>	AUGUSTÓW (Barg 3)
uchopnik	SEJNY (Kras 10)
<i>chopieniek</i>	AUGUSTÓW (Płas 1)
<i>wypochenek</i>	SUWAŁKI (Fil 5-II)
<i>opieniek</i>	SUWAŁKI (Jel 11-V, 16, Suw 20)
<i>opieński</i>	SUWAŁKI (Racz 10)
<i>rozczyna</i>	SUWAŁKI (Suw 15, 15-I)
<i>roszczyna</i>	SUWAŁKI (Wiż 5)
zaczyn	SUWAŁKI (Suw 12-I)
ciasto	SEJNY (Sej 4)
ragowisz	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
ragomaż	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
ragojysz	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SOP
wyskrobek	AUGUSTÓW (Sztab 3); PISZ (Pisz 5)
placek	AUGUSTÓW (Sztab 6-I); SUWAŁKI (Bak 12-I, Suw 12-VII)
liściak	SEJNY (Kras 18)

<i>kołac</i>	PISZ (Pisz 10a)
kołacz	OLECKO (Olec 1); DZIAŁD 2
blin	EŁK (Kal 15)
bochenek	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
babka	AUGUSTÓW (Now 2, 18)
<i>macy</i>	SEJNY (Giby 5a)
maca	SUWAŁKI (Suw 12-VI, 35)
apłatys	SUWAŁKI (Bak 1-I)
szwentabandzis	SEJNY (Puń 2b)
<i>szwentabandzys</i>	SEJNY (Puń 1-I)
<i>flátkia</i>	PISZ (Orz 1)
bugaj	SUWAŁKI (Suw 12-III)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 8, 8-I, Płas 8); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5a); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 6, Wiel 2); SEJNY (Sej 8a); SUWAŁKI (Bak 12-III, 13, 14, 14a, 15, Jel 11-I, Suw 12-II, 37, Szypl 6a, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: *‘Tego teraz nie pieko, to kiedyś stare ludzie’* (**Płas** 4). *‘Popłonik - pamiętam ten smak jeszcze’* (**Węg** 14-I). *‘Na liściu kalmusowym - babka’* (**Wiel** 5-I). *To nazywali kiedyś przed płomieniem placek, różnie to nazywali, to sie upieczce, jak jeszcze chleba sie nie wsadza, smak nie taki miało, ale jak kto lubiał, to bardzo byli zachwycone tym’* (**Sztab** 6-I). *‘Wychopieniek to cieniutki placek, ogień jeszcze przed płomieniem pali sie, i ten wychopieniek sie wsadzi, i on sie upieczce; dobrze na to położyć skwareczek kilka i on takim tłuszczem przejdzie, był bardzo smaczny’* (**Sztab** 14-V). *‘Wychopieniek sie robi, jesce potem cybulki sie nasadza w niego, sie nakroji cybuli, potem jon raz dwa sie upiece’* (**Bak** 12). *‘To nazywajo podpłomyk, dawniej to mowili wychopieniek. Na łopacie też, ale cienki. Kładło sie ciasta i sie rozgniatało, najpierw trzeba mąko podsypać łopate, później ciasto na łopate i do pieca. Bardzo smaczny był ten podpłomyk, czyli wychopieniek. Jeszcze jek kto, to skwarki kładzie na wierzch i z tem piecze’* (**Bak** 15-III). *‘Kiedyś to jesce moja mama piekła wychopienki takie chlebowe, a jesce piekła inne takie, apłatysy sie nazywali. Apłatysy to była terta kartofla i z mąko, to byli smacne i takie duże, takie duże placki jek talerz. Robiła na tej, co wsadza do pieca, na łopacie i wsuwała do piekarnika. Potem wymie i pokroi na takie kostki, na takie kawałki i potem tłuszczem polewa. No i wychopieniek piekła z tego ciasta chlebowego. Weźmie ciasta na łopate i tak rozmaze, rozmaze. Rezew narobi*

tak i tak na niem. Wsadzi, sie upiece, potem wyjmie go i posmaruje go słoninko. On ciepły, to ta słoninka sie rozpusca, to taki świeący sie robi ten chlebek. A potem, jak już popiece te wychopieńki, te aplatysy i potem rozsunie te węgle kosiosem, przymknie piekarnik i jesce on sie nagrzewa. Nie wypusca ducha tego, no i później robi bochienki’ (Bak 1-I). ‘Przedpłomieńnik, bo przed płomieniem był pieczony, bardzo smaczne, my czekali na to jak nie wiem, jak chleb, tylko taki przyprawiony skwareczkami, cybulkami, niziutki, to to wsiąkło, to to tłuszczy, to wszystko, był bardzo smaczny, każdy mog odtłamać sobie ten kawałeczek. Taki krążek tego chleba rozplaszczony, może na pięć centymetry i na łopatce to mamusia zrobiła, tam może i na liściu, nie pamiętam. I potem o takie rowki, nie wiem, czy nożem czy jako łopatko, i tam posadzała skwareczki w nich, w każdy ten, w te rowki, w te kratki. Jek oni sie upiekli z tymi skwareczkami, ten tłuszcz puścił, cybulko drobniutko jeszcze popruszyła i razem to sie upiekło’ (Suw 36). ‘Rogojś dajo pokosztować, cienki taki na dwa palce’ (SOP)

80. Mały chlebek zrobiony z resztek wyskrobanego ciasta

(kukielka, wyskrobek) (PAN-XVII-80), (KSł-VI-32), (KK-I-2-30), (AGM-II-II-39)

bochenek	GOŁDAP (Dub 5); SUWAŁKI (Przer 7, 7-I, Wiż 5-IV)
mały bochenek	SEJNY (Kras 2a-I)
bocheneczek	SUWAŁKI (Suw 12-VII); WĘGORZEWO (Pozez 2)
bondka	AUGUSTÓW (Aug 5, 21, 24, Now 14); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III, Goł 8); OLECKO (Olec 23, Święt 7, Wiel 3); SEJNY (Giby 7, Kras 2-I, 12); SUWAŁKI (Bak 6, 15, 15-I, Fil 6-II, 9, 12, Jel 1a, 1b, 2-III, 11* ‘-dla dzieci’, Przer 1, 4, 7-II, 7a, 9, Racz 7-I, RutT 14, Suw 12-V, 12a, 15, 16, 23)
<i>bóndka</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>bóndkia</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>bondka</i>	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 15, 21-I, Barg 3, Now 14, Sztab 14-I); SEJNY (Puń 1); SUWAŁKI (Racz 12c, Suw 7a, 14*, 32)
<i>wontka</i>	EŁK (Kal 15)
<i>mondka</i>	SUWAŁKI (Suw 28a)
bondki	SUWAŁKI (Suw 12b)
<i>bontek</i>	AUGUSTÓW (Aug 13-II); SUWAŁKI (Fil 6)
bondak	SEJNY (Giby 6-II,IV)

bondeczka	AUGUSTÓW (Sztab 15a); SEJNY (Sej 12a); SUWAŁKI (Fil 7, Jel 13-IV, Suw 23, 36)
bondeczek	SEJNY (Kras 18)
poskrobek	SUWAŁKI (Fil 13)
podskrobek	SEJNY (Sej 8a-I); WĘGORZEWO (Budry 8)
wyskrobek	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 3, 5-I, Płas 1, 4, Now 2, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-I,V); ELK (Pros 11a); GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 6, 19); PISZ (Pisz 5, Ruc 4); SEJNY (Kras 5b, 10, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 11, 12a, Fil 1a, 11, Jel 2, 12-II, Przer 8-I, 9a, 13a, Racz 10, 22, Suw 13, 15-I, 37, Szypl 13, 17a, 17a-III, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); NIDZICA 2,4,5, DZIAŁD 2
<i>wyskróbek</i>	PISZ (Orz 1)
<i>wyskrybek</i>	SUWAŁKI (Fil 13a)
skrobek	SUWAŁKI (RutT 4, Suw 12-I)
wyskrobany	SUWAŁKI (Suw 20)
wyskrobanka	SOP
wychopieniek	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 8, Sztab 14*); GIŻYCKO (Ryn 8); SEJNY (Giby 5); SUWAŁKI (Bak 1, Suw 15-II, Szypl 13a, 17a-I, 19)
wychopień	SUWAŁKI (Suw 12-III)
wychopniak	AUGUSTÓW (Now 13)
opieniek	SEJNY (Kras 6-II)
ochopieniek	SUWAŁKI (Suw 24, Wiż 5)
bochopieniek	SUWAŁKI (Suw 3-V)
zakwaska	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Now 18); GOŁDAP (Dub 10-II); OLECKO (Kow 9a); SEJNY (Giby 5a, Kras 2a, Puń 7); SUWAŁKI (Fil 5-II, Racz 11, 14)
kwas	NIDZICA 3
zakwas	KĘTRZYN, NIDZICA 3
na kwas	SEJNY (Kras 6-III)
mały chlebek	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Sej 4)
chlebek	SEJNY (Sej 17-I); SUWAŁKI (Fil 5)
bułka chlebowa	GIŻYCKO (Mił 3)
buła	SUWAŁKI (Suw 33)
bułka	SUWAŁKI (Suw 12-XII); NIDZICA 1
bułki	GIŻYCKO (Giż 1)

bułeczki	GIŻYCKO (Giż 1)
bułeczka	AUGUSTÓW (Now 18, Sztab 3); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 28)
<i>kacka</i>	SUWAŁKI (Fil 5-I)
kaczuszka	SEJNY (Kras 17)
<i>kacuski</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
pogramduk	SEJNY (Puń 2a)
pagrambuk	SEJNY (Puń 2b)
ragamasz	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
ragomisz	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I)
płomyk	GOŁDAP (BanieM 10a ‘chyba’)
omyk	EŁK (Ełk 3)
podpłomyk	SEJNY (Giby 6a, Sej 8a-II)
kukiełka	PISZ (Pisz 10a); DZIAŁD 1,
kukułka	SZCZYTNO
kopianka	SUWAŁKI (Racz 5)
<i>laluski pl</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
osuszek	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
suchowiej	SUWAŁKI (Suw 37)
<i>z duszo</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>żlipek</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
zacier	MRĄGOWO (Mik 8)
brak informacji	AUGUSTÓW (Barg 8, Now 17); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10-I); OLECKO (Święt 21, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Giby 11, Kras 9, Puń 1-I, 4*, Sej 1a, 8a); SUWAŁKI (Bak 14, Jel 11-I, 16, Suw 12-II, 35, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘Kiedyści bóndka, a teraz to ja ni mam w modzie’ (**Fil** 1). ‘Łyżko sie wyskrobało dzieże i taki malusieńki bocheneczek, tak jak bułka, to same resztki wyskrobanego ciasta, dosyć dobry był, wychopieniek może był lepszy; do pośmiechu mówili: dziewczynka zje wyskrobek, albo złapie wyskrobek, to jej piersi ładne będą rośli, jeden jesz wyskrobek, a wyrośnie tobie dwa’ (**Sztab** 14-V). ‘To już i z plewami, ze wsim pojedli’ (**Sztab** 13). ‘Wyskrobie, wyskrobie, potem ścisne mu głowe, jesce ocy w tej lalusce, guzicki’ (**Bak** 12). ‘Mały chlebek. To zależy, jek kto zrobi ten mały chlebek, no to je taka bondka malutka, upiecona dla dzieciaka. Dla mnie mama moja robiła. Mówiła: upieke ci bondkie, kackie tako. Ocy takie dwa zrobi, taki łepeć z ciasta odegnie, syjkie tako, długowaty tułów taki, no

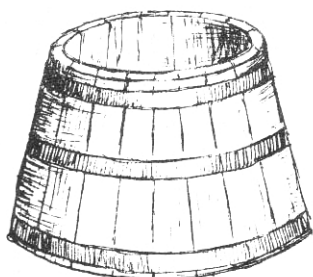
i kacka taka dla dzieciaka. I to w piekarniku piekli. To bondka taka, kacka dla dzieci. Dzieciak sie ciesy, podrzuca, potem jo zacyna jeść. Teraz nie majo, nie pieko i dzieci nie widzo’ (**Bak** 1-I). ‘*A jak na koniec, to taka nieduza bondecka była zrobiona. To jesce tak palcami przewiedzie, takó głowkie zrobili, taka dla dzieci na pociechie’* (**Bak** 1-II). ‘*To czasem z tego zakwas robio. A jak kiedyś, to dzieci zawsze jek sie piekło chleb, to mamó czy tam babciu bondkie upiecz. A ja to casem takó lalkie robiłam z tego ciasta. O jek dzieci, to zawsze trzeba było im bondkie upiec’* (**Bak** 15-III). ‘*Przeważnie z tego robili zakwas u nas. Wyskrobio to dzieze, to wszystko już nie piekli. Dzieze to wyskrobie łyżko i to do zakwasu zostawiali, do następnego chleba’* (**Bak** 15-II). *Bondeczki chlebowe z tych resztek, jak patrzysz na blachach za dużo będzie, zostało z boku, wiesz, to od razu tak rękę się namoczy, się zabiera te ciasto od dzieży, to od razu, wiesz, tymi rękami, paznokciami czysto się odbiera, tam trocha tam, co skrobało się bondeczki dzieciom. No jeszcze potem takimi cackami, trocha pamiętam, łyżko takie ząbki narobisz czy tam widelcem, taki przybrany jeszcze. Moja babcia i mama śpiewała piosenkę, bujając dzieci na kolanach: Pieku, pieku bondki, na Zielone Świątki, siust do pieca!’* (**Suw** 36).

81. Wysokie drewniane naczynie do rozczyniania chleba

(dzieża) (PAN-XVII-81), (KŚI-VI-30), (AGM-IV-XI-13)

dzieża	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, 8, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, 20, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 3a, 6a, 11, Kras 2a-I, 5b, 12, 17, Puń 2a, 4, 7, 15, 17, Sej 9-I, 12-II, 24-I); SUWAŁKI (Bak 1-II, 15, 15-III, Fil 6, 9, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 4, 9, Racz 16, RutT 4, Suw 12-I,II,V, 13, 16, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a, 17a-I,III, Wiż 5); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2, SOP
dziża	DZIAŁD 3
dziéza	EŁK (Juchy 13)
dzieza	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 1-I, 12, 12a, 15-II, Fil 1
dzieżka	SEJNY (Sej 12-I)
dzieżyczka	SEJNY (Giby 3)
inf. nie wie	PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘Dzieża drewniana, u dołu nieco szersza, u góry węższa’ (**Sztab** 14-V). ‘Take było to, takie klepki robione i trzy razy okute, kupowane na targowiskach’ (**Sztab** 6-I). ‘Różne byli, to od rodziny zależało, to jak mała rodzina, to mniejsze dzieże, a jak u nas to duża dzieża, bo to dziewięć butek sie piekło; musiało być drzewo specjalne, drzewo dębowe, to mówili zakwas dobrze trzyma, a jak nie, to choć klepkow dębowech pare musiało być wstawionych’ (**Sztab** 13). ‘Teraz to majo ludzie takie kwadratowe z deskow, a u mnie była okrągła, takek by becka była, z takech klepkow i miała obręce na około, niewysoka’ (**Bak** 12). ‘Dzieża to był taki ceberek z drzewa zrobiony i on był specjalny juz tylko do chleba, i on miał w sobie ten zakwas, to sie udawał dobrze chleb’ (**Bak** 1-II). ‘W dzieży sie rozcyniało chleb, taka podłużna u nas była. Niektóre to mieli okrągłe takie dzieży, na mode ceberka. A u nas to była taka podłużna, to wygodniejsza taka. Na ławce przy piecu dychciej taka podłużna, pod piec postawić, a taki okrągły ceberek to juz gorzej stawić na piec. A potem juz po upieczeniu chleba, to sie postawiło tam dzie w kącik, w składziku jakim, w jakiej komorce i ona stoją do drugiego. Chleb sie piekło co jakie dwa tygodnie’ (**Bak** 1-I). ‘Z desek zbita, takie korytko, albo mieli robione takie becki. To i okrągłe byli, to zależy, ale to przeważnie zbita z desek, kwadratowa, taka jak stoł. Miała zrobione takie usy do podnoszenia. Mogła być i okrągła, byli i okrągłe takie, jak kto miał. Ale gdzie byli majstry, stolarze, to zrobili fajne takie, wyheblowane i pod zakład. I to dzieża nazywali; ona nie była myta, tylko wyskrobana. Potem drugi chleb rozcyniano, to juz jest taki zakwas trocha’ (**Bak** 15-II). ‘Najpierw trzeba było ją wysmarować rozczynno albo cebulo, żeby dobrze sie udawało chleb i nie czuć było tem drzewem. Ciasto sie wyskrobało, później mokro ręką tak troche ją sie wygładziło, żeby nie było gdzieś zaschniętego i później nie pokaleczyć rąk, bo czasem jak by sterceli takie, uschło, to by można palce pokaleczyć, to zawsze sie skrobało i później sie wygładziło’ (**Bak** 15-III).

81

82

82. Naczynie do rozczyniania chleba, dłubane w drzewie

(niecka, kopańka) (PAN-XVII-82), (KK-I-2-31), (AGM-II-II-40)

dzieża	AUGUSTÓW (Aug 5, Barg 8, 15, Lipsk 5, Now 13, 17, Płas 8, Sztab 3, 14*); EŁK (Pros 11a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 10-I,II,III); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 3); PISZ (Pisz 5, Ruc 4); SEJNY (Giby 5, 5a, 11, Kras 2-I, 2a, 6-III, 9, 12, 17, Puń 1, 2a, 2b, 4, 4*, 7, Sej 1a, 4, 17-I, 24-I); SUWAŁKI (Bak 6, 11, Fil 11, 13, Jel 1a, 1b, 2-III, Przer 1, 7, 7-I, 8-I, 9, 9a, 13a, Racz 10, 11, 11-I, 14, 22, RutT 25, Suw 7a, 12, 12-I,III,IX,XII, 12a 'później-', 14*, 15-I,II, 16, 20, 28a, 32, 35, 35-I, Szypl 17a, Wiż 5); WĘGORZEWO (Pozez 2); KĘTRZYN, NIDZICA 2,4
<i>dzieża</i>	AUGUSTÓW (Aug 13-II, 15); GOŁDAP (Dub 5a, 10); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1a, 5-I,II, 6-II, 7, Przer 7-II, Racz 7-I, Wiż 11a)
<i>dziesza</i>	EŁK (Kal 15)
<i>dziża</i>	NIDZICA 1
<i>dzioża</i>	SEJNY (Sej 8a-II)
dzieżka	AUGUSTÓW (Aug 21-I, Lipsk 5); SUWAŁKI (RutT 14)
<i>dzieżka</i>	SUWAŁKI (Przer 7)
kopańka	AUGUSTÓW (Aug 13-I, 14, 19, 21, 24, Barg 3, 5-I, Lipsk 8-I, 10, Now 14, Płas 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-I,V, 15a); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 13-I, Goł 8); OLECKO (Olec 1, 3a, 23, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 5a, 6a, Sej 9-I, 12-I, 12a, Kras 18); SUWAŁKI (Bak 1, 1-I,II, 12-I, 15, 15-I,II,III, Fil 6, 13, Jel 11*, 11-I, 12-II, 13-IV, 16, Przer 1, 7a, 9a, Racz 12c, Suw 3-V, 12-V,VII, XIII, 12a, 13, 15, 16, 23, 24, 25a, 28, 36, Szypl 17a-I,III, 19); SZCZYTNO, DZIAŁD 2, SOP
kopałka !	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
kapańka	AUGUSTÓW (Lipsk 8); SEJNY (Kras 6-II); SUWAŁKI (Bak 1-I,II, 15-I,II,III, Suw 12-III)
<i>kapońka</i>	PISZ (Pisz 10a)
kopanka	SEJNY (Giby 5a, 7); DZIAŁD 3
kopianka	SEJNY (Giby 6-II,IV)

<i>kopaniecka</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>kopoń</i>	DZIAŁD 4
<i>opańka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
koryto	SUWAŁKI (Bak 12-I); SZCZYTNO
<i>korito</i>	EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Jel 1a, Przer 4, Wiż 11a)
<i>korito do chleba</i>	PISZ (Orz 1)
korytko	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 17-I); SUWAŁKI (Suw 33)
<i>necki</i>	GIŻYCKO (Giż 1)
niecki drewniane	KĘTRZYN
niecka	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); GIŻYCKO (Mił 3); MRĄGOWO (Mik 8); SUWAŁKI (Bak 15); WĘGORZEWO (Budry 8); DZIAŁD 1
<i>miecka</i>	OLECKO (Olec 23); SUWAŁKI (Jel 12-II, Suw 12-X); NIDZICA 3,5
<i>naczutki</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
<i>noczówki</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
ceber	SUWAŁKI (Szypl 13a)
wiaderko drewniane	SUWAŁKI (Jel 11-V)
łachanka	SEJNY (Kras 2-I)
kałużek	AUGUSTÓW (Płas 1)
dłubanka	SEJNY (Kras 10, 12a, Sej 12-II)
duonkubilis	SEJNY (Puń 1-I)
balia	AUGUSTÓW (Now 2); OLECKO (Wiel 5-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, Now 18); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (Dub 5); OLECKO (Olec 6, 19, Święt 7, Wiel 2); SEJNY (Giby 11, Sej 8a); SUWAŁKI (Bak 14, Fil 12, 13a, Suw 12-II, 12b, 37, Szypl 6a, 13, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: ‘Korytko zrobione z desek, płaskie, długie’ (**Kow** 14a). ‘To korito do chleba tu naz. było długie’ (**Orz** 1). ‘No to kopańka, ale u nas to tego nie używajo, kiedyś przed wojno to ji tu były’ - inf. widziała

w Kopanicy - 4 km (**Płas 4**). *‘Dzieże mało sie kiedy myło, a kopańka musiała być wyskrobana łyżko, wymyta i musiała być czysta, w dzieży to trzeba, żeby był zakwas, a w kopańce to nie trzeba było; kopańka to duży kłoc drzewa i trzecia część odpitowana z wierzchu i później wydłubana specjalnym dłutem; służyła raczej do ciasta’* (**Sztab 14-V**). *‘Była kopańka do prania, druga kopańka do ciasta, różne rzeczy w tych kopańkach sie robiło, ciasto sie gniołło i kartoflaki i kisзки, to już tam nie było miednicow, nie było miskow, tylko w takim czym sie robiło i kopanieczki tej zawsze tam odwrocona, kopańka do klusek gniecienia taka maleńka, byli specjalne kopańki, bo nie było tych misek za wiele’* (**Sztab 13**). *‘Kopańka to nie do chleba, była do prania, albo do pierogow rozcyniania, kluski zagniatą to w kopańce’* (**Bak 12**). *‘Kto miał mniejsze rodziny to w kopańce rozcyniał; była wydłubana w drzewie, podłużna’* (**Bak 12a**). *‘U nas w domu to dużo było tech kopańkow, dużych i małych. W większych, długich to prali, a w małych dzieci kąpali’* (**Bak 1-I**). *‘Kopańki takie, jeszcze dzieci w tem kąpali, położysz poduszczenia pod główka’* (SOP). *‘Wysokość ok. 50 cm, nie pożyczam go innym, żeby nie popsuto kwasu’* (**Puń 1-I**)

83. Jakie jeszcze naczynia do rozcyniania chleba są znane (podać nazwę i opis) (PAN-XVII-83)

tylko dzieża	SUWAŁKI (Jel 2 ‘- i trochy’); SUWAŁKI (Fil 6)
przeważnie w dzieży	OLECKO (Kow 8a)
dzieża	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Przer 1)
niecka	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
kopańka	SEJNY (Sej 9-I)
wanny	SUWAŁKI (Jel 11-V ‘potem też metalowe’)
wanienka	SEJNY (Kras 12)
misa	OLECKO (Olec 1)
miska	AUGUSTÓW (Płas 1); SUWAŁKI (Fil 5)
miednica	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SUWAŁKI (Przer 9a); SUWAŁKI (Szypl 13)
skrzyneczki	GOŁDAP (BanieM 13-I)
cyberki	SUWAŁKI (Przer 1)
korytka	GOŁDAP (BanieM 13-I ‘mają uszka’)
korytko	SUWAŁKI (Przer 1)
<i>‘nic- tylko korita’</i>	PISZ (Orz 1)
kamieniak	SUWAŁKI (Suw 23)

brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Fil 12, Sztab 3a); (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 1-I,II, 12, 12a, 15-II,III, Fil 1, 13a, Jel 13-IV, Suw 13, 25a, 28, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
-----------------	---

Objaśnienia inf.: *‘Dzieża, w misce takiej o, plastikowej, no to i teraz, i teraz jak pieko, to u nas dzieża, a sąsiadka normalnie w tej, w tej misce takiej o, plastikowej, rozczynia. Innych nie było, nie’ (Jel 11*).* *‘Kedyś to było, to nie móhilim tynki, teraz takie podługowate mamy, to tynki’ (Orz 1).* *‘Chyba każdy ma już dzieże, tak chleba w niwczem nie piecze’ (Płas 4).*

‘Dzieża - złożone z listewek, wąskie u góry, szerokie’ (Suw 12-II). *‘No to jak ja pamiętam, to ja inszych nie znała, potem wie, już jak wojna była, to jak poroznosili dzieży i to wszystko po polu, to ja w zwyczajnej misce, take miske miała i ona już była... dziurki miała, to szmatko sie przytknęło i w misce sie roszczyniało (Sztab 13).*

84. To, na czym się wsadza chleb do pieca (łopata) (PAN-XVII-84), (AGM-IV-XI-14)

łopata	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 5, 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 6-I, 13, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 19, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 12-II, 12, 12a); SUWAŁKI (Bak 12-I, 15, Fil 1, 6, 12, Jel 2, 11*, 13-IV, 13a, Przer 9a, Suw 12-II, 12b, 13, 15-I, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III, Wiż 5); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2, SOP;
łopatka	GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 1)
opata	EŁK (Juchy 13)

Objaśnienia inf.: *‘Na długim kiju i tak jak bochenek chleba zaokrąglone było, taki blat, to tak i było drzewo, kiedy sie położyło liści kapuśne albo kalmus, albo tylko mąko tylko posypywało sie, takimi grubymi, nazywali otręby, na te koło takie drewniane i sie położyło ciasto i sie wzięło za*

trzon długi, za kij, no i sie wsadziło do piekarnika i z tej łopaty trzeba było pomalutku zsunąć, żeby sie został bochenek' (**Sztab** 14-V). 'Łopata taki długi trzon miała, do piekarnika trzeba trzon długi, no i potem taka deska okrągła. Tak jek bochenek, taka łopata. Pamiętam, jek moja mama sadzała, to za trzon i do piekarnika. Pierszy bochienek to przezegna, zrobi krzyżik na niem. Jesce do tego moja mama używała takiego sprytu, miała lzej. Ciasto rękami kłaść, to jego trudno ugłaskać i wyrobić ten okrągły bochienek. To na miskie poleje wodo i tego ciasta nakładzie, bo tak na sucho położyć, do miski by sie przykleiło te ciasto, by nie chciało sie odkleić. To ona wodo zmacza te miskie i ciasta nakładzie, nakładzie i później to miskie odwroci na łopate i ma prosto bochienek okrągły zrobiony. Potem tej pomuski z pytlowej mąki wrzuci. Pomaze, pomaze i bochienek już jest, a tak to by trudniej było' (**Bak** 1-I). 'Nase mamy nie mieli blachow do chleba, na blachach nie piekli, a my pieklim na blachach. Tylko mamy nasze mieli takie łopaty. Na te łopaty kładło sie liście klonowe i na te liście sypali mąkie, żeby te liście nie wsiąkli w chleb. Jek w lato to było wszystkiego dość, i klonowe, i z kapusty, i chrzanowe liście i kalmus' (**Bak** 15-I). 'A jek była zimowa pora, żytnio mąko podsypywali łopate i wtenczas robili bochenki i to łopato wsuwały do pieca. A później już, później to nie było tego, już chleb był pieczony na blachach. Niektóre to patrzyli na zegarek, a niektóre to razem ze wsadzeniem chleba do pieca wrzucali mało kulkie ciasta chlebowego w kubek z zimno wodo. I taki był znak, jek chleb dobry, to ta kulka wypłynie na wierzch' (**Bak** 15-III).

85. Chleb z mąki żytniej (żytni, rżany) (PAN-XVII-85), (AGM-IV-XI-15)

razowiec	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 1, Sztab 14-V); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 12); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
rozowiec	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
chleb razowy	Sejny (Giby 11)
razowy	AUGUSTÓW (Płas 4); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 17); SUWAŁKI (Bak 1-I,II, 15-II, Fil 6, 13a, Jel 11*, Przer 9, Szypl 13)
rozowy	AUGUSTÓW (Aug 14)
razowiak	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Suw 28)
carny chléb	AUGUSTÓW (Płas 4 - kiedyś)
czarny chleb	AUGUSTÓW (Płas 4)
czarny	Sejny (Giby 11)
gruby chleb	SUWAŁKI (Bak 12, 15-II)

chleb żytni	OLECKO (Olec 1); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Jel 2, Suw 23); SOP
<i>żytni chleb</i>	ELK (Juchy 13); SUWAŁKI (Bak 1-II)
żytni chleb	OLECKO (Kow 8a)
żytni	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SEJNY (Kras 12, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, Jel 11-V, 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 25a, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1
żytny	SEJNY (Sej 8a-I)
z żytniej	DZIAŁD 1,2
rżany	SUWAŁKI (Bak 12a, Suw 13)
mieszany	SUWAŁKI (Przer 9a)
<i>pykłownik</i>	DZIAŁD 3
chleb	MRĄGOWO (Mik 8)
brak informacji	GOŁDAP (BanieM 13-I); SUWAŁKI (Suw 36, 37)

Objaśnienia inf.: *‘To jest przeważnie żytny wciąg’* (**Juchy** 13). *‘Chleb najsmaczniejszy był z żyta; żyto mielone i nie oddzielane te, łuska ta nie oddzielana wogle, z tom łusko, że wsiem zmielone, potem tam przez sitka przesiewali. Byli takie rodziny, że już tam mniejsze, to oni tam zależało, żeby ten chleb miękciejszy był, to takie byli sitka i wysiewali gęste, to już ta plewa się zostawała dużo, to tam się wrzucało, a już jak wielkie rodziny’* (**Sztab** 14-V). *‘Wsystkie byli carne chleby, tam nie było kiedyś miałkiech chlebow, bo to jek miałkie, to już byli tatek pierog’* (**Bak** 12).

86. Najciemniejszy chleb z mąki żytniej (*razowy, prostowy, gruby*) (PAN-XVII-86), (AGM-II-II-41)

razowiec	AUGUSTÓW (Aug 2 ‘jedna nazwa’ por. pyt. 86); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Sej 12-I,II)
chleb razowy	OLECKO (Olec 1)
razowy	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, Goł 8); OLECKO (Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 5-I, 6, 6-II, 7, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1,2,3
<i>rezowy</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
razowiak	OLECKO (Kow 14a)

<i>z razowki</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
gruby chleb	EŁK (Juchy 13)
gruby	GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Olec 19); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 1-I), SZCZYTNO
czarny	SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 37)
czarny chleb	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Kow 8a)
<i>carny chleb</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>petlowiak</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
brak informacji	MRĄGOWO (Mik 8); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: *‘Nie wiem, nie piekło sie’ (Mik 8). ‘Razowy, taka gruba mąka, to jest żyto zmielone na raz tyko, tak jakby ono było pocięte w żarnach, czyli rozdrapane było; ciemny, ale bardzo zdrowy chleb, bo to dużo takich ziarek’ (Sztab 14-V). ‘Gruby, razowy nazywali. To znaczy mąka nie jest przez walce, przez maszyne tako, tylko normalnie na kamieniu, cy nawet kiedyś w żarnach to robili. Suszyli na piecu i w żarnach. A my to we młynach to robili, normalnie na kamień, na raz sie puści tak samo jek dla świni. Tylko przyciśnie, miałko zmiele, ale wszystko jedno to jest grube. I z młyna i to, to było sitko. Sitko takie okrągłe, no siatka giensta i to wszystko co przeleciało, to z tego chleb, a to na wierzchu, no to wywalane było dla świni czy dla bydła’ (Bak 15-II). ‘Żytni chleb to buł razowy, znaczy ciemny, z mąki razowej. Sie miołło we młynie albo nawet jek jesce kiedyś to w żarnach sie miołło, samemu. Żyto sie susyło dzieści na piecu, na blachach, coby suche było i to na żarnach sie miołło. To była mielona w młynie na kamieniach takich, przywieziona. Jesce mieli takie przetaki, to wysieli to mąkie. Jakieś plewki o zostawało w przetaku i wysypuwane. Na chleb to już była mąka taka bez zadnych plew, bez nicego. To była gruba mąka’ (Bak 1-II). ‘Razowy chleb to zdrowy taki. Kiedyści przysła kierownika zonka do sklepu. My stojeli za chlebem, a jona przysła i sie śmieje, i mowi: ja przysłam kupić tego chleba pachniącego. Pachniący chleb to razowy. Tego białego nie chciała’ (Bak 1-I).*

87. Jaśniejszy chleb z mąki żytniej (*sitny, sitkowy*) (PAN-XVII-87), (AGM-II-II-42)

podsitkowy	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 1, Sztab 15a); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a); OLECKO (Święt 7, Wiel 3); SEJNY (Giby 11, Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 1, Jel 2, Przer 7-II, 9a, Suw 23, 25a, 37)
------------	--

sitkowy	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 3a); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 13, Szypl 17a-III); DZIAŁD 2,
sitny	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Fil 13a); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
sitkowiec	SEJNY (Sej 12-II)
półrazowy	SUWAŁKI (Przer 9)
stołowy	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Wiel 3)
pośledni	SUWAŁKI (Fil 6-II)
komyśny	PISZ (Orz 1)
komisowy	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
kómisowy	ELK (Juchy 13)
pytłowy	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10); GOŁDAP (BanieM 13-I, Goł 8); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, Jel 11-V)
pytlowany	SUWAŁKI (Bak 15)
pytlowana mąka	SEJNY (Kras 12)
mieszany	GIŻYCKO (Ryn 8)
drożdżówka	SUWAŁKI (Suw 28)
biały	GOŁDAP (BanieM 13-I); SEJNY (Giby 6a, 11)
grochowiak	SUWAŁKI (Suw 28)
żytni	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
półpszenny	DZIAŁD 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Barg 5-I); ELK (Juchy 13); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Jel 11*, Fil 6, 7, Przer 1, Suw 12-II, 36, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: ‘Nie wiem, nie piekło sie’ (**Mik** 8). ‘Kiedyś sitkowy najpierw, a później to przejenacyli na stołowy (to samo), a teraz to nie ma tego chleba’ (**Płas** 4). ‘Chleb komisowy, to nie so odbierane otręby od żyta, tak wszystko zmielono na cienko mąkę, taki szary, letko brązowy, żółtawy’ (**Sztab** 14-V).

88. Najjaśniejszy chleb z mąki żytniej (*pytłowy, walcowy, biały*)
(PAN-XVII-88), (AGM-II-II-43)

pytłowy	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I); Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Fil 1, 6, 7, 12, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 7-II, 9, 9a, Suw 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
pytliowy	SEJNY (Sej 8a-I); SZCZYTNO
pytlowany	OLECKO (Kow 8a, 14a); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 12); SOP
petłowy	SUWAŁKI (Fil 6-II)
komysowy	ELK (Juchy 13)
komiśny	SZCZYTNO
żytni	AUGUSTÓW (Płas 1)
niałki	PISZ (Orz 1)
pszenny	AUGUSTÓW (Lipsk 10); GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Fil 13a, Przer 1)
biały	GIŻYCKO (Ryn 8); SEJNY (Kras 17); DZIAŁD 1,2
mieszany	SUWAŁKI (Fil 5-I)
bułka	SUWAŁKI (Jel 11-V)
bułki	Sejny (Giby 11)
brak informacji	GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI Bak 12,12a, 15, Przer 1, Suw 12-II, 36)

Objaśnienia inf.: ‘*To taki póbziały, niałki*’ (**Juchy** 13). ‘*Chleb pytłowy to obetrze sie te łuskie z tego żyta i same takie białe ziarenka, i to ido na otręby te powierzchnie, a te w środku sie puszcza jeszcze raz; pytlowany to już będzie bardzo bielutki, dlatego, że oczyszczony jest*’ (**Sztab** 14-V). ‘*Nawet i pytlowali sami we młynach, ale już to było puscane nie na kamień. To bułki już, nie chleb*’ (**Giby** 11)

89. Chleb z mąki gryczanej (*gryczan*) (PAN-XVII-89)

gryczaniak	OLECKO (Olec 1, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 23, Szypl 13)
grycianiaki	SUWAŁKI (Fil 1, Jel 11*)
gryczak	DZIAŁD 2

gryczanik	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Kras 17)
<i>grycaniki</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
gryczan	GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1, 19); SUWAŁKI (Fil 12, 13a, Suw 25a); SZCZYTNO, DZIAŁD 3
<i>grycon</i>	PISZ (Orz 1)
<i>grycany</i>	GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 8a)
gryczany	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); SEJNY (Kras 12, Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Jel 11-V ‘chleb-’, Suw 13, Szypl 17a-III)
gryczanek	SUWAŁKI (Fil 12)
<i>gryc</i>	SUWAŁKI (Fil 12)
gryczanniki	GOŁDAP (BanieM 13-I ‘ciasto:-’); SEJNY (Giby 11)
gryczannik	OLECKO (Święt 7)
pierogi gryczane	SOP
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I); Lipsk 10, Sztab 3a); EŁK (Juchy 13); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Święt 21); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Jel 2, Przer 1, Suw 12-II, 28, 36, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: *‘Grycaniaki jakieś ludzie piekli’ (Jel 11*). ‘Gryczaniak - nie robili’ (Jel 13-IV). ‘Ojciec móhili grycon’ (Orz 1). ‘To jak z mąki gryczanej to tak do kiszek kasze robili i pierogi piekli już na wszystkie święta, to zawsze musieli być z gryczanej mąki, chleb z mąki gryczanej piekli, ale on smaku nie miał’ (Sztab 13). ‘To nie chleb, to gryczane bułki byli’ (Sztab 14-V). ‘Pierogi gryczane, jeszcze na Wszystkich Świętach dziadom dawali’ (SOP).*

90. Jeden chleb (*bułka chleba, bochenek, bosienek*) (PAN-XVII-90), (AGM-IV-XI-16)

bochenek	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 17a-III); SZCZYTNO; DZIAŁD 1,3, SOP
----------	--

<i>bóchenek</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
bochenek chleba	SEJNY (Sej 12-I)
<i>bochienek</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, 21); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 12,12a, Fil 1, Przer 1)
<i>bosienek</i>	PISZ (Orz 1)
<i>bosiének</i>	EŁK (Juchy 13)
bochen	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Szypl 13); DZIAŁD 2
bułka	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Bak 15)
bułka chleba	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1); SEJNY (Kras 12); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
chleb	SUWAŁKI (Jel 11-V)
kołacz	SEJNY (Giby 11)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Teraz to już bułka mówio, a kiedyś to bóchenki’* (**Płas 4**). *‘Bochenek to była jedna bułka chleba, so i duże i małe, jakie kto tam piecze’* (**Sztab 6-I**). *‘Od naczynia; dawniej kobiety brały bryłe ciasta i piekły, dlatego chleb był okrągłutki, a jak już miał blachi, to kwadratowy; jak na weselu młodych witajo chlebem, to ja nigdy nie widziała, żeb on miał inny kształt, jak okrągły, on zawsze musiał być okrągły’* (**Sztab 13**).

91. Kawalek chleba (*glonek, kromka, pajda*) (PAN-XVII-91), (KSI-VI-33), (AGM-II-II-44)

glonek	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, 10-III, Goł 8); OLECKO (Świąt 7); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12,12a, Fil 5-I, 6, 6-II, Jel 11*, 11-V, 13-IV, Przer 9, 9a, Racz 16, Suw 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 17a-III); SZCZYTNO; DZIAŁD 1,2
<i>glonok</i>	Sejny (Giby 11)
<i>blonek</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>glónek</i>	EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 1)
glon	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Suw 36)
<i>glón</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>gleń</i>	DZIAŁD 4
glonka	SEJNY (Sej 12-I)
kromka	AUGUSTÓW (Pias 1, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Olec 1, Świąt 7, 21, Wiel)

	3); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, 13a, Jel 2, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3
bonda	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
pajda	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Now 5a); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Bak 15, Przer 9a, Suw 37)
skiba	AUGUSTÓW (Płas 4); SOP
skibka	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10); GOŁDAP (Dub 5a); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Kow 14a); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Fil 7, 12, Jel 13-IV, Przer 7-II, Suw 12-I, 36)
zawrotek	AUGUSTÓW (Aug 14)
ćwiartka	MRĄGOWO (Mik 8)
połówka	MRĄGOWO (Mik 8)
skrajka	OLECKO (Kow 14a)
skrajek	SEJNY (Sej 9-I)
plasterek	GRODNO
brak informacji	SUWAŁKI (Przer 1)

Objaśnienia inf.: ‘Skibka - z jednej strony’ (**Orz** 1). ‘Skiba to od pół brał do ręki, zrobił znak krzyża świętego i wtenczas nożem kroił i dzielił’ (**Sztab** 13). ‘Skiba to od pół bochenka abo glon, to ji to staroświeckie ji teraz tak jidzie’ (**Płas** 4). ‘Glonek to większy kawałek, może być z osuszkim razem, będzie tu cieńszy, a tu grubszy. Kromka chleba to jakby skiba chleba, to jest to kawałek chleba, no bo kawałek chleba to żeby jego ułamał, to byłby ułamany kawałek chleba, a jeżeli on nożem ukrojony, czy teraz jak my kupujemy pokrajany chleb, to ja bym na to powiedziała skibka chleba; zależy jaki bochenek, ale jak taki podłużny, to około dwudziestu kromek chleba, jak okrągły, maleńki to dziesięć’ (**Sztab** 14-V). ‘Glonek to nie był krajany wkoło bochenki, nie. Glonek to był krajany od bochenka grubiej, a jak wychodził ten glonek to tu cieńszy, rozumiesz, w łuk taki krojony, nawet i bułki tak krojili w glonki. Bo kiedyś do Studzienic malutka jeździłam, a tyle tech dziadow, kalekow rozmajitech siedziało i czekali na ten chleb, na te bułkie. Pamiętam też takie glonow tech, dużych glonow takich, może pół kila ten glon miał. Była blacha, to mama z jednej strony taki glon, potem z drugiej strony i wychodził glon, nie takie te, jakoś tak krojili; skibki to równe, krajał wkoło bochenka, potem przekrajali jeszcze

jak oni duże to na dwa, trzy kawałki’ (**Suw** 36). ‘*Oderżnij mnie pliąsterek chlieba, na całe bułkie, na pół bułki*’ (GRODNO).

92. Pierwszy kawałek chleba odkrojony od nowego

bochenka (*przylepka, piętka, skrajka*) (PAN-XVII-92), (KSI-VI-34), (KK-I-2-32), (AGM-II-II-45)

skrajka	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-II, 19, 21, 21-I, Barg 3, 5-I, Now 2, 13, 14, 17, Płas 4); EŁK (Ełk 3, Juchy 13, Kal 15, Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (Dub 5, 10-II, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 1, 3, 23, Wiel 3, 5-I); PISZ (Orz 1, Pisz 5); SEJNY (Kras 2a-I, Puń 4, 17, Sej 1a); SUWAŁKI (Bak 1, 12, 12-I, 12a, 15, 15-I, Fil 1, 1a, 5-I, 6, 6-II, 9, 11, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-I, Przer 1, 7, 7-I,II, 7a, 8-I, 9, 13a, Racz 11, 11-I, 14, RutT 25, Suw 3-V, 7a, 12-I,IX, 13, 15, 15-II, 20, 28, 28a, 32, Szypl 13, 17a-I); WĘGORZEWO (Pozez 2); SZCZYTNO
<i>skrajka</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>skrojka</i>	PISZ (Pisz 10a); SUWAŁKI (Racz 22)
<i>skrajeckia</i>	EŁK (Juchy 13)
skrajek	GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Olec 3a); SEJNY (Sej 8a-I, 9-I); SOP
<i>skrojek</i>	PISZ (Ruc 4);
skrajczyk	SEJNY (Giby 11)
<i>skracyk</i>	GOŁDAP (Dub 10-III)
okrajka	SUWAŁKI (Szypl 19)
<i>okrojka</i>	OLECKO (Wiel 2)
okrajek	AUGUSTÓW (Płas 8); OLECKO (Olec 23, Święt 7); SEJNY (Kras 12a, Sej 17-I); SUWAŁKI (Jel 2-III, Suw 24)
odkrajek	SOP
okrajec	SEJNY (Giby 5, Kras 18)
ukrajec	SEJNY (Sej 8a-II)
okrajczyk	AUGUSTÓW (Płas 1); GIŻYCKO (Giż 1, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10, 10-I); SEJNY (Giby 5a, 6-II,IV, 7, Kras 2-I, 6-III, 10, Puń 1, 4*, 15, Sej 8a, 12a); SUWAŁKI (RutT 4, Suw 25a, 37, Szypl 17a, Wiż 5, 5-

	IV, 11a)
<i>okrajczyk</i>	SUWAŁKI (Jel 13, RutT 14)
<i>akrajczyk</i>	SEJNY (Sej 24-I)
okrajczek	OLECKO (Kow 14a)
ukrajczyk	SEJNY (Giby 5a)
krajczyk	SEJNY (Kras 12)
<i>krajcyk</i>	GOŁDAP (Dub 10-III);
skrajczyk	GIŻYCKO (Ryn 8)
skrawek	WĘGORZEWO (Budry 8)
okrajna	SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
przekrój	SEJNY (Sej 4)
obrzynek	OLECKO (Olec 19)
ususzek	SUWAŁKI (Jel 1b)
osuszek	AUGUSTÓW (Aug 24, Lipsk 8-I, Sztab 14-V, 15a); SUWAŁKI (Jel 1a, 2-III, 11-V, 12-II, 13, 16, Przer 4, Suw 12-V, 12a, 14*, 16, 23, 35-I, Szypl 13a)
<i>łosuszek</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
<i>łoszuszek</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
<i>osusek</i>	OLECKO (Kow 9a); SUWAŁKI (Bak 14, Jel 13-IV, Przer 9a, Szypl 13a)
osuch	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Jel 11*)
<i>przysuska</i>	SUWAŁKI (Fil 7)
zawrotek	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Olec 15); SUWAŁKI (Racz 14, Suw 36)
piętka	AUGUSTÓW (Aug 24, Barg 8, Now 18, Sztab 14*, 14-I); EŁK (Ełk 3); GOŁDAP (BanieM 13); OLECKO (Kow 8a, Olec 20, 23, Świąt 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 3, 5, 6a, Kras 5b, 6-II, 7, 9, 12, 17, Puń 7, 17, Sej 8a-II, 12-I,II, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 15, 16, Fil 5, 5-I,II, Jel 11-V, 12- II, Przer 7, 13a, Racz 5, 7-I, 10, 12c, Suw 12, 12- II,V,VI,VII, 12a, 15-I,II, 16, 24, 25a, 33, 35, 36, Szypl 13a, Wiż 5-IV); WĘGORZEWO (Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 3

pięta	SEJNY (Giby 5a); SUWAŁKI (Bak 14, Jel 1a, Przer 4)
kromka	AUGUSTÓW (Aug 13-II, Lipsk 8); GOŁDAP (Dub 5a); MRĄGOWO (Mik 2); SUWAŁKI (Suw 15-I)
skiba	AUGUSTÓW (Lipsk 8); SEJNY (Kras 6-III)
skibka	GOŁDAP (BanieM 10a); SUWAŁKI (Bak 1, 6, Fil 13, Suw 12-III); DZIAŁD 2
skórka	AUGUSTÓW (Sztab 3)
przylepka	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-I, 15); MRĄGOWO (Mik 2, 8); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Kras 6-III); SUWAŁKI (Bak 15, Suw 12-II,VII,X,XII,XIII, 33); KĘTRZYN, NIDZICA 2,3,4,5, DZIAŁD 1,3
przylepa	NIDZICA 1
przylepek	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
<i>przylipek</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
<i>polipka</i>	SUWAŁKI (Suw 33)
pajdka	SUWAŁKI (Suw 33)
pajda	SEJNY (Sej 6-II)
dupka	AUGUSTÓW (Sztab 14*)
nosek	SEJNY (Kras 2a)
<i>rozek</i>	SUWAŁKI (Fil 5-II)
płut (chleba)	SEJNY (Puń 2a, 2b -z lit.- <i>pluta</i> , 7)
kampukas	SEJNY (Puń 1-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Bak 11, Szypl 6a)

Objaśnienia inf.: ‘Od mamy słyszał: skrajka’ (**Fil** 1a). ‘Początek lub koniec: sama skrajeckia łostała’ (**Juchy** 13). ‘Pierwszy i ostatni’ (**Płas** 4). ‘Osuszek to będzie malutki, ma skórke, to sam brzeg, co zaczyna się chleb kroić, albo sam początek, albo sam koniec chleba, jak okrągły będzie chlebek, to pierwszy ten osuszek, ta skrajka chleba’ (**Sztab** 14-V). ‘Parobek takie miał mode, weźmie dokoła wszystkie osuszki obłamie’ (**Sztab** 13). ‘Początki albo końce to zawrotki, bo to zawraca się chleb i ta końcówka zostaje’ (**Suw** 36). ‘Grubszy kawał apiriekas wręczano żebrakom lub udającym się w podróż. Chleb najczęściej pieczono w sobotę’ (**Puń** 1-I).

E. Inne rodzaje pieczywa

93. Niesłodkie ciasto z pszennej mąki (*bułka, kołacz*) (PAN-XVII-93), (AGM-II-II-46)

pierogi	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Fil 1)
pierog	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 7, Jel 11*)
bułeczki	SEJNY (Kras 12)
<i>bułeczki</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
bułeczka	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Jel 2)
bułka	AUGUSTÓW (Lipsk 10 ‘-pyszy’, Płas 4); GOŁDAP (Dub 5a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 8a-I, 9-I, 12-II, 17); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1 -i, 5-I, 12, 13a, Jel 11-V, 13-IV, Przer 7-II, 9a, Suw 12-II, 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2, SOP
bułka zwykła	AUGUSTÓW (Płas 1)
bułka słodka	OLECKO (Święt 7)
bułka <i>praśna</i>	OLECKO (Święt 7)
kołacz	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 6-II -c, Szypl 17a-III); SZCZYTNO
<i>kołac</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>kurowaj</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
chleb pytlowy	SOP
<i>petłowiak</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
chleb <i>praśny</i>	SUWAŁKI (Szypl 13)
przaśnik	OLECKO (Kow 14a)
przaśniak	SUWAŁKI (Przer 1)
przaśne	SEJNY (Giby 11)
ciasto przaśne	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
niesłodkie ciasto	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Przer 9)
drożdżowe	GIŻYCKO (Ryn 8)
placki	SUWAŁKI (Suw 25a)
pszenny chleb	PISZ (Orz 1)
kuch	DZIAŁD 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Sztab 15a); SUWAŁKI (Fil 6, Suw 23, 36, 37)

Objaśnienia inf.: ‘Pierogi kiedyści, teraz to bułki na blase sie piece, na blachach na święta pierogi bywało piec’ (**Fil** 1). ‘Kołacz był niestodki, biały, upieczony dobrze, takie pośne ciasto’ (**Sztab** 14-V). ‘Pieczywo niestodkie to byli takie bułeczki’ (**Sztab** 6-I). ‘Bułeczki to sie robi z ciasta drożdżowego i później ich sie piecze w piecu chlebowym’ (**Sztab** 13). ‘Z ostatniego gatunku mąki’ (**Wiel** 3).

94. Słodkie ciasto z pszennej mąki (*placek, kuch*) (PAN-XVII-94), (AGM-II-II-47)

pierogi	GOŁDAP (Goł 8)
pierogi z cukrem	SUWAŁKI (Fil 1)
pierogi z makiem	SUWAŁKI (Fil 1)
pierog	SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
kołacz	WĘGORZEWO (Węg 14-I); SOP
<i>kołac</i>	SUWAŁKI (Fil 7)
drożdżowe ciasto	SUWAŁKI (Przer 7-II ‘słodkie-’)
ciasto <i>drożdżowe</i>	SUWAŁKI (Fil 5-I)
ciasto	AUGUSTÓW (Płas 1); SUWAŁKI (Jel 2)
bułka	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Płas 4); OLECKO (Kow 8a, Olec 19, Święt 21); SEJNY (Sej 9-I, 12-I, 17); SUWAŁKI (Fil 6-II, Jel 13-IV, Przer 1, 9, Suw 23, 25a, 28, 36, 37)
bułka słodka	OLECKO (Święt 7)
bułki	OLECKO (Wiel 3)
<i>bułeczki</i>	SUWAŁKI (Szypl 13)
<i>kuchi</i>	EŁK (Juchy 13); OLECKO (Wiel 3)
kuch	SUWAŁKI (Przer 9a); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 13); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>pulwerkuchi</i>	EŁK (Juchy 13)
placek	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 3a, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Fil 6, 12, 13a, Jel 13-IV), Suw 12-II, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1, 3
<i>mörptejs</i>	EŁK (Juchy 13)
słodkie ciasto	GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a)
słodzone	SEJNY (Giby 11)
makownik	SUWAŁKI (Fil 1 ‘teraz’)
kruche	SEJNY (Kras 12)

babka	SEJNY (Kras 12)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 15a); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11*)

Objaśnienia inf.: *‘Nie było tego kiedyś, tylko pierogi byli’* (**Jel** 11*). *‘Placek w tym znaczeniu nieznane’* (**Płas** 4). *‘Sękacze, torty, ciasta z jabkami, z makiem, jakieś serniki’* (**Sztab** 14-V). *‘Kuchi Niemce mówili’* (**Wiel** 3). *‘Jak bułka nie uda się, to mówio bułka prosto jak kołacz’* (SOP)

94a. Ciasto z makiem (*makownik, makowiec*) (KŚI-VI-44)

makownik	SUWAŁKI (Fil 1 teraz)
makowiec	OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Bak 15)
makowcy	SUWAŁKI (Bak 15)

95. Inne pieczywo i ciasta świąteczne i weselne (podać nazwy i opis) (PAN-XVII-95)

babka	OLECKO (Święt 21);
babka świąteczna	SUWAŁKI (Przer 1)
babki	AUGUSTÓW (Płas 4); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 6, 12, Szypl 13)
babki drożdżowe	SEJNY (Giby 6a)
baba	SUWAŁKI (Bak 15)
baby	GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Święt 7)
baby wielkanocne	SUWAŁKI (Jel 2)
bankuchen	OLECKO (Olec 19); SEJNY (Giby 6a)
ciasta	OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Suw 23)
ciasto kruche	OLECKO (Wiel 3)
ciasto biszkoptowe	OLECKO (Wiel 3)
ciasta drożdżowe	SUWAŁKI (Suw 12-II)
drożdżowe	SUWAŁKI (Jel 2, Szypl 17a-III)
ciasto z proszkiem	SUWAŁKI (Suw 36)
ciastka	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Święt 7)
słodkie ciasta weselne	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
bułki drożdżowe	SUWAŁKI (Suw 25a)
drożdżowa bułka	OLECKO (Święt 7)
kołacz	EŁK (Juchy 13); OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15)

kołaczce	SUWAŁKI (Suw 12-II, 37)
korowaj	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Święt 7, Wiel 3); SEJNY (Kras 17, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 1-I,II, 15-I,II,III, Fil 12, Jel 2, 11*, 13-IV)
<i>korowaji</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
korowaje	SEJNY (Sej 12-I)
kurowaj	SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>karawaj</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
byk	SUWAŁKI (Bak 15-III)
bysiek	SUWAŁKI (Bak 15-III)
kremy	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
maślane bułeczki	SUWAŁKI (Suw 36)
maślanki	SUWAŁKI (Przer 9a, Suw 25a, 36)
struclce	SEJNY (Giby 6a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
kruche	SEJNY (Kras 12)
kruche mazurki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
mazurek <i>kruchi</i>	OLECKO (Wiel 3)
kuch <i>na proskiach</i>	PISZ (Orz 1)
kuchy	SZCZYTNO
makowce	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 6, 12)
makowiaki	SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 36, 37)
makowiec	AUGUSTÓW (Sztab 3a ‘tzn. ciasto z makiem’); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 13a, Przer 1)
makownik	SUWAŁKI (Fil 1); DZIAŁD 3
mazurek	SUWAŁKI (Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
mazurki	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 4); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 6)
<i>pampuchy</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
pępuchy	AUGUSTÓW (Aug 14);
pierogi	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1)
przekładańce	AUGUSTÓW (Aug 14)
ptasie mleczko	SEJNY (Kras 12)
rolada	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Bak 15)
rolady	SUWAŁKI (Jel 2)

sernik	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 36)
serniki	AUGUSTÓW (Płas 4); SEJNY (Giby 6a), SUWAŁKI (Suw 12-II); DZIAŁD 2
sękacz	AUGUSTÓW (Sztab 3a ‘-taki pieczony na ogniu’, 14-V); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Kras 12, Sej 12-II); SUWAŁKI (Suw 13)
sękacze	OLECKO (Olec 1), SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, Jel 11-V)
rukki	SEJNY (Sej 12-II)
tort	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 12 ‘dziś’, Suw 13);
torty	OLECKO (Olec 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 12-II); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 23, 36); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2
zawilańce z powidłami	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
zawilańce z makiem	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
zwykła bułka	OLECKO (Kow 14a)
bułki	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Kow 8a)
maca	OLECKO (Wiel 3)
piaskowa	SUWAŁKI (Fil 13a)
pleśniak	SUWAŁKI (Fil 13a)
królewskie	SUWAŁKI (Fil 13a)
pączki	MRĄGOWO (Mik 8); SOP
placki kruche	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>flądy</i>	PISZ (Orz 1)
fladki	SZCZYTNO
chruściki	AUGUSTÓW (Płas 4)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘Teraz, kiedyści pani co tam piekli, ciastko kto znał, byli pierogi a więc nic’ (**Fil** 1). ‘Korowaj - ozdobne ciasto z zwierzakami różnymi’ (**Jel** 2). ‘Weselne to korowaj, wysokie takie ciasto upieczone, przybrane tam czym, i to był korowaj, zwykła drożdżowa bułka i to sie nazywał korowaj na wesele. No sie ozdabiało tam, to nie tak jak teraz, tam o jakimi tam listkami, tam czym tam było ozdobione i taki był korowaj, postawiony na takim o dużym talerzu, czy tam jaka tam była, no podkładka, i przyniesiony i postawiony na stoł, i później ten korowaj

dzielili. Był starszy družbant i družbantka, że tam co tylko byli guziny, to była taka nazwa, znaczy się, tak o gdzie się schodzili, jak to teraz się mówi, że ido na zabawę, na jakie tam, nie, to kiedyś mówili, że nie ido na zabawę, tylko na guziny ido, tak mi babcia mówiła, o, na guziny. No ten korowaj no dzielili, przychodzili i nawet na to to mówili, że to krowe, zarznąć krowe, brali kose, rozkrajali ten korowaj, no i później kroili po porcji, tak jak teraz roznoszono tort, to tak kiedyś tak ten korowaj dzielili, roznosili; i te pierogi jeszcze na te Wielkanoc byli, byli w tych łachanekach; blachy do pieczenia to to łachanekie się nazywali, to się na Wielkanoc, na Boże Narodzenie, te pierogi byli pieczone, w tych łachanekach i to wie, że jeszcze tak, mieli: jedna miała sąsiadka jedne te, te te łachanekie, druga miała dwie, i tak pożyczali, i w dzień, to jakie w czterech sąsiadki się dzielili, i tak i piekli te, te pierogi na te święta, i czyj potem był wyższy ten pieróg, o to tak było, o takie o wysokie, jak tam; i te łachanekie to wysokie, te blachy takie były, a potem jeszcze tyle u góry; ja teraz takiej nie umiem upiec tej drożdżowej, to była normalnie drożdżowa, no nieraz tam jakaś może gospodyni to rodzynków włożyła w środek, nie, i to taka wyrośnięta, gdzieś, o taka o, ale to pieróg udany, bo wysoki' (**Jel** 11*). 'Korowaje, dziś tort' (**Jel** 12). 'Kiedyś to była zwykła bułka, trochę słodka, dodane bakalie, rodzynki' (**Kow** 14a). 'Ciasto drożdżowe, gotowane w garnku, po wyjęciu dekoruje się jak tort. Z tym ciastem jedzie się do panny młodej' (**Lipsk** 10). 'Pączki, ciastka, nie znałam innych ciast' (**Mik** 8). 'To flady (na drożdżach), fladkia - wsio na drożdżach, jak chto może, to tak włoży; kuch na proszkiach, cukier, masło, jajkia się dawało - piekło się w kształcie babki' (**Orz** 1). 'Z serem to serniki, zawijane z cem ciasto to pampuchy; mazurki to na blachach też, to takie cienkie te mazurki na blachach, cukier i mąka, i jajka; chruściki pieko – to się smazy w rondlu, w tłuszczu; tort, teraz przeważnie na wesela to tylko torty; babki pieko' (**Płás** 4). 'Korowaj najwybitniejsze ciasto, drożdżowe, przystódzone żeby było, rodzynki byli, jak bochenek chleba, był ozdobiony, mniejszo szklanko na tym cieście wyciskane kólecza, z malutkich kruszynków drożdżowego ciasta na ten korowaj sadzone takie, wyrabiane takie, czy kwiatuszek, czy kaczuska, to wsadzone, jak te kóleczo zrobione było okrągłe ze szklanki, posadzone tam, przyklejone; to na Boże Narodzenie drożdżówki, albo mazurki, słodkie, smaczne, cukier miotli w młynkach i się posypywało po tym cieście, lepsze coś jak drożdżowe' (**Sztab** 14-V). 'Nie było innech, tylko byli pierogi napiecone na drożdżach' (**Bak** 12). 'Kurowaj pleciony z warkocow' (**Bak** 12a). 'Pierogi – pieczone z pszennej mąki na blasie, jedzono je z mlekiem' (**Barg** 5-I).

‘Kiedyś zamiast tortu to tak zwany korowaj piekli. W misce jakiejś pieczony na okrągło i jeszcze tam jakieś ozdóbki na niem. To kaczuszek z ciasta zrobione, to jeszcze w oczka pieprze wsadzo czarne. To z drzewa różyczki takie obwinięte ciastem, albo taki wianek, taki warkocz uploto dookoła i kto co umie. To było lepsze ciasto przyszykowane. Było tam sypane i masło, i lepsza mąka. Było lepsze, smaczniejsze. Starszy družba brał ten korowaj i tańczył z nim. Potem można było go wykupić. Na przykład swat mógł go wykupić. Na weselu nazywali go byk. Już jak sprzedany ten bysiek, to ktoś podleci do wiadra z wodą i wyleje, chluśnie do góry, że to krew byka. a czasem to ubierze się jak ciort który z gości, czasem konno przyjedzie kto do chaty kupić tego byśka. I jak on był wykupiony, to wtedy można było go dzielić i rozdawać gościom do jedzenia. Za korowaja goście musieli zapłacić albo pieniążki, albo prezent. Družbant podchodzi do družbantki z talerzykiem, a družbantka nakrywa talerzyk chusteczko. Družbant idzie do tego, kto kroi tego korowaja i niesie dla gości. Wtedy gość bierze korowaj, a na talerz kładzie prezent albo pieniądże. A družba oddaje to młodym’ (Bak 15-III). ‘Kiedyś to na wesele tylko butki byli, przetakami nosili, butki z monki pszennej’ (Giby 11). ‘Tatusz przybierał torty tam dla całej wioski, to mamusia te torty piekła. Był tort, ale z drożdżowego ciasta (...) dużo jajek, rodzynek, potem taki warkoc mamusia upiece, bo to wiesz, nie było tych foremków, żeby tam jakieś tam, wiecie, robić te mase, to wszystko trzeba było rękami, a dziadek gałązki brzoźowe czy jakie obkleji tym ciastem, wsadza w ten tort, ptaszeczków narobi, te ptaszeczki siedzą na tych drzewach, a tutaj malutka kołyszeczka robi z ciasta. Ciasto może takie kruchie więcej robione, może tam na sodzie, nie drożdżowe, bo drożdż by rozrosł się i by rozleciał się. Ta kołyszeczka taka na biegunach zrobiona, tam lalczka leżała, że to dla państwa młodech to była ta kołyska i ten tort, i te ptaszki, to wszystko. I to mamusia uplecie z takiego ciasta taki piękny warkoc i to na wierzchu tym warkocem, wiesz, tam też tym jajkiem posmaruje, to inny odcień, żółciutki, piękny i tam cacków rozmajitech narobio, zwierzaków, wszystkiego. I to był tort. Ten tort dzielili i ludzi płacili pieniądże za ten tort na wianek. Też takie porcje wkładali na talerze tortu, dostawali na każdy ten kawałek pieniążków na młodech. Dużo naskładali. Można było sobie dobrze kupić coś takiego’ (Suw 36).

96. Co znaczy wyraz „kołacz” (1. *podpłomyk*, 2. *bułka*, 3. *słodkie ciasto na drożdżach*, 4. *wytloki z maku* itd.) (PAN-XVII-96), (KSŁ-VI-56), (AGM-II-II-48)

‘ciasto bez drożdży, suchie, kruchie’	SUWAŁKI (Fil 6-II)
‘bułka’	AUGUSTÓW (Barg 5-I); OLECKO (Kow 14a, Olec 1); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Suw 12-II, Szypl 13); DZIAŁD 2
‘słodka bułka drożdżowa’	SUWAŁKI (Suw 13)
‘to po niemiecku bułka pszenna’	OLECKO (Wiel 3, Bak 1-II)
‘sękacz’	OLECKO (Olec 1)
‘ciasto’	OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 21); SUWAŁKI (Suw 37)
‘lepsze ciasto’	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SUWAŁKI (Przer 9a)
‘słodkie ciasto’	SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
‘słodkie ciasto drożdżowe’	OLECKO (Olec 19)
‘słodkie ciasto na drożdżach’	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Suw 25a); DZIAŁD 1
‘słodkie, twarde ciasto’	SUWAŁKI (Fil 7)
‘drożdżowe ciasto’	SUWAŁKI (Jel 2)
‘zwyczajne ciasto na wesela, ozdabiane’	GOŁDAP (Dub 5a)
‘może być podpłomyk’	MRĄGOWO (Mik 8)
‘ciasto z makiem’	SUWAŁKI (Fil 5-I)
‘wytloki’	SUWAŁKI (Fil 1, 12)
‘wytloki z maku’	SUWAŁKI (Bak 12-I, Jel 11-V)
‘wytloki z maku i lnu’	AUGUSTÓW (Sztab 15a)
‘wyciśnięte nasienie lnu w kształcie placka’	GIŻYCKO (Ryn 8)
‘pokarm dla cieląt z siemienia lnianego’	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 7, Przer 9)

‘sernik’	SEJNY (Kras 12)
‘przedplomiennik’	SUWAŁKI (Przer 1)
‘wielki, duży chleb’	SEJNY (Giby 11)
‘dla bydła kołaczy’	AUGUSTÓW (Płas 4)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Płas 1, 4 ‘w tym znaczeniu’); ELK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a, Święt 7); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 13a, Jel 13-IV, Suw 23, 36)

Objaśnienia inf.: *‘Wiem, ale jak go się piekło? to nie chleb’* (**Aug** 2). *‘Kołacz to jek... jezeli z siemienia bili olej z tech wycisków, to wytłoki sie teraz nazywajo, to kołac’* (**Fil** 1). *‘Kołacz to z siemienia lnianego wyciskali olej i zostawali te kołaczy, takie kręgi i później dla cieląt gotowali takie muze, takie kasze do picia’* (**Jel** 11*). *‘Kołace to były takie te bułki, co tera po piędziesiąt grosy, to były kołace’* (**Orz** 1). *‘Dla bydła kołaczy’* (**Płas** 4). *‘Kołac - to co się wycisnie z siemia, podgrzane na blasze, daje się do jedzenia dla cielaków’* (**Przer** 7-II). *‘Nazywajo na bułkie’* (**Suw** 28). *‘Z maku? - wyciśnięty mak zostanie tylko takie, taki kołacz zbity na okrągło’* (**Sztab** 3a). *‘Jak sie siało rzepak, z tego rzepaku sie cisnęło olej, a tam, co te takie wytłoczki byli, to nazywano było kołacz’* (**Sztab** 6-I).

‘Kołac to kupali dla cielakow, jek było bite siemienie, to potem z tech wsyskech plewow, tech łuskow, bite byli kołace, byli okrągłe, siwe; potem sie kroji jech i gotuje cielakom do picia’ (**Bak** 12). *‘Wyciskali toleż z siemienia lnianego i potem to było takie sprasowane, to na to nazywali kołace’* (**Bak** 12a). *‘Kołac to ja nie wiem co to znacy, tylko ja słysałem, ze to jak Niemcy u nas takie byli, to nazywali kołac. Kołac to była bułka taka dobra z pszenicy piecona. To sie nazywał kołac. To tu u nas blisko nad granico, ale to w Niemcach sie nazywało. To te Niemcy nazywali nie bułka, tylko kołac. To takie byli, co wyciskali olej z siemienia lnianego. To tez kołac buł. To wyciskali olej, a to, co zostawało, to susony taki buł kołac i to kupowali dla cielakow chowania. To z siemienia te skórki, to wsio, tylko olej wyciągnięty’* (**Bak** 1-II). *‘To byli takie olejarnie, gdzie z lnianego siemienia robili olej i później te resztki z tego wyciśniętego siemienia, to były takie ubite jak deska. I te kołacze były dla cieląt. Kilka kawałków tego w wodę i to sie zrobi taki klej, i to małem cielakom dawali’* (**Bak** 15-III).

97. Okrągłe kawałeczki ciasta, które się smaży w rondlu na tłuszczu (*pączki, pomle*) (PAN-XVII-97)

pępuszki	AUGUSTÓW (Aug 2)
pępuchy	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 12-II)
<i>pampuchi</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
pączki	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Pias 1, Sztab 3a, 14-V); MRAŁOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
pączek	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Kras 12)
pączki	SUWAŁKI (Suw 28); SOP
<i>pącki</i>	AUGUSTÓW (Pias 4); SUWAŁKI (Bak 12a, Przer 9)
pączuszki	SUWAŁKI (Jel 2)
pąki	SZCZYTNO
kropfle	EŁK (Juchy 13)
kropfy, lp. kropf	PISZ (Orz 1)
<i>fankuchi</i>	EŁK (Juchy 13)
chrapki	SUWAŁKI (Fil 1)
chrusty	SUWAŁKI (Suw 37)
<i>chrosty</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>obarzanki</i>	AUGUSTÓW (Pias 1)
placki	SEJNY (Kras 17)
<i>uładzi</i>	GOŁDAP (Goł 8);
racuchy	OLECKO (Kow 14a, Święt 7); SEJNY (Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11*, Przer 9a, Szypl 13)
racuchi	AUGUSTÓW (Pias 4); SEJNY (Giby 11)
różyczki smażone	OLECKO (Wiel 3)
pomle	DZIAŁD 2

Objaśnienia inf.: ‘Chrapki to tyż ta sama, poncki to teraz nazywajo’ (**Fil 1**). ‘Pączki robione so z ciasta drożdżowego; ciasto podrośnie, to bierze

gospodyni po kawaleczku jego, rozgniała jakby placek, nakłada marmolade i lepi sie tako kulke, potem to sie smaży na rondlu, na tłuszczu i na koniec można posypać cukrem zmielonym’ (Sztab 6-I).

98. Co się daje do ciasta, żeby wyrosło (*drożdże, młódzie*) (PAN-XVII-98), (AGM-IV-XI-17)

<i>drożdże</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
<i>drożdże</i>	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Suw 12-II, 25a); SZCZYTNO
drożdże	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 13, 23, 28, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, 3
<i>drożdzy</i>	SUWAŁKI (Szypl 13)
drożdży	AUGUSTÓW (Płas 1, 4); SOP
młódzie	DZIAŁD 2
soda	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Fil 1)

Objaśnienia inf.: ‘Drożdże, oni robio tak, że ciasto rośnie, wtedy ciasta robi sie większa ilość, jak wkładasz jego do blachy, to jest pół no blachy, a jak upieczone wyciąga sie, to wtedy jego jest cała blacha; czasami ludzie mówio, że rośnie jak na drożdżach; dodajo ich do bułki drożdżowej, do racuszkow, do pączkow i do jakich tam innych bułkow z drożdżami (Sztab 13). ‘Wypiek do kruchego ciasta’ (**Wiel** 3).

99. Placuszki smażone z ciasta drożdżowego (*pączki, racuchy, ruchanki, pampuchy*) (PAN-XVII-99), (KSŁ-VI-61), (AGM-II-II-49), (AGM-IV-XI-18)

<i>pępuszki</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
pępuchy	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 3); SUWAŁKI (Przer 7-II)
<i>pępuchi</i>	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Wiel 3)
pępuszki	AUGUSTÓW (Sztab 15a); SEJNY (Giby 6a)
<i>pampuch</i>	SUWAŁKI (Bak 15)
<i>pampuchy</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 3a, 14-V);

	OLECKO (Święt 7), SUWAŁKI (Fil 12, Jel 13-IV, Suw 25a)
<i>pompuchy</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
<i>pampuchi</i>	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
pączki	GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Wiel 3); SUWAŁKI (Fil 1, Jel 11-V, Przer 9a)
<i>pącki</i>	SUWAŁKI (Fil 6-II, 7)
<i>drożdżaki</i>	SUWAŁKI (Przer 7-II)
<i>oładzi</i>	SUWAŁKI (Jel 11*)
racuchy	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19); SEJNY (Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Fil 6, 13a, Jel 2, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, Szypł 13, 17a-III); DZIAŁD 1,2
<i>racuchi</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Wiel 3); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 5-I, Suw 37)
racuszki	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 12-I); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>racuszki</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>raczuki</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>racuki</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>flince</i>	PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
ołatki	SUWAŁKI (Fil 5-I)
kołatki	SUWAŁKI (Suw 28)
chrusty	SUWAŁKI (Jel 11-V)
placki	MRĄGOWO (Mik 8)
placki drożdżowe	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Przer 1)
obwarzanki	SUWAŁKI (Przer 9a)
wareniki	SOP
paletniki	DZIAŁD 3
inf. nie wie	ELK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a)

Objaśnienia inf.: ‘To też pącki, i gotowane, i w rondelku i na patelni’ (**Fil** 1). ‘Z mąki były flince, z kartofel były flince’ (**Orz** 1). ‘Na racuchy to jajko, mleko, drożdże, margaryny troszke, cukier waniliowy; rozbije sie tako gięsto jajecznie i kiedy te ciasto urośnie, czyli podejdzie, to bierze sie łyżko ciasto z miski i na gorący tłuszcz, czy tam na olej i sie

smaży. Pępuchy to sie dodaje drożdży i ciasto musi urosnąć, czyli podejść i robi sie pępuchy, sie formuje szklanko, czy bierzesz nożem ich rozkrajasz’ (Sztab 14-V). ‘Takie jeszcze wyrabiali coś takie, figi my nazywali, bo to sie wytaczało okrągłe, długie i to sie skręcało, tak jakby to teraz nazywajo rogaliki, coś takiego. Drożdżowe ciasto to było, figa z makiem to było już w blachach upieczone, figa z makiem, ale taka figa zrobiona i na tłuszczu smażona, to tylko bez maku było to robione’ (Sztab 6-I). ‘Racuszki – kartofelka gotowana, jak tam masz drożdży troszeczkę i mąki, wysiewana ta mąka jak była, a jak nie, to potem już tej pytlowanej i sie gniotło; jak było drożdży, troszeczkę drożdży dawało sie i na tłuszczu sie smażyło, kształt miały kwadratowy, podłużny, takie kańciki robili i tam szklanko wykrajali’ (Sztab 13).

100. To, czym się przesiewa mąkę (sito) (PAN-XVII-100), (KSł-VI-9), (KK-I-2-33), (AGM-II-II-50)

przetak	AUGUSTÓW (Aug 2, 21, 21-I, Barg 5-I, 8, Lipsk 8, Now 2, 13, 17, 18, Sztab 3); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, Dub 5, 10, 10-I,II,III); OLECKO (Kow 9a, Olec 1, 15, 20, 23, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 3, 5a, 6-II,IV, 11, Kras 2-I, 2a, 2a-I, 12, 12a, 18, Puń 4*, 17, Sej 1a, 4, 8a, 8a-II, 12a, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 6, Fil 1, 1a, 13, Jel 1a, 1b, 11*, 11-I, 12-II, 13, 16, Przer 4, 7, 7-II, 8-I, 13a, Racz 5, 7-I, 10, 11-I, 12c, 14, 16, RutT 4, 14, 25, Suw 3-V, 12, 12-I,III,VII,IX, 12a, 15-I, 15-II, 16, 20, 28, 32, 37, Szypl 6a, 13, 17, 17a, 17a-I, 19, Wiż 5); NIDZICA 3
przetaka	SUWAŁKI (Suw 14*)
sito	AUGUSTÓW (Aug 5, 15, 19, Barg 3, Lipsk 5, 8-I, 10, 15a, Now 5a, 14, Płas 8, Sztab 3a, 14*, 14-I); EŁK (Ełk 3, Juchy 13, Kal 15, 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10-II, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 1, 3, 3a, 6, 19, Święt 7, Wiel 2); PISZ (Orz 1, Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5a, 6a, 7, Kras 5b, 6-II, III, 7, 9, Puń 1, 2a, 2b, 4*, 7, 15, Sej 6-II, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 11, 12-I, 14, 15, 15-III, Fil 6, 9, 11, 12, 13a, Jel 2-III, 12-II, 13-IV, Przer 7, 7-I,II, 7a, Racz 10, 22, Suw 7a, 12-I,V,XII, 12a, 15-II, 24, 33, 35, 35-I, Szypl 17a-III, Wiż 5-IV, 11a);

	WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, SZCZYTNO, NIDZICA 1,2,3,5, DZIAŁD 1,2,4
sita	SEJNY (Sej 8a-I)
sito do przesiewania	SUWAŁKI (Suw 20)
sitko	AUGUSTÓW (Aug 13-I,II, 14, 21, 24, Now 18, Płas 1, 4, Sztab 3, 14-V, 15a); EŁK (Juchy 13 ‘ <i>małe</i> ’); GOŁDAP (Dub 5a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Święt 21, Wiel 3); PISZ (Pisz 5, 10a); SEJNY (Giby 5, Kras 10, 12, 17, Puń 4, 17, Sej 8a); SUWAŁKI (Bak 1-I, 12, 12a, 15-I , Fil 1, 5-I,II, 6-II, 7, Jel 2, 11-V, Przer 1, 9, Racz 11, Suw 12-II,VII,X,XIII, 13, 15, 15-I, 23, 25a, 28a, Szypl 13a); DZIAŁD 2,3
siatko	SEJNY (Puń 2b)
sitas	SEJNY (Puń 1-I)
rzeszoto	MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 23); SUWAŁKI (Suw 12-VI)
<i>reseto</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
przesiewaczka	SUWAŁKI (Bak 16, Fil 5)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Suw 12b)

Objaśnienia inf.: ‘Sito, kiedyś przetak’ (**BanieM** 10a). ‘Sito do przesiewania mąki i do zboża, bo to w stodole nie było z klepiskow takich cementowych, tylko gliniane, to choć i tego zboża namłóci, to te zboże, wie, pył z gliny, ze wszego, to potem, co do mielenia, by więc gliny było jak wszego, to potem musieli podsiewać. Sitkow to było dużo u każdego w domu, kupowali na rynku, takie byli specjaliści, co robili, szczepali z takiego specjalnego drzewa, cieniusiańka deseczka i skręcona wkoło taka obręcz, i była siatka taka drucziana’ (**Sztab** 13). ‘Sitko to sie przesiewało mąkie’ (**Bak** 12-I). ‘Sito było zrobione z gienstej siatki i ta siatka była umocowana do drewnianego kółka. Sitkiem to najwięc mąkie przesiewali’ (**Bak** 15-III). Sitko to takie z drzewa cieniutkie kółko, a na dnie była przycepiona siatka. Do mąki sitko było gęściejsze, żeby mąka miała wyleciała, a jakieś tam z zyta skórki zostawały na sitku’ (**Bak** 1-I).

101. To, czym się podsiewa zboże (do przesiewania żyta)

(*przetak*) (PAN-XVII-101), (KSŁ-VI-10), (KK-I-2-34), (AGM-II-II-51)

sito	AUGUSTÓW (Barg 8, Lipsk 5, 15a, Now 5a, 13, 17, Sztab 14*); EŁK (Ełk 17a); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (Dub 5, 10-
------	---

	I,II); OLECKO (Olec 15, 23); SEJNY (Giby 6-II,IV, Kras 2a, 5b, 12, 12a, Puń 2a, 2b, 7, 17, Sej 17-I); SUWAŁKI (Bak 1, 16, Fil 5, 13, Jel 1a, 2, Przer 4, 7a, 13a, Racz 7-I, 14, 16, RutT 4, Suw 3-V, 12-I,VI, 28, 33, 37, Szypl 6a, 17a-I); NIDZICA 3
siatko	SEJNY (Puń 2b)
przetak	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, 14, 15, 21, 24, Barg 3, Lipsk 8-I, 10, Now 14, Płas 1, 4, 8, Sztab 3, 3a, 14-I,V, 15a); EŁK (Juchy 13, Kal 15, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 5a, 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1, Pisz 5, Ruc 4); SEJNY (Giby 5, 6a, 7, 11, Kras 2-I, 5b, 6-II, 10, 12, 17, Puń 1, 4*, 15, Sej 4, 8a-I, 9-I, 12-I,II, 12a, 26); SUWAŁKI (Bak 1-I,II, 12, 12a, 14, 15, 15-I,II,III, Fil 1, 1a, 5-I, II, 6, 6-II, 7, 9, 11, 12, 13a, Jel 1b, 2, 2-III, 12-II, 13-V, Przer 1, 7, 7-II, 9, Racz 11, 22, RutT 14, Suw 12-II,IV,V,X,XII,XIII, 12a, 13, 14*, 15-I, 16, 23, 25a, 28a, 35-I, 37, Szypl 13, 13a, 17a, 17a-III, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, SZCZYTNO, NIDZICA 3,4,5, DZIAŁD 1,2,3,4
reszeto	SOP
reszàto	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
rzeszoto	GOŁDAP (Dub 10, 10-I); OLECKO (Kow 14a, Olec 3a)
<i>zeszoto</i>	SUWAŁKI (Jel 12-II)
<i>rzesoto</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); PISZ (Pisz 10a); SUWAŁKI (Przer 7-II, 9)
retis	SEJNY (Puń 1-I)
wialnia	AUGUSTÓW (Aug 2); MRĄGOWO (Mik 2); SEJNY (Giby 3, Kras 7); SUWAŁKI (Przer 7, 7-I, Suw 12-VII, 15-II, 24, Szypl 19); NIDZICA 1,2
arfa	AUGUSTÓW (Aug 19, 21-I, Lipsk 5, Now 18); EŁK (Ełk 3); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13); OLECKO (Kow 9a, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 3, 5a, Kras 6-III, 9, 10, 18, Puń 4*, Sej 17-I); SUWAŁKI (Bak 6, 11, 12-I, 15-I, Fil 11, Jel 11*, Przer 8-I, Racz 5, 10, 11-I, 12c, Suw 7a, 15, 15-II, 20, 24, 28, 32, 35, Wiż 5)
orfa	SUWAŁKI (Jel 16)
rafka	SUWAŁKI (Suw 12-III)

siewica	AUGUSTÓW (Now 2); OLECKO (Wiel 5-I)
siewka	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
taska? tarta?	SUWAŁKI (Jel 11-V)
brak informacji	OLECKO (Olec 6, Wiel 2); SEJNY (Giby 3a, 5a, Sej 1a, 8a); SUWAŁKI (Jel 11-I, Suw 12b, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: *‘To nazywali arfa, ale kiedyś za moich jeszcze dziadków, to takie byli drewniane duże szufelki, i te zboże jak było namłócone cepem, nie na maszynie, tylko cepem na długim kiju, długi taki kij i potem wiązak, o tek taki o był bijak, grubszy, i tutaj takie byli z rzemienia zrobione do tego kija przyprawione, i on tak latał, taki był luźny. I tem było młócone zboże. I tego zboża była namłócono, to potem wielu – mówili, szufelko; weźmie na szufelke, do góry podrzuci, plewy odleco i te zboże odsypuje. To tak za dziadków moich było to, a później to już byli arfy, arfowali, krencili na kolbe ji arfowali te zboże’ (**Jel** 11*). ‘Arfo, szufelko i wiatrem’ (**Racz** 10). ‘Sito, arfa, kiedyś była drewniana sufelka’ (**Suw** 28). ‘Przetak rzadciejszy był, takie sitko to ono gęściejsze do mąki, a jak ten do zboża, to taki przetak, rzadciejsze’ (**Sztab** 13). ‘Przetak duże oczka ma, mąka, wszystko by poleciało. Kiedyś jak rolnik wychodził siał, miał siał zboże, to przez przetak skrężano, żeby tam żadnych śmieci nie było, żeby czyste było, żeb drobne ziarenko, które może nie wszędzie, to żeby wogle wyleciało ono, żeby samo takie doborne’ (**Sztab** 14-V). ‘Przetak – tem sie siało zboże’ (**Bak** 12-I). ‘U nas nazywali przetak, no wszysko i sitko do mąki to był przetak i przetak do zboża’ (**Bak** 12-II). ‘Zboże to sie przesiewało w przetaku. Sitko to było do przesiewania mąki, a przetak to był do czegoś grubszego, zboża czy kaszy; w przetaku skrężano ziarno czy kasze. To tak kręcono i wtedy te wszystkie plewki i brudy zbierały sie na środku. Jek jęczmień zmielo na kasze w żarnach, to potem też skrężajo w przetaku’ (**Bak** 15-III). ‘Przetak to takie sitko okrągłe. Było sitko i gieńściejsze w jenem przetaku, a w drugim rzadsze. To było tak dostosowane, żeby tam szmietki jakieś odlecieli, a te cyste ziarno zostało’ (**Bak** 1-I). ‘Sitko maleńkie, reszeto to takie było z większymi dziurami jak sito’ (SOP)*

102. Co znaczy wyraz „rzeszoto” (1. ‘przetak do zboża’, 2. ‘sito do mąki’) (PAN-XVII-102), (KŚI-VI-11), (AGM-II-II-52)

‘przetak’	GIŻYCKO (Ryn 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 12, Jel 2, Szypl
-----------	---

	13); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
‘przetak do zboża’	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Jel 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 25a); SZCZYTNO
‘to taki przetak’	SUWAŁKI (Fil 6)
‘gęsty przetak’	SUWAŁKI (Fil 7 ‘ <i>rzesoto</i> ’)
‘ <i>rzadsy</i> przetak’	SUWAŁKI (Fil 6-II)
‘coś podobne do przetakow’	SUWAŁKI (Bak 12-I)
‘sito do mąki’	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); SUWAŁKI (Suw 13); DZIAŁD 1,2,3
‘gęściejsze sito do przesiewania mąki’	GOŁDAP (Dub 5a)
‘sito gęściejsze od przetaka’	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 5-I, SUWAŁKI (Przer 9)
‘sito’	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10); SEJNY (Sej 9-I); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
‘sitko’	SEJNY (Kras 17)
‘sito do przesiewania zboża’	SUWAŁKI (Przer 1)
‘to tak jak sito’	OLECKO (Święt 21);
‘młyn’	SUWAŁKI (Suw 28)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Płas 1, Sztab 3a, 15a); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19, Wiel 3); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, Sej 12-I)); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, 13a, Jel 11*, Suw 12-II, 23, 37, Szypl 17a-III)

Objaśnienia inf.: ‘*Co zitnio, przetak, a psenno sitko, rzesoto to łod przetaka troskie gieńściejse, a od sitka rzadse*’ (**Fil** 1). ‘*To jest z drutu, takie cieniutkie druciki, majo dziurki, wtedy wysypuje sie tam zboże i to sie przesiewa, jest rzadkie rzeszoto i gęste*’ (**Kow** 14a). ‘*Rzesota to takie buły średnie, ni to za rzadkie, ni to za gęste, to kiase przesiewać sito*’ (**Orz** 1). ‘*Rzesoto to jest gieńściejse od przetaka, a rzadziejse od sitka*’ (**Płas** 4). ‘*Rzadsze sito z drzewa do czegoś grubszego*’ (**Przer** 7-II).

F. Stępa i żarna

103. Narzędzie, w którym się dawniej robiło kaszę (*stępa, kaszownik*) (PAN-XVII-103), (KŚI-VI-7), (KK-I-2-35), (AGM-II-II-53)

młynek	GOŁDAP (Dub 5); SEJNY (Kras 7)
mlynek	SUWAŁKI (Suw 12b)
młynki	AUGUSTÓW (Now 2); OLECKO (Wiel 5-I)
młynik	SEJNY (Kras 9)
młyn	SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Przer 1)
kaszownik	DZIAŁD 2
koszownik	OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 8a-I)
żarna	AUGUSTÓW (Aug 14, 19, 21, Barg 8, Lipsk 5, Sztab 14*); EŁK (Ełk 3, 17a); GOŁDAP (Dub 10, 10-II); OLECKO (Olec 3a, 15, 20, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 6a, 7, Kras 2a-I, 6-III, 10, 17, Puń 4, 17, Sej 1a, 8a-II, 17-I); SUWAŁKI (Bak 11, 12-I, 12a, 15, Fil 9, 11, 12, Jel 1a, 2, 11-V, 16, Przer 4, Racz 11, 12c, RutT 25, Suw 3-V, 12, 12-III,VII,IX,XII, 12a, 15-I, 23, 35, Szypl 17a, 17a-III, Wiż 5); KĘTRZYN, SZCZYTNO, NIDZICA 3,4
ziarna	AUGUSTÓW (Aug 2); NIDZICA 1
żorna	SUWAŁKI (Racz 5)
żarna	SUWAŁKI (Bak 12, Fil 5-II, Racz 16, Szypl 17a-I)
żarny	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
żarno	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 28a)
stęp	AUGUSTÓW (Aug 24, Płas 8); SUWAŁKI (Bak 14, Jel 11*, Przer 7-I)
step	SUWAŁKI (Jel 11-I)
stępa	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-II, 15, 21-I, Barg 3, 5-I, Now 13, 14, Płas 1, 4, Sztab 14-I,V, 15a); EŁK (Kal 15, Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10-I,III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 23, Świąt 7, 21, Wiel 2, 3, 5-I); PISZ (Pisz 10a, Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 6a, 11, Kras 2-I, 2a, 5b, 6-II, 10, 12, 12a, 18, Puń 1, 2a, 7, Sej 9-I, 12a); SUWAŁKI (Bak 1, 1-I, 15-III, Fil 1, 6, Jel 12-II, Przer 7-II, 8-I, 9, 13a, Racz 10, 11, 11-I, 14, 22, RutT 4, Suw 12-I,XIII, 12a, 13, 14*, 15-II, 16, 24, 25a, 32, 37, Szypl 6a, 13a,

	17a, 19, Wiż 11a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); NIDZICA 2, DZIAŁD 1,2,3
<i>stępa</i>	AUGUSTÓW (Sztab 3); SUWAŁKI (Fil 7)
stępak	SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 12-X)
<i>stępla</i>	WĘGORZEWO (Budry 8)
<i>stupa</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8, 8-I, 10, 15a, Sztab 3a); SUWAŁKI (Przer 9a, Racz 7-I); WĘGORZEWO (Pozez 2)
stępień	SUWAŁKI (Przer 7a)
stępna	GOŁDAP (BanieM 10a)
na perlaku	SUWAŁKI (Jel 13)
stągiew	SUWAŁKI (Fil 6-II, 13)
wałki do tłuczenia	SEJNY (Sej 8a)
pieńiek	GOŁDAP (Dub 5a)
żubownik	AUGUSTÓW (Now 17)
kamień	SEJNY (Sej 6-II)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 13-I); EŁK (Juchy 13); GIŻYCKO (Giż 1); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 9a, 14a, Olec 1, 6); SEJNY (Puń 1-I, 2b, 4*, Sej 4, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 6, 14a, 15, Fil 1a, 5-I, 13a, Jel 1a, 2-III, Suw 7a, 12-II, 20, 28, Szypl 13, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: *‘My susylim jencnień, i potem na zarnach nielli kasze i sito przesiewalim, to było można jech stazieć i grubziej i nialej, i sito, i przetak, i kopańka’ (Orz 1). ‘To kasze to nie robili, to pęczak bili w stępie’ (Płas 4). ‘Kasze robiono we młynie’ (Przer 1). ‘To było z drzewa wydłubane, tak jakby dzięcioł wydziubał takie dziure w drzewie, tylko to musiało być drzewo dobre, i taki słupek, który stał na ziemi i właśnie do tego wysypywało się jęczmień i stęporem, takim znowu kijem tłukło się; to mężczyźni musieli robić, bo naprawdę ciężka była praca, i później to przesiewali i z powrotem wsypywali, ubijali, że wszystkie te ości, te plewy, to wszystko zbiło się z tego i zostało ziarenko tylko tego jęczmienia, no i było to, to był pęczak, nazywali na to, bo kasze gdzie robiono, to musieli być żarna, bo kasza była mielona, ale pęczak z jęczmienia to bili w stępie stęporem’ (Sztab 14-V). ‘Żarna – to się puści wyżej kamienie, to się obetrze ten jęczmień i plewy odleco, potem się wysieje na przetaku, a potem się pusca drugi raz i wychodzi kasa’ (Bak 12). ‘Żarna jak my pamiętamy,*

babka o stępie gadali, to drewniane prawdopodobnie była taka i drewniany ten tłuczek’ (**Bak** 12a). ‘*Stępa to takie niewielkie wyższe naczynie. Tam sie sypało ziarno i tam w niem tłukli je na kasze*’ (**Bak** 15-III). ‘*Ja już tech stępow nie widziałam, u nas jech nie było. Tylko słyszałam, że to w drzewie wydłubana jekiścia dzióra. Tam sie sypało zboże i sie tłukło na kase*’ (**Bak** 1-I). ‘*Kasze robiło sie na żarnach, ale naprzód ubija sie jęczmień w stępie. Stępa była to taka kłoda dłubana i sypało sie jęczmień, ubijało sie takim tłuczkiem, później ten jęczmień sie przesiewało i na żarnach sie mleło i robiła sie kasza*’ (**Święt** 21).

104. Tłuczek u stępy (*stepor, stępór*) (PAN-XVII-104), (KSI-VI-8), (KK-I-2-36), (AGM-II-II-54)

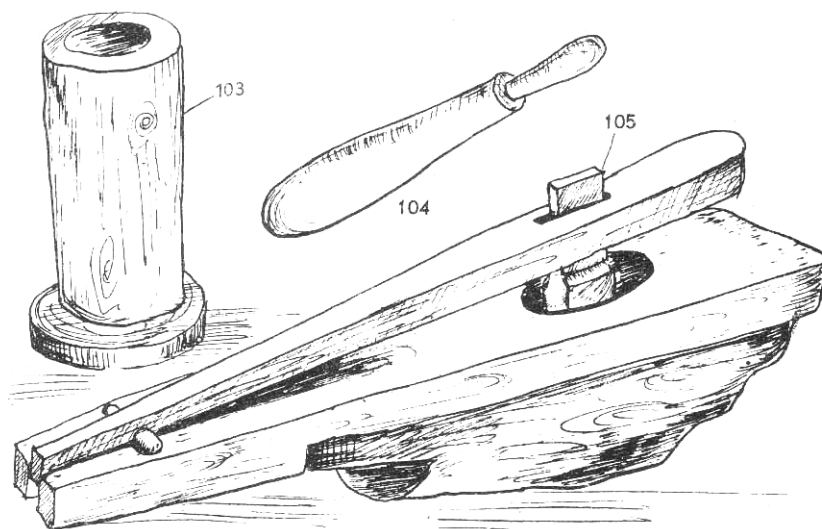
bijak	AUGUSTÓW (Now 14, Now 2, Sztab 14*); EŁK (Kal 15, Pros 11a); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10-III); OLECKO (Święt 7, Wiel 5-I); PISZ (Pisz 10a); SEJNY (Kras 5b, 6-III); SUWAŁKI (Bak 6, 12-I, Fil 13, Jel 2-III, Przer 8-I, Racz 22, RutT 14, Suw 3-V, 14*, 15-I, 32, Szypl 6a, Wiż 5); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
ubijak	AUGUSTÓW (Now 13, Płas 8); SEJNY (Kras 12a, 18); SUWAŁKI (Bak 14, Jel 12-II)
tłuczek	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10); GOŁDAP (BanieM 10a); OLECKO (Kow 14a, Święt 21); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Kras 18, Puń 1, 2b, 7); SUWAŁKI (Bak 12a, 16, Fil 5, 11, Przer 7, 7-I,II, 9a, Racz 11, Suw 12-XIII, 23, 25a, 33, Szypl 13, 17a); WĘGORZEWO (Budry 8); SZCZYTNO
stłuczek	SEJNY (Kras 12)
tłucek	AUGUSTÓW (Aug 21); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, 9 , Racz 7-I)
tłukacz	AUGUSTÓW (Aug 21-I, Pias 1, Sztab 3, 14-I); SEJNY (Giby 3, 7, Kras 2-I); SUWAŁKI (Jel 16, Wiż 11a)
tłukac	AUGUSTÓW (Płas 4); GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Przer 9)
tłuk	SUWAŁKI (Przer 13a, Racz 10)
stępon	SEJNY (Kras 2a)
stępień	SUWAŁKI (Bak 1)
stępor	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Sztab 14-V, 15a); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 19); PISZ (Pisz 5); SEJNY (Giby 3, 5, 6-II,IV, 6a, Kras 5b, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 1-II, 15-III, Fil 6, Jel 13-IV, Suw 13, 14*, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2

<i>stępor</i>	SUWAŁKI (Suw 24)
<i>stępor</i>	SEJNY (Giby 5a, Sej 12a)
<i>stąpór</i>	PISZ (Ruc 4)
<i>stępar</i>	SEJNY (Giby 11)
stępy	SUWAŁKI (Suw 28)
stempel	SUWAŁKI (Racz 14)
stępak	SEJNY (Sej 17-I)
stępal	NIDZICA 5
stęp	OLECKO (Wiel 2); SUWAŁKI (Jel 11*, Szypl 19)
<i>tsukac</i>	SUWAŁKI (Fil 7)
stukacz	SEJNY (Kras 12)
walek	AUGUSTÓW (Aug 24, Lipsk 10, 15a); EŁK (Ełk 3, 17a); SEJNY (Kras 10, 17, Sej 4); SUWAŁKI (Suw 28a)
<i>walek</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
tluczeń	GOŁDAP (BanieM 13)
tluczak	AUGUSTÓW (Barg 3)
kłoda	GIŻYCKO (Ryn 8)
<i>dórdolek</i>	EŁK (Juchy 13)
chicholek	SUWAŁKI (Jel 11-V)
moździerz	SUWAŁKI (Przer 1); KĘTRZYN
kilt	SUWAŁKI (Suw 35)
koczełtas	SEJNY (Puń 1-I)
bolec	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, 15, Barg 8, Lipsk 5, 8, 8-I, Sztab 3a); EŁK (Juchy 13); GIŻYCKO (Giż 1, Mił 3); GOŁDAP (Dub 5, 10-I,II); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 1, 6, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 2a-I, 6-II, 9, 10, Puń 2a, 4*, Sej 1a, 8a, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 11, 12, 15, Fil 1a, 5-II, 6-II, 12, 13a, Jel 1a, 2, 11-I, Przer 7a, Racz 12c, Suw 7a, 12-I,II,III, 12a, 15, 15-II, 16, 20, 36, 37, Szypl 13a, 17a); Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: ‘*Stępor z drewna jest, no taki duży kij, walek, ale bardzo duży*’ (**Sztab** 14-V). ‘*Stępor to taki tłucek i niem sie tłukło ziarno na kasze*’ (**Bak** 15-III). ‘*Ten stępor to u góry miał taki cieńszy trzonek, a u dołu było trocha grubiej. I to grubszą stroną się tłukło zboże*’ (**Bak** 1-II).

**105. Kołek (oś), na którym się porusza tłuczek stępy
nożnej** (PAN-XVII-105)

kołek obrotowy	SUWAŁKI (Jel 2)
kołek	AUGUSTÓW (Płas 1); SUWAŁKI (Suw 23)
bijak	SUWAŁKI (Jel 11*)
trzonek	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>szworek</i>	AUGUSTÓW (Płas 1)
młon	SZCZYTNO
ośka	DZIAŁD 2
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V; ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21, Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 13, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

106. To, w czym dawniej mielono mąkę (żarna, żarny) (PAN-XVII-106), (KSI-VI-1), (KK-I-2-37), (AGM-II-II-55)

żarna	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 13-II, 15, 19, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, 8, Lipsk 5, 10, 15a, Now 5a, 13, 14, 17, 18, Płas 1, 4, Sztab 3, 3a, 14*, 14-I,V, 15a); EŁK (Ełk 3, Kal 15, 17a, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 10a, 13, 13-II, Dub 5, 10-I,II,III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 8a, 9a, 14a, Olec 3a, 6, 15, 19, 23, Święt 7, 21); PISZ (Ruc 4); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6a, 7, Kras 2-I, 5b, 6-II,III, 9, 10, 12a, 17, 18, Puń 1, 2a, 4*, 7, 15, 17, Sej 6-II, 8a-II, 12-I,II, 12a, 17-I, 24-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 12a, 15, 15-I,III, Fil 1a, 5-I, 6 ‘na żarnach’, 11, 12, 13, Jel 1a, 1b, 2, 2-III, 11*, 11-I, V, 12-II, 13, 13-IV, 16, Przer 1, 4, 7, 7-I,II, 8-I, 9, 9a, 13a, Racz 5, 7-I, 10, 11, 11-I, 16, 22, RutT 4, 14, Suw 3-V, 7a, 12, 12-I,II,III,V,X,XII,XIII, 12a, 13, 14*, 15-I,II, 16, 20, 23, 24, 25a, 28, 28a, 32, 35-I, Szypl 6a, 13, 13a, 17, 17a, 17a-III, 19, 35, 36, 37, Wiż 5, 11a); WĘGORZEWO (Pozez 2, Węg 14-I); KĘTRZYN, SZCZYTNO, NIDZICA 2,3, DZIAŁD 1,2,3,4
żarna	GOŁDAP (Dub 5a); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 1-II,III, 12, Fil 1, 5-II, 6-II, 7, Przer 7a, Suw 15, Szypl 17a-I)
ziarna	SEJNY (Giby 6-II,IV); SUWAŁKI (Racz 14)
żorna	AUGUSTÓW (Lipsk 8, 8-I); WĘGORZEWO (Pozez 2)
żaren	SEJNY (Kras 2a)
żarny	GIŻYCKO (Giż 1); OLECKO (Wiel 3); PISZ (Pisz 5, 10a); SEJNY (Puń 2b, Sej 4, 8a-I); NIDZICA 2
żarny	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
żarne	SEJNY (Giby 11)
żarno	AUGUSTÓW (Aug 13-I, Lipsk 5, Płas 8); OLECKO (Wiel 2); SUWAŁKI (Bak 14); WĘGORZEWO (Budry 8)
żarda (!)	SEJNY (Sej 8a)
żarn	GIŻYCKO (Mił 3)
girnos	SEJNY (Puń 1-I)
młynek	SEJNY (Kras 7, Sej 1a); SUWAŁKI (Suw 3-V); NIDZICA 1
młynek	SUWAŁKI (Suw 12-VII, 12b)
młynik	AUGUSTÓW (Now 2); OLECKO (Wiel 5-I); SUWAŁKI (Fil 9)
w) młoni(ku)	SEJNY (Kras 12)

młyn	OLECKO (Olec 3); SUWAŁKI (Bak 16, Fil 5, Racz 12c, Wiż 5-IV)
śrutownik	MRĄGOWO (Mik 2)
arfa	SEJNY (Kras 2a-I)
muckarka	SUWAŁKI (Suw 33)
moździeż	SUWAŁKI (Bak 12-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, 21); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 13a)

Objaśnienia inf.: *‘Jest skrzynia, która stoi na czterech nogach, zamocowana jest, w środku jest bolec, jest w środku kamień, tam zalano jest cementem, elegancko wygłaskany, żeby było gładziutko. I później drugi kamień jest nałożono, jest z jednej strony otwór i że kamień można pokręcić, to kamień uniesie się; tam jest takie poprzeczne żelazo na żelazo i uniesie się kamień, to będzie grubszo szło. Jak znowu złuźnić go, to kamień opadnie; tu się sypie zboże do tej dziury i kręci się, trzeba mleć ręką i kręcić i będzie naokoło wychodziła mąka’ (**Sztab** 14-V).*

*‘Dawniej mąkę mielono w żarnach. To byli take dwa kamienie okrągłe. Wierzchni kamień był kręcony, on się ruszał, a ten spodni to był nieruchomy. Jeszcze w tem górnem kamieniu na środku była dziura i tam się sypało ziarno. W żarnach to żyto było mielone na chleb, czasem była mielona pszenica. Ta z pszenicy mąka była lepsza, to z niej kluski i pierogi gnielili. Ta mąka na żarnach to była mielona po trochu, bo to ciężko, to od razu by nie pozdolał. To żona gotuje śniadanie, a chłop da krowom i trocha pomiele, potem znowu trocha. I tak co dzień, aż się namiele na chleb’ (**Bak** 1-III).*

*‘Susyli w blachach i na piecu, to lepsza mąka była; ja to pamiętam, to męczyzna mioł, albo jek miał synów dorosłych, to syny pomagali. Jek taki był gospodarz, co lubił zapas mieć, to mielli zimowo poro już na lato. A drugi to jek trzeba chleba, to stanął i namioł. Jek kiedyś to żarna stali w komorach i tam się miołło. A bywało, że kto miał mniejse mieszkanie, nie było tej komory, to w kuchni stojeli. Gdzieś w kącie w kuchni, przy ścianie. To sobie pomioł, pomioł, to sobie potem usiad na murek, odpocot. Ja to już mało pamiętam, żeby w tech żarnach mielli. Tylko jek brakło chleba za okupacji niemieckiej, to był w polu taki wądoł, ludzie tam len susyli, i tam ludzie wciągneli żarna i komu brakło na chleb, to tam sed i sobie umioł’ (**Bak** 1-II). ‘Zawsze mleło się na żarnach żyto. Namieli się na żarnach, potem przesieje przez sito i rozczyni się chleb. Tu była taka dzieża dębowa, taka wielkowata, spora ta dzieża. Tu naleje się wody, nasypie się mąki, się sypie sól. Żeby ni tak starzał, to łożyło się jeszcze kartofli taki niwielki garnecek. To to kartofle trzeba było zmleć,*

a potem z chlebem. Stawilo sie chleb ten z dziezo na przypiecek albo na piec, zeby bylo cieplo temu chlebowi przez calo noc. Na ranku, jak chleb juz pachniał, tak dobrze chlebem pachniał, to sypało sie mąke i sie miesiło ten chleb, tak zeby można było z niego już bochenek zrobić’ (Sej 12d).

107. Sztabka żelazna lub drewniana, na której się porusza główny kamień żaren (*paprzyca*) (PAN-XVII-107), (AGM-IV-XI-19)

oś	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Fil 12, Szypl 17a-III)
ośka	SUWAŁKI (Przer 1)
łostrzeń	SEJNY (Sej 8a-I)
paprzyca	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Wiel 3); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Fil 1, Jel 13-IV, Przer 9a, Szypl 13); DZIAŁD 1,2
<i>pomprzyc</i> <i>a</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>pompryca</i>	SEJNY (Giby 11)
szplint	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
gniazdo	SUWAŁKI (Jel 2)
otwór	SUWAŁKI (Jel 11-V)
bolec	SEJNY (Kras 12)
żelazna sztabka	GOŁDAP (BanieM 13-II)
uchwyt	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>sztebno</i>	OLECKO (Święt 7)
<i>podkładka</i>	AUGUSTÓW (Płas 1)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 3a); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6, 13a, Jel 11*, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37)

108. Pionowa oś, na której się osadza tę sztabkę (*stepno, żelazko, wrzeciono*) (PAN-XVII-108), (KŚI-VI-3), (AGM-II-II-56)

oś	AUGUSTÓW (Aug 2 ‘po mojemu-’); SUWAŁKI (Jel 2, 11*)
ośka	SUWAŁKI (Jel 11*, Przer 1)

stepno	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); SZCZYT-NO, DZIAŁD 1
<i>stępno</i>	DZIAŁD 2
<i>śtepno</i>	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 1-II)
<i>sztepno</i>	SUWAŁKI (Bak 15-III)
<i>štebno</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>stebno</i>	GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Suw 13)
<i>sztebno</i>	OLECKO (Święt 7)
<i>sztabienko</i>	SUWAŁKI (Przer 7-II)
babka	SUWAŁKI (Fil 1)
mlon	GIŻYCKO (Ryn 8); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I)
wrzeciono	SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Jel 11-V, 13-IV)
kukawka	SUWAŁKI (Fil 6-II)
kij	SEJNY (Giby 11)
żelazko	AUGUSTÓW (Aug 14); SEJNY (Giby 6a, Kras 17)
regulator	GOŁDAP (BanieM 13-II)
podnośnik	GOŁDAP (BanieM 13-II)
spomik	GOŁDAP (BanieM 13-II)
trzon	AUGUSTÓW (Płas 1)
brak informacji	AUGUSTÓW (Sztab 3a, 15a, Lipsk 10); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 21, Wiel 3); SEJNY (Kras 12, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 7, 12, 13a, Przer 9, 9a, Suw 12-I,II, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: ‘*Śtepno jest to takie zielazo*’ (**Orz** 1). ‘*To było przymocowane gdzieś do sufitu, że to zawsze on był, w każdym czasie to było można mleć*’ (**Sztab** 6-I). ‘*Na tem sztepnie można było podnieść ten górny kamień w żarnach, ale tylko ciut ciut; wtedy była grubsza mąka albo kasza*’ (**Bak** 15-III). ‘*Na tem štepnie można było unieść kamień wierzchni, ale to mało podnosili, bo jek sie wsypie żyto, to na tem zycie sie unosił ten kamień*’ (**Bak** 1-II).

109. Otwór w górnym kamieniu, gdzie się sypie zboże

(dziura, ducaj, duczaj) (PAN-XVII-109), (KSI-VI-4), (KK-I-2-38), (AGM-II-II-57)

<i>ducaj</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, 21-I, 24, Now 14, Płas 4, Sztab 3a);
--------------	---

	GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1, Pisz 10a); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 1-III, 15-III, Fil 1, Jel 13-IV, Suw 13, Przer 7-II, 7a, Szypl 17a-I,III)
	AUGUSTÓW (Lipsk 8-I); SEJNY (Sej 8a)
duczaj	AUGUSTÓW (Płas 1, 8, Sztab 3); SEJNY (Giby 5, 11); SUWAŁKI (Bak 14, Jel 1a, Przer 4, Szypl 17a)
<i>doczàj</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
łuczaj	AUGUSTÓW (Lipsk 15a)
duczek	GIŻYCKO (Mił 3)
tulej wysypowy	SUWAŁKI (Szypl 6a)
dziura	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Sztab 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); OLECKO (Kow 8a, Olec 19, Wiel 2); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Bak 1, 12a, 15, Fil 6, 6-II, 7, 12, 13, 14, Przer 9a, Racz 14, Suw 23, 25a, Szypl 19); WĘGORZEWO (Budry 8, Pozez 2); KĘTRZYN, NIDZICA 2, DZIAŁD 1,2
<i>dziora</i>	SUWAŁKI (Bak 1, 12, Fil 5-II, Przer 1, Racz 7-I, 11 ‘-do sypania’)
<i>dura</i>	SZCZYTNO
dziurka	GIŻYCKO (Giż 1); OLECKO (Świąt 21); SEJNY (Sej 12-I)
otwór	GOŁDAP (BanieM 10a, 13-II); OLECKO (Świąt 21); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15-I, Suw 15); WĘGORZEWO (Węg 14-I); KĘTRZYN
wsyp	GOŁDAP (Dub 10, 10-I); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 2, Przer 13a)
gardziel	GOŁDAP (Dub 10, 10-I)
gardło	SUWAŁKI (Jel 16)
<i>dórdotek</i>	ELK (Juchy 13)
lej	SUWAŁKI (Suw 15-I)
tulejka	SUWAŁKI (Suw 12-III)
<i>kukernica</i>	PISZ (Pisz 5)
chicholek	SUWAŁKI (Jel 11*, 11-I, 11-V)
komin	SUWAŁKI (Suw 12b)
piescis r?	SEJNY (Puń 2a)
piasto	SEJNY (Puń 2b, 7)
leżak	SUWAŁKI (RutT 4, Suw 12-I)
kamień	SUWAŁKI (Wiż 5); NIDZICA 1
otwór do ziarna	AUGUSTÓW (Sztab 14-I)

otwornica	SEJNY (Sej 12-II)
stępa	NIDZICA 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-I,II, 15, 21, Barg 3, 8, Lipsk 5, 10, Now 2, Sztab 14*); ELK (Kal 15, Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1); GOŁDAP (BanieM 13, Dub 5, 10-II); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 9a, 14a, Olec 1, 6, Święt 7, Wiel 5-I); SEJNY (Giby 3a, 5a, Kras 2a, 6-III, 9, 10, Puń 1, 4*, Sej 4, 12a, 17-I); SUWAŁKI (Bak 6, 11, 14a, Fil 1a, 5-I, 9, 11, 13a, Jel 1a, 2-III, 12-II, Przer 7, 8-I, 9, Racz 10, 22, Suw 3-V, 7a, 12-II,III, 12a, 14*, 15-II, 16, 20, 28, 28a, 32, 36, 37, Szypl 13, 13a, 17a, Wiż 5-IV, 11a)

Objaśnienia inf.: ‘*Komin i tam się sypie te ziarka*’ (**Suw** 12b). ‘*Była to w kamieniu wybita dziura i brało sie garść zboża i sypało sie w to dziure*’ (**Sztab** 14-V). ‘*Ducaj to była ta dziura na samem środku wierzchniego kamienia. Jona była na wylot tego wierzchniego. Ziarno wpadało na ten dolny kamień i jono chodziło dookoła tego kamienia i sie cisnęło, i sie robiła mąka*’ (**Bak** 1-III). ‘*W czasie kręcenia trzeba było w ten ducaj sypać zboże*’ (**Bak** 15-III).

110. Jsn. kadłub żaren (*kazub, kadłub, stół, sztalugi, krosna*) (PAN-XVII-110), (KŚI-VI-2), (AGM-IV-XI-20)

żarna	AUGUSTÓW (Aug 2)
ziarna	AUGUSTÓW (Aug 2)
skrzynia	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Jel 2, 11*, Suw 25a)
skrzynka	AUGUSTÓW (Płas 1, 4, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, Jel 13-IV, Suw 23)
kadłub	AUGUSTÓW (Płas 4); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2
warsztat	PISZ (Orz 1)
chicholek	SUWAŁKI (Jel 11*)
stół	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 25a)
rama	SUWAŁKI (Jel 11-V)
sztaluga	SUWAŁKI (Jel 11-V)

sztalugi	SUWAŁKI (Suw 13)
śtalugi	SUWAŁKI (Suw 12a)
rynienka	GOŁDAP (BanieM 13-II)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a); EŁK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1); SEJNY (Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Przer 9a, Suw 12-II, 28, 36, 37, Szypl 13)

Objaśnienia inf.: ‘Skrzynia taka zbita’ (**Jel** 11*). ‘Kadłub u starszych żaren, warsztat - u nowszych’ (**Orz** 1). ‘W skrzynce kamienie, bo to jest i w takim okrągłym i w takiej kańciastej skrzynce; niektóre to skrzynki byli, a niektóre to w takich kadłubach drewnianych, wydłubane z wierzchu’ (**Płas** 4). ‘Skrzynka zbita, drewniana skrzynka, normalnie zbita, przyszykowana i wmurowano ten spód kamień w to, w to skrzynkie, gdzie było gładko, czyściutko dokoła i tam spod tego kamienia, później tym drugim, jak na wierzchu naciskało ten kamień z żarna i mąka sie wysypywała’ (**Sztab** 14-V).

111. Drażek, za którego pomocą porusza się górny kamień (mlon, mieloch, żarnówka) (PAN-XVII-111), (KSł-VI-6), (KK-I-2-39), (AGM-IV-XI-21)

rękowieść	SUWAŁKI (Jel 1b, Wiż 5)
rękowiść	SUWAŁKI (Fil 5-II)
rękojeść	SUWAŁKI (Jel 11-V)
rączka	SUWAŁKI (Suw 12-V)
ruczka	AUGUSTÓW (Lipsk 8); NIDZICA 2
przyciskacz	GOŁDAP (Dub 5)
dzierżak	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Jel 2-III)
drażek	SEJNY (Kras 12, Sej 4 ‘-okuty żelazem’); OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Fil 12); WĘGORZEWO (Budry 8)
drażka	SEJNY (Puń 2b)
draż	SEJNY (Puń 7)
biegun	SUWAŁKI (RutT 4, Suw 12-I)
mlon	AUGUSTÓW (Aug 2, 13-I,II, 14, 21, 21-I, 24, Barg 3, 5-I, Lipsk 8-I, 15a, Now 14, Płas 1, 8, Sztab 3, 3a, 14-V); EŁK (Kal 15); GIŻYCKO (Mił 3); GOŁDAP (BanieM 13-II); OLECKO (Kow 8a, 9a, Olec 19, Święt 7); PISZ (Pisz 5, 10a); SEJNY

	(Giby 5, 11, Kras 2a, 17, Puń 1, 4*, Sej 8a, 9-I, 12a); SUWAŁKI (Bak 1, 1-II, 6, 11, 12, 12a, 14, 15, 15-III, Fil 6, 9, 12, 13, Jel 1a, 2, 11*, 12-II, 13-IV, Przer 1, 4, 7-I, 7a, 13a, Racz 7-I, 10, 11, 14, Suw 15-I, 23, 25a, 36, Szypl 6a, 13, 13a, 17a, 17a-III, 19); SZCZYTNO
<i>mlón</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 1)
mlonek	SUWAŁKI (Suw 12-XII, 15-II)
lonek	AUGUSTÓW (Sztab 14-I)
mieloch	SEJNY (Giby 6a); DZIAŁD 1
kij	GOŁDAP (BanieM 10a, Dub 10-III); SEJNY (Giby 5a ‘od żaren’, Kras 12, Sej 12-II); SUWAŁKI (Racz 11 ‘-od żarnow’, Suw 12b); WĘGORZEWO (Węg 14-I); NIDZICA 1
kijek	GIŻYCKO (Giż 1)
wrzeciono	AUGUSTÓW (Aug 15)
kręciołek	SUWAŁKI (Suw 12-X)
przewadnica	KĘTRZYN
żarnówka	SEJNY (Sej 8a-I, 12-I)
<i>żarniówka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
rulon	SUWAŁKI (Suw 13)
trzon	AUGUSTÓW (Lipsk 5)
brak informacji	AUGUSTÓW (Barg 8, Lipsk 10, Now 2, Sztab 14*); EŁK (Pros 11a); GIŻYCKO (Giż 1; GOŁDAP (BanieM 13, Dub 10-I,II); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Olec 1, 6, Święt 21, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Giby 11, Kras 6-III, 9, 10, Puń 2a, Sej 17-I); SUWAŁKI (Bak 14a, Fil 1a, 11, 13a, Jel 11-I, 16, Przer 8-I, Racz 22, Suw 3-V, 7a, 12-II,III, 12a, 14*, 15, 16, 20, 28, 28a, 32, 37, Szypl 17a, Wiż 5-IV, 11a)

Objaśnienia inf.: ‘A czego ty tam sie kręcisz, tak jak mlon w żarnach?’ (**Sztab** 14-V). ‘Lonek to taki kij, przymocowano do pierszego kamienia i sie tym lonkiem kręciło, i to kamień o kamień, i to wychodziła mąka’ (**Sztab** 6-I). ‘Mlon to taki kij z drzewa zrobiony, taki stywniejszy i to ręko sie brało za niego, i sie kręciło. Jeden koniec tego mlonu był przycepiony to tego kamienia wierzchnego, a drugi do sufitu. Na suficie był przybity taki balik grubości z pięć centymetry i wywiercona dziura w tem baliku. I tam w to dziure sie wsadzało mlon, żeby on tam chodził i nie wyskoczył’ (**Bak** 1-II). ‘Ten kamień, co leżał na wierzchu, był opasany metalowo obręczą. A zatem to było takie drzewo

wsadzone i w tem była dziurka. A w tem mlonie był gwóźdź. I to sie sadzało ten gwóźdź w to dziurkie, i sie kręciło’ (Bak 15-III).

112. Kawalek drzewa z otworkiem, w którym umieszcza się dolny koniec mlona (*żabka, kukiernaczka, gniazdko*) (PAN-XVII-112), (KSŁ-VI-5), (AGM-II-II-58)

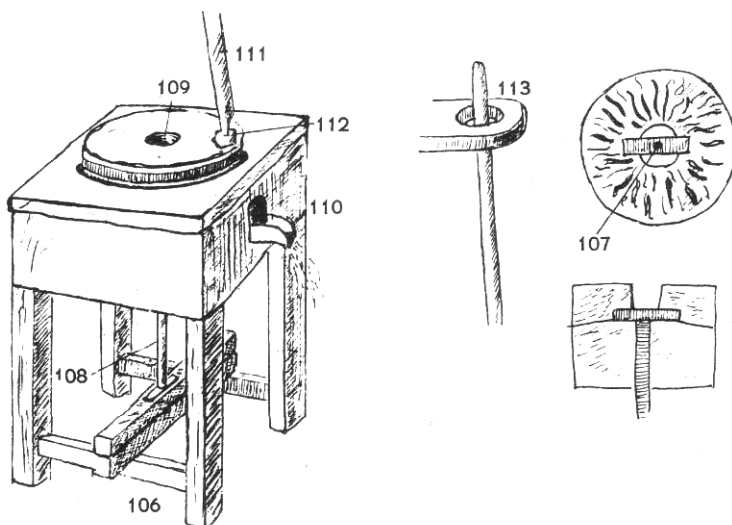
gniazdo	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Jel 2)
gniazdko	GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Olec 19, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, Kras 17); SUWAŁKI (Fil 6, 12, Jel 11-V, Suw 13, Szypl 17a-III); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
żabka	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 14-V); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Przer 9a, Szypl 13)
kiernacka	PISZ (Orz 1)
kukawka	GOŁDAP (BanieM 13-II)
sztabik	SUWAŁKI (Przer 7-II)
sztabka	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Kras 12)
otwór	SUWAŁKI (Jel 11-V)
dziura	SUWAŁKI (Jel 11*)
bolec	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
szworenek	AUGUSTÓW (Płas 1)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Sztab 3a, 15a); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5-I, 6-II, 7, 13a, Przer 1, 9, Suw 12-II, 23, 25a, 28, 36, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: ‘Mlon i mlon to buł, ja tego nie znam’ (**Aug** 2). ‘Za paprzyco była zabita..’ (**Fil** 1). ‘Tu taka była o dziurka i tu był wsadzony, a tu była deska przybita, i tu była dziura i wsadzony był ten mlon, no ji to kręceno. Tu sypano zboże, to leciała mąka od tego chichołka, dalej taka grubsza, to był pieczony chlib, a ta miałka mąka spod tego chichołka była brana i byli robione zacierki’ (**Jel** 11*). ‘Umieszczało sie w uchwyt, tak jak był kamień, dzie ten mlonek sie zaczepował i trzeba było, żeby to trzymało jedno drugo’ (**Sztab** 14-V).

113. Deseczka z otworem, w którym porusza się górny koniec młona (kłopot) (PAN-XVII-113), (AGM-IV-XI-22)

kłopot	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Fil 1, 12, Jel 11-V, 13-IV, Suw 13); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
kłopotucha	AUGUSTÓW (Płas 4)
deska	SUWAŁKI (Jel 11*)
otwor	SEJNY (Kras 12)
trzymka	SEJNY (Sej 8a-I)
żabka	AUGUSTÓW (Płas 1)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Sztab 3a); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 13a, Jel 2, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: ‘*No to tutaj o. W tej sufitce ta deska była przybita i była wywiercona dziura, no normalnie deska przybita tam do jakich tam balików*’ (**Jel** 11*).

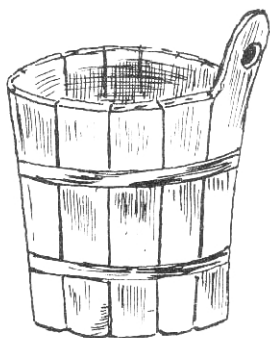

G. Nabiał

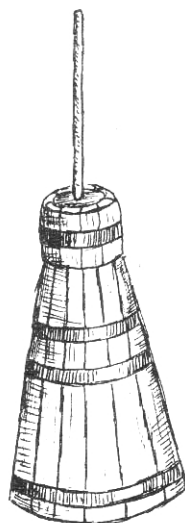
114. Mleko (PAN-XVII-114)

mleko	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, SOP
<i>mléko</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13)
<i>mliko</i>	SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Szypl 13)
brak informacji	PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: *‘Przechowywało się w takich glinianych przeważnie dzieżkach, a doilo się w drzewniane wiaderka; gotowało się żurek i buraczki, to śmietane; zupy przeważnie mleczna gotowali, bułkie jak rozczynia, to z mlekiem, potem już do chleba dodawali, kwasili, to mówio, że lepsze zakwaskie ma i jak tam ktoś ma tego mleka; jak coś w żołądku, jakieś zatrucie, to tyko wziąć mleka świeżego z wodo na pół. Jak ktoś udaru dostanie, to dobrze wypić takiego kwaśnego mleka’* (**Sztab** 13).

115

125

126

115. Specjalne naczynie do dojenia krów (*skopek, skopiec*)
(PAN-XVII-115), (AGM-IV-XI-23)

wiadro	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Płas 1, 4 ‘-do dojenia krów’, Sztab 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 3, SOP
wiadro drewniane	SEJNY (Sej 12-II)
wiadra	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Suw 36)
<i>wiedro</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
wiaderko	GOŁDAP (BanieM 13-I ‘-polewane’, Dub 10-III); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>wiaderko</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
kubel	SUWAŁKI (Fil 12)
kubelek	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
ceberek	SUWAŁKI (Jel 11*)
konwia	SUWAŁKI (Przer 9a, Szypl 13)
koneweczki	SOP
skopek	AUGUSTÓW (Płas 4 ‘-do dojenia’, Sztab 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19, Święt 7); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17, Sej 8a-I, 9-I –b, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, Jel 13-IV, Suw 13); DZIAŁD 1,2
skopki	SUWAŁKI (Bak 12a)
węborek	SZCZYTNO
stągwia	OLECKO (Święt 21)
dojnica	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
dojnik	GOŁDAP (BanieM 13-I ‘z <i>jednym uchem</i> -’)
dojarka	OLECKO (Kow 14a)
bańka	OLECKO (Olec 1)
blacha	SUWAŁKI (Przer 9a)
ćwiartka	SUWAŁKI (Jel 11*)

Objaśnienia inf.: ‘*Mieli takie, widzi, kiedy przypomniała*’ (**Jel** 11*). ‘*Wiadro do dojenia krów, a kiedyś stare ludzi to mówili skopek do dojenia*’ (**Płas** 4). ‘*Jak krowa jest spokojna, to doili na dwie ręce i prosto do wiadra;*

się siadało i się doło krowe do wiadra, a jak jakaś tam może niespokojna była, czy tam kopała nogo, czy broniła się, to tak jakby kubeczek większy, który nazywają skopek; skopek to takie coś małego, takie coś podobnego do kubeczka, ale inny wytwór; nieraz ludzi wodę pija skopkiem, jakaś może być skryjówka, ludzie tam chowali pieniądze’ (Sztab 14-V). ‘Skopek to taki był drewniany z tako jeno rącko i obręcki miał na sobie, ale za moich czasów było wiadro’ (Bak 12).

115a. Cedzić mleko

<i>cadzi się</i>	AUGUSTÓW (Aug 2 ‘-w kane, dziezki, dzbanki’)
------------------	--

116. Naczynie, przez które przecedza się mleko po dojeniu (*cacka, sitko, cedzona*) (PAN-XVII-116), (AGM-II-II-59)

<i>cadziłko</i>	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, Jel 2)
<i>cadziłka</i>	SOP
<i>cadzka</i>	PISZ (Orz 1 ‘-blaszana’); SUWAŁKI (Przer 9a, Szypl 13); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>cadzka</i>	ELK (Juchy 13);
<i>cedzak</i>	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Bak 15)
<i>cedziłko</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 1, 6, 6-II, 7, 12, 13a, Jel 11*, 11-V, Przer 7-II, 9, Suw 37)
<i>cedziłka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1); SUWAŁKI (Fil 5-I)
<i>cedzyłka</i>	SEJNY (Giby 11)
<i>cedziłek</i>	SEJNY (Sej 9-I)
<i>cudziłko</i>	OLECKO (Kow 14a)
<i>cedzidło</i>	SUWAŁKI (Przer 1)
<i>cedzonka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 13-IV)
<i>cedzarka</i>	SEJNY (Sej 12-II);
<i>sitko</i>	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 14-V, 15a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 12-II, 23, 25a, Szypl 17a-III)
<i>sito</i>	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>ładyżka</i>	SEJNY (Giby 6a)

inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I); SUWAŁKI (Bak 12,12a, Suw 13)
--------------	--

Objaśnienia inf.: ‘Cedziłko - szmatka czysta’ (**BanieM 13-I**). ‘To my to zlikwidowali i przez szmatkę, bo przez sitko to przelatuwa włosy razem z mlekiem’ (**Płas 4**). ‘Dziezka, garnek, wiadro, blachan’ (**Suw 28**). ‘Cedziłko to było z takiej płóciennej, pięknej szmatki zrobione, często było myć musiane, bo od mleka robiło się często żółte, a czasami było kładzione sitko, a na sitko te było kładzione cedziłko’ (**Sztab 14-V**).

117. Szmatka, której dawniej używano do cedzenia mleka po dojeniu (*powązka*) (PAN-XVII-117), (AGM-II-II-60)

<i>cadziłko</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Fil 1, Przer 9a, Suw 13, 28, 36)
<i>cadzielko</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
cedziłko	AUGUSTÓW (Płas 1, 4, Sztab 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a); OLECKO (Kow 14a, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6-II, 7, 12, 13a, Jel 11-V, 13-IV, Przer 7-II, 9, Suw 12-II, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III)
cedziłko lniane	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
cedziłka	AUGUSTÓW (Barg 5-I); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Fil 5-I)
<i>cedziłka</i>	SEJNY (Giby 11)
<i>cadziłka</i>	SUWAŁKI (Bak 12, 15); SOP
cedzidelko	OLECKO (Olec 19)
<i>dzedziłka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
cedzidło	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>cadzka</i>	PISZ (Orz 1)
powązka	AUGUSTÓW (Sztab 3a); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Sej 8a-I); DZIAŁD 1,2
szmata do mleka	SUWAŁKI (Jel 2)
szmatka	SUWAŁKI (Fil 12, Przer 1)
lniana szmatka	SEJNY (Sej 12-I);
mleczna szmatka	SEJNY (Sej 12-II);
<i>gęsta smateczka</i>	GOŁDAP (Dub 10-III);
ściereczka	SUWAŁKI (Jel 11*)

ścierka	SUWAŁKI (Jel 11*)
ordacka	EŁK (Juchy 13)
kuderek	SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Fil 6, Szypl 13)

Objaśnienia inf.: *‘I teraz cadzo bez smatke toz samo cadziłko’* (**Fil** 1). *‘Weż przez ordackie przecadź’* (**Juchy** 13). *‘Szmatka, także cadzka’* (**Orz** 1). *‘Szmatka do cedzenia mleka’* (**Przer** 1). *‘Ściereczka była lniana, musiała być czysta zawsze, dopatrzone to, żeby nie było brudne, mleko przez lniane szmatki to dobrze idzie, bo to gęste i czyste te mleko idzie, sie przecedza’* (**Sztab** 6-I). *‘Cadziłko to jest takie tak jak teraz gaza jest, no to we dwie takie gazy sie składa na wiadro i sie leje z tego wiadra, co sie doji do tego i jest ono odcadzone, tam nie ma nic’* (**Suw** 36).

118. Mleko, które krowa daje zaraz po ocieleniu (siara) (PAN-XVII-118), (AGM-II-II-61)

siara	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Świąt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5-I, 6, 6-II, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 7-II, 9, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
siarna	OLECKO (Olec 19)
szara	GIŻYCKO (Ryn 8); SUWAŁKI (Przer 1, 9a, Suw 23)
młodziwo	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SOP
młodziwa	SEJNY (Giby 11)
mołodziwa	GOŁDAP (BanieM 13-I ‘Lipsk’)

Objaśnienia inf.: *‘Siara to pierszy udoj jak krowa sie ocieli, jeszcze czasem do pory jest. Teraz też mówio, że jak cielak o, by który, co nie złapie tej siary, to mówio żyć nie będzie, tylko już ona nie taka tłusta, ale jeszcze krzepnie te mleko, jeszcze wziąć gotować, to ono sie zagotuje, będzie taki biały twarożek i to tak sie podoi, sie przecedzi, to taka kremowa, taki kleik, lekki taki jak budyń, i to sie sypało mąkie do tego, sie piekło placki, a jakie smaczne, śliczne porosno, taki puch. Dzieci to lubili tak zagotować wodę i tego wlać, i sie*

zrobi taki twarożek, sie ugotuje, potem matka scedzała ten twarożek i lekko jak miała cukier, posypywała’ (Sztab 13).

119. Wysokie blaszane naczynie do oddzielania słodkiej śmietanki od mleka (*blachan*) (PAN-XVII-119)

blachanik	GOŁDAP (Dub 10-III); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 12, Jel 2, Suw 23)
<i>bliachanik</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
blachan	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Płas 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I, Goł 8); OLECKO (Olec 19, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1 ‘ <i>od spuskania śmietany</i> ’, 6, 13a, Jel 11-V -y, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 25a, 28, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1
blachan ze <i>skiet-kiem</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
<i>blachaniek</i>	SUWAŁKI (Jel 11*)
blacha	AUGUSTÓW (Lipsk 10); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Święt 21)
kanka	SUWAŁKI (Suw 12-II, 37); DZIAŁD 2
kana z oczkiem	SUWAŁKI (Suw 37)
konwia	SUWAŁKI (Przer 1)
bańka	OLECKO (Olec 1)
<i>bańkia</i>	PISZ (Orz 1)
ściągaczka	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>centrafuga</i>	AUGUSTÓW (Pias 1)
<i>mlekowy dzban</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
brak informacji	EŁK (Juchy 13); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Suw 36); SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: ‘A to taki mlekowy dzban buł, okienko, rutecka’ (**Aug** 2). ‘Blachan ze skietkiem’ (**Bak** 12a). ‘Blachan ze szkiełkiem i z kranikiem’ (**BanieM** 13-I). ‘Blachaniek taki z kranikiem, szkiełko było, był kranik stawiony, wycedzone mleko, taki duży ten blachaniek, dwa uszy, i nakrył, pokrywka taka blachowa, i wstawiony taki kawałek szkiełka, ji rurka, i te mleko sie wycodziło, sie stawilo do ceberka w wodę zimną, żeby odciągnąć to śmietanę. Poźniej sie stawilo to na stolek, sie spuszczało te mleko, i było widać, bo śmietana jest żółta. Te mleko spod spodu, bez ten

kranik sie spuszczało, śmietana zostawała w tym blachaniku’ (Jel 11). ‘To, co odciąga śmietane’ (Płas 4). ‘Sie przecedzi mleko do blachana i sie wstawia w wode raczej; zrobiony z blachi, dobra musiała być blacha, był wstawiony taki kranik, było szkiełko wstawione, a z boku był zaraz koło szkiełka kranik, że jak sie postawiło to na stołeczek i odkręcił kranik, to leciało mleko, a śmietana tak jak każdy wie, że u góry zbierze sie tłuszcz i mleko zlatywało do czego tam, czy do dzieżki, czy do dzbanka, do jakiegoś pojemnika i aż było widać bez te szkiełko śmietana i wtenczas można było dobrze odebrać i kiedy dochodziła już śmietana, że było widać, to mleko spuściło sie wszystkie, wtenczas kranik zamkneło sie i była śmietana odebrana’ (Sztab 14-V). ‘Blachanik – to buł taki okrągły i miał tez przykrywkę, i miał z boku szkiełko wstawione w tem blachaniku, i jesce miał tako rułkie’ (Bak 12). ‘Kana z oczkiem: wstawione takie szkiełko podłużne i kranik na dole. I na tem szkiełku było widać, ile śmietanki jest. Mleko spuszcza sie chude przez ten kranik, a śmietanka, już jak dojdzie do śmietany, to sie przerywa, zamyka sie ten kranik, koreczkiem sie zamykało, no i tam była już śmietanka sama. Wstawiało sie w wode, albo do źródelka, albo do studni wpuszczało sie, albo w jaki szaflik, w jaki kocioł tam od bielizny, czy co, wody sie nalewało i to wstawiało sie i odłączala sie śmietanka od mleka’ (Suw 36).*

120. Maszyna do odciągania śmietany od mleka

(wirówka, centryfuga) (PAN-XVII-120)

wirówka	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I, 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Fil 6, 12, 13a, Jel 11-V, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 25a, 28, 36, 37, Szypł 13, 17a-III); DZIAŁD 1
wirowka	SUWAŁKI (Bak 12)
centrofuga	SUWAŁKI (Jel 2)
centerfuga	OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, Jel 11*, Suw 23); SZCZYTNO
cynterfuga	DZIAŁD 3
centyrfuga	SUWAŁKI (Suw 28, 37)
centrefuga	AUGUSTÓW (Płas 4); GOŁDAP (BanieM 13-I)
cantryfuga	AUGUSTÓW (Lipsk 10); GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 12-I); DZIAŁD 1

<i>cantryfugia</i>	ELK (Juchy 13);
<i>centryfuga</i>	AUGUSTÓW (Barg 5-I); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2, SOP
<i>centrafuga</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Pias 1); SEJNY (Giby 11-I, Sej 12-II)
<i>tryfuga</i>	SEJNY (Kras 12)
<i>bańkia</i>	PISZ (Orz 1)
blachanik	GOŁDAP (Dub 10-III);
brak informacji	MRĄGOWO (Mik 8)

Objaśnienia inf.: ‘*Blachan ze skielkiem, wirówka, centryfuga*’ (**Suw** 28). ‘*Wirówki mieli już, mieli potem, już w wojne, z Niemiec poprzywozili tych wirówek dużo; moja to ruska kupiona, jest na prąd, oddzieli śmietane; śmietane jakie chcesz procentowe, takie zrobisz, chcesz gęściutkie, kremkówkie*’ (**Sztab** 13). ‘*Centrafuga jest blaszana, taki jakby blachan do mleka i ona ma nisko wstawiono takie okieneczko przezroczyste i taki zaworek, i jak się okręca ten zaworek, to mleko spływa i wtedy widać do którego momentu spłynęło i że już jest śmietana*’ (**Sej** 12-II).

121. Mleko, które się skwaśiło (*zsiadłe, gęste, kwaśne*) (PAN-XVII-121), (AGM-II-II-62)

kwaśne mleko	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4, Sztab 14-V); ELK (Juchy 13); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Jel 11-V)
kwaśne	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a); GOŁDAP (BanieM 13-I, Goł 8); OLECKO (Święt 7, 21); SEJNY (Kras 12, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15 , Fil 1, 5-I, 12, Jel 13-IV, Przer 1, 7-II, 9a, Suw 25a, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 3
mleko kwaszone	SUWAŁKI (Jel 2)
kisne	SUWAŁKI (Fil 7)
zkiszone	SUWAŁKI (Suw 28)
skisłe	OLECKO (Kow 8a)
zsiadłe	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 15a); ELK (Juchy 13 ‘ <i>się zsiadło</i> ’); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, 10-III); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 11, Kras 12,

	17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15 , Fil 5-I, 6, 6-II, 12, 13a, Przer 9, Suw 12-II, 13, 23, 28, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1,2
zsiadłe mleko	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>siadłe</i>	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SEJNY (Sej 8a-I, 12-I,II)
<i>ściadłe</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
gęste mleko	PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
<i>gięste</i>	SUWAŁKI (Przer 9)
zbryzgłe	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
<i>abryskłe</i>	SOP
brak informacji	SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘Mleko sie zsiadło’ (**Juchy** 13). ‘Kwaśne mleko kiedyś nazywali i teraz niektórzy nazywają, a my to nazywamy zsiadłe mleko’ (**Płas** 4). ‘Trzeba postawić w stoiku mleka bez noc i na jutro już ma zsiadłe’ (**Suw** 28). ‘Kwaśne bardzo smaczne i zdrowe na żołądek, wskazane na wieczór, na noc zjadać mleko kwaśne’ (**Sztab** 14-V). Kwaśne na twarogi, sery, surowatki się dawało świniom, a jak twarogi, to z nich sery się robiło, twarogi się jadło, czy tam się piekło pieczywo’ (**Sztab** 6-I). ‘Abryskłe – ni kwaśne ni słodkie’ (SOP).

122. To, co się zbiera z wierzchu kwaśnego mleka (*śmietana, śmanta*) (PAN-XVII-122), (AGM-IV-XI-24)

<i>śmietana</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, SOP
<i>śmietanka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14.); OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Suw 36)
<i>śnietana</i>	ELK (Juchy 13)
<i>śmanta</i>	ELK (Juchy 13 ‘a teraz śmiętana’); PISZ (Orz 1); SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: ‘Do ciasta śmietana potrzebna, do zup, do surówek, do wszystkiego’ (**Sztab** 6-I). ‘Śmietana to tłuszcz na mleku, znaczy te tłuste mleko, chude opadnie na dno, a sama śmietana zbije się do góry’ (**Sztab** 13).

123. Co się robi ze śmietany (masło, pomazka) (PAN-XVII-123)

masło	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2, SOP
maselko	OLECKO (Święt 7)
pomaska	SZCZYTNO
<i>pomaskia</i>	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘*Masło i pomaskia móżili*’ (**Juchy** 13). ‘*Ze śmietany masło sie bije, babcie, dziadki ubijali; a jak teraz z lodówki, to masło szybko sie nie ubije, ale jak stoi w temperaturze pokojowej, to masło szybko sie ubije i bardzo dobre, bo jak za ciepła śmietana to duże masło, to już nie bardzo ono dobre, tylko do ciasta, w temperaturze pokojowej to najlepsze masło do spożycia*’ (**Sztab** 6-I). ‘*Masło chleb smarować, nawet smażyli, do tłuszczu dodawali nieraz masło, ale przeważnie z chlebem, z pieczywem masło sie jadło, ludzie lubio z kartofelko zjeść masło; bardzo dobre masło swojej roboty*’ (**Sztab** 14-V).

124. To, co zostaje po zrobieniu masła (maślanka) (PAN-XVII-124)

maślanka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3; SOP
<i>maślankia</i>	EŁK (Juchy 13);

Objaśnienia inf.: ‘*Jak zbić masło, to maślanki napić sie, bardzo jest dobra i zdrowa jest*’ (**Sztab** 14-V). Śmietane to sie zbierało i sie bije masło, do

bojki sie zlewalo i sie bito maslo, maslo sie zbije, sie zbierze maslo, a maslanka szla do karofelki do jedzenia, tak sie pilo maslankie, sie napijesz to tak zdrowo i tez korzystno’ (**Sztab** 13). *‘Toć jak pany przyjechali z Warszawy to te maslankie niesli do piwnicy i zapraszali gości na gościnę, bo to maslanka, bo to pani Chałkowa masło biła. Wszystkie maslanki wypili, nawet deka i gdzie nie zostało. Oni wszystko wypili (...). Na tej maślance piekłam ciastka i na amoniaczku, bardzo smaczne (...), takie kruchie, puchte, fajne na tej maślance, bo ta maslanka bardzo tłusta, prawie jak śmietana*’ (**Suw** 36).

125. Naczynie do wyrobu masła (*maśniczka, kierzynka, buterfaska*) (PAN-XVII-125), (KSł-VI-48), (KK-I-2-40), (AGM-II-II-63)

bojka	AUGUSTÓW (Aug 2, 5, 15, 19, 21, 21-I, 24, Lipsk 8, 8-I, Now 2, 13, 14, 17, 18, Płas 1, 8, Sztab 3, 3a, 14*, 14-I,V, 15a); EŁK (Ełk 3, Kal 15); GIŻYCKO (Giż 1, Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5, 5a, 10, 10-I,II,III, Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 9a, 14a, Olec 1, 15, 23, Święt 7, 21, Wiel 2, 5-I); SEJNY (Giby 3, 5, 5a, 6-II,IV, 7, Kras 2-I, 2a, 2a-I, 5b, 6-III, 7, 9, 10, 12, 12a, 17, 18, Puń 4*, 15, Sej 8a, 8a-II, 24-I); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 12, 12a, 15, 15-I, Fil 1 ‘teraz’, 1a, 5-I, 5-II, 6, 6-II, 7, 9, 11, 12, 13, Jel 1b, 2, 2-III, 11*, 11-I,V, 12-II, 13, 16, Przer 1, 4, 7, 7-I,II, 8-I, 9, 13a, Racz 5, 7-I, 10, 11, 12c, 14, 16, 22, RutT 4, 14, Suw 3-V, 7a, 12, 12a, 12-V,VI, 15, 15-II, 16, 23, 24, 28a, 32, 35, 36, 37, Szypl 6a, 13a, 17a, 17a-I, 19, Wiż 5, 5-IV); WĘGORZEWO (Pozez 2); KĘTRZYN
bójka	AUGUSTÓW (Lipsk 5, 10, 15a, Płas 4); EŁK (Ełk 3); SEJNY (Giby 5a, 6a, 11, Puń 1, 2b, Sej 6, 6-II, 8a-I, 12-I, 12a, 12d, 17-I, 26); SUWAŁKI (Bak 11, Fil 13a, Przer 7a, Suw 20, Szypl 17a-III, Wiż 11a); SOP
bójak	OLECKO (Olec 19)
bajka	GOŁDAP (Dub 10-III)
tojka	SUWAŁKI (Suw 28)
puterwaska	PISZ (Pisz 5); SUWAŁKI (Fil 1)
buterfaska	SZCZYTNO
buterfaskia	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)

masłóbójka	SEJNY (Kras 6-II, Puń 7, Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 25a)
<i>masielnica</i>	SEJNY (Kras 5b); SUWAŁKI (Fil 1a, Suw 28a, Szypl 6a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); KĘTRZYN, NIDZICA 2
<i>masielnicka</i>	MRĄGOWO (Mik 8)
maselnica	AUGUSTÓW (Barg 3); OLECKO (Olec 6, 23); SEJNY (Giby 3, Sej 4, 12-II); SUWAŁKI (Bak 14, 16, Fil 5, Jel 13-IV, Suw 12-I)
<i>masalnica</i>	SUWAŁKI (Racz 11-I, Suw 35-I, Szypl 13)
maselniczka	SUWAŁKI (Bak 12-I)
<i>masielniczka</i>	SUWAŁKI (Jel 12-II)
<i>maśniczka</i>	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SUWAŁKI (Przer 9a); WĘGORZEWO (Budry 8); KĘTRZYN
<i>maślniczka</i>	GOŁDAP (BanieM 10a); PISZ (Ruc 4)
maślanica	GOŁDAP (BanieM 13-I); MRĄGOWO (Mik 2)
maślenica	GOŁDAP (BanieM 13)
maselnia	SUWAŁKI (Suw 14*)
tluczka	AUGUSTÓW (Aug 13-II, 21-I, 24, Barg 3 ‘- do masła’, 8, Sztab 14-I,V); EŁK (Ełk 3, Pros 11a); GIŻYCKO (Mił 3 ‘-do masła’); PISZ (Pisz 5); NIDZICA 2,5
<i>tlucka</i>	PISZ (Pisz 10a)
<i>tlukacz</i>	SUWAŁKI (Suw 12b)
ubijak	SEJNY (Kras 18, Sej 1a)
ubijaczka	SEJNY (Sej 12-II)
sposka (lit. sposka)	SEJNY (Puń 1-I, 2a, 4, 7, 17)
<i>kirzanka</i>	SUWAŁKI (Suw 12-III,X,XIII); NIDZICA 1,3, DZIAŁD 4
<i>kerzanka</i>	SUWAŁKI (Suw 12-XII)
<i>kierzanka</i>	DZIAŁD 2
kierzynka	AUGUSTÓW (Aug 14); DZIAŁD 1
bryka	EŁK (Ełk 17a)
<i>mycka</i>	SUWAŁKI (Suw 33)

faska	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I,II, 14); EŁK (Ełk 3);
bondka	GOŁDAP (BanieM 13)
misa	SUWAŁKI (Suw 12-II)
dzieża	SUWAŁKI (Suw 12-VII)
bukacz	SEJNY (Kras 12)
konew	OLECKO (Olec 3)
brak informacji	GIŻYCKO (Giż 1)

Objaśnienia inf.: ‘*Bojka teraz nazywajo*’ (**Fil** 1). ‘*Chyba bojka*’ (**Jel** 11-I). ‘*I kiedyś nazywali bójka i teraz*’ (**Płas** 4). ‘*To była taka drewniana bojka, też miała obręce, z klepkow była zrobiona i miała taki tłuczek w środku, na tem tłucku to była taka desecka, takie wietracki*’ (**Bak** 12).

‘*Masło każda gospodyni robiła sama. Stawiało się mleko na zimnie, zbiralo się śmietana. Nazbierało się tej śmietany, już jak jest taka dzieżka glinianna śmietany, to już łożyło się do bójki. Wlewało się tam śmietane i wstawiało się ten kijek, pokryweczek nakrywało się i tłukło się, tak jak kartofle siekać, albo co, tak biło się te masło. Czysami bijesz prędko, jak nidobre masło, jak ciepła śmietana, a czysami tu trzeba było bić więc jak gudzine, to już wtedy wychodziło dobre masło i było smaczne, takie ściste*’ (**Sej** 12d).

126. Kij z kółkiem drewnianym, którym się bije masło

(*tłuczek, krążek*) (PAN-XVII-126), (KSŁ-VI-49), (KK-I-2-41), (AGM-II-II-64)

tłuczek	AUGUSTÓW (Aug 5, 13-I, 19, Barg 3, 5-I, Lipsk 8-I, 10, 15a, Now 2, 13, 14, 17, 18, Sztab 14*, 14-I,V, 15a); EŁK (Kal 15); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5, 10, 10-I,II, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 2); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 3a, 19, 23, Święt 7, 21, Wiel 2, 5-I); PISZ (Orz 1, Pisz 5); SEJNY (Giby 5, 6-II,IV, 6a, Kras 2a, 2a-I, 5b, 6-II,III, 7, 9, 10, 12a, Puń 4*, 15, Sej 8a, 9-I, 12-I, 26); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 11, 15, 15-I, Fil 1, 1a, 6, 11, 12, 13, 13a, Jel 1a, 1b, 2, 2-III, 11*, 11-I, 12-II, 13-IV, Przer 4, 7-I, 8-I, 9a, Racz 5, 11 ‘-z dziorami’, 11-I, 16, RutT 4, 14, Suw 7a, 12-III, 14*, 15, 16, 20, 24, 25a, 32, 35, 26, 37, Szypl 6a, 13, 13a, 17, 17a, 17a-III, 19, Wiż 5, 11a); WĘGORZEWO (Budry 8, Węg 14-I); NIDZICA 1,2,4, DZIAŁD 1,2,4
---------	---

<i>tuczek</i>	SUWAŁKI (Suw 13)
<i>tlucek</i>	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 5-I,II, 6-II, 7, Przer 7, 7a, 9, Racz 7-I, 14, Suw 3-V, Szypl 17a-I)
tluczak	AUGUSTÓW (Sztab 3a)
<i>tlucka</i>	AUGUSTÓW (Aug 21); SUWAŁKI (Fil 9)
tluczka	AUGUSTÓW (Lipsk 5); SUWAŁKI (Bak 14, Fil 13a)
<i>tlukac</i>	GOŁDAP (Dub 5a, 10-III); OLECKO (Kow 9a); SUWAŁKI (Fil 1a, Jel 13, Przer 7-II, 7a)
tlukacz	AUGUSTÓW (Aug 24, Płas 1, 4, 8); GOŁDAP (Dub 10-III); SEJNY (Giby 3, 7, Kras 12, 17, Sej 12a); SUWAŁKI (Jel 16, Przer 1, Suw 12b <i>tl-</i> , 23, 35-I)
tluk	SUWAŁKI (Przer 13a)
tlóczek	SUWAŁKI (Jel 11-V); WĘGORZEWO (Pozez 2)
trzonek	SUWAŁKI (Suw 15-I, 28a)
<i>czànok</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 8)
bijak	AUGUSTÓW (Aug 2 ‘ <i>chiba-</i> ’, 21-I); OLECKO (Olec 3); SEJNY (Giby 3); SUWAŁKI (Racz 10, Suw 12-I,XII, 12a, 16)
bijek	SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I)
objka	SEJNY (Giby 5a)
bojczyk	SEJNY (Puń 1)
bijaczek	SEJNY (Puń 2b)
ubijaczek	SUWAŁKI (Fil 5)
ubijaczka	SUWAŁKI (Bak 16)
ubijak	SEJNY (Giby 5a, Sej 17-I); SUWAŁKI (Racz 11-I, 22, Suw 12-X)
kołatka	SEJNY (Puń 2a, 7)
krażek	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 8); GIŻYCKO (Mił 3 ‘-do ubijania. masła’); PISZ (Ruc 4); SZCZYTNO
<i>krązek</i>	PISZ (Pisz 10a)
kijek	GIŻYCKO (Giż 1 ‘do masła’); SEJNY (Sej 1a); SUWAŁKI (Suw 12-II)
kijek do bicia	SEJNY (Sej 12-II)
kij do masła	SOP
kijanka	SUWAŁKI (Suw 12-VII)
trzepek	ELK (Elk 3)

patyk	AUGUSTÓW (Sztab 3)
bukacz	SEJNY (Kras 12)
<i>krucek</i>	SUWAŁKI (Suw 28)
trzymadło	SEJNY (Sej 8a-II)
bułdyk	SEJNY (Sej 12d)
musztukas	SEJNY (Puń 1-I)
bojka	GOŁDAP (BanieM 13); SUWAŁKI (Bak 12-I)
<i>masielnica</i>	SUWAŁKI (Suw 15-II)
<i>masielnicka</i>	MRĄGOWO (Mik 8)
<i>kierzunka</i>	SUWAŁKI (Suw 33)
kierzynka	AUGUSTÓW (Aug 14); SUWAŁKI (Suw 33)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 13-II, 15); EŁK (Juchy 13, Pros 11a); GOŁDAP (BanieM 10a); OLECKO (Olec 6); SEJNY (Sej 4); SUWAŁKI (Racz 12c, Wiż 5-IV)

Objaśnienia inf.: *‘Tłuczek - drewniany, okrągły, z dziurkami lub krzyżaczek’* (**BanieM** 13-I). *‘Od mamy: tłukac’* (**Fil** 1a). *‘Tłukac, jest denko zakryte, kawał kija, w tłukacu krzyziaki, które potem sie te śmietane ubija’* (**Dub** 10-III). *‘A bójka tu była z klepek drewnianych, z łobręczami trzymi i miała taki bułdyk (‘dwie deseczki połączone na krzyż i osadzone na dość długim kijku’)* (**Sej** 12d). *‘Bojka z drewna, z klepkow, i takie potem miała okrycie, to ta dziurka taka i sie sadzało tłucek, na kijku takie dwa kleпки tak na krzyż’* (**Bak** 12a).

126a. Wierzchnia część masielnicy

nakrywka	AUGUSTÓW (Płas 4)
----------	---------------------------

126b. Naczynie do formowania masła.

półkilówka	SUWAŁKI (Suw 36)
skrzyneczka półkilowa	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Było takie naczynie, że pół kila wchodziło w te naczynie i już można było nie ważyć, drewniane zrobione, taki kwadracik, tak jak to kwadraty, na półkilówka, i to kwadracik ze wszystkich stron*

drewniany, ten co na wierzchu wypychał, to też był drewniany na trzoneczku; nakładzie równo, tem uklepie na... wierzchem, tem denkiem co z trzoneczkiem i jego wypchnie i w szmatkę się zawinie; zważysz pół kila do kostek robienia, jak będzie duże masło, to nie będzie pół kila, bo to się robi nieraz duże, takie rzadsze, bo za ciepła może śmietanka czy za prędko się zbije, ale jak prawdziwe, to jak to weźmiesz a wypchniesz na wagie, bo i wagi byli już takie, na wagie włożysz pół kila’ (Suw 36).

127. Co trzeba najpierw zrobić z mlekiem zsiadłym po zebraniu śmietany, żeby z niego zrobić ser (ogrzewać) (PAN-XVII-127), (KSŁ-VI-45), (AGM-II-II-65)

grzać	SUWAŁKI (Szypl 13)
zagrzać	EŁK (Juchy 13)
odgrzać	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Płas 4); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I ‘-odpowiednio’, Dub 5a); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Fil 6-II, 7, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 9, Suw 23, 37); SZCZYTNO
odegrzać	AUGUSTÓW (Pias 1, Sztab 15a)
łódgrzać	PISZ (Orz 1)
podgrzać	AUGUSTÓW (Lipsk 10); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Święt 21); SEJNY (Sej 9-I ‘-go’); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Jel 2, 11*, Przer 9a, Suw 12-II, 25a); DZIAŁD 2
podgrzewać	GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Olec 19)
odgrzewać	SUWAŁKI (Fil 1, Suw 36)
ogrzewać	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Fil 6, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1
ogrzać	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); DZIAŁD 3;
rozgrzać	AUGUSTÓW (Sztab 3a)
odparzyć	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I, 12d); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 5-I, Jel 11-V, Przer 1, 7-II)
oparzyć	MRĄGOWO (Mik 8)
skwasić	SUWAŁKI (Jel 11-V)
skisić	SUWAŁKI (Suw 13)
warzyć	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Suw 28)

Objaśnienia inf.: ‘*Podgrzać, odcedzić i przycisnąć*’ (**Jel** 11*). ‘*Trzeba go postawić na gorącym, żeby sie rozgrzało, potem scedzić jego na taki uszyty sernik i powiesić, serwatka zleci*’ (**Sztab** 3a). ‘*Stawi sie do zakwaszenia gdzieś przy ciepłym i skwaśnieje, potem sie podgrzewa, scadza sie, potem pod kamień*’ (**Dub** 10-III).

128. To, co ścieka z ogrzanego mleka (*serwatka*) (PAN-XVII-128)

serwatka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); Sejny (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15 , Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>sérwatka</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>syrowatka</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); SEJNY (Sej 12-I)
<i>serowatka</i>	GOŁDAP (BanieM 13-I); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Suw 12-II); SOP
inf. nie wie	OLECKO (Kow 14a); SUWAŁKI (Suw 28)

129. Ogrzane kwaśne mleko, kiedy trochę odcieknie serwatka (*twaróg, glomzda*) (PAN-XVII-129), (AGM-IV-XI-25)

<i>twarog</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 1, Sztab 3a); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 12, Przer 1, Suw 12-II, 28, 36, Szypl 13)
twaróg	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I,12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2,3
twarożek	AUGUSTÓW (Aug 14); SUWAŁKI (Suw 36); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
glomzda	SZCZYTNO

130. Co się robi z twarogu (*ser, keza*) (PAN-XVII-130)

ser	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztap 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 12, 13a, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
sér	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 1)
sery	GOŁDAP (BanieM 13-I); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 13)
ser biały	SEJNY (Puń 7); SUWAŁKI (Jel 2)
serek	DZIAŁD 2
serniki	DZIAŁD 3
kieza	PISZ (Orz 1)
kiza	SZCZYTNO
twarożek	SUWAŁKI (Jel 11*)
naleśniki	SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 28)
ciasto	SUWAŁKI (Jel 11-V)

Objaśnienia inf.: ‘Sery, serniczki, ciastka z twarogiem, twaróg’ (**BanieM** 13-I). ‘Wyrób sera: krowe sie wydojiło, sie postawiło. To zależy łód ilości mleka. Jak sie robiło ser taki szwajcarski, jak my mówim ten słony, no to nie. To, kochana, trzeba było ze dwa wiadra mleka i to od krowy świeżego. I było takie, że takiego cielaka sie zabiło, co on tylko krowe ssał. Nie pił z innego tego. To jego sie zabiło i potem ten zołdek tego cielaka sie susyło na kawałki, tak kawałeczkami sie susyło jego i później, jak sie ser robiło, to sie w te potem mleko wrzucało. I ono od razu sie zgotowało. Te mleko sie zgotuje. Ono jest słodkie i sie zgotuje. A później, jak juz ono tego, to jego sie scadzało tam bez sitko lub później juz jak tego, to juz takie serniki. Bez ten sernik ten twarog juz sie wycisnęło na fest. Sie kładło do takiej formy okrągłej, no i sól. Stajała tam kilka czasy w soli. Potem sie wyjmowało z tej soli do piwnicy, na półkie sie tak kładło i oni tak obsiåkali, zeby byli coraz twardniejse. Tylko nie na słońcu, tylko w cieniu. Jak on w cieni, to on później dostaje takie dziurki, jak i teraz w sklepach. To on dostaje dziurki. No i później, jak i on juz twardy, to juz sie krojiło plajstramy. No i tam na śniadanie, cy na kolacje tak o szlajszek na kanapkie o położył, kubek kawy cy herbaty i kolacja’ (**Suw** 28).

130a. Woreczek na ser

sernik	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 3); SEJNY (Sej 12d); SUWAŁKI (Bak 12)
--------	--

Objaśnienia inf.: *‘Sie kładzie jego na denko, drugim denkiem sie naciska i sie nakłada kamieniem’ (Płas 4). ‘Sernik sie usyje ze smatki, sie wkłada do sernika ten twarog, na stoł sie kładło cy na jako deseckie, potem desecko sie przykryje i kamieniem przyciśnie’ (Bak 12). ‘Mleko odparzone wlewajo w taki trójkątny sernik z płótna uszyty i powieszo, żeby on ściek. Ścieka on tam jakie może półtorej godziny, może nawet dwie. Już jak on taki trocha ścieknięty, wtedy naciskajo. Łożo na jedna na stoł czy na jako ławke, przykrywajo z wierzchu desko, naciskajo kamieniem albo cegłami i ten ser sie ciśnie. Ten ser sie wyciśnie, już jak nic z niego ni idzie, wtedy zdyjmujo woreczek, solo ten ser i łożo, żeby troszka stężał on tak, żeby troszka posech. Ale niektóre kobiety robiły takie sery, że mocno posolo ich i suszo długo, tak może do miesiąca, może i więc i one takie twarde te sery, ży tak jak nożem jego ni można ukrajać. Ale oni byli bardzo smaczne, bo takie słone i tak troszeczka człowiek jak mysza pogryzie i takie smaczne były, jak ni wiadomo co i można ich było chować choćby jakie dwa, trzy miesiące można było ich mieć, takie suszone sery. Teraz takch serów nigdzie nicht nie ma’ (Sej 12d). ‘Sie wsypało do takiej smatki, to sie nazywał sernik, i troche sie pottrzymało jesce w tej serwatce ciepłej, a potem sie wyjęło, sie powiesiło, tak ściekło, a potem pod kamień, pod deskie’ (Bak 12a).*

131. Jajko (PAN-XVII-131)

jajko	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁ 2,3
jejka	SUWAŁKI (Bak 12)
jajki	SEJNY (Sej 8a-I)
jajo	DZIAŁ 1

132. Żółta część w środku jajka (*żółtko, żółtek, żołyndek*) (PAN-XVII-132), (KŚI-VI-46), (AGM-II-II-66)

<i>żółtko</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 5a, 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 5-I, 6, 6-II, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, 37, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2,3
<i>żółtka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1)
<i>żółtka</i>	SEJNY (Sej 12-I,II)
<i>żółtek</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>żółtek</i>	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>żółtko</i>	SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1)
<i>żółtko</i>	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Szypl 13)
<i>żółtek</i>	EŁK (Juchy 13); SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

133. Biała część jajka (*białko, białtek*) (PAN-XVII-133), (KŚI-VI-47), (AGM-II-II-67)

<i>białtko</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4); GOŁDAP (Dub 5a); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, 7, Suw 37)
<i>białtka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1)
<i>białko</i>	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 5-I, 6, 6-II, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 28, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>bziółtek</i>	EŁK (Juchy 13)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Białtko to po mazursku*’ (**Orz 1**).

134. Twarda skórka na jajku (*skorupa, skorupka, skorupin*)
(PAN-XVII-134), (AGM-II-II-68)

skorupka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Plas 1, 4, Sztab 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 8a, Olec 1); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 6, 6-II, 7, 12, Jel 11*, 11-V, Przer 9, 9a, Suw 23, 25a); DZIAŁD 1,2
<i>skorupkia</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Sztab 3a, 15a); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (BanieM 13-I, Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, 12, 13a, Jel 2, 13-IV, Przer 1, 7-II, Suw 12-II, 13, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
skorupina	EŁK (Juchy 13)
skorupa	SZCZYTNO, DZIAŁD 3
obierka	AUGUSTÓW (Aug 14)
łuska	SEJNY (Kras 12)
brak informacji.	SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Suw 28)

H. Potrawy z mięsa, tłuszcze zwierzęce i roślinne

135. Mięso z krowy (*wołowe, rentowne, wołowina, rentowina*)
(PAN-XVII-135), (KSI-VI-50), (AGM-II-II-69)

mięso rentowne	PISZ (Orz 1)
rentowne	AUGUSTÓW (Aug 2); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 8a, Święt 7); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 7, Jel 13-IV, Przer 1, 9, Suw 25a); DZIAŁD 2
<i>réntowne</i>	EŁK (Juchy 13);
rentowe	SUWAŁKI (Fil 1, Przer 9a)
rentowina	GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
<i>rantowina</i>	SZCZYTNO
rentownina	AUGUSTÓW (Aug 14, Plas 4, Sztab 15a); SUWAŁKI (Jel 2, Przer 7-II)
wołowina	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Plas 1, Sztab 3a, 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Bak 12,

	15, Fil 5-I, 6, 6-II, 12, Jel 11*, 11-V, Suw 13, 23, 37, Szypł 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3, GRODNO
wołowinka	SEJNY (Sej 12-II)
wołowe	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 25a, 36)
wołowo	GRODNO
krowina	SUWAŁKI (Suw 37)

Objaśnienia inf.: *‘Normalnie nazwali tak, jak nazwa tego bydlaka czy tam zwierzęta’ (Suw 36).*

135a. Mięso z cielaka

cielęcina	SUWAŁKI (Suw 12-II)
-----------	------------------------------

136. Mięso z owcy (*baranina, skopowina*) (PAN-XVII-136), (AGM-II-II-70)

baranie	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, Przer 9)
baranina	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); ELK (Juchy 13); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 6-II, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypł 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, GRODNO
łowiece	SUWAŁKI (Fil 1)
owiece	GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Przer 9)
owce	OLECKO (Kow 8a)
skopowina	SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Z owcy a z barana to wszystko jedno’ (Płas 4).*

‘*Baranina to z barana, czy z owieczki, mięso z owcy*’ (**Sztab 14-V**). ‘*Kiedyś baraniny dużo było, bo tak kozuchi musieli robić, swedery, szkarpety, rękawicy, to owiec chowali dużo i rżneli*’ (**Sztab 13**).

137. Mięso ze świni (*świńskie, wieprzowe, świnina, wieprzowina*)
(PAN-XVII-137), (KSI-VI-51), (AGM-II-II-71)

wieprzowe	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Fil 5-I, 12, Przer 1, 9a, Suw 36)
wieprzowina	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 3a, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Olec 1, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, 11, Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 7-II, Suw 12-II, VIII, 13, 23, 25a, Szypl 13); DZIAŁD 1,3
świnina	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Sztab 14-V); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 6-II, Jel 11*, 11-V, Suw 12-II, Szypl 17a-III); GRODNO; SZCZYTNO
śwynskie	ELK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 1)
świjskie mięso	SUWAŁKI (Bak 12, 12-I)
świńskie	AUGUSTÓW (Aug 15-III, Barg 5-I, Płas 1, Sztab 15a); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 19, OLECKO (Święt 21)); SEJNY (Giby 11, Kras 12); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Przer 9, 9a); DZIAŁD 2
mięso świńskie	SUWAŁKI (Suw 25a)
świńskie mienso	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Suw 37); GRODNO
świńskie nięso	PISZ (Orz 1)
świniace	SUWAŁKI (Fil 7)
kabanina	SEJNY (Sej 12-I)
świeżyna	SEJNY (Sej 12-II)
rąbanka	SEJNY (Giby 11); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
karkowinka	GRODNO
połędwiczki	GRODNO
kielbasy	GRODNO
kompiaki	GRODNO

Objaśnienia inf.: ‘*W domu najczęściej było wieprzowe; ludzie mieli takie węglarnie w domu, jak szafka, okraśnik nazywali na to i tam już haki byli, obito było deskami i w górze był siberek, a w dole drzwiczka i się zamykało*

i tam sie wędziło te mięso. Jak sie uwędzi, to ono tam wisało, w workach ludzi wieszali, żeby muchi nie szli i tak wisało one suchiutkie całe, a od soli całe aż białe’ (Sztab 13).

‘Przy kuchni była komorka i tam mięsa wiesali, bo to była ciemna, garki niepotrzebne, bojka tam stała, jakie ceberki do mycia nogow, to ceberok to musiał być z dwoma usami. Tez schody na strych byli, to znacy drabina, bo schodow to nie było. Drabina była chodzić na gore, nie na strych, tylko na gore. Łokraśnik tam jesce buł w tej komorze. To była taka skrzynia i łobita, taka scelna, żeby tam nic nie wesoło. I taki dasek miała i tam było mięso. Bo to cały komp trzeba było wysolić, potcie słoniny, sadło całe, wsio. Byli tam hacyki powiesane. wsio wisało’ (Bak 12a).

138. Kiszka z kaszy i krwi (*kaszanka, krupnica, grycówka*) (PAN-XVII-138)

kaszanka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Płas 1, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, 3
<i>kasanka</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
kaszówka	DZIAŁD 2
kaszana	SUWAŁKI (Przer 1)
<i>kiaszane wurszti</i>	EŁK (Juchy 13)
kiszka czarna	SUWAŁKI (Szypl 13)
czarna kiszka	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 3a)
<i>czarna kiszka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
kiszka	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Suw 37)
krupienica	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
krupieniczka	GRODNO
krupianka	GRODNO
krupniak	OLECKO (Olec 19)
<i>krupniok</i>	OLECKO (Kow 8a)
krwawianka	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>podgarlanka</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)

<i>grycówka</i>	SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘To nie pasztetowa tylko kaszanka’ (Jel 11*). ‘Jedne mówio kiszka, a jedne podgarlanka’ (Płas 4). ‘Kaszanka to raczej w domu było od święta robione’ (Sztab 14-V). ‘Terta kartofla, do tego sie dodawało krew, mieli takie dorszlacki, na durszłaczek zleci ta krew rzadka, bo ona taka w bryłkach, te bryłki sie kładnie do tej kartofli, sie kładło cebulkie, pieprz, różne tam zapachi, no i tam czy kasze mieli i czy mąkie jakieś pszenne, takie, czy pszenica namielona w żarnach, wsypie sie pare garści, czy jęczmianej tej o kaszy i to wszystko wymieszywało sie, sie skwarzyło, słoninka na skwareczki przed piecem pokroisz na drobniutko i do ciasta sie wlewa; i potem sie nalewa w te kiszki, sie nakłuwa silnie, żeby nie popękali i do piekarnika, i sie piekło; fajno tak sie kroi w listki, na ciepło sie jadło. Na drugi dzień to sie podgrzewało, na smalec sie kładło, w krążeczki sie kroilo i na jedno strone i na drugie’ (Sztab 13).*

139. Galaretka z nóżek (*studzienina, galat ze stopek, zimne nogi*) (PAN-XVII-139), (KŚI-VI-52), (AGM-II-II-72)

zimnina	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 7, Jel 11*); GRODNO
nazimnina	AUGUSTÓW (Płas 4), OLECKO (Olec 1, 19); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1, 6-II, Jel 2, Przer 7-II, 9, 9a, Suw 13, 23, 25a, 37)
<i>naziemnina</i>	GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Fil 5-I)
<i>nazimnia</i>	SUWAŁKI (Fil 12)
nazimina	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
ziminka	GRODNO
zimne nogi	AUGUSTÓW (Barg 5-I); GIŻYCKO (Ryn 8); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, 13a, Przer 9a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
zimne nóżki	SEJNY (Sej 12-I,II)
<i>kwasinina</i>	OLECKO (Święt 7)
galareta	AUGUSTÓW (Płas 4, Sztab 3a); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11-V, Suw 25a)

galareta z nóżek	AUGUSTÓW (Aug 15-III, SUWAŁKI (Suw 12-VIII)
galaretka	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); SUWAŁKI (Jel 2, Przer 1, Suw 12-II); DZIAŁD 3
galaretka z nóżek	OLECKO (Kow 14a)
wieprzowa galaretka	SUWAŁKI (Szypl 13)
studziny	SUWAŁKI (Suw 25a)
zylc	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Galareta, a kiedyś mówili nazimnina’ (Płas 4). ‘To sie bierze nóżki, sie myje porzonnice, sie moczy, potem sie stawia, sie gotuje. Jak już so mieńkie i tam przyprawy, marchew, cebule sie kładnie do tych nóżkow i potem, jak oni so mieńkie, to sie wybiera, sie przecedza to zupe, sie obiera z tych nóg, sie kroji drobniutko marchewkę, sie pokroi razem i potem to sie miesza. Jeszcze raz przegotuje, żeby to już sie związało, potem w salaterki sie leje, sie zastygą’ (Aug 15-III). ‘Galarete sie gotowało w garku, a potem w drewniane kopanieczki sie wylewało; z chlebem sie jadło, z kartoflo sie jadło; octu mało kto miał’ (Sztab 13). ‘Galareta najlepsza jest z cielęcych nóżek, można dodać wieprzowiny. Trzeba nóżki umyć, dobrze wymoczyć, porąbać i gotować, posolić, dodać jakieś przyprawy, jak kto lubi z czosnkiem, z cybulko i ugotować aż powstanie rosół, zupa, teraz dodawajo żelatyny, kiedyś żelatyny nikt nie znał i też umieli galarete dobrze ugotować, aż sie te kostki rozgotujo wszystkie i kość musi być przerąbana w poprzek, żeby ten szpik wygotował sie z kości, no i powstaje ta zupa, takie aż klejkie, dodajo marchewki, pietruszkie i rozlać w naczynia, kostki usunąć, a z wywaru zrobić, musi zastygnać’ (Sztab 14-V). ‘Kińdziuk napchać mięsa, żeby dłużej było, soli sie, dłużej leży, ile trzeba, tyle wyjmie do zupy czy do czego; które pioko mięsa na wesele, zakręcajo w takie rolety, cybulki, czosnyczek, liścik do miensa, gotować’ GRODNO.*

140. Znane potrawy z mięsa (podać nazwy i opis) (PAN-XVII-140)

balarony	OLECKO (Olec 1)
baleron	OLECKO (Kow 14a -y); SEJNY (Sej 12-I); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
golonka nadziewana	SUWAŁKI (Fil 12)
golonki	SEJNY (Kras 12)
golonka z okorka	SEJNY (Sej 8a-I)

karbonada	PISZ (Orz 1 ‘ <i>kotlety bite co mohicie</i> ’)
karbunada	EŁK (Juchy 13)
karmonada	SZCZYTNO
skindziuki	OLECKO (Kow 14a ‘kiedyś’)
skitądź	GOŁDAP (Goł 8);
kińdziuk	SUWAŁKI (Suw 36, 37)
kindziuk	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 13-IV)
kieńdziuk	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Suw 36)
karkówka pieczona	SUWAŁKI (Fil 6)
kumpiaki	SEJNY (Sej 12-I)
kułpiak	SEJNY (Giby 11);
kombiak	SUWAŁKI (Suw 12-II ‘szynka’)
mielone	AUGUSTÓW (Aug 2, Sztab 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Fil 6, 12, Jel 2, Suw 12-II)
kotlety	OLECKO (Olec 1, Święt 21); SEJNY (Kras 12, 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, Jel 11-V, Przer 1, Suw 13, 23); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 2,3
kotlet	SEJNY (Sej 9-I)
kotlet schabowy	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-II)
schabowe	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, Święt 21-y); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I -y); SUWAŁKI (Fil 6, 12, Jel 2, Suw 13)
kotlet mielony	SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12a, Przer 9a)
pasztet	AUGUSTÓW (Lipsk 10 ‘podroby pieczone’); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
pasztetowe	OLECKO (Święt 7)
klops	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SZCZYTNO; DZIAŁD 2,
pieczone mięsko	SEJNY (Giby 11);
piecone	AUGUSTÓW (Aug 2)
pieczeń	SUWAŁKI (Fil 12, 13a)
salceson	AUGUSTÓW (Lipsk 10 ‘podroby gotowane’); OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Jel 13-IV ‘nadziewany’)
boczek	AUGUSTÓW (Płas 1);
wędliny	OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Bak 12a)

kielbasa	OLECKO (Święt 7, 21a); SUWAŁKI (Bak 15, Suw 36, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
kielbasy	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 14a, Święt 21); SUWAŁKI (Bak 12, 12-I, Suw 12, 37);
szynka	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Fil 13a, Suw 12-II)
połędwica	AUGUSTÓW (Płas 1); SUWAŁKI (Fil 13a)
tatar	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Sztab 14-V); DZIAŁD 3
zawijańce	OLECKO (Olec 1)
szaszłyki	SEJNY (Giby 11);
zrazy	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 2, Suw 23)
steki	OLECKO (Olec 1)
bitki	SEJNY (Kras 12); DZIAŁD 2,3
skwarki	SUWAŁKI (Przer 1)
żeberka	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
żeberka tuszone	SEJNY (Sej 12-I,II)
żeberka pieczone	SEJNY (Sej 12-II)
okorek	AUGUSTÓW (Płas 1); SUWAŁKI (Suw 37)
głowizna	AUGUSTÓW (Płas 1);
wekowane	SUWAŁKI (Bak 12a)
tuszone	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Przer 9a)
mięsko gotowane	SEJNY (Sej 12-II)
gołąbki	PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 36)
gulasz	SEJNY (Giby 11, Sej 9-I); SUWAŁKI (Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
czernina	AUGUSTÓW (Sztab 3a)
kartacze	SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 23, 25a)
kartaczy	SUWAŁKI (Suw 36)
galareta	SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
kołduny	SUWAŁKI (Suw 25a)
kałduny	SEJNY (Kras 17)
naleśniki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
pierogi	SUWAŁKI (Jel 11-V)
[wszystko]	SUWAŁKI (Jel 11*)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 4); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 1)

Objaśnienia inf.: *‘Guły – pyzy z mięsem’ (Gon 8). ‘Za mego [bycia] kotlety mielone, piecone, a jo kielbasy’ (Aug 2). ‘No to z miensa można zrobić wszystko, można mielonkie zrobić, kielbase zrobić, zwijane takie mienso, zawijaniec sie nazywa, zawinięte, golonka, później tam na kotlet, zrazy, to wszystko to można zrobić z miensa, gulasz, więcej no co? - udusić te mienso, żeberka, wszystko sie robi’ (Jel 11*). ‘Kiedyś skindziuki, żołądek ze świni dobrze wyrobiony, potem sie krajało w kosteczkę takie przeważnie chude mięso albo szynki kawałki, sie solilo, pieprzyło z czosnkiem, to sie wkładało, zszywało’ (Kow 14a). ‘Klops - ponielone nięso, porobhione takie łokragłe - to klopsy; pchierogi to ruski potraw’ (Orz 1). ‘Karbunada - taki kawałek zeberka, takie nienso chude’ (Juchy 13). ‘Kombiak ‘szynka’ (Suw 12-II). ‘No gotuje sie z krwi tako czernine, kto lubi to gotuje zaraz po zabiciu, a potem różne potrawy’ (Sztab 3a). ‘Mięso do zup, sie gotuje kapuste, buraczki, zupa pomidorowa i ogórkowa, bo jak sie nie da żadnej kości, to żadna zupa nie jest dobra bez mięsa’ (Sztab 6-I). ‘Polędwica to część mięsa z wieprzaka, czy to będzie wołowa polędwica, to jest umięśnienie z pleców koło kręgosłupa. Polędwice można osolic, uwęźzić i jeść na kanapki, można odgotować i jeść niewędzono, kroić też na kanapki, czy tak do dania podawać, można pokroić i robić kotlety, smażyć. Kotlety mielone – mięso trzeba pomieścić, dodać przyprawy jakieś, jajko, bułkę starkowano i wymieszać. Potem robi sie takie jakby placuszki, tylko grubsze takie i sie piecze to na petelni. Kotlety schabowe to bierze sie schab, kroi sie, sie rozbija cieniutko, każdy kawałek sie doprawia, sie macza w mące, w jajku i w bułce tarto i to sie smaży na tłuszczu’ (Sztab 14-V). ‘Kedyś pieczony udziec cielęcy to na Wielkanoc musiał już być u każdego prawie, tak jak teraz indyk. Szynka pieczona i to cała duża; mieli takie grube tyglio i on miał takie pokrywe, sie wkładało te szynkie, moczyć jej sie nie moczyło, tylko zapachami tymi jak kto miał, zwijało sie i na ściśło do tego trygla sie wsadziło i sie piekło, ale potem już jak ono upieczono, to sie odkrywało, żeby sie zapiekła ta skórka na wierzchu, taka sucha sie zrobiła. Gulasz – cięte takie mięso, świeże przeważnie i jego troszke tak podrumieniali na patelni, bo to tłuste i to wszystko wlewało sie do wody, mąko sie podklepywało i tam zapachow sie wrzuci’ (Sztab 13). ‘Salcesony w kieńdziuku, kieńdziuk, kielbasy, solili mięso, wędzili, rozmawite takie odpady, to sie pogotuje, potem to w kieńdziuk sie kładło; kieńdziuk – sie krojiło bocki, polęgvice, łopatki cy synki, kompie sie obrzynało. Sie nacistkuje, sie nasykuje i potem sie nakładzie ten kieńdziuk tego mięsa, i potem takie dwa błonki trzeba przysykować, śniorek i powiesić nad kominem, żeby jon obsech. Jek obsechnie, co az ta skorupa stywna sie robi,*

to potem sie gdzie przełoży jego. Solili mięso – koryta byli takie dłubane w drzewie grubem i sie kładzie te mięso i to okrase (okrasa to cała słonina) i sie soli – saletra, sol i costek. Przewraca sie i sie polewa tem rosotem az jono wystonieje. A potem sie wędzi i do okraśników. Okraśnik był z desek, scelny taki, zeby tam mucha nie wlaźła, byli dźwicuski, krulek. Pasztetow nie robili, albo tam kiedy. A tak to wątroby ludzie ugotujo i zjedzo. To na święta to kto i co zrobiuł, ale to mało co’ (**Bak** 12). ‘Gulasz - kroi sie mięsko na kawałki, podsmaża sie później, sie tuszy wszystkie przyprawy, no i gulasz. A wcześniej to tylko pół kulpiaka ukroił, no i do zimnej wody włożył, ugotował i najlepsze mięso było, i takimi plastrami sie kroilo i czym większy kawał sie ugotuje, to najsmaczniejsze mięsa kroić. Z niego kińdziuki robili – trzeba zasolić później, wszystkie te przyprawy złożyć, niech ono tam powisi, nabierze mocy, później krajać i jeść, nie gotuje sie, można i gotować, ale i serowe dobre’ (**Giby** 11). ‘Kołoduny – potrawa z gotowanych ziemniaków, nadziewanych mięsem’ (**Suw** 25a). ‘Podsusali przy piecu’ (**Bak** 2a). ‘Gołąbki to mięso w liściu kapusty’ (**Orz** 1).

‘Robili te mięsa różne; kińdziuk – całe szynki i łopatki, pół świnia, boczek, wszystko, dobrze sie napieprzyło, nasolił, listki tam, tej tam gorczycow, wszystkiego, ja już nie robiłam tego, wujek Olek to jeszcze teraz robił. No i to wszystko sie porobiło i w kieńdziuk. Kiedyś te świni mieli po trzysta kila i po dwieście siedemdziesiąt, te kieńdziuki to byli duże, pcha, a one tak sie rozpychajo, no naprawdę jak na pół stołu, większy ten kieńdziuk sie zrobił, pół wieprza prawie wsadzo, no i ono tam wystonieje, wypachnieje to wszystko, jego owędzo tak całego po wierzchu, bo tam w środku, tam dojdzie ten zapach wędzony, ale nie tak dużo. No i wtenczas w takie polanka wezno, w takie deseczki, śnurami go związo, sprasujo pod kamieniami, już owędzony ten sprasujo jego i potem wieszajo na górze pod jatkę, pod takie przeczki, jest takie jatki, wieszali, tylko w worek wsadzali, zeby jakiś wiece, mucha, czy tam co, nie doszła. Potem mieli okraśniki takie, ale to już jak wystoniany, wywędzony, już na lato to tam wsadzony w ten okraśnik. Okraśnik to tak jakby szafa do ubrania z drzewkami, te drzewki na taki skobelek sie zamyka i tam słoninka wędzona, mięsko, boczki, to te okorki powędzone’ (**Suw** 36).

141. Smażyć mięso na tłuszczu (skwarzyć, piec) (PAN-XVII-141)

piecone mieso	AUGUSTÓW (Aug 2)
pieczenie mięsa	SUWAŁKI (Jel 2, Szypl 13)
pieczenie	SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 11-V); DZIAŁD 1

piec	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Bak 12-I, Fil 1, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 13, Szypl 17a-III)
<i>pchiec</i>	EŁK (Juchy 13);
opiekać	SUWAŁKI (Bak 15)
skwarzyć	AUGUSTÓW (Sztab 3a); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Przer 9a); DZIAŁD 2
<i>skwarzyć</i>	EŁK (Juchy 13)
<i>zaskwarzyć</i>	EŁK (Juchy 13)
skwarzenie	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
skwarzy	AUGUSTÓW (Aug 14)
skwarki	OLECKO (Kow 14a)
smażyć	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 1, 4 ‘smaży się’); SEJNY (Kras 17, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, Suw 12-II)
smażone	SUWAŁKI (Fil 12)
smażenie	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 23, 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
smaży się	MRĄGOWO (Mik 8)
podsmaża się	SEJNY (Giby 11);
pieczone	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Fil 12)
pieczeń	SUWAŁKI (Jel 11*)
skrzeczyć	GOŁDAP (Goł 8);
smurować	SZCZYTNO
brak informacji	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 36, 37)

Objaśnienia inf.: ‘*To słonine, kiedy tak jedziénie zaskwarzyć*’ (**Juchy** 13). ‘*Skrzecki pieke*’ (**Bak** 12). ‘*Nięso się pchiece na skowrodzie*’ (**Orz** 1). ‘*Smażyć, to petelnie się postawi na płyte, no i się smaży, to już na petelni trzeba robić, może w jakimś rondelku; mięso trzeba pokroić, dodać tłuszczu, bo jak chude mięso, to przypali się; najprzód trzeba ukroić słoniny, żeby był tłuszcz, skwareczki i zdjąć, odłożyć i na rozgrzany tłuszcz położyć chude mięso, albo kotlety*’ (**Sztab** 14-V). ‘*Skrzecki pieke*’ (**Bak** 12-I).

142. Co trzeba zrobić z surowym mięsem, żeby było dobre do jedzenia (gotować, warzyć) (PAN-XVII-142), (AGM-IV-XI-26)

wędzić	AUGUSTÓW (Płas 1);
--------	----------------------------

uwędzić	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Jel 11* , Suw 36)
wywędzić	SUWAŁKI (Przer 1)
posolić	AUGUSTÓW (Barg 5-I); OLECKO (Kow 8a , Święt 7); SUWAŁKI (Jel 2 , 11-V , Przer 1)
wysolić w solance	SUWAŁKI (Jel 11*)
musi wysłoneć	SUWAŁKI (Suw 36)
nasolić	SEJNY (Kras 12 , Sej 12-I)
zasolić	SUWAŁKI (Suw 37)
solić	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
posaletrować	SUWAŁKI (Jel 2)
popieprzyć	SUWAŁKI (Jel 2)
gotować	AUGUSTÓW (Lipsk 10 , Płas 4 , Sztab 3a ‘osolić i-’); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 6a , 11 , Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12,12a , 15 , Fil 1 , 6 , 11-V , 12 , Jel 13-IV , Przer 9a , Suw 12-II , 13 , 23 , Szypl 17a-III)
ugotować	AUGUSTÓW (Aug 14 , Płas 4 , Sztab 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1 , Święt 21); SEJNY (Giby 11 , Kras 17); SUWAŁKI (Fil 13a , Jel 11* , Suw 25a , Szypl 13); DZIAŁD 1,2
przyprawić	SEJNY (Sej 12-II)
warzyć	OLECKO (Olec 19); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 1); SZCZYTNO
warzyć	EŁK (Juchy 13 ‘kiedyś’)
zwarzyć	SEJNY (Sej 8a-I)
śmurować	PISZ (Orz 1)
piec	SUWAŁKI (Jel 11-V)
upiec	OLECKO (Olec 1)
peklować	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Giby 6a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
zapeklować	OLECKO (Święt 7)
natrzeć	SEJNY (Sej 12-I)
smażyć	SEJNY (Giby 6a)
usmażyć	OLECKO (Święt 21);
przysmażyć	SEJNY (Sej 12-I)
nacostkować wędlinę	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Sej 9-I)

Objaśnienia inf.: *‘Warzyć tyż, ale już Niemcy więcej’ (Fil 1). ‘Peklować i gotować, smażyć’ (Giby 6a). ‘Ugotować, wysolić w solance, uwędzić’ (Jel 11*). ‘Przyprawić, posolić, piec, gotować’ (Jel 11-V). ‘Posolić, nacostkować, gotować’ (Kow 8a). ‘Łono sie warzy, można warzyć nienso, kartofle, grzyby; nienso sie śmuruje - dusi sie’ (Orz 1). ‘Moja babka sto lat miała, ale mówiła gotować’ (Pias 4). ‘Ja jak biłam prosiaka, to brałam kości, odbierałam, studziłam, brałam sól, brałam listek łatrowy, wtarłam, krojiłam ten czosnek, przecierałam z solo i potem brałam wodę, gotowałam z tymi przyprawami, studziłam. Sypałam troche saletry i te mienso zalewałam i zależy jakie kawałki; jak grubsze kawałki, to leżały dłużej, a jak krótsze, to leżały krócej i można było wędzić i można było jeść tak’ (Aug 15-III). ‘Gotować to postawić garnek na płycie, wlać wody i co tam włożyć do niego, czy tam na zupę jakieś kość, jakieś mięso, włożyć jakieś przyprawy, no i gotuje się zupa, ale to już będzie w rondlu czy w garku; jest duża temperatura, która dochodzi do sto stopni; pod przykryciem jak jest, to będzie słyszeć i nakrywkę jak zdjąć to widzieć, woda przewraca się’ (Sztab 14-V). ‘Surowe mięso to trzeba tak, najpierw po zabiciu wieprza, to się jego dobrze ochłodzi, potem się nasala, się soli, leży w solance i się wędzi wędlinki; kości do zup to się zamraża’ (Sztab 6-I).*

‘Koryta byli porobione, wydłubane koryta, ogromne tak jak wersalka, tak że i największego, choć i dwieście, trzysta kila wieprza; poszachrowany, szynki wyjęte, ten, łopatki, kości z nich powymane osubno, pocięte i do takiego, takim rosółem się zalewa. Niektórzy kości trzymali w takich saflikach, a niektórzy to inaczej, każdy po swojemu. Zalewali takim rosółem, jak i dzisiaj, co woda tak posolona, że jajko pływa. No i takie mogło trzy miesiące leżeć w takiej wodzie te kości i bardzo pachnące, tylko trzeba ich przed użyciem moczyć, bo strasznie słone. No to ono wystoniało tam, musiało wystonąć w tem rosółu, rosół nazywał się – no ta sól, pieprz, ta saletra, wszystko, przewracają z boka na bok i ono wystonieje. Co do kielbasow, to osubno robili te kielbasy, owędzili, kielbasy wisieli, jene robili tłuszczem zalewali, że na dłużej, bo to wiesz, też pleśniej, choć i wędzona ta kielbasa, traci smak. Tera to oliwo ludzi zalewają, może jeszcze lepiej jak tłuszczem zalewali w stojach. Tłuszczem zaleją równiutko co zanurzona, tłuszcz zasklepi się, ostygnie, no i kielbasa nie psuje się, a tutaj to wystoniało, to potem to do węglarni powędzo. Nie było zamrażarkow, nie było lodówek, skarbie, to by robaki wszędzie się zalęgły, to musi być tam mocno nasolne, owędzone. A potem, pamiętam jak mamusia – nawlecza z poduszki jaka stara czy co, to ta wędlinkie wszystkie tam na haku, potem

to naciągnie ten woreczek, żeby to oddychało i żeby mucha ni co nie doszło, żeby robakow nie narobiły’ (Suw 36).

143. To, co unosi się nad garnkiem z gotującą się wodą (para, ropa) (PAN-XVII-143)

para	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRAŁOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3, GRODNO
szum	SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 11)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Para to tak nawet chleb wsadziło sie, to ze dwa razy otwierało sie piekarnik, żeb para zeszła, czy sie gotuje co, to para paruje i para sie unosi i skaplenie te z garka i z każdej zupy prawie, nawet kartofla sie gotuje, to paruje’ (Sztab 13).*

144. Jak się mówi o wodzie, kiedy robią się na niej bąble i unosi dużo pary (kipi, wre) (PAN-XVII-144)

się gotuje	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 8a, 14a); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 6, Przer 1)
gotuje się	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 14-V); OLECKO (Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, Jel 11*, Suw 12-II, 23, 25a, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); GRODNO
gotująca	SUWAŁKI (Bak 12, Jel 2)
warzyć	PISZ (Orz 1)
wre	OLECKO (Olec 19); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Fil 6, 12, 13a)
wrze	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11-V, Suw 37); DZIAŁD 1,2
brze	SEJNY (Sej 8a-I)

wrzątek	SUWAŁKI (Jel 11-V); DZIAŁD 3
warzy	SZCZYTNO
war	AUGUSTÓW (Aug 14)
kipi	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a ‘woda-’); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 13, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1
<i>kipchi</i>	ELK (Juchy 13)
<i>kipiatok</i>	GRODNO
paruje	SEJNY (Kras 12)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘Woda wleje sie zimna i na ogniu stoi aż do wrzenia; kiedy jest duża temperatura, która dochodzi na sto stopni, wtenczas zaczyna sie woda gotować’ (**Sztab** 14-V). ‘Ona wypływa z garka i wycieka na kuchnie’ (**Sztab** 6-I).

144a. Kipi

leci	AUGUSTÓW (Płas 4 ‘o mleku’)
kipi	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 3a ‘woda-’); ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘Wode sie warzy, jek wylatuje, łucieka - to kipi’ (**Orz** 1). ‘Mleko leci, kipi nie mówio’ (**Płas** 4).

145. Gotująca się woda (war, ukrop) (PAN-XVII-145)

gotująca woda	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1)
gotująca	SUWAŁKI (Jel 11-V)
zagotowana	SEJNY (Kras 12)
ukrop	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Płas 1, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 13,

	23, 25a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, GRODNO
wrzątek	OLECKO (Kow 14a, Święt 7, 21); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 2, Suw 12-II, 37); DZIAŁD 3
wrząca woda	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Przer 1)
wywar	SUWAŁKI (Jel 11*)
war	AUGUSTÓW (Aug 14); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Szypl 13); DZIAŁD 2
kipiątek	AUGUSTÓW
kipiatok	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Ukrop to nienso jak sie gotuje, bo to już tłusta woda’* (**Fil** 1). *‘Wrzątek to woda gotująca, stopni sto musi mieć, woda wtedy sie wraca, takie fali chodzo; kiedyś nazywali kipiątek’* (**Sztab** 13). *‘Ukrop to jak woda sie gotuje to widać, woda bombli wtedy takie na sobie ma i jeszcze jak ona potem na piecu stoi, to jeszcze taka gorąca jest i bombli już nie ma, to tam taka para leci. Jak my małe byli, chcieli, żeby chleb prędko sie upiek, to mama mówiła, że o, w ukropie wy kápáne’* (**Sztab** 14-V). *‘Ale ukrop to mowili ze gorąco: nie leż tam, bo tam ukrop’* (**Bak** 12-I).

146. Najtłuszczej część mięsa wieprzowego (słonina, szpeka) (PAN-XVII-146)

słonina	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15 , Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
słanina	SUWAŁKI (Fil I)
słoninka	GRODNO
okrasa	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1 ‘staro-dawne’); SZCZYTNO
łokrasa	PISZ (Orz 1)

sadło	AUGUSTÓW (Aug 14); EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Bak 12-I, Przer 9a, Suw 37)
szperka	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
spyrka	DZIAŁD 1
śmalec	SUWAŁKI (Jel 11*)

Objaśnienia inf.: *‘Kiedyś słonina to w ogóle nie mówili tylko okrasa, świnia miała dobre okrase, a teraz to już słonina, okrasa nicht nie mówi’* (**Płas** 4). *‘Ze słoniny smalec topili i na surowo słonine jedli, bardzo dużo mężczyźni, to słonina u mężczyzn to szła, jeszcze tam kobiety to przeważnie było za chudym. Mężczyzna jedzie do lasu, mróz, to nawet to było przeznane, że jak chłop słonine je, to zimna się nie boi. Słonina była uważana nad życie i placki piekli na tym tłuszczu, i skwarki te jedli słoninowe, byli bardzo dobre, naopiekasz tych skwarek, to tak się jadło i smaczne byli’* (**Sztab** 13). *‘Cała słonina to się nazywała okrasa’* (**Bak** 12a).

146a. Dawna szafka do przechowywania surowego mięsa i słoniny

okraśnik	SUWAŁKI (Bak 12-I)
----------	----------------------------

147. Usmażona słonina, którą się przyprawia jedzenie (okrasa, omasta) (PAN-XVII-147), (AGM-IV-XI-27)

wsio się skwarzyło	AUGUSTÓW (Aug 2)
zaskwarzenie	SUWAŁKI (Bak 12a)
zaskwarzyć	GRODNO
skwarka	OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Świąt 21); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 11*)
skwarki	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Kow 14a, Świąt 7); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 12-II, 13, 25a, 37, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); GRODNO
skwareczki	SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Suw 23)
swarki	MRĄGOWO (Mik 8)
skrzeczki	GOŁDAP (Goł 8);

<i>skrzecki</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
okrasa	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); OLECKO (Olec 1, 19); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Szypl 17a-III); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>łokrasa</i>	PISZ (Orz 1)
<i>onasta</i>	SUWAŁKI (Jel 11-V)
omasta	AUGUSTÓW (Aug 14); SEJNY (Sej 9-I ; DZIAŁD 1
zasmażka	SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Jel 2)
fet	PISZ (Orz 1)
tłuszcz	DZIAŁD 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); SEJNY (Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Fet - ten tłusc, skrzecki to z łokrasy*’ (**Orz 1**). ‘*Skwareczki to to samo jak skwarki było, ale skwareczki to też było inne. To było jak słonine smażyli, jak tłuszcz robili. Sie bierze słonine i sie kroi na patelnie, a jak ona sie wysmaży, to tłuszcz sie zlewa przez durszłak i zostajo take małe skwareczki*’ (**Sztab 6-I**). ‘*Skwarki pływajo w żyru*’ GRODNO.

147a. Czy jedzenie trzeba okrasić, omaścić czy inaczej (AGM-IV-XI-28)

okrasić	OLECKO (Kow 14a0)
---------	----------------------------

148. Tłuszcz, który obrasta nerki i kiszki świńskie (*sadło*)
(PAN-XVII-148)

sadło	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4 ‘-z flakow’, Sztab 3a, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2, GRODNO;
tłuszcz	SUWAŁKI (Jel 11*)
żyr	GRODNO
smalec	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Suw 12-II, 23); DZIAŁD 3
brak informacji	OLECKO (Kow 8a)

Objaśnienia inf.: *‘Kapusta, grochówka, to musiało być takie sadło. Sadło na wieprzaku, to nazywali się poły wieprzowe, to ich zawijali w take rolade, zasoliło się, tak zwijało się w takie rolade okrągłe i to się albo zaszywało, albo okręcało czym i to leżało dłuższy czas, i już jak grochówkę się gotuje albo kapustę, to już tego sadła choć gomołki mus było włożyć, to taki zapach, że przesmaczne było, tera żeby nagotował, to by nikt nie jad, ale to zapach dawało, niszczyło po prostu tej kapusty, a dawało zapach tego sadła’ (Sztab 14-V).* *‘Sadło od świnczaka to żyr, łój z owieczki’* GRODNO.

149. Thusta część mięsa wołowego (łój) (PAN-XVII-149)

łoj	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Płas 1); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 11, Kras 12); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Suw 36, 37)
łój	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2
fet	EŁK (Juchy 13 <i>‘przynieś mnie fetu’</i> , pyt. 141)

Objaśnienia inf.: *‘Łój to z cielaka, z owcy te sadło, tłuszcz, to łój; się topiło, tam się schowało, bo to świeczki robili, takie nici tam specjalne, takie mieli bawełny i takie knoty kacali, potem takie świece się robiło, ale kopał on jak zaraza’ (Sztab 13).* *‘Łój to też jest tłuszcz, dokładali jak drużyna duża, tylko że on szybko zastyga na ustach i nie bardzo lubili. Ale jak tak trocha pół wieprzowego albo trzecia część, to tam jak cepte placki ziemniaczane, do mąkowych placków nie pasuje; a i ziemniaczane jak gorące to nawet nie poczujesz, że tam był łój, no i smażyli placki’ (Suw 36).*

150. To, co zostaje po przetopieniu słoniny albo łaju

(tłuszcz, tuk) (PAN-XVII-150), (KSJ-VI-53), (AGM-II-II-73)

tłuszcz	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, 19); SEJNY (Giby 11, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 1, 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, 7-II, Suw 12-II, 25a, 36, 37, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2
---------	---

<i>tlusc</i>	SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1, 6-II, 7, Przer 9, Szypl 13)
skwarki	AUGUSTÓW (Aug 2); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Świąt 21); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 2); DZIAŁD 3
skwarki sadłowe	AUGUSTÓW (Płas 1);
skwarki łojowe	SEJNY (Kras 12)
skwara	SUWAŁKI (Jel 11*)
skwary	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>skwarecki</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>krzeczka</i>	SUWAŁKI (Jel 11*)
<i>skrzecki</i>	ELK (Juchy 13)
sadłówki	SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 13)
sadłonki	SUWAŁKI (Suw 23)
sadlanka	SUWAŁKI (Przer 9a)
fet	PISZ (Orz 1)
smalec	OLECKO (Kow 8a, 14a, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>śmalec</i>	SUWAŁKI (Bak 12-I, Fil 1)
tuk	SZCZYTNO
brak informacji	ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Fil 5-I)

Objaśnienia inf.: ‘*Jak to mówili kiedyś - krzeczki*’ (**Jel** 11*).
‘*Tłuszcz to teraz topio, kiedyś to nie topili, kiedyś z wieprzaka tłuszcz to takie poły byli, zrobili taki bochenek, sie solito, sie skręcało i przeważnie do grochówki, do kapusty sie kładło takiego tłuszczu*’ (**Sztab** 13).

151. Ten tłuszcz, kiedy zastygnie (*śmalec*) (PAN-XVII-151),
(AGM-II-II-74)

smalec	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, 6, 12, 13a, Jel 2, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II,
--------	---

	13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>śmalec</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 6-II, 7, Jel 11*)
<i>śmalc</i>	PISZ (Orz 1)
<i>szmalc</i>	ELK (Juchy 13)
<i>szmalec</i>	AUGUSTÓW (Płas 1, 4); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Giby 11-I, Kras 12, Sej 8a-I, 12-I)
łój	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Szypl 13)
tłuszcz	SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 1)
tłustość	SUWAŁKI (Bak 12a)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia if.: ‘*Szmalec można tak jeść nawet i z chlebem, i do pieczenia, smażyć, blachi posmarować*’ (**Sztab** 13).

152. Kawaleczki słoniny po wysmażeniu (*skwarki, skrzeczki*) (PAN-XVII-152), (KSI-VI-54), (AGM-II-II-75)

skwarki	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 11, Kras 17, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 5-I, 6, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,
skwarka	SUWAŁKI (Fil 6-II)
<i>skwarecki</i>	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Szypl 13)
skwareczki	SEJNY (Giby 6a, Kras 12, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 13, 23, 36)
<i>skworeczki</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
skwarek	OLECKO (Święt 7)
<i>swarki</i>	MRĄGOWO (Mik 8)
<i>skrzecki</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1 ‘nazwa starsza’)
<i>skrzecka</i>	SUWAŁKI (Fil 6-II)

skrzeczki	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 15a); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Przer 9a); SZCZYTNO
wysmażona słonina	GIŻYCKO (Ryn 8)
sadłochy	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
sadłówki (z sadła)	SUWAŁKI (Bak 12a)
chude	DZIAŁD 3

Objaśnienia inf.: *‘Skrzecki to z tokrasy’ (Orz 1). ‘Skwarki piekło sie często, kiedyś ta słonina była w modzie. Kroiło sie na patelnie, najlepiej było nakroić, ułożyć i przykryć troche, to oni szybko czerwieniejo, na drugie strone przewrócił, kruche i tłuszcz wyleci, skwareczki sie robio; jadło sie i z chlebem i z kartoflami’ (Sztab 13). ‘Ja zawsze wzięłam przemiołłam te topione skwareczki, tłuszcz odlałam, bo on tak na złoty kolor, nie byli spalone, a to przemiele bez maszynkie, w garczek czy w kamieniaczek włożę i potem wiesz. Robiłam ciastka na skwareczkach, a jakie dobre. Proszku do pieczenia wsypie, jajkow wrobie, a jeszcze nie trzeba żadnego tłuszczu, tylko pare łyżek weźmiesz tych topionych skwareczkow, oni miałkie. Oni trocha te ciastka byli ciemniejsze, ten tłuszcz, to te skwareczki zaciemniają, ale kruche, soczyste, fajne; tak napiekie czasem szesnaście blachow, kilka razy na tem amoniaczku zrobisz, to dzieci frejde majo, pełne kieszeni nabioro, chodzo i jedzo’ (Suw 36).*

153. Tłuszcz z rzepaku albo siemienia lnianego (olej) (PAN-XVII-153)

olej	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
tolej	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12a)
oliwa	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Jel 2, 13-IV)

Objaśnienia inf.: *‘Bardzo smaczny był, to co teraz robio, to nie ten olej, co przedwojenny; robili już na post więcej, na adwent mniej, kana taka dwudziestolitrowa, czy ile i już sucha środa, to już tam słoniny nie zobaczysz,*

tylko oleju, cybulki ukroisz, cybulkie lekko sie posoli, postoi troszeczkie i potem sie zalewa olejem, chlebek razowy namoczyć i jeść. Skwarki piekło sie często, kiedyś ta słonina była w modzie. Kroiło sie na patelni, najlepiej było nakroić, ułożyć i przykryć troche, to oni szybko czerwieniejo, na drugie strone przewrócił, kruche i tłuszcz wyleci, skwareczki sie robio; jadło sie i z chlebem i z kartoflami’ (Sztab 13).

154. Co trzeba zrobić z rzepakiem, żeby otrzymać olej (wyciskać, wybijać) (PAN-XVII-154)

tluczenie	SUWAŁKI (Jel 2)
wytłuc	SUWAŁKI (Bak 12a)
tluc	SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I)
tlóczyć	MRĄGOWO (Mik 8); SUWAŁKI (Jel 11-V)
wytłaczać	SEJNY (Kras 12)
wytłoczyć	AUGUSTÓW (Barg 5-I);
wyciskanie	SUWAŁKI (Jel 2)
wyciskać	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 4, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1, Święt 7); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 13a, Suw 12-II, 23, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
wycisnąć	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Suw 25a)
cisnąć	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SEJNY (Giby 6a, Kras 17); SUWAŁKI (Szypl 13)
się ciśnie	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
bić	SUWAŁKI (Fil 1, Jel 11-V)
wybić	DZIAŁD 2
wybijać	OLECKO (Olec 19); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 12, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 13); DZIAŁD 3
ugnieść	SEJNY (Sej 12-II)
wygnietać	EŁK (Juchy 13)
zdusić	SEJNY (Sej 12-II)
prasować łolej	PISZ (Orz 1)
wyprasować	SZCZYTNO

wychłapaniec	DZIAŁD 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Kow 8a, 14a); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, Suw 36, 37)

Objaśnienia inf.: *‘Oddaje sie do fabryki i jest tłuczenie’ (Jel 2). ‘No to trzeba z rzepakiem wymłócić, oddać do tej olejarni, gdzie to robio i tam wycisno olej’ (Jel 11*). ‘Kiedyści masiny takie byli’ (Aug 2). Trzeba najpierw go zmleć w maszynie, któro nazywajo olejno i miele dookoła, kręci i ciśnie sie ten olej, olej wyleci, zostanie sam kołacz’ (Sztab 3a). ‘Rzepak trzeba wymłócić, zawieźć do takiej olejni i to tam sie ciśnie, olej ten płynie i te wytłoczki zostajo, i to jeszcze skarmiajo, skarmiali kiedyś krowami’ (Sztab 6-I).*

155. Co pozostaje po wyciśnięciu oleju (makuch, kuch, kołacz) (PAN-XVII-155), (KSI-VI-55), (AGM-II-II-76)

<i>kołac</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, 6-II, 7, Przer 7-II, 9)
kołacz	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 80); OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 5, Jel 2, 11-V, Przer 1, 9a, Suw 13, 23, 25a, Szypl 13, 17a-III)
<i>kołacy</i>	AUGUSTÓW (Płas 4)
<i>kołace</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
kołaczek	DZIAŁD 3
wytłoki	AUGUSTÓW (Aug 14); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Jel 11*)
kuch	SUWAŁKI (Fil 13a); SZCZYTNO
<i>kuchi</i>	ELK (Juchy 13)
makuch	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19, Święt 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Kras 17, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, 12, Przer 9a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
makuchy	OLECKO (Olec 1)
<i>makuchi</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
makutry	OLECKO (Kow 14a)
patrochy	SEJNY (Sej 12-II)
<i>łuscki</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
susz	AUGUSTÓW (Płas 1)

brak informacji	GOŁDAP (Dub 5a); SEJNY (Giby 11, Kras 12, Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 12-II, 36, 37)
-----------------	--

Objaśnienia inf.: ‘*Olej wyleci, zostanie sam kołacz*’ (**Sztab** 3a).
‘*Makuchi z rzepaku, kołace z lnu*’ (**Bak** 12a).

I. Potrawy jarskie

156. Co trzeba zrobić z młodymi kartoflami, żeby je oczyścić z łupin (*skrobać*) (PAN-XVII-156)

skrobać	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 4 ‘przeważnie’); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 11, Kras 12, Sej 8a-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 36, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO
oskrobać	AUGUSTÓW (Aug 14, Sztab 14-V); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Jel 2, 11*, Suw 25a, 37); DZIAŁD 2
uskrobać	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Giby 11);
obskrobać	PISZ (Orz 1)
oskrzybać	MRĄGOWO (Mik 8)
obierać	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Fil 1, Suw 36)
obrać	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 1, Suw 23, 37); DZIAŁD 1,2,3
ostrugać	AUGUSTÓW (Aug 14)
łupić	SUWAŁKI (Przer 1)
umyć	AUGUSTÓW (Barg 5-I)

Objaśnienia inf.: ‘*My to nożem skrobiem*’ (**Aug** 2). ‘*Czasem wystarczy, że tylko dobrze umyć, a łupinka zleci*’ (**Sztab** 3a).

157. Co trzeba zrobić ze starymi kartoflami, zanim się je gotuje (*strugać, obierać*) (PAN-XVII-157)

obierać	AUGUSTÓW (Płas 4); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 1, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 36, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
---------	--

obrać	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Sztab 14-V); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 12, Jel 2, 11* 'gruba skóra', 11-V, Przer 1, Suw 13, 25a, 37, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,3,
łobrać	SEJNY (Sej 12-I)
obebrać	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Suw 25a)
obierać 'grubiej'	AUGUSTÓW (Sztab 3a)
skrobać	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Płas 1, 4); EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Fil 1, Suw 23); SZCZYTNO
oskrobać	MRĄGOWO (Mik 8); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 13a); DZIAŁD 2
strugać	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Fil 6, Jel 13-IV)
ostrugać	SUWAŁKI (Bak 15)
obrzynać	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 12-I, 23)
oblupić	SUWAŁKI (Bak 12a)
okrajać	SEJNY (Sej 9-I)

Objaśnienia inf.: 'Kiedyści starożytne dawne słowo skrobać, a teraz to obierać' (**Fil** 1). 'Stare też oskrobać' (**Orz** 1). 'Wszystko równo mówio skrobać, to sie obiera, ale skrobać mówio' (**Płas** 4). 'Kiedyś gotowali kartofle, nazywali w mundurkach, myli, z obierzynkami gotowali, trzeba było tylko umyć, w garnuszek posolić' (**Sztab** 6-I).

158. Skórka zdjęta z kartofli (*łupiny, łupy, obierki, obierzyny*)
(PAN-XVII-158), (KSi-VI-57), (AGM-II-II-77)

łupiny	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Sztab 15a); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, 5-I, 6, Jel 13-IV, Przer 7-II, 9a, Suw 12-II); DZIAŁD 2
łupchiny	EŁK (Juchy 13)
łupina	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1, 4, Sztab 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 6-II, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 9, Suw 23, 25a, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
łupinka	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SEJNY (Sej 12-II)
upiny	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 13)
upina	DZIAŁD 3

obierzyny	AUGUSTÓW (Barg 5-I); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Szypl 13, 17a-III)
obierzynki	AUGUSTÓW (Sztab 6-I)
obierzynka	SUWAŁKI (Suw 36)
obierzyna	AUGUSTÓW (Aug 14); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I)
obierki	AUGUSTÓW (Sztab 3a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Fil 1); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
<i>łobierki</i>	SEJNY (Giby 11)
obierka	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Święt 21); DZIAŁD 1
obierek	SEJNY (Sej 12-II)

Objaśnienia inf.: ‘Łupiny kiedyści, a teraz obierki’ (**Fil** 1); ‘Obierki nie mówią’ (**Płas** 4); ‘Łupinka zleci’ (**Sztab** 3a). ‘Surowe obierki to sie wyrzucało cielakom, krowom’ (**Sztab** 6-I). ‘Łupinka może być z ziemniaka, pomarańcza, mandarynki, jabłuszka, gruszki, z jajka’ (**Sztab** 14-V).

159. Co trzeba zrobić z kartoflami, żeby upiec z nich placki (*utrzcć*) (PAN-XVII-159), (KSŁ-VI-58), (AGM-II-II-78)

potrzeć	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Płas 4); OLECKO (Kow 8a, Święt 7); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 7, Przer 1)
utrzcć	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 4); ELK (Juchy 13); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 6, 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3
utrzcć na tarce	SEJNY (Sej 12-II)
natrzeć	AUGUSTÓW (Sztab 15a)
<i>naterte</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
zetrzcć	SEJNY (Sej 9-I); DZIAŁD 2
<i>zatruć</i>	OLECKO (Olec 19)
trzeć	GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); SUWAŁKI (Fil 1)
tarkować	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 1); SEJNY (Giby 11, Kras 12); SUWAŁKI (Suw 13, 37)
<i>łotarkować</i>	SEJNY (Sej 12-I)
<i>terkować</i>	SUWAŁKI (Fil 5-I)
starkować	SUWAŁKI (Suw 12-II, 23)

potarkować	AUGUSTÓW (Sztab 3a, 14-V); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Kow 8a, Świąt 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 7-II, 9a, Suw 23, 36)
<i>poterkować</i>	SUWAŁKI (Fil 6-II, Przer 9)
utarkować	SEJNY (Sej 8a-I)
rejbować	SZCZYTNO
inf. nie wie	OLECKO (Kow 14a)

Objaśnienia inf.: ‘*Obrać, potarkować*’ (**Giby** 6a). ‘*Potrzeć na tarkach, kiedyś na tarkach, teraz maszynki majo; bierze sie tarke w jedne ręke, w drugie sie bierze kartofle i sie jakby szoruje to kartofle ob tarke i tam z drugiej strony wyphywa ta kartofla potarkowana*’ (**Sztab** 13).

160. To, na czym się trze kartofle (*tarka, rejbaska*) (PAN-XVII-160), (KSŁ-VI-59), (AGM-II-II-79)

<i>terka</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 6-II, Przer 9)
tarka	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, 6, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
tara	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Przer 9a)
rejbaska	SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: ‘*Tarki to same kiedyś robili, nie było takich kupnych. Takie blachi, majstrowity chłop zrobi rączki, poprzebija gwoździem dziurki i sie tarło na tym*’ (**Sztab** 13).

161. Utarte kartofle (*tarte, rejbany*) (PAN-XVII-161)

ciasto	AUGUSTÓW (Aug 2); SEJNY (Giby 11, Kras 17); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, 12, Jel 11*, 11-V, Przer 1, 9a, Suw 23)
--------	--

ciasto ziemniaczane	SUWAŁKI (Jel 2)
<i>terte</i> kartofle	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>terte kiartofle</i>	EŁK (Juchy 13);
<i>terta</i> bulwa	SUWAŁKI (Bak 12)
tarte	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Fil 13a, Jel 13-IV, Suw 13, 25a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
kartofle <i>poterte</i>	PISZ (Orz 1)
kartofle utarte	AUGUSTÓW (Sztab 3a)
utarte kartofle	OLECKO (Kow 14a)
utarte	MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 12-II)
tarta kartofla	AUGUSTÓW (Płas 4)
tarkowana kartofla	OLECKO (Kow 8a)
ciasto tarkowane	SEJNY (Kras 12)
tarkowane	SUWAŁKI (Suw 37)
starkowane	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
potarkowane	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Suw 36)
tarkowiny	SEJNY (Sej 12-I,II)
męczona kartofla	SUWAŁKI (Suw 37)
rejzbany	SZCZYTNO; DZIAŁD 2
taftung	DZIAŁD 3
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I)

Objaśnienia inf.: ‘*Terte kartofle, to już ciasto jak naterte*’ (**Fil** 1). ‘*To wszystko jedno, jedna a dużo to tarta kartofla*’ (**Płas** 4). ‘*Jak na grubej tarce, to grube ciasto*’ (**Sztab** 14-V).

162. To, co się smaży z tartych kartofli (*placki, plince, kartoflaki*) (PAN-XVII-162), (KSi-VI-60), (AGM-II-II-80)

placki	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Święt 7);
--------	---

	SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17, Sej 12-I)); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 5-I, 6, 12, 13a, Jel 2, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 3
placek	OLECKO (Święt 21);
placki ziemniaczane	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 12-II); DZIAŁD 1
placki <i>kartoflane</i>	GRODNO
placuszki	AUGUSTÓW (Sztab 15a); SUWAŁKI (Jel 11-V)
placuszki kartoflane	SEJNY (Sej 9-I)
kartoflaki	DZIAŁD 3
ołatki	AUGUSTÓW (Aug 14); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 1, 5-I, 7, Przer 7-II, 9, 9a, Suw 25a)
ołatki kartoflane	SUWAŁKI (Bak 12
oładzie	SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 6-II, Jel 13-IV)
<i>oładzi Npl</i>	GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Kow 8a)
bliny	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Sej 8a-I); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 23, 25a, 37)
bliny <i>kartoflane</i>	GRODNO
<i>flince</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
<i>plince</i>	SZCZYTNO
babka	AUGUSTÓW (Lipsk 10); OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Przer 1)
babki	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Fil 1, 13a, Przer 9, Suw 23)
baby	SUWAŁKI (Fil 1)

Objaśnienia inf.: ‘Ołatki na skowrodzie, baby, babki to w piecu na blachach’ (**Fil** 1). ‘Kartofle potarkowano można scedzić i mlekiem parzonym sparzyć, można odcedzić to wodę i to wodę sparzyć i troszkie dodać mąki, zapachi się daje, so ludzi, że wkrajają drobno czy kielbase, czy jakieś mięso takie posiekają albo skwareczki przemielone, się rzuca na patelnię i się piecze, na jednej stronie się opieka, na drugiej’ (**Sztab** 13). ‘Blinow ciebie nażaryć’ (GRODNO).

163. Kluski z tartych kartofli (*pyzy, gały*) (PAN-XVII-163), (KŚI-VI-64), (AGM-II-II-81)

kluski ziemniaczane	OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Jel 2)
kartoflane kluski	SUWAŁKI (Przer 9)
kluski kartoflane	AUGUSTÓW (Płas 1, 4 ‘jedna kluska, dużo klusek’); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 13, 25a, 37)
<i>kliuski kartoflane</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
kluski	SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11-V); SZCZYTNO
kluseczki	SUWAŁKI (Suw 36)
gały	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>pezy</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
pyzy	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Suw 12-II, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
pyzki	SEJNY (Sej 12-I)
<i>pyzoki</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
zacierki	AUGUSTÓW (Sztab 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 6-II, 7, Przer 9a, Suw 23, 37)
zacierki kartoflane	SUWAŁKI (Bak 12)
zacierki bulwiane	AUGUSTÓW (Aug 2)
<i>zacirki</i>	SEJNY (Giby 11);
zacierka na mleku	SUWAŁKI (Fil 12)
kartacze	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Kow 14a, Święt 21); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 12, Jel 11-V)
<i>babie usy</i>	GOŁDAP (Dub 5a)
kukielki	ELK (Juchy 13 ‘pyzy’); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 5-I, Przer 7-II)
płaskie placki	SUWAŁKI (Jel 11-V)

Objaśnienia inf.: ‘Gały, kiedyś zacierki - drobne’ (**Fil 1**). ‘Kukielki - kluski z kartofli tartych i mąki lub z gotowanych kartofli i tartych’ (**Orz 1**). ‘Na kartacze skrobiemy kartofle, trzemy, wyciskamy, dodajemy do tego trzecią część gotowanej, potem troszkie sie sypie mąki i ciasto sie wygnieta, dodaje sie mięso

mielone surowe, bo z surowym smaczniejsze i sie tacza, na wode sie rzuca, sie gotuje’ (**Sztab 13**). *‘Kopytka to trzeba dodac sól do smaku, wode, jajko, ugotowane na sucho ziemniaki przemiole, albo tłuczkiem stłuke na miazge i później dodaje mąke, zagniatam ciasto, wałkuje, nożem kroi sie i sie gotuje. Na placki kartofle trzeba obrać, potarkować, zlać tarte ziemniaczki na durszlak i odcedzić troszeczkę, do ciasta dobijam jajka, soli dla smaku, pieprzu, troszke wkroić cebulki, czasami ze dwa krążeczki pokroić kielbaski, tyżke mąki dodać, mieszać i smażyć. Gały robio sie tak, jak kartacze, tylko kartacze so podłużne, a gały okrągłutkie*’ (**Sztab 14-V**). *‘Na kluski obrane kartofle sie gotuje, tłucze, trzeba dodac mąki, ciasto sie wałkuje i kroi sie nożem kwadraciki. Pyzy to takie ciasto jak na kartacze, tylko oni so mniejsze i okrągłe, w środku majo mięsko mielone*’ (**Sztab 6-I**).

163a. Drobne kluseczki z tartych kartofli

zacierki	SUWAŁKI (Fil 1 ‘kiedyś’, Przer 7-II)
zacierki bulwiane	AUGUSTÓW (Aug 2)
bulwienia z zacierkami	AUGUSTÓW (Płas 1)

Objaśnienia inf.: *‘Kluseczki robili sie na przetaczk, sie pokruszy tak, karofel’ka wyciśnięta już tak jak do, jakby do kartaczy, no i takie drobno sie na tego, na przetaczek taki, na takie sitko i tak sie pokręci i joni takie gałeczki malutkie sie robio, do garczka, sie ugotuje, sie posoli, a potem odlewa sie woda, mlekiem sie zabieli, można skwarzone robić; nazywali i pezy z kartofli i kluseczki, jak kto tam chciał, ale to byli kluseczki*’ (**Suw 36**). *‘Tyz kukielki z gotowanech kiartofel*’ (**Juchy 13**).

‘Zacierki gniatli z mąki pszennej, sie zagniecie, potem sie scypie takie kuleczki, na wode sie rzuca i one sie ugotujo, do góry jak spłynio i wtenczas abo sie wybiela, tam tłuszczkiem sie polewa te kluski’ (**Sztab 13**).

163b. Ciasto z tartych kartofli pieczone w piecu (babka)

(KŚI-VI-63)

baba	SUWAŁKI (Fil 1)
babka	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 3a); SUWAŁKI (Fil 1)

164. Kluski z gotowanych kartofli i mąki (*kopytka*) (PAN-XVII-164), (KSI-VI-65), (AGM-II-II-82)

kopytka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 14-V, 15a); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 6-II, 12, 13a, Jel 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
<i>kopytki</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
kluski	AUGUSTÓW (Sztab 3a); GOŁDAP (Dub 5a); MRĄGOWO (Mik 8); SUWAŁKI (Fil 1, Suw 23); SZCZYTNO
kluski kartoflane	SUWAŁKI (Jel 11*)
kukielki	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1 ‘ <i>to kukielki wsio</i> ’)
łazanki	AUGUSTÓW (Płas 4)
pyzy	GIŻYCKO (Ryn 8); SUWAŁKI (Suw 36)
<i>pezy</i>	SUWAŁKI (Fil 5-I, 8, Przer 9)
<i>paluski</i>	SUWAŁKI (Fil 7)
paluszki	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 11-V)
placuszki	SUWAŁKI (Jel 11-V)
zacierki	OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Przer 9)
knedliki	SEJNY (Sej 9-I)
knedelki	SUWAŁKI (Suw 36)
babka	SUWAŁKI (Suw 36)
kiszka	SUWAŁKI (Suw 36)
kartacze	SUWAŁKI (Suw 36)
pierogi	SUWAŁKI (Jel 11-V)
<i>zawijancy</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Jel 2)

Objaśnienia inf.: ‘Robili zawijancy, byli to z kartofli gotowanej, tłuczonej w tłuku. Kartofelkie gotowane przepuszcza się przez maszynki, albo kiedyś takie stępy byli, tłukło się w stępach. Stęp nazywał się – taki pojemnik, może i drewniany i w nim takim tłukiem jak kapuste, co się ubija, takim stępem bili, bili na takie mase, a tera to w maszynie do mięsa przekręco, jak niektóre majo maszynki na prąd; przekręco te kartofelkie, dołożo tam jeszcze jajeczko jakie czy dwa, czy bez jajka, zależy kto jak tam, no i dokłada te mąkie troszeczką i się wałkuje w take wałki. To tatuś strasznie lubił takie placki z tej kartofli gotowanej. Troszka mąki dołożonej,

tam ze dwa jajeczka i potem ten walek jak grubszy na placki, to tak jak ten walek taki, wywałkuje się taki wałeczek, się kroji jajko w odstępach takich, potem trochę ręką się przyciska, taki się robi okrągły placuszek taki i prosto na patelnie, na tłuszcz, bardzo kruche i smaczne, no, posolone wszystko. A jak na zawijancy, to też takie się robili: rozwałkuje się ciasto i kroji się kwarto już tak większo, tak jakby pierożki się robi, nie okrągłe i później jest ugotowana marchewka z cebulką pięknie przyskwarzona ze skwareczkami i utuszona już miękka, utuszona w garczku i wtenczas łyżką tej marchewki do środka, zawija się ten jak pieróg i tam – wiecie, teraz są maszynki do zakręcania – a kiedyś palcem tak się zachyla, się zachyla i takie pierogi. Potem ta łopata, tylko nie ta łopata, co chleb się piecze, tylko taka długa jak wiostło, wiesz, że tam wlezie dziesięć osiem pierogi pewnie i siup na sam art, dobrze wymieciony w piekarniku. Potem my piekli już na blachach, ale kiedyś jak nasze dziadki jeszcze piekli, to mówili że to na arcie dobrze wymiecionym, tak że jeszcze potem wymieli; znów te łopatki sadzo, jak upieczone, siu pod spód i jech na łopatki i wyciąga. I od razu ściereczko czysto, jeszcze ta moneczka jest taka na ten dzień, jak układasz to moneczkę się wytrze, się kładzie na patelnie duże i tam się przyskwarzy jeszcze jech, się poleje tłuszczem z cebulką, o fajne, zawijancy nazywali się. Mamusia lubiła z saceczką i Ziutek, Ziutek saceczki i mama, dziadek lubił z kapustką utuszone, ja lubiłam bardzo z marchewką, ale wszystko przyskwarzone, fajno, przyprawiono, potem z cybulką, skwareczkami, było pyszne jedzenie o takie. Kiedyś większe rodziny były, było komu robić, dzieciom było dużo, dziadki jeszcze to wymyślali sobie różne rzeczy’ (Suw 36).

165. Kartofle tłuczone (*tłuczone, poštuchane*) (PAN-XVII-165), (KSI-VI-66), (AGM-II-II-83)

<i>tlucona</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
<i>tlucona</i> kartofla	SUWAŁKI (Fil 6-II)
kartofla tłuczona	OLECKO (Kow 14a)
tłuczone	AUGUSTÓW (Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, Święt 21); SEJNY (Kras 12, 17); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, 13a, Jel 11-V, Suw 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1
<i>tlucone</i>	AUGUSTÓW (Barg 5-I); GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1, 5-I, 7, Przer 7-II, 9, 9a)
kartofle tłuczone	SUWAŁKI (Jel 2, 11*, Przer 1)

<i>potłucóne kartofle</i>	ELK (Juchy 13)
<i>kartofle potłucóne</i>	PISZ (Orz 1)
potłuczone	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
tłukanica	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 15a); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 6a)
<i>tukanica</i>	SUWAŁKI (Suw 13)
<i>tołkanica</i>	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
ziemniaki tłuczone	SEJNY (Sej 12-II)
<i>tłucona</i> bulwa	SUWAŁKI (Bak 12)
bulwa	OLECKO (Kow 8a)
kasza kartoflana	SEJNY (Sej 8a-I, 12-I)
kasza	SEJNY (Giby 11, Sej 12-II)
pobite kartofle	GIŻYCKO (Ryn 8)
ubijane	OLECKO (Olec 19)
bite	SUWAŁKI (Fil 12)
<i>poštuchane</i>	SZCZYTNO
<i>poszturane</i>	DZIAŁD 2
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Aug 14); SUWAŁKI (Fil 6, Suw 12-II); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: ‘*Tłucona*, zawsze zaskwarzona słonino’ (**Aug** 2).
‘*Tłukanica* – ziemniaki podskwarzane i wałeczkiem utłukane’ (**Sztab** 6-I).

166. To, czym się tłucze kartofle (*tłuczek*) (PAN-XVII-166)

wałek	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 4); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, 12, Jel 11-V, 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 13, 23)
tłuczek	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 9a, Suw 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 3

<i>tlucek</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
tluczkiem	OLECKO (Święt 21);
tluczka	SEJNY (Sej 8a-I)
tlukacz	AUGUSTÓW (Płas 1, Sztab 3a); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 37)
ubijak	OLECKO (Olec 19)
sztural	DZIAŁD 1
szturak	DZIAŁD 2

Objaśnienia inf.: *‘Thukacz to tak jak wałek, wałeczek taki drewniany’* (**Sztab** 13).

167. Grube kawałeczki ciasta krajane i gotowane (*kluski*) (PAN-XVII-167)

łazanki	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Płas 4 ‘-z mąką’); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Kras 12, 17); SUWAŁKI (Fil 1, 12, Przer 9a, Suw 12-II); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
kopytka	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 23, 37)
kluski	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Sztab 14-V); OLECKO (Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 13a, Jel 11-V, 13-IV, Suw 13, 25a, Przer 1, Szypl 13, 17a-III); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2
<i>kliuski</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
kluseczki	SEJNY (Sej 12-II)
kluchy	OLECKO (Olec 19)
nudle	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
makaron	MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a)
<i>plitki</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
blonik, por.175	AUGUSTÓW (Płas 1)
zacierki	GOŁDAP (Goł 8);
<i>pierozki</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
racuszki	SUWAŁKI (Jel 2)
brak informacji	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12)

Objaśnienia inf.: *‘Można kroić grubo ji cienko’ (Orz 1). ‘Łazanki to wszystko jedno, z mąki łazanki i z kartofli z mąką łazanki’ (Płas 4). ‘Pierogi z makiem – zawiercali ich, okrągłe, utaczane jakby kuleczka i na środku palcem zrobiony był jakby dołeczek, i to sie gotowało i jeszcze makiem, mak uwiercony z przegotowano wodo i do tego leci mak’ (Sztab 6-I). ‘Łazanki z mąki czystej, czasem dodają kartofli gotowanej, jajko do tego, sie tacza i łazanki sie kroi, na wode sie rzuca’ (Sztab 13).*

168. Co trzeba zrobić, żeby ciasto było cienkie (*wałkować, rolować*) (PAN-XVII-168), (AGM-II-II-84)

wałkować	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 19); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17, Sej 8a-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 5-I, 6, 12, 13a, Jel 11*, 13-IV, Przer 1, 9, 9a, Suw 13, 23, Szypł 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
rozwałkować	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Płas 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6-II, 7, Jel 2, Przer 7-II, Suw 12-II, 25a, 37); DZIAŁD 1,2
wywałkować	GIŻYCKO (Ryn 8); SEJNY (Kras 12, Sej 12-II); SUWAŁKI (Jel 11-V); DZIAŁD 3
powałkować	SUWAŁKI (Bak 12-I)
kulować	SUWAŁKI (Fil 1 ‘dawniej’)
rozkaczać	SUWAŁKI (Suw 12-II)
wytaczać	AUGUSTÓW (Płas 1)
rolować	SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: *‘Bierzemy wałek, ciasto rozkładamy na stole albo jakiejś tam desce i wałek taczamy po tym cieście’ (Sztab 6-I).*

169. To, czym się wałkuje ciasto (*wałek, rola*) (PAN-XVII-169), (AGM-II-II-85)

wałek	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12-I, 15, Fil 1, 5-I, 6, 6-II);
-------	--

	7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
wałkownica	SEJNY (Sej 12-I)
rola	SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: ‘*Wałek do dużo rzeczy, mak kręcić, ciasto wałkować, wałek do wałkowania bielizny, kapuste sie ubija czasem takim wałkiem*’ (**Sztab** 13).

169a. Deska do wałkowania ciasta

stolnica	AUGUSTÓW (Płas 4)
----------	---------------------------

170. Drobna kaszka pszenicy (*manna, grysik*) (PAN-XVII-170), (AGM-II-II-86)

<i>kaska</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
kasza	SUWAŁKI (Przer 1)
kasza manna	AUGUSTÓW (Sztab 3a); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Jel 2)
manna	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4 ‘ <i>kaszy mannój</i> ’ Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5-I, 6, 6-II, 7, 12, 13a, Jel 11*, 13-IV, Przer 9, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
<i>psenna</i>	SUWAŁKI (Przer 9)
grysik	AUGUSTÓW (Aug 14); GIŻYCKO (Ryn 8); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Szypl 13)
grys	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
krupnik	AUGUSTÓW (Płas 1);
krupy	SUWAŁKI (Przer 9a)
brak informacji	GOŁDAP (Dub 5a); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 7-II)

Objaśnienia inf.: ‘Nazwa *manna* jest używana, ale nie podano jej jako odpowiedzi na to pytanie’ (**Sztab** 15a). ‘*Kasza manna: zagotować z wodo i z mlekiem na pół, osolić troszeczulke i czekać aż w garneczku zaczyna sie gotować mleko z wodo, to wtenczas jedno łyżko mieszam,*

a drugo sypie kasze, żeby nie zrobiły sie kluski, rozprowadze jo dobrze i podgotuje jeszcze kilka minut, dodam czystego mleka, troszeczkę tłuszcieszego i przegotuje to wszystko’ (**Sztab 14-V**).

171. Kasza z prosa (jaglana) (PAN-XVII-171)

manna	AUGUSTÓW (Aug 2)
kasza jaglana	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Jel 2)
jaglana	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 23, 25a, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
jeglana	OLECKO (Święt 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
jaglana	SEJNY (Sej 8a-I)
jagła	OLECKO (Święt 7)
jegły	SZCZYTNO
prosiana	SUWAŁKI (Przer 9a, Suw 25a)
prosiana kasza	AUGUSTÓW (Płas 1, 4)
kasza prosiana	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 13)
z prosa	SUWAŁKI (Bak 12)
proso	SUWAŁKI (Jel 11-V)
kasa	SUWAŁKI (Fil 1)
brak informacji	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Giby 11, Sej II); SUWAŁKI (Bak 12a, Jel 11*, Suw 36, 37)

Objaśnienia inf.: ‘Kasa z prosa to taka manna’ (**Aug 2**). ‘Kasa - nie było nazwy’ (**Fil 1**). ‘Nie używano u nas tego prosa’ (**Jel 11***). ‘Kasze z prosa to sie gotowało’(Sztab 13). ‘Kasza jaglana to też do mleka’ (**Sztab 14-V**).

172. Kasza z gryki (gryczana, tatarczana) (PAN-XVII-172)

<i>grycana kasa</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); PISZ (Orz 1)
<i>grycana kasza</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>kiasa gricana</i>	ELK (Juchy 13)
<i>grycana</i>	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, Suw 23)
<i>gryczanna</i>	SEJNY (Giby 11)
gryczana kasza	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Jel 11*)

gryczana	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
kasza gryczana	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Jel 2, 11-V, Suw 13)
gryczane krupy	SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘Kiedyści opohiedali o grycanej kiasy, grycane kołace tam pchiekli’ (**Juchy** 13). ‘Mało kto te grykie miał, ta gryka była pielęgnowana, aby choć na pierogi na Wszystkie Święta, żeby choć pierogi upiec z gryki: kartofelki troszeczkę sie dawało, gotowanej, bo drożdży tych mało, czasem mieli z chmielu takie drożdży robione, czasem ktoś gdzieś zdobył tych drożdży, bo jak drożdży sie nie da, to taki klaks. Pierog był siwy i słodkawy’ (**Sztab** 13).

172a. Kasza jęczmienna

krupnik	AUGUSTÓW (Lipsk 10)
jęczmienna	SEJNY (Sej 12-II)

J. Zupy i napoje

173. Zupa, którą się gotuje z mąki rozmaconej w mleku (*muza*) (PAN-XVII-173)

zupa nic	SUWAŁKI (Jel 2)
muza	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 13a, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 13, Szypl 17a-III); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2
<i>buza</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
<i>bujza</i>	OLECKO (Kow 8a)
<i>butza</i>	SUWAŁKI (Suw 37)

zabielanka	OLECKO (Olec 1)
żurek	OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Bak 15)
żur	SUWAŁKI (Jel 11-V, Suw 23)
zacierki	MRĄGOWO (Mik 8)
zupa mleczna	SUWAŁKI (Przer 1)
<i>mleczna zupa</i>	OLECKO (Kow 8a)
lane kluski	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SEJNY (Kras 17); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
krupniczek	AUGUSTÓW (Płas 1);
taki kisielek	AUGUSTÓW (Aug 2)
dziadówna	SUWAŁKI (Jel 11*)
mleczna	DZIAŁD 3
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Kow 14a, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, 6, 12, Suw 12-II, 25a, Szypl 13)

Objaśnienia inf.: ‘Z mąki rozmqconej w mleku, no kasza manna sie gotuje w mleku, ale specjalnej to nie, to znaczy sie kartofle i mąko zasypać, i to ugotować, i później z mlekiem, to mój dziadek nazywał na to dziadówna, na to zupe, ale była z kartoflami i z mąko, zytio mąko zasypana i to była dziadówna’ (**Jel** 11*). ‘Muza to z kawałków chleba, jest on namoczony, to na gotującó wode wylać, może być kawałek mięsa ugotowany tak jakby na rosół. Muza jest w kształcie żuru, tylko że to było z mąki, z której był rozczyniony chleb, z samej roszczyzny ten żur robili, a muza to była z chleba robiona, kroili, łamali raczej skórki chleba i to byli podsuszzone i zalane wodo, później skwareczki kroili, przyskwarzyli troszeczke, później troszeczke śmietano podbieli’ (**Sztab** 14-V). ‘Muza, ale to dla cielakow, tylko to nie na mleku, tylko na wodzie’ (**Bak** 12a).

174. Drobnutki kluseczki robione w ręku (zacierki) (PAN-XVII-174)

zacieruski	AUGUSTÓW (Aug 2)
zacierka	AUGUSTÓW (Lipsk 10); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Jel 2)
zacierki	AUGUSTÓW (Aug 14, 15-III, Barg 5-I, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); EŁK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik

	8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, SEJNY (Kras 17); Sej 8a-I, 9-I, 12-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 11*, 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 12-VIII, 13, 23, 25a, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1
<i>zaciérki</i>	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>zacirki</i>	SEJNY (Giby 11);
zaciereczki	SEJNY (Sej 12-II)
zaciery	DZIAŁD 2
lane	DZIAŁD 3
lane <i>klusecki</i>	SEJNY (Kras 12)
kluski	AUGUSTÓW (Płas 4); SUWAŁKI (Fil 13a, Szypl 13)
<i>kluszczeczki</i>	SUWAŁKI (Suw 12-II)
litewskie kluseczki	SUWAŁKI (Suw 36)
kluski z mąki	SUWAŁKI (Przer 1)
kluski mączane	OLECKO (Świąt 7)
kluki	SUWAŁKI (Suw 37)
kaczane	SUWAŁKI (Suw 12-II)

Objaśnienia inf.: ‘Kluski to teraz, a kiedyś mówili to wszystko *zaciérki*’ (**Płas** 4). ‘Tylko w lm; drobią, rwą palcami’ (**Aug** 15-III, **Suw** 12-VIII). ‘Wsypie mąkę w miseczkę czy w talerzyk, jajko włoży, wbije, tro-szczeczke mąki i to bez palcy tak przerzuce, żeby oni byli miękie, potem na mleko wsypuje, na mleku gotuje (**Aug** 5-III). ‘Gniętli z mąki pszennej, nie było to z żytniej i z gryczanej. Sie zagniecie, potem sie scypie takie kuleczki, na wodę się rzuca i one się ugotują, do góry jak spłyną i wtenczas albo się bieli, albo się wybiela, tam tłuszczkiem się polewa te kluski’ (**Sztab** 13). ‘Babcia mówiła, że to litewskie. Kluseczkow wam zrobię – dobrze babciu, zróbcie, mama robi te kluseczki, na tarce oni tarkowali od buraczków tak o rozkruszali, teraz mąki weźmą i to od razu do garczka, mieszali i taka, drobniutkie takie były kluseczki’ (**Suw** 36).

175. Zupa z kartofli (*kartoflanka*) (PAN-XVII-175), (KŚI-VI-67), (AGM-IV-XI-29)

zupa kartoflana	AUGUSTÓW (Aug 2); SEJNY (Sej 12-I)
kartoflana zupa	AUGUSTÓW (Płas 4); PISZ (Orz 1)
kartoflana	SUWAŁKI (Przer 1)

kartoflanka	AUGUSTÓW (Aug 14, 15-III, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 17; Sej 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12,12a, 15, Fil 1, 6, 13a, Jel 11*, 11-V, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-VIII, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1,2,3
<i>kartoflianka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
zupa z kartofli	AUGUSTÓW (Pias 1)
kartofle z zupą	PISZ (Orz 1)
<i>z zupó kiartofle</i>	EŁK (Juchy 13)
zupa ziemniaczana	SUWAŁKI (Jel 2)
ziemniaczana zupa	SUWAŁKI (Fil 12)
ziemniaczanka	WĘGORZEWO (Węg 14-I)
bulwiana	OLECKO (Kow 8a)
bulwianka	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
bulion	SUWAŁKI (Suw 12-II)
zalewajka	MRĄGOWO (Mik 8)
ślepe ryby	SUWAŁKI (Bak 12a)
goła zośka	SEJNY (Giby 11);
zupaki	SZCZYTNO
brak informacji	SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Karofle sie skrobie, kroi na kostkie, rzuca zapachi, mięsa, drobiazgów, a jak nie, to wlać kwasku swojej roboty i to przyskwarzyć’* (**Sztab** 13). *‘To kartofle gotować, ta zupe odsączyć i później jeść ta kartofla, to nazywali goła zośka’* (**Giby** 11).

175a. Ziemniaki gotowane bez łupin

kartofle	AUGUSTÓW (Aug 15-III)
kartofel <i>Mlp</i>	AUGUSTÓW (Aug 15-III)
kartofla <i>Mlp</i>	AUGUSTÓW (Aug 15-III)
ziemniaki	SUWAŁKI (Suw 12-VIII)

Objaśnienia inf.: *‘Ja mówię kartofle, a ty piszesz, będziesz pisać ziemniaki’* (**Aug** 15-III).

176. Zupa z kapusty (*kapuśniak, kapustowa*) (PAN-XVII-176), (KŚI-VI-68), (AGM-IV-XI-30)

kapuśniak	AUGUSTÓW (Aug 2, 15-III, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Świąt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, Suw 12-II,VIII, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
kapuśniaczek	AUGUSTÓW (Aug 14)
kapustnik	EŁK (Juchy 13)
kapustowa	AUGUSTÓW (Lipsk 10); OLECKO (Olec 19)
kapuściana	GOŁDAP (Goł 8);
z kapustą	SUWAŁKI (Przer 9a)
z kapustą zupa	SUWAŁKI (Fil 1)
z kapustą bulwa	SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
kapusta z <i>kartoflo</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
kapusta leniwa	SUWAŁKI (Suw 36)
kapusta	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Kras 12, Sej 12-II)
kwaśniaki	SZCZYTNO
inf. nie wie	PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘*Kapustnik - kwas z kapusty kiszonej*’ (**Juchy** 13).

‘*Kapuste nożem sie kroїło, same kapuste sie tuszy, a kartofla w osobnym garku i potem sie mieszało razem i skwarzyło sie*’ (**Sztab** 13).

177. Gęsta potrawa z kartofli i kapusty (*parzybroda*) (PAN-XVII-177)

bigos	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 11-V)
kapuśniak	AUGUSTÓW (Płas 1); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 13, Szypl 17a-III)
gęsta kapusta	SZCZYTNO
kapusta gęsta	PISZ (Orz 1)
kapusta <i>przasno</i>	PISZ (Orz 1)
kapusta <i>śmurowana</i>	PISZ (Orz 1)

kapusta tuszona	SUWAŁKI (Jel 2)
kapusta na dnie	SUWAŁKI (Jel 13-IV)
kapusta z bulwą	AUGUSTÓW (Aug 2)
kapusta z kartoflami	SEJNY (Sej 8a-I)
z kapustą kartofle	SEJNY (Kras 17)
kapusta i kartofla	SUWAŁKI (Szypl 13)
kartofle z kapustą	SUWAŁKI (Fil 1, Suw 23)
cyganskie jedzenie	SUWAŁKI (Jel 11*)
<i>pazibroda</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
parzybroda	GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); DZIAŁD 1
parzucha	DZIAŁD 2
<i>skiamlicha</i>	EŁK (Juchy 13)
kwaśna bulwa	OLECKO (Kow 8a)
byczki	AUGUSTÓW (Barg 5-I)
zapiekanka	SEJNY (Giby 6a)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14, 15-III, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V); OLECKO (Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 6, 12, 13a , Suw 12-II, 12-VIII, 25a, 36, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I)

Objaśnienia inf.: ‘Kapusta przasno - to słodka, gotowało się z kartoflami; kapusta gęsto - śmurowano - to do nięsa’ (**Orz** 1). ‘My tak nie gotujęm’ (**Płas** 4). ‘Kapuśniak: kapuste się kroi, się tuszy w dużym garku, dodaje się zapachi i pokojono kartofle’ (**Sztab** 13).

178. Zupa z grochu (*grochówka, grochowa*) (PAN-XVII-178), (KSI-VI-69), (AGM-IV-XI-31)

grochówka	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, 15-III, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
-----------	--

<i>grochowka</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
grochowa	SUWAŁKI (Jel 11*)
z grochem	SUWAŁKI (Fil 1, Jel 13-IV)
<i>z grochem bulwa</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
groch	EŁK (Juchy 13)
groch z zupą	PISZ (Orz 1)
grochowa	AUGUSTÓW (Lipsk 10); OLECKO (Kow 8a, Olec 19); SUWAŁKI (Przer 1, 9a); SZCZYTNO
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Kiedyś nie było łuskanego grochu, rzucano się ten groch, gotuje się, pod przykryciem on musiał być i tak pary często nie spuszczać, to on popęka i ta łuska tak do góry zrydzie, te łuski się zbierze, się zaprawia, kartofelki się dodaje i różnych zapachów i wtenczas się skwarzyło’* (**Sztab** 13).

179. Jakie znacie jeszcze rodzaje zup? (podać nazwy i opis)

(PAN-XVII-179)

barszcz	SUWAŁKI (Suw 12-II, 23)
barszczyk	SEJNY (Giby 6a)
barszcz ukraiński	DZIAŁD 2
boćwinka	SUWAŁKI (Fil 1)
boćwina	SEJNY (Sej 12-II)
<i>buracki</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 4 ‘kwas’)
buraki	SUWAŁKI (Bak 12a)
buraczana	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 13)
buraczkowa	AUGUSTÓW (Barg 5-I); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, Święt 21); SEJNY (Kras 12, Sej 8a-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Suw 23, 37)
burakowa	SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Suw 25a)
z buraczkami	OLECKO (Kow 8a)
z burakami	SUWAŁKI (Bak 12)
zupa buraczkowa	SUWAŁKI (Jel 2)
chlebówka	SUWAŁKI (Fil 12, Jel 13-IV, Suw 36)
<i>chlebowka</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>cybulowa woda</i>	SUWAŁKI (Jel 11*)
cebulowa	AUGUSTÓW (Sztab 14-V)
grochowa	SUWAŁKI (Przer 1)

grochówki	SEJNY (Giby 6a)
<i>z siabelbonem</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>siabelbon</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
saferek	SUWAŁKI (Suw 37)
fasolowa	AUGUSTÓW (Płas 1); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Suw 37)
fasolówka	SEJNY (Giby 6a, 11)
goła zośka	OLECKO (Święt 7); SUWAŁKI (Suw 36, 37)
grzybowa	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SEJNY (Kras 17); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
jarzynowa	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 3a); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Giby 11);
zalewajka	OLECKO (Święt 7)
<i>kiapusta</i>	ELK (Juchy 13)
z kapustą	SUWAŁKI (Bak 12-I)
kapuśniak	SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
bigos z kapusty	SEJNY (Sej 12-I)
<i>kasa z bulwą</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
<i>z kaso</i>	SUWAŁKI (Bak 12, 12-I)
zupa z kaszy	SEJNY (Sej 12-I)
kasa	SUWAŁKI (Bak 12a)
krupnik	SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,2
krupniczek	SEJNY (Sej 12-I)
kwass	OLECKO (Święt 7)
kwass chlebowy	SUWAŁKI (Suw 36)
kwass kapuściany	SUWAŁKI (Fil 12)
kwass z bulwą	AUGUSTÓW (Aug 2)
kwaśna bulwa	ELK (Juchy 13)
kwaśna	SEJNY (Kras 17)
<i>marchiewkia</i>	ELK (Juchy 13)
marchwianka	AUGUSTÓW (Lipsk 10); SUWAŁKI (Bak 15)
tuszona marchew	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>z marchwio</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
ogórkowa	AUGUSTÓW (Płas 1); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 13a, Suw 13, 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
zupa ogórkowa	SUWAŁKI (Jel 2)
pomidorowa	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLEC-

	KO (Kow 14a); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, 13a, Suw 13, 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1
<i>pomidorowka</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>tomaty</i>	SZCZYTNO
rosół	SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 12, Przer 1)
rosółki	SEJNY (Giby 6a)
szczaw	AUGUSTÓW (Sztab 6-I). ‘
<i>scaś</i>	PISZ (Orz 1)
<i>ze scawiem</i>	SUWAŁKI (Bak 12, 12-I, Fil 1)
szczawiowa	AUGUSTÓW (Płas 1, Sztab 14-V); OLECKO (Olec 1); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, Suw 23, 37)
scawiowa	SUWAŁKI (Bak 12a, Fil 1)
szczawiówka	SUWAŁKI (Jel 11-V)
szczawiówki	SEJNY (Giby 6a)
<i>śnietkia</i>	PISZ (Orz 1)
z kluskami	OLECKO (Kow 8a)
soczewka	SUWAŁKI (Jel 11-V)
koperkowa	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Suw 23)
z zacierkami	SUWAŁKI (Bak 12)
śmietanowa	SUWAŁKI (Fil 13a)
<i>bulwienie</i>	SEJNY (Giby 11)
zagraj	DZIAŁD 1,2
<i>pencak</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
pieczarkowa	SEJNY (Sej 12-II)
grzybowa	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SEJNY (Giby 11)
grzybowa z kwasem	OLECKO (Święt 7)
żur	AUGUSTÓW (Barg 5-I); SUWAŁKI (Bak 12a, Jel 13-IV);
<i>zur</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
żurek	OLECKO (Święt 21); SUWAŁKI (Suw 36, Szypl 17a-III)
mleczna	SEJNY (Sej 12-II)
<i>mlecne</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
z mlekiem	SUWAŁKI (Bak 12a)
makarony	SUWAŁKI (Bak 12a)
<i>gięsia</i>	AUGUSTÓW (Płas 1)
kacza	AUGUSTÓW (Płas 1)

inf. nie wie	GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Szypł 13)
--------------	--

Objaśnienia inf.: *‘Kiedy co sie zamani i wszystko takie tam rozmajite’ (Fil 1). ‘Z rozczynu chlebowego’ (Fil 12). ‘Tam kiedyś takie zupy jedli, makaron to łuksiny nazywali, to te łuksiny, buraki, kapusta, groch, fasola to byli kiedyśniejsze zupy takie, o: cybulowe wode robili, cybula, pieprz, sól, wytarta porządnie tak, w miseczce nalano wody gotowanej, zastudzona i potem do tego ugotowana kartofla i to była cybulowa woda, i ta kartofla, i to było jedzenie’ (Jel 11*). ‘Kwaśna bulwa - łoskwarżono dobrze, octu, śniętano’ (Juchy 13). ‘Śnietkia - barszcz z buraków’ (Orz 1). ‘Buracki - kwas to sie gotuje taki cysty kwas, to sie bieli śmietano - cysta woda - razem nie, tylko osobno’ (Płas 4). ‘Barszcz - zupa z ziemniaków i tarkowanych buraków’ (Suw 12-II). ‘Zupa bardzo potrzebna, bo jak sie je zupy, to żołądek wtedy normalnie pracuje i jest zdrowy; wiosno idzie tak: buraczki, natka z buraczekow, szczaw, a już lato to takie przeciętne i tego i tego, a już jesień to kapusta, groch, fasola, zupa ogórkowa’ (Sztab 6-I). ‘Żurek to przeważnie już sie gotowało, jak chleb piecze sie, to bierze sie roszczyn, co piersze noc stoi, to bierze sie pare łyżeczki tego roszczynu i sie gotuje tam mięso, a jak sie dogotowuje, to sie wlewa trocha tego roztworu i rozklepuje sie i sie wlewa, i sie zagotuje i to taki żurek’ (Sztab 13). ‘Rosół z kury, to do rosółu wrzucali marchewke, trzeba posolić, pieprzu wsypać, zagniotła ciasto z dwóch żółtek, rozwałkowała i zrobiła swoje makarony, makarony sie nakładało do miseczek czy do talerzow i tym rosółem sie nalewało; zupa z grzybów suszonych: grzyby suszone namoczyć, umyć, ugotować, marchewke dodać, przyprawy dodane, można wkrajać ziemniaka, można garść kapusty, garść wrzucić, a później zabielić; z lasu wyrwane prawdziwe grzyby obmyć szczoteczko leciutko i pokrojone w kawałeczki do zupy dołożyć. Zupa szczawiowa: szczaw czyściutko umyć, pokroić do miednicy, troszeczke z solo przetrzeć, włożyć w słoiki, kartofelki pokroić, jajko obrać, pokroić w małe kawałeczki, garstkie kaszy wkładam, szczawiu wedle smaku, no i dodaje śmietane, czy tam kostka jakaś mięsa sie gotuje. Jeżeli sie nie gotuje mięso, to można skwareczków drobnych pokroić, usmażyć i wlać w to zupe i jajko, albo pokruszone na kawałeczki, a nie, to pół jajka na talerz i każdy sobie kroi’ (Sztab 14-V). I lebiode gotowali. Młode lebiode zrywali i tak w rodzaju jak szczaw gotowali’ (Sztab 13). ‘I osobno sie gotowało i razem z kartoflo. Z kartoflo to taki giensty ten żurek, ale najwięc osobno kartofla sucha i ten żurek osobny ze śmietano. Skwarkow tak drobniutko sie ukroi, z cebulko sie*

zasmaży go. Taki winny, smacny, pachniący ten żurek’ (**Bak** 1-II). Żurek to trzeba żytnia mąka zakiszona i sie gotuje i jak już kwaśne, to jest z tego zakwasu (**Święt** 21). ‘Kartofle, no i tam jeszcze czymś zasypać, no i taka bulwienie nazywa sie’ (**Giby** 11). ‘Żur – roscyna nazywali, z chleba, z kartoflami, jesce potem śmietano sie dało, sie zaskwarzyło’ (**Bak** 12a).

‘Saforek to była cebula pokrojona w takie drobne kosteczki, później tyżko normalnie ojciec mój jad, ja nie lubiałem, tyżko potem te cebule tak zetrze, żeby tam z niej takie, wiadomo – soki, to posoli, pieprzu i wody do tej cebuli i zamiesza z ziemniakami i jedli; taka postna, na nio goła zośka nazywali’ (**Suw** 37). Tuszona marchewka z kartoflo była, potem mleko do tego jeszcze, bo to gęste było mleko w kubeczkach, popijało sie plasterkami kartofelka, marchewka, skwareczki, a to tak gęste było, taka utuszona ze skwareczkami, z kartoflami; kartofelki w plastereczki i marchewka utuszona, nie na tarce, tylko była już krąseczki na cztery części, takie grubsza i to było razem utuszone w garcku na gęsto, dobrze przyskwarzona i potem mleczo do tego. **Kwas chlebowy**. Malutkie buraczki tekie obiore czyściutko, umyje, do słoiczka wleje i zostawie tyle miejsca pustego, a tu wodo zaleje te buraczki i za jaki tydzień czasu taki zrobi sie, tak jak wino, taki kwaśny kwas buraczkowy, kolor ma piękny, potem kartofelka sie gotuje, włożysz tam nie całe szklankie tego kwasku, kolor ładny, zaskwarzy sie ładnie z wędlinką, z boczkiem na patelni sie skroji skwareczki i z cebulka tam potem na koncu, żeby była niespalona tylko zarumieniona, no i sie wkłada do garczka, przy koncu gotowania jeszcze zabieli sie, mąko ze śmietanko zaklepie. **Chlebówka** to zupa z chleba. Babcia o Agata to robiła. W kosteczke te wiesz przeważnie górno część skórki tej chlebowej, no, bo dolna to czasem z to mąko, to może czasem nie mieć taki smak, ale górna ten chleb, koniec chleba, no już starowaty ten chleb, to weźmie tego chleba w kosteczke nakroji, jakby co cukier w kostkach jest, trocha mniejsze, może takie jak pół kostka cukru, no ji te tako na talerzyku, pół talerzyka tych kosteczków takich, kartofle wrzuca i mówi, że zupa chlebowa, z chleba zrobiona, też tam przyskwarzona, bardzo smaczna też, chlebówka nazywali (**Suw** 36). ‘Lebioda gotuje, pokrzywe, kartofli rzucisz tam, kosteczke miensa, krupa drobna, pokryszyc, pokrajać, śmietanko sie zaprawiło’ GRODNO.

179a. Zupa z fasoli (KSŁ-VI-70)

zupa fasolowa	SUWAŁKI (Jel 2)
fasolowa	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Pias 1); OLECKO (Olec

	1); SEJNY (Kras 12, Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 6, Przer 1, Suw 23)
fasolówka	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Fil 12); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
fasola	AUGUSTÓW (Aug 2); ELK (Juchy 13)
z siabelbonem	SUWAŁKI (Bak 12-I)

180. Zupa z krwi kaczki lub gęsi (*czarnina, czarna zupa*) (PAN-XVII-180), (KŚI-VI-71), (AGM-IV-XI-32)

czarninka	AUGUSTÓW (Sztab 3a); SUWAŁKI (Przer 1)
<i>carninka</i>	AUGUSTÓW (Aug 2)
<i>czarnińka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
<i>czarnina</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, 15-III, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, Przer 9a, Suw 12-II, 23, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1, 3
czernina	AUGUSTÓW (Aug 15-III , OLECKO (Kow 14a, Święt 7); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 25a); DZIAŁD 2
czerninka	SEJNY (Sej 11, 12-I,II); SUWAŁKI (Suw 36)
czarna zupa	GOŁDAP (Goł 8); SUWAŁKI (Suw 13)
<i>carna zupa</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Fil 1)
<i>carna</i>	SEJNY (Kras 12)
zupa czarna	SUWAŁKI (Jel 11-V ‘-z krwi’)
<i>carna zupa</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
juszniak	AUGUSTÓW (Aug 15-III* , OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Suw 12-II)
<i>juśnik</i>	AUGUSTÓW (Płas 1, 4); SEJNY (Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Jel 13-IV, Suw 37)
juszniczek	SEJNY (Sej 12-II)
inf. nie wie	SUWAŁKI (Bak 12)

Objaśnienia inf.: ‘Z wieprza tylko’ (**Płas 4**). ‘*Sie gotuje najprzód mięso świeże i jak mięso dogotowuje sie, to wybierali te mięso, rozetrze te juskie, te bryłki w miseczce, zapachow tam wrzuci i sie wlewa to, ona tak nie skrzepnie, tylko taka brązowa będzie, takie grudeczki będą i wtenczas podgotujesz jeszcze troche i to sie jadło*’ (**Sztab 13**). ‘*Była carna zupa, ale to ze świni*’ (**Bak 12a**). ‘*Te krew rozrobio i z kaczki, i z indyka i zaraz*

trocha octu i rozprowadzo, żeby nie było tego w kawałkach i potem sie gotuje tam mięsko jakieś, czarninka nazywała sie, była smaczna, jeszcze gruszczkow suszonych’ (Suw 36).

181. Napój z palonego zboża (kawa) (PAN-XVII-181)

kawa	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Bak 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 9a, Suw 12-II, 23, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
kawa zbożowa	AUGUSTÓW (Lipsk 10); OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Suw 23, 25a)
<i>kafej</i>	ELK (Juchy 13)
<i>carna kafej</i>	PISZ (Orz 1)
dobrzyńka	OLECKO (Olec 19)
piwo	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 11-V, Szypl 13)
podpiwek	SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Przer 1, Suw 13)
brak informacji	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘Kawe palili i robili’ (**Jel 11***). ‘Kawe sie paliło jęczmiane przeważnie, miołło sie w zarnach, a potem ona taka spalona, to sie pomiele na taki pyłek, w takie torebeczki zsypywali i już wtenczas z tej torebeczki bierze i wsypuje na wodę gotującą i robiło sie kawę’ (**Sztab 13**).

182. Suszone liście zagranicznej rośliny, które się zaparza do picia (herbata) (PAN-XVII-182)

herbata	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
<i>arbata</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Jel 11*)

<i>teja</i>	PISZ (Orz 1)
czaj	OLECKO (Olec 19)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Arbate z mięty sie robiło, rumianek z pola*’ (**Aug 2**). ‘*Arbata to kiedy tak rumu kupchiuł i wody zagotował i wlał, a ż ziołów to tej*’ (**Juchy 13**). ‘*Herbata w domu była stale, ale to tylko dla gości; dla chorego była taka żołądkowa herbata, dwa strączyki, grube byli, trzy ziarenka mieli i to na wodę rzucił i pił*’ (**Sztab 13**).

183. To, czym się słodzi herbatę (*cukier, farina, muszkebada*) (PAN-XVII-183)

cukier	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, Przer 1, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3
sacharyna	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I); GOŁDAP (Goł 8); SEJNY (Giby 11, Sej 8a-I); SUWAŁKI (Bak 12,12a, Jel 11*, 13-IV, Przer 9a)
<i>farina</i>	DZIAŁD 2
<i>muškebada</i>	EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
słodzik	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-II)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Cukier teraz, a kiedyś, kiedyś mówili muškebada*’ (**Orz 1**).

184. To, czym się soli kartofle (*sól*) (PAN-XVII-184)

sól	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-D); DZIAŁD 1,2,3
-----	---

<i>sol</i>	AUGUSTÓW (Aug 14, Płas 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: ‘*Sól kupowano na wagę. Była szara, nazywała się czarna, a sól biała to tylko tak używana była po wierzchu, gdzieś ktoś chce posolić, a tak mięso to się solilo czarno solo*’ (**Sztab** 13). ‘*Sol się kupowało, a jak byli gorse casy, to jesce tako siaro, tako carno się kupowało, to najprzod się jo rozpuści w wodzie, piasek na dnie się ustoji, a potem to stono wodo się soli jedzenie*’ (**Bak** 12-I).

K. Przetwory z owoców

185. To, co się gotuje z owoców i cukru do smarowania chleba (*marmolada, powidła*) (PAN-XVII-185)

marmolada	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 37); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>marmulada</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); EŁK (Juchy 13); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
<i>marmelada</i>	PISZ (Orz 1)
<i>marmulad</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
<i>mermoliada</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
dżem	AUGUSTÓW (Sztab 3a); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 21); SEJNY (Giby 11, Sej 12-I,II); SUWAŁKI (Jel 2, 11-V, Suw 12-II, 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
powidła	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Płas 1, Sztab 14-V); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 6, Przer 9a, Suw 36, Szypl 13, 17a-III); DZIAŁD 1,3
powidło	AUGUSTÓW (Aug 14)
konfitury	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 4); SEJNY (Sej 9-I)
konfitura	OLECKO (Olec 1)

Objaśnienia inf.: *‘Dżem robi sie z jabłek, truskawek, z różnych takich owoców. Owoce trzeba umyć, odsączyć, żeby wody tam nie było, położyć do garnuszka, czy do rondla i gotować; jak kto chce słodkie, to dodać cukier, ale aż podgotowane, a jak podgotuje sie, wkładają w słoiki, zakreńcało sie na dycht, wstawiają w kocioł, żeby oni sie zawekowali’ (Sztab 14-V). ‘Kedyś dżemów nie było, bo jak cukru nie było, to kto mog dżemy robić, a znowu owoców nie było’ (Sztab 13). ‘Z jabłek to marmolada, a z owoców to dżemy’ (Giby 11).*

186. Szklane naczynie, w którym się przechowuje marmoladę lub konfitury (słoik, szkło, glaska) (PAN-XVII-186)

słoik	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Olec 1, 19); SEJNY (Giby 6a, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 11-V, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, Szypl 13); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
słojik	OLECKO (Święt 7); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Jel 13-IV, Suw 36, 37)
słoiki	AUGUSTÓW (Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); OLECKO (Kow 8a); SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
słojiki	OLECKO (Kow 14a, Święt 21); SUWAŁKI (Fil 1)
słoje	SUWAŁKI (Jel 2)
słój	MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Jel 11*, Suw 13)
weki	AUGUSTÓW (Aug 14); OLECKO (Kow 14a)
ćklanka	ELK (Juchy 13)
śklanka	PISZ (Orz 1)
glaska	SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: *‘Ogórki sie składało w beczki i kapuste w beczki, nawet pomidory tak robili; zielonych, niedojrzałych pomidorów sie naskłada tam i ułoży sie, przyciśnie sie, żeby oni nie pływali. Beczki stały w komórce, ona była nieopalana, tam za ciepło nie było w niej, ale i nie marzło nic i tam zawsze wsio składowali’ (Sztab 13). ‘Słojik, ale jesce po wojnie to w kamienne garki składałam’ (Bak 12).*

187. To, co powstaje na konfiturach, kiedy zaczynają się psuć (*pleśń*) (PAN-XVII-187)

pleśnia	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Płas 1); GOŁDAP (Dub 10-III); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17); SUWAŁKI (Bak 12a, Jel 11*, Przer 1, 9a, Suw 23, Szypl 13)
<i>plieśnia</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
<i>pleśniej</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
pleśń	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 15 , Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Suw 12-II, 13, 25a, 36, 37); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
<i>pleść</i>	SUWAŁKI (Szypl 17a-III)
grzybek	AUGUSTÓW (Aug 14)
inf. nie wie	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)

Objaśnienia inf.: ‘Grzybek pojawia sie na mięsie, chleb pleśniał’ (**Sztab** 13). ‘Pleśń jest szara, siwa, tak jak mech, leciusieńka tak jakby włókna z czegoś powstają, tak jakby pająk usunął tego wszystkiego, tak jakby grzybek coś rośnie; pleśń to jest to, że dochodzi gdzieś powietrze, malusieńki jest otwór do słoika i powietrze dochodzi, i fermentacja byłaby, i to z tego tworzy się’ (**Sztab** 14-V).

188. Przefermentowany, zawierający alkohol sok z owoców (*wino*) (PAN-XVII-188)

wino	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-II); SUWAŁKI (Bak 12, 15 , Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
<i>zino</i>	EŁK (Juchy 13); SZCZYTNO
<i>hino</i>	PISZ (Orz 1)
most (na słodko)	EŁK (Juchy 13)
ocet winny	SUWAŁKI (Jel 11)

brak informacji	OLECKO (Kow 14a); SEJNY (Sej 12-I); SUWAŁKI (Bak 12a, Suw 36)
-----------------	--

Objaśnienia inf.: *‘No to jeden raz to sie zrobił ocet u nas z owoców, nastawilim wino, butle i ocet wyszed winny taki’ (Jel 11*). ‘Na słodko, płynóncy owoc to most’ (Juchy 13). ‘Wina petno sie robiło, a różne, zbierali różne i owoy i sam cukier, i pszenice dodawali, a potem pokazał sie ryż, to i z ryżu robili, z wszego sie próbowato’ (Sztab 13).*

189. Napój, żółty lub ciemny, który przy nalewaniu do kufla daje dużo piany (piwo) (PAN-XVII-189)

piwo	AUGUSTÓW (Aug 2 ‘-sie gotowało’, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2,3
piwko	SEJNY (Giby 6a)
kwass	SEJNY (Sej 12-I)
brak informacji	AUGUSTÓW (Płas 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Jęczmień sie dodawało, chmiel sie dodawało, bo to drożdżow dużo nie było; sie gotowało wodę, jęczmień był palony i sie miołło i sie sypywało, sacharyno słodził i takie było piwo’ (Sztab 13). ‘A to też sami robili, brali chmiel, skorkie chleba, sie postawi, jesce cukru, jesce sie zapali cukru, co by jono było takie ciemne, piękne, potem postoji, drożdżow trzeba było trocha’ (Bak 12-I).*

190. Szklane naczynie, w którym się przechowuje wino (butelka, szklanka, flaszką) (PAN-XVII-190), (AGM-II-II-87)

butle	AUGUSTÓW (Aug 2); SEJNY (Giby 11); SUWAŁKI (Fil 12)
butla	GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 5-I, 6, 7, 12, Przer 7-II, 9, 9a, Szypl 13)
butla szklana	SUWAŁKI (Przer 1)
butela	PISZ (Orz 1)

butel	SUWAŁKI (Suw 12-II); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
butelka	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GOŁDAP (Dub 10-III); OLECKO (Kow 14a, Olec 1 ‘-szklana’, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 11, Kras 17, Sej 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, Fil 1, 6-II, 13a, Jel 11* , 13-IV, Suw 23, 25a, Szypl 17a-III); DZIAŁD 1,3
butelki	ELK (Juchy 13); OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11-V)
butelek <i>Nlp</i>	AUGUSTÓW (Sztab 15a)
gąsior	SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Bak 12a, Jel 2, 13-IV, Suw 12-II, 37)
<i>gonsiory</i>	SEJNY (Sej 12-I)
<i>gęszory</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
<i>gęsiory</i>	SUWAŁKI (Suw 36)
gąsiorek	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>gęsior</i>	GIŻYCKO (Ryn 8)
flaszka	AUGUSTÓW (Płas 4); OLECKO (Olec 19); SUWAŁKI (Suw 13); DZIAŁD 2
<i>fliaszka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
antał	AUGUSTÓW (Aug 14)
galon	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Płas 1); SEJNY (Giby 11, Kras 12)
kruka	SZCZYTNO

Objaśnienia inf.: ‘Teraz flaszka, a kiedyś mówili butelka’ (**Płas 4**). ‘Butelka - nazwa nowa, butelek - nazwa dawna’ (**Sztab 15a**). ‘Butelka w dole szersza, a w górze węższa, w górze taka szyjka i na tej szyjce, na samej górze takie wrąbki so, co na nich nakrętkie sie nasadza, a so i bez wrąbkow, to wtedy jak do wina butelka jest, to korek wkładajo; butelka to wina wlewajo, jakieś soki, wódkie w butelkach ludzi trzymajo. Gąsiory i galony to różnie na nich ludzi mówio. Oni taki kształt majo, taki jak butelka i też to szkło jest. Tam może i dziesięć litry’ (**Sztab 6-I**). ‘Karafka to taka ona jak butelka, obydwie ze szkła so, ale karafka to taka może jakieś grubsze szkło niż butelka. Karafka i butelka to tak litr wchodzi’ (**Sztab 14-V**).

190a. Duża butelka

bunia	SUWAŁKI (Fil 1, Przer 7-II)
-------	--------------------------------------

Objaśnienia inf.: *‘Duża butelka to bunia taka duża, wybuchła’ (Fil 1)*

191. To, czym się zatyka butelkę (*korek, probka*) (PAN-XVII-191), (AGM-II-II-88)

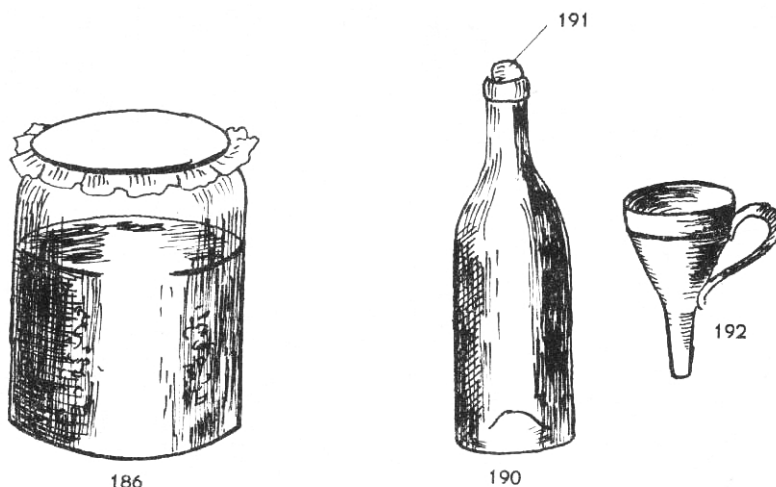
korek	AUGUSTÓW (Aug 2, Barg 5-I, 14, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5-I, 6, 6-II, 7, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 7-II, 9, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, 3
propka	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 6-II, Przer 9a); SZCZYTNO
propek	DZIAŁD 2
<i>própa</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1 ‘to z korkia tego’)
<i>kapsulka</i>	GOŁDAP (Dub 10-III)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Mowili: zamknij propko butelkie; te propki to takie byli ani drewniane, tatek kiedyści to tatek korki; nie można zamknąć butelki, to je sie kładzie w garnek, sie gotuje, sie zrobio mięciutkie i potem wkręcis w to butelkie. Nie byli gumowe i nie byli drewniane’ (Bak 12).*

192. To, co ułatwia wlewanie płynów do butelki (*lejek, trychter*) (PAN-XVII-192), (AGM-II-II-89)

lejka	AUGUSTÓW (Aug 2, Płas 1, 4); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a); SUWAŁKI (Fil 6-II, 7, Jel 13-IV, Przer 9, 9a)
<i>liejka</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
lejek	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Sztab 3a, 14-V, 15a); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 5-I, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, Przer 1, 7-II, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I);

	DZIAŁD 1,2,3
<i>léjek</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
trychter	SZCZYTNO
trychterek	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
kubek	OLECKO (Kow 8a)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

193. Słodczyce robione z cukru, które kupuje się dla dzieci (*cukierki, bombony*) (PAN-XVII-193)

cukierki	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Dub 10-III, Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 37, Szypl 13); DZIAŁD 1
<i>cukerki</i>	SUWAŁKI (Fil 1)
bombony	SZCZYTNO
bombuny	DZIAŁD 2
<i>bónbóny</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
landrynki	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>racki</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
<i>krowki</i>	SUWAŁKI (Bak 12)

<i>malinowki</i>	SUWAŁKI (Bak 12a)
lizaki	AUGUSTÓW (Lipsk 10, Sztab 14-V); SEJNY (Giby 11, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 12, Suw 13, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 3
czekolady	GOŁDAP (Dub 10-III); GOŁDAP (Dub 10-III);
<i>cekulady</i>	SUWAŁKI (Bak 12)
ciasteczka	OLECKO (Kow 14a)
<i>dropse</i>	SEJNY (Giby 11);
syrop	AUGUSTÓW (Aug 2)
brak informacji	OLECKO (Kow 8a, Olec 19); SUWAŁKI (Suw 36)

L. Smaki

194. Jaki smak ma cukier? (*słodki*) (PAN-XVII-194)

słodki	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
ulepek	SUWAŁKI (Przer 9a)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

195. Jaki smak ma sól? (*słony*) (PAN-XVII-195)

słony	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4 -a, Sztab 3a -a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11* -a, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
słona	SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Suw 13)
<i>słóna</i>	ELK (Juchy 13)
słonizna	SUWAŁKI (Przer 9a)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

196. Jaki smak ma piołun? (*gorzki*) (PAN-XVII-196)

gorzki	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, Suw 12-II, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO , DZIAŁD 1,2,3
gorzkie	SUWAŁKI (Suw 13)
gorzyc	SUWAŁKI (Przer 9a)
ostry	SUWAŁKI (Jel 11-V)
palący	SUWAŁKI (Jel 11-V)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Gorzki nie jak piołun, ale jak piorun, jak tak komu zołądek nawala, to piołun jest dobry, tylko trzeba go w maju zbierać, co tyko te liście piękne, co by nie kwit’* (**Bak** 12).

197. Jaki smak ma kiszona kapusta? (*kwaśny*) (PAN-XVII-197)

kwaśny	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 4, Sztab 3a ‘kwaśne’, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11* -a, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO , DZIAŁD 1,2,3
kwasny	AUGUSTÓW (Płas 1)
kwasica	SUWAŁKI (Przer 9a)
brak informacji	SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Jek ja kwasila kapuste, to dawalam listek, pieprz, ziele angielskie (ale to kiedyś mówili pieprz pachnący na niego), cukru trocha i soli, marchew. Casami kwasilo sie całe główki. Sie połukładało w beckie główki, sie nasoli wode, jona poleży (ta kapusta) ze dwa dni, co jona sie tak uleży, potem sie zaleje, tylko kamieniem sie*

przyciśnie. I łogorki kwasilim, to tylko woda, sol, koper i liście wiśniowe albo z carnech purzyckow’ (Bak 12).

M. Posiłki

198. Posiłek rano (*śniadanie, fryszytk*) (PAN-XVII-198)

śniadanie	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1, 3
<i>śniedanie</i>	SEJNY (Sej 8a-I)
fryszytk	SZCZYTNO, DZIAŁD 2
<i>fryśtik</i>	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1)
brak informacji	OLECKO (Kow 8a)

198a. Jeść śniadanie

śniadać	AUGUSTÓW (Płas 4 ‘choć to dawniej’)
---------	---

199. Posiłek przed południem (*podobiadek, dziesiątka*) (PAN-XVII-199), (KSŁ-VI-72)

podobiadek	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 13-IV, Przer 9a, Suw 13, 23, 25a, 25a, 36, 37, Szypl 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,2
przedobiadek	SEJNY (Sej 12-I)
podpołudnik	ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SZCZYTNO
drugie śniadanie	AUGUSTÓW (Sztab 3a); OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-II); SUWAŁKI (Jel 11-V, Przer 1, Suw 12-II); DZIAŁD 3
podbierak	OLECKO (Olec 19)

200. Posiłek w południe (*obiad*) (PAN-XVII-200)

<i>obiad</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, 19, Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>obhiad</i>	ELK (Juchy 13);
<i>łobjad</i>	SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1)

201. Posiłek po obiedzie (*podwieczorek, jużyna*) (PAN-XVII-201)

<i>podwieczorek</i>	AUGUSTÓW (Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); ELK (Juchy 13); GOŁDAP (Goł 8); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, Olec 1, 19; Święt 7, 21); PISZ (Orz 1); SEJNY (Giby 6a, 11, Kras 12, 17, Sej 8a-I, 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 11*, 11-V, 13-IV, Przer 1, 9a, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); SZCZYTNO, DZIAŁD 1,2,3
<i>podwiecorek</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); SUWAŁKI (Bak 12, 12a)
<i>podkurejek</i>	AUGUSTÓW (Aug 14)
<i>kawa</i>	OLECKO (Kow 14a)
<i>brak informacji</i>	SUWAŁKI (Jel 2)

202. Posiłek wieczorem (*kolacja, wieczerza*) (PAN-XVII-202), (KSI- VI-73), (AGM-II-II-90)

<i>kolacja</i>	AUGUSTÓW (Aug 2, Lipsk 10, Płas 1, 4, Sztab 3a, 14-V); MRĄGOWO (Mik 8); OLECKO (Kow 8a, 14a, Olec 1, Święt 7, 21); SEJNY (Giby 6a, 11, 17, Sej 9-I, 12-I,II); SUWAŁKI (Bak 15, Fil 1, 6, 12, 13a, Jel 2, 11*, Przer 1, Suw 12-II, 13, 23, 25a, 36, 37, Szypl 13, 17a-III); WĘGORZEWO (Węg 14-I); DZIAŁD 1,3
<i>wieczerza</i>	AUGUSTÓW (Aug 2); ELK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1 'kiedyś', 6-II)
<i>wieczerza wigijna</i>	AUGUSTÓW (Płas 4 'dawniej');

wieczera	AUGUSTÓW (Aug 14, Barg 5-I, Lipsk 10, Płas 1, Sztab 14-V, 15a); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Dub 5a, Goł 8); OLECKO (Olec 19); SEJNY (Kras 12, Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 5-I, 7, 13a, Jel 11-V, 13-IV, Przer 7-II, 9, 9a, Suw 23, 25a); SZCZYTNO, DZIAŁD 2
wiecziera	SEJNY (Sej 8a-I)

Objaśnienia inf.: ‘*Kolacja teraz nazywajo, a kedyś wieczerza*’ (**Fil** 1). ‘*Pchięć razy jedziono było*’ (**Juchy** 13). ‘*A dawniej wieczerza, kiedyś mówili że wigilijna wieczerza, a teraz to już mówio wigilja*’ (**Płas** 4).

202a. Jeść kolację

wieczerać	AUGUSTÓW (Płas 4 ‘ <i>a teraz to na kolacje</i> ’)
-----------	--

203. Wszystko, co służy do jedzenia (*jadło, strawa*) (PAN-XVII-203), (KSŁ-VI-74), (AGM-II-II-91)

strawa	AUGUSTÓW (Aug 2, 14, Barg 5-I, Lipsk 10); GIŻYCKO (Ryn 8); GOŁDAP (Goł 8); OLECKO (Olec 19, Święt 21); SEJNY (Sej 8a-I, 9-I); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, Jel 13-IV, Przer 9a, Suw 23, 37)
potrawa	SUWAŁKI (Fil 6)
potrawy	OLECKO (Kow 8a); SEJNY (Kras 17); DZIAŁD 3
pożywienie	SUWAŁKI (Fil 1)
pożywienie	OLECKO (Olec 1); SUWAŁKI (Suw 13)
żywność	MRĄGOWO (Mik 8); SEJNY (Giby 6a); SUWAŁKI (Fil 6-II, Przer 1, Suw 25a); WĘGORZEWO (Węg 14-I)
produkty żywnościowe	SUWAŁKI (Jel 2)
jedzenie	AUGUSTÓW (Płas 1, Sztab 3a); GOŁDAP (Dub 5a); SEJNY (Kras 12); SUWAŁKI (Bak 12, 12a, Fil 1, 5-I, 12, Przer 7-II, Suw 12-II, 23, 37, Szypl 13); DZIAŁD 1
jadło	AUGUSTÓW (Aug 14, Lipsk 10); OLECKO (Święt 7); OLECKO (Święt 7); SEJNY (Sej 9-I); SUWAŁKI (Fil 1, 13a, Suw 37, Szypl 17a-III); DZIAŁD 2
posiłki	OLECKO (Święt 21); SEJNY (Sej 12-I)
pokarm	AUGUSTÓW (Sztab 14-V); OLECKO (Kow 14a, Olec 1); SEJNY (Giby 11, Sej 12-II); SUWAŁKI (Fil 7, Przer 9); DZIAŁD 1

pokarmy	SUWAŁKI (Bak 15, Jel 11-V)
brak informacji	AUGUSTÓW (Pł as 4); EŁK (Juchy 13); PISZ (Orz 1); SUWAŁKI (Suw 36)

Objaśnienia inf.: *‘Różnie można nazwać, ale jaki to najstarszy wyraz to ja nie wiem’ (Fil 1). ‘Chleb tam, masło, twarog, mleko, jajko, mienso, wszystko takie, takie produkty, no nie wiem, jak to się nazywało ogólnie, to ja tego nie wiem; no, co tu można powiedzieć, no będzie twarożek ze szczypiorkiem, z rzodkiewko, ze śmietano, tak się mówiło, no i tak nieraz tak się robi’ (Jel 11*). ‘Strawa to ciepło, jak się gotowało łobiad, to się mówiło strawa’ (Bak 12). Kanapka (Święt 2).*

O pieczeniu chleba

Wspomina pani Scholastyka Kaszkiel, Kaletnik.

No to trzeba mąki namleć, później trzeba to do takiego ceberka zakwasić te mąkie, bo to trzeba wodę zaparzyć, ciepło, i to zakwaśnienie bez noc, na jutro trzeba wymieszać, to potem dać świeżo mąkę i tak zamieszać ten chleb, posolić, no i w piekarniku napalić, no i trzeba bochenki albo na blachy wsadzić do pieca i piec. Świeży, tani chleb. SUWAŁKI (Szypl 13).

Opowiada pani Janina Chmielewska, Rospuda.

Oj, dziewczeco, nasamprzód ja ci opowiem, jak my kiedyś chlebek piekli. Chlebek był nie byle jaki. Nasamprzód rozczyn się rozrabiało, wiecorem dodawało się zakwasu z poprzedniego pieczenia, się pozostawiało na caluśko noc do rana. Nasamprzód sypało się rano mąkę, deka trochę soli i miesało się, miesało. Tera to drożdżów dodają, kiedyś nie dodawali w ogóle, bo był niesmaczny. Tydzień czasu leżał i był świeżusiejki jak nic; potem rośnie w dzieży, rośnie ciasto, a w międzyczasie paliło się w piekarniku drzewem, żar się wybierało z piekarnika. Już jak się nagrzał ten piec, chleb na blachy ciasto się wykładało, a potem jak podros chlebusek na blasce, wiesz, co to bliaska, dziewczynusko? To się wsuwało do piekarnika i się piekło z dwa godziny. Potem się wyjmowało już jak był brązowiuśki, ten chlebusek się smarowało wodą, żeby skórka była lśniąca. Dzieciacki się zajadali chlebkiem, świeżuśki krajali i tako piętuskie z mlekiem. Najlepsze jedzenie. Kogo było stać to nawet po miodziku mógł posmarować, ale kogóż tam było stać, kochaniejka, jak bieda była strasna, nie teraz, że dzieci mają na codzień cukierków, ciasteczek. Co za życie to mają, ja widzę, jak moje prawnucuski, a pani, rozpusta w biały dzień. SUWAŁKI (Fil 9)

O pożywieniu

Ze wspomnień pani **Reginy Urbanowicz, Kamionka Stara**

Daniow nie było. Na obied była bulwa z burakami, z grochem, z siabelbonem, ze scawiem, z kapusto, albo zur. Usiedli, jeno w jenym talerzu, drugie w drugim, na środku bulwy nasypali i tak jedli, Jesce na zajastkie to była kasa z mlekiem. Mięso to było rzadko, raz na tydzień, a może i to nie. Casem jek zabijo świnia, to tej wątroby nagotują i tak jedzą. Ale co u nas zawse było, to na śniadanie zupa mleczna, kasa, zacierki, pęczak, ale najceńśiej to kasa. I jesce babka nasmażo skrzeckow albo oładziow, kazny weźmie w rękę glonek chleba z masłem, to skrzeckie, zupo popije, a naje sie jek koń. Na podobiaadek nasykujo pampuchow cy jako bułkie upieko i przyniosło nam w pole. We żniwa to censto jedlim kieńdziuk, bo to nie trzeba było gotować a wsyskie w polu byli wtencas potrzebne. A świnia to chowali takiego tęgiego, musiał mieć ze trzysta kilo, to dopiero był dobry. To go i ze dwa lata chowali. To słonine to miał tako na dwa dłonie, ale wtedy to wsysko robili na słoninie: smazyli skrzecki, śmalec spuscali, to potem te sadłowki, te z sadła stopionego, to był przysmak, krasili, do zupy, do bulwy.

Sie przyniesie wiązkie słomy z nadworza, sie wsadzi w masine, sie nabije torfu mieńciutko, takiego drobno, a jak nie, to trzeba na noc zagarnąć ogień na bok, położyć krążek torfu, przysypać popiołem, to na jutro jest łogień. Byli tez drzazgi do palenia, jek korzeń w lesie sie wykopie, to potem sie nascepa takich korzonkow do palenia. SUWAŁKI (Bak 12a).

Opowiada pani **Aleksandra Faszczewska** ze wsi **Jeziorki**.

Kiedys były inne zasady żywienia, przygotowywania posiłków. Kobiety, przeważnie gospodynie domu, sie starały wszystko robić własnoręcznie. Nie było tyle produktów, co w tej chwili jest gwych. Gospodynie robiły makarony, chleb piekły. Z mięsa to robiły przeważnie na okres zimy kińdziuki. Kińdziuki to są przerabiane mięso. W skład kińdziuków to idzie najlepsze mięso, to idzie karkowina, szynka, boczek. Mięso do kińdziuków się pekluje co najmniej dwa dni. Do peklowania służą czosnek, saletra, liść laurowy, pieprz, sól.

Kińdziuki to była pierwsza metoda utwardzania mięsa. Kiedy gospodynie nie znały jeszcze lodówek, zamrażarek, to tylko przygotowywały kińdziuki. Przeważnie to się robiło w okresie zimy, w grudniu on musiał dojrzeć w takiej temperaturze pokojowej przez kilka dni, a potem gospodynie wynosiły te kińdziuki na strych. Wtedy zimy były mroźne, ostre, więc te mięsko jeszcze tak

dojrzewało i się zaczynało je konsumować dopiero w maju. Wtedy on się nadawał, już był taki surowy do zjedzenia, albo też można było gotować.

Pierwszy młody szczaw, zupę szczawiową, botwinke, bo wtedy gospodarze też nie mieli tyle narzędzi rolniczych; w tej chwili są całe parki maszynowe, więc musieli też i kosić i zbierać. Więc z rana, póki było chłodno, to szli do koszenia zbioru i przychodzili, więc gospodynie gotowali przeważnie z rana śniadanie na gorąco. Każdego było na to stać, bo każdy hodował wieprze, bo to było takie wszystko gospodarstwo samowystarczalne, a potem obiad to było przeważnie sery, masła, jakąś sie tam kure gotowało, były inne zasady żywienia. A pracowali ludzie bardziej fizycznie, więc musieli to w posiłkach wszystko zjadać. SEJNY (Kras 18-I).

Potrawy wigilijne i wielkanocn

Opowiada pani Halina Mackiewicz, Szurpiły.

Na wigilje to już to była kucija, na wigilje to nie mówili, że to znaczy sie tam kolacja wigilijna, jak tylko to była kucija. Sama ta kolacja to sie nazywali kucija za kiedyśniejszych tych czasów, za tech moich dziadków.

A co tam robili na to, no co tam? Może tam była ryba, może był śledź i to może było wszystko. I tam ten pierog upieczony, bo był na ten pierwszy dzień... O, co gotowali. Na Boże Narodzenie to taki był... teraz to tam różnych miensov narobiono tam wszystkiego.

Kiedys na Wielkanoc była wysolona szynka i ugotowana, później na zimno, ona bardzo smaczna była, bo ona była we własnym sosie wysolona, później wymoczona. Czerwieniutka taka i ona na zimno; sie ugotowało, ona zastygła no i była skrojona sobie.

A na Boże Narodzenie no to było, no tamta kolacja, jak to kolacja. To tu, to zaś, to już to była wigilijna nie, już mówili. Ale kiedys to kucija była, no i tez, nawet jak ja przyszła, tu, no kucija. Potem to już nie, później to nie mówili.

Gotowali kisiel z owsianej mąki. Owies namielony, trzeba było jego rozczynić w garku, postawić go w maszynę, w ciepło. Jak kiedys torfem palili, to to było zagarnięto w maszynę nad bok, i to tam było ciepło, garnek, takie byli rudowe, takie długie, w takim garku rozczyniony. I to bez nocek postojąco, to to dostało zakwas. Na jutro później już trzeba było ten garnek wziąć, wycisnąć, ten te te łupine, z tego. Później bez gęste takie sito przecadzić, to takie było białe mleczko. Bo teściowa moja gotowała, i to my lubili, ale później dzieci moje to nie. Adaś o nie lubi, synowa nie lubi, a córka lubi, żeby i teraz nagotował. Ale teraz ja nie umiem, bo ja nie gotowała. Gdybym tak no stała, to może bym, ale teściowa gotowała. I to jest potem takie białe mleczko, nie.

I trzeba, to jest, w garnek, gotować, i ono się zrobi takie gęste, i to zastygnie. Zastygnie takie twarde, trzeba kroić nożem. Później kroić skwareczki, tam z boczka, nakroić, jak wędzony jest, to z wędzonego, jak nie, nasmażyć na patelni, kawałkami nakłaść na ten tłuszcz i to się zagrzeje i później jeść z chlebem. Bardzo smaczne było. To było zawsze gotowano na Boże Narodzenie, było zawsze to gotowano, tak, takie było jedzenie.

Gotowali kapuste, kartofle, no z tymi obierkami, z tym mundurem gotowali. A teraz nie, teraz tego nie ma. Ji te, no te, sąsiadka moja jeszcze gotuje z płatków owsianych ten kisiel, ale nie jest taki smaczny, jak zawsze. Tak było kiedyś, tak było. A babcia moja była, to przydzie do nas, dzieci, jak to kiedyś, mówi, było. Tak i tak było, tak i na jabka to mówiła jepko, gruska. Taka była mowa, taka była gwara (84 lata). SUWAŁKI (Jel 11).*

Nowa Wieś, gmina Bakalarzewo, pow. Suwałki *Na wigilje to trzeba było umleć w żarnach owies. Na noc przed wigiljo trzeba było namoczyć to mąkę z owsu, rozrobić w wodzie, żeby to skwaśniało. I na rano, jek wigilje sykować, to wody trzeba było dolać, a potem przecedzić przez sito. I ta woda skwaśniała, przecedzona, ze trzy razy była gotowana. Tylko trzeba było miesać, bo to gienste się robiło. I to taki kisiel gotowali, ale to tylko na wigilje' SUWAŁKI (Bak 15-III).*

Indeks alfabetyczny

Hasła odesłane do numeracji pytań kwestionariusza w tekście tomu

aber 23	baranie 136
<i>abryskłe</i> 121	baranina 136
<i>akrajczyk</i> 92	baraninka 136
aluminiowe 48	barszcz 179
<i>amaliowane</i> 48	barszczyk 179
<i>ambrycek</i> 41	<i>barzqchew</i> 61
anielka 30	bądeczki 79
antał 190	bądk 80
antałek 14	bądk 80
apałonik 61, 65	beczka 14
apłatys 79	bele drewniane 8
<i>arbata</i> 182	belka 4, 5, 6
arfa 101, 106	białko 133
arfa 106	<i>biattka</i> 133
<i>arfo</i> 101	<i>biattko</i> 133
art 70	biały 87, 88
artyk 70	bić 154
baba 4, 95, 163b	biegun 111
babie usy 163	bielaska 3
babka 79, 94, 95, 108, 162, 163b,
164	bierwiono 24
babka święteczna 95	bigos 177
babki 95, 162	bijaczek 126
babki drożdżowe 95	bijak 104, 105, 126
baby 95, 162	bijek 126
baby wielkanocne 95	bite 165
bajka 125	bitki 140
<i>balarony</i> 140	blacha 31, 43, 45, 45a, 115, 119
baleron 140	blacha do pieczenia 45
balia 82	blachan 54, 119
baniak 54	blachan <i>ze skietkiem</i> 119
bankuchen 95	blachaniek 119
bańka 115, 119	blachanik 119, 120
<i>bańkia</i> 119, 120	blachi 45
	blachy 45

blant 31
blasak 12b
blaszane wiadro 12b
blaszka 45a
blat 30, 31
blat kuchenny 30, 31
blaty 31, 32
bletos 31
bliachanik 119
blin 79
bliny 162
bliny *kartoflanne* 162
blizniak 53
bliźniaczki 53
bliźniak 53
bliźniaki 53
blonek 91
blonik 167
błoneczki 23a
błonka 18
błonki 18, 23, 23a
bochen 90
bocheneczek 80
bochenek 79, 80, 90
bochenek chleba 90
bochienek 90
bochopieniek 80
bocian 3
boczek 140
boćwina 179
boćwinka 179
bojczyk 126
bojka 125, 126
bojraki 53
boleć 104, 107, 112
bonda 92
bondak 80
bondeczek 80
bondeczka 79, 80

bondeczki 75, 79
bondka 79, 80, 125
bosak 2
bosienek 90
bosiének 90
bóchenek 90
bójak 125
bójka 125
bónbóny 193
bóndka 80
bóndkia 80
bratfana 45
bryka 125
brykiet 29
brytfana 45
brytfanka 45
brytfanna 45
brze 144
bućwinka 179
bujza 173
bukacz 125, 126
bulion 175
bulionówki 59
bulwa 20, 165
bulwiana 175
bulwianka 175
bulwienia z zacierkami 163a
bulwienie 179
buła 80
bułdyk 126
bułecki 93, 94
bułeczka 80, 93
bułeczki 80, 93
bułka 80, 88, 90, 93, 94
bułka chleba 90
bułka chlebowa 80
bułka *praśna* 93
bułka słodka 93, 94
bułka zwykła 93

bułki 80, 88, 94, 95
 bułki drożdżowe 95
bułza 173
 bunia 190a
buracki 179
 buraczana 179
 buraczkowa 179
 buraki 179
 burakowa 179
butel 190
 butela 190
 butelek Nlp 190
 butelka 190
 butelki 190
buterfaskia 125
 butla 190
 butla szklana 190
 butle 190
buza 173
 byczki 177
 byk 95
bysiek 95
bziółtek 133
cadzi się 115a
cadziółko 117
 cadziółka 116, 117
cadzka 116, 117
cadzka 116
cajnik 41
cantryfuga 120
 cantryfugia 120
carna 180
carna kafej 181
carna zupa 180
carninka 180
carny chléb 85
carny chleb 86
 ceber 12, 12a, 14, 51, 82
 ceberek 12, 12a, 14, 115

ceberk drewniany 14
cebrewina 8a
 cebrowina 3
 cebrzyk 12, 12a, 14
 cebulowa 179
 cedar 14
 cedzak 116
 cedzarka 116
 cedzidełko 117
 cedzidło 116, 117
 cedziłek 116
 cedziółka 116, 117
 cedziółko 116, 117
 cedziółko lniane 117
 cedzonka 116
cedzyółka 116, 117
 cegła 70
cekulady 193
celuście 34
celuść 34, 70, 71
 cembrowina 3, 7, 8a
 cembrownia 3, 8a
 centerfuga 120
centrafuga 119, 120
centrefuga 120
centryfuga 120
centyrfuga 120
cerpać 10
cerpak 6, 12a, 61
chicholek 104, 109, 110
 chleb 85, 90
 chleb *praśny* 93
 chleb pyłtowy 93
 chleb razowy 85, 86
 chleb żytni 85
 chlebak 68
 chlebek 80
 chlebny 68
 chlebowe drewno 26

chlebowka 179
chlebówka 179
chochelka 61, 62
chochla 61, 65
chodka 65
chodzi 77
chopieniek 79
chrapki 97
chrosty 97
chrust 23
chrusty 97, 99
chruściki 95
chrzemień 18, 19
chrzesanie 21
chrześnica 3
ciajnik 41
ciasta 95
ciasta drożdżowe 95
ciasteczka 193
ciastka 95
ciasto 79, 94, 130, 161
ciasto biszkoptowe 95
ciasto *drożdżowe* 94
ciasto kruche 95
ciasto praśne 93
ciasto tarkowane 161
ciasto z proszkiem 95
ciasto ziemniaczane 161
ciąg 6
ciągnik 6
cielęcina 135
cierpa się 10
ciężar 5
ciężarek 5
cihunny garnek 39
ciortła 52
cisnagas 19
cisnąć 154
citnag 19

citnagas 19
ciugon 39
cudziłko 116
cukerki 193
cukier 183
cukierki 193
cyberki 83
cybulowa woda 179
cyganskie jedzenie 177
cytnag 19
czaj 182
czajniczek 41a
czajnik 41
czànok 126
czarna kiszka 138
czarna zupa 180
czarnina 180
czarninka 180
czarnińka 180
czarny 85, 86
czarny chleb 85, 86
czaropka 52
czeber 14
czeberek 12, 12a
czekolady 193
czeluście 71
czeluć 71
czereń 70
czernina 140, 180
czerninka 180
czerpac 6
czarpać 10
czerpak 6, 12a, 61, 65
czerbe 52
czerpia, z litew. *čerpć* 52
czerpak 61
cziajnik 41
cziaarna kiszka 138
czszepki 23

czuhunne garki 48
czuhunny garnek 46
czygun 48
czygunne garki 48
czygunny 46
czygunnyj 46
czyhun 39, 46
czyhunny 46
ćklanka 186
ćklankia 58
ćwiartka 12a, 14, 91, 115
damfer 47
dangscai 32
dangscis 40
dekel 40
dekiel 40
dekielek 40
dekielki 40
dekl 40
dencho 40
denka 40
denko 32, 40
denko drewniane 40
deska 112, 113
deski 8
deszczółki 23
dłubanka 82
dno 70
dobrzyńka 181
doczàj 109
dojarka 115
dojnica 115
dojnik 115
donica 51 52
donica do maku 52
donicka 51
doniczka 52
dónica 52
dórdotek 104, 109

drabinka 34
drabka 34
drąg 2, 4, 5
drązek 5, 6
drąż 111
drązek 2, 5, 6, 111
drążka 111
drążka f. 5, 6
drejbus 30
drejfus 30
drewienka 23, 24
drewienko 20
drewka 23, 24
drewniana 65
drewniana łizkia 65
drewniana łyżka 65
drewniane patyki 20
drewniane wiadro 12a
drewnionka 65
drewno 24
drobne 23
dropse 193
drożdżaki 99
drożdże 98
drożdzy 98
drożdże 98
drożdże 98
drożdżowa bułka 95
drożdżowe 93, 95
drożdżowe ciasto 94
drożdżówka 87
drożdży 98
drugie śniadanie 199
drut 72
drwa 24, 26
drzazga 18, 20, 23
drzazga smolna 23
drzazgi 18, 20, 23
drzewa do kuchni 24

drzewiane denko 40
drzewnianna łyżka 65
drzewo 20, 23, 24, 26
drzewo długie 26
drzewo smolane 23
drzicka duża 33
drzicka mała 33
drzicki 33
drzwi 33
drzwicki 33, 71a
drzwicki do maszyny 33
drzwicki kuchenne 33
drzwiczka 33
drzwiczki 33, 71, 71a
drżwicki 33
ducaj 109
duczaj 109
duczek 109
dugnas 70
duonkepis 68
duonkubilis 82
dupka 92
duże kawałki *się rozpóławia* 26
duże polana 26
duże *polany* 26
dwojacki 53
dwojaczki 53
dwojak 53
dwojaki 53
dwojki 53
dwojniaki 53
dyby 13
dzban 41, 49
dzbanek 49
dzbanki 49
dzbankie 53
dzbanuszek 49
dzbany 49
dzedziłka 117

dziadówna 173
dzierżak 111
dziesza 82
dzieza 81, 82
dziéza 81
dziezka 49, 50, 82
dziézka 50
dziezycka 50
dziézyckia 52a
dzieża 125
dzieża 50, 81, 82, 83
dzieżka 50, 52, 52a, 53, 81, 82
dzieżka mleczna 50
dzieżki 49, 50, 53
dzieżułka 50
dzieżyczka 81
dziora 109
dziorza 82
dziura 71, 109, 112
dziurka 109
dzwicki 33, 71, 71a
dzwiczki 33
dźwicki 33
dźwiczka 33
dźwiczki 33, 71
dźwički 33
dźwiercy 33
dźwierk 33
dźwierki 33
dźwignia 5
dźwiorki 33
dźwirki 33
dźbanek 49
dżem 185
dżeżka 50
fajerek 32
fajerka 32
fajerki 32
fajerkos 32

fajery 32
fankuchi 97
faska 125
fasola 179a
fasolowa 179, 179a
fasolówka 179, 179a
fermentuje 77
fermentuje się 77
festfalka 30
fet 147, 149, 150
filizianka 56
filizanka 56
flády 95
flaszka 190
flátka 79
fliaszka 190
flince 99, 162
fojery 32
fryštík 198
gabas 72
gafel 63
gafla 63
gafle Npl 63
galareta 139, 140
galareta z nóżek 139
galaretka 139
galaretka z nóżek 139
galon 190
gałazka 20
gałganek 74
gałka 75
gały 163
gar 39
garczek 55
gardło 109
gardziel 109
garki 39, 48
garki żeliwne 46
garnczek 39

garnek 39, 41, 44, 46, 48
garnek do herbaty 41
garnek miedziany do mięsa 48
garnek rondlowy 42
garnek *świnski* 46
garnki 39, 44, 48
garnuszek 39, 44, 55
gary 48
gąbka 20
gąsior 190
gąsiorek 190
gęsior 190
gęsiory 190
gęsta smateczka 117
gęste mleko 121
gęszory 190
giarnec 39, 46
giarnek 39
giega 19
gięsia 179
gięste 121
girnós 106
gliniak 49, 50, 52
gliniaki 49, 53
gliniana 53a
gliniana *nisa* 51
gliniane 48
gliniane miseczki 60
gliniany *kruzyk* 53a
glon 91
glonek 91
glonka 91, 92
glonok 91
glón 91
glónek 91
głaskać 78
głębinowa 11
głęboki talerz 59
głowizna 140

głownia 25
głowniak 25
głownie 15, 37
głównia 25
gniazdko 112
gniazdo 107, 112
golonka nadziewana 140
golonka z okorka 140
golonki 140
goła zośka 175, 179
gołąbki 140
gomołka 75
gonsiory 190
gornek 39
gorzki 196
gorzkie 196
gorzyc 196
gotować 142
gotowane 140
gotująca 144, 145
gotująca woda 145
gotuje się 144
graczka 73
grandziklis 65
grata 34
gratka 34
gratki 34
groch 178
groch z zupą 178
grochowa 178, 179
grochowiak 87
grochowka 178
grochówa 178
grochówka 178
grochówki 179
grotukes 34
gruby 86
gruby chleb 85, 86
gryc 89

grycana 172
grycana kasa 172
grycana kasza 172
grycaniaki 89
grycaniki 89
grycany 89
grycon 89
gryczan 89
gryczana 172
gryczana kasza 172
gryczanek 89
gryczaniak 89
gryczanik 89
gryczanna 172
gryczannik 89
gryczanniki 89
gryczany 89
grys 170
grysik 170
grzać 127
grzejniki 30
grzybek 187
grzybowa 179
grzybowa z kwasem 179
gulasz 140
hacyk 72
haczek 72
haczorek 72
haczyk 6, 72, 73
hak 2, 6, 72
haławieszka 25
harszczok 39
hart 70
herbata 182
hiedro 12b
hino 188
hoczyk 72
hok 72
hołowieszki 37

huba 20
hubka 20
huga 20
imbryczek 41a
imbryk 41
iskierki 22
iskra 22, 25
iskry 22
jadło 203
jaglana 171
jagła 171
jajki 131
jajko 131
jama 68
jarzmo 13
jarzynowa 179
jedzenie 203
jeglana 171
jejka 131
jęczmienna 172a
jimbryk 41
jiskierka 22
jiskra 22
juszniczek 180
juszniak 180
juśnik 180
kabanina 137
kabłączak 72
kacka 80
kacuba 72
kacuski 80
kacza 179
kaczałeczka 66
kaczane 174
kaczarga 73
kaczarha 72, 73
kaczerga 72, 73
kaczerha 72
kaczuszka 80

kadłub 110
kadłubek 82
kafej 181
kałduny 140
kamieni 18
kamieniaczek 52
kamieniak 44, 50, 51, 83
kamienie 19
kamień 18, 19, 103, 109
kamień do *zapalnicki* 19
kamieńczyk 50
kamionka 50
kamni Npl 19
kampukas 92
kana 54
kana z oczkiem 119
kanka 54, 119
kanki 49
kany 54
kapańka 82
kapernacz 72
kapońka 82
kapsulka 191
kapusta 176
kapusta gęsta 177
kapusta i kartofla 177
kapusta leniwa 176
kapusta na dnie 177
kapusta *przasno* 177
kapusta *śmurowana* 177
kapusta *tuszona* 177
kapusta z bulwą 177
kapusta z kartoflami 177
kapusta z *kartoflo* 176
kapustnik 176
kapustowa 176
kapuściana 176
kapuśniaczek 176
kapuśniak 176, 177, 179

karawaj 95
karbonada 140
karbunada 140
karczaha 73, 74
karkowinka 140
karkówka pieczona 140
karotek 30
karomista 13
karomysto 13
karpina 23
karpy 23
kartacze 140, 163
kartaczy 140
kartis 6
kartofel Mlp 175a
kartofla Mlp 175a
kartofla tłuczona 165
kartoflana 175
kartoflana zupa 175
kartoflane kluski 163
kartoflanka 175
kartofle 175a
kartofle poterte 161
kartofle potłuczone 165
kartofle tłuczone 165
kartofle utarte 161
kartofle z kapustą 177
kartofle z zupą 175
kartoflianka 175
kasa 171, 179
kasa z bulwą 179
kasanka 138
kaska 170
kasorek 42
kastrola 42
kastrula 39
kastrulka 42
kasza 165, 170
kasza gryczana 172

kasza jaglana 171
kasza kartoflana 165
kasza manna
kasza prosiana 171
kaszana 138
kaszanka 138
kawa 181, 201
kawa zbożowa 181
kerzanka 125
kfêrl 66
kfêrla 66
kiapusta 179
kiasa gricana 172
kiasel 39
kiaszane wurszti 138
kibiras 12
kiełbasa 140
kiełbasy 137, 140
kieńdziuk 140
kiernacka 112
kierzunka 126
kierzynka 125, 126
kieza 130
kij 2, 5, 6, 72, 108, 111
kij do masła 126
kij i szmata 73, 74
kijanka 126
kijek 111, 126
kijek do bicia 126
kilt 104
kindziuk 140
kińdziuk 140
kipchi 144
kipi 144, 144a
kipiatok 144, 145
kipiątek 144
kirzanka 125
kisa 77
kisi się 77

kisne 121
 kiszka 138,164
 kiszka czarna 138
 kiśnie 77
 klepisko 70
kliuski 167
kliuski kartofliane 163
 kloce 26
 klocki 24, 26
 klocuszki 24
klocy 26
 klops 140
 kluchy 167
klucka 2, 6
 klucz 2, 6
 kluczka 2,4, 5, 6,72
klućka 6
 kluki 174
 kluseczki 163,167
 kluska 6
 kluski 163, 164,167, 174
 kluski kartoflane 163, 164
 kluski mączane 174
 kluski z mąki 174
 kluski ziemniaczane 163
kluszeczki 174
 kłoda 4, 14, 104
kłodki 24
 kłopot 113
 kłopotucha 113
 kłódki 24
 knedelki 164
 knedliki 164
 knot 20
 knot bawełniany 20
 kobiałka 12a
koburylek 18
 kobył 13
 kochert 30
 kocioł 39, 44, 46, 47, 48
 kocioł do bielizny 48
 kocioł do gotowania kartofli 48
 kocioł polewany z pokrywką 47
 kociołek 39, 46, 47, 48
 kociuba 73
koczarga 72
koczetas 104
koczerga 72, 73
koczor 72
 kolacja 202
 kolba 5
 kołac 79, 93, 94, 155
 kołace 155
kołacy 155
 kołacz 79, 90, 93, 94, 95, 155
 kołacze 95
 kołatka 126
 kołatki 99
 kołatuszka 66
 kołduny 140
 kołek 2, 8, 105
 kołek obrotowy 105
kołonka 11
kołorwat 4
 kołowrotek 4
 kołpak 12a
 koły 8
kombiak 140
 komin 30, 31, 109
 kominek 30, 35
 komisowy 87
kompiaki 137
komysowy 88
komyśny 87
 konew 54
 koneweczki 115
 konewki 54
 konfitura 185

konfitury 185
konwa 12a, 54
konwi 54
konwia 12a, 54, 115, 119
konwie 12a, 12b, 54
końwia 54
kopałka ! 82
kopaniecka 82
kopanka 82
kopańka 52, 52a, 82, 83
kopciuski 33
koperkowa 179
kopernac 72, 73
kopernacz 72
kopernat 72
kopersacz 72, 73
kopianka 80, 82
koprak 39, 46.48, 50
kopyrnacz 72
kopystka 65
kopyść 61, 65
kopytka 164, 167
kopytki 164
kora brzożowa 20
korba 8, 9
korbka 9
korbowody 8
korek 191
korito 82
korito do chleba 82
koromysło 13
korowaj 95
korowaje 95
korowaji 95
korytka 83
korytko 82, 83
koryto 12a, 14
kosior 72, 73, 74
kosior na drzewie 73

kosiorek 72, 73
kosioro 73
kosiór 73
kosiur 72, 73
koszownik 103
koszór 73
kotlet 140
kotlet mielony 140
kotlet schabowy 140
kotlety 140
kotlina 30
kotły 39, 46, 47, 48
kowarat 5
kowrót 5
kół 4
kómisowy 87
krajcyk 92
krajczyk 92
krasidło 18
krasiwo 18
krata 34
kratka 34
kratki 34
krązek 126
krążek 32, 126
krążki 32
kremienio 18
kremy 95
kresanie 21
kresiwo 18
kręcić 10
kręciołek 111
kręgi 32
kromka 91, 92
kropfle 97
kropfy, lp. *kropf* 97
krośnis 27
krowina 135
krowki 193

królewskie 95
krucek 72, 73, 126
kruche 94, 95
kruche mazurki 95
kruczek 72, 73
kruczka 6
kruczok 72
kruczyk 72
kruk 2,5, 12b, 72
kruki 6
krupianka 138
krupienica 138
krupieniczka 138
krupniak 138
krupniczek 173, 179
krupnik 170, 172a, 179
krupniok 138
krupy 170
krusznia 30
kruzik 55
kruzycek 55, 56
kruzyk 55, 56, 58
krużkie 32
krużyk 55
krwawianka 138
krzeciwo 18
krzeczka 150
krzem 18, 19
krzemienie 19
krzemień 18, 19
krzesać 16, 21
krzesanie 21
krzesidła 18
krzesidło 18
krzesiło się 21
krzesiwo 18, 19, 21
krzesze 3sg 21
kubeczek 55
kubeczki 55

kubek 55, 56, 192
kubel 12, 12a, 12b, 46, 115
kubelek 12, 12a, 115
kubelki 14
kubki 55
kubłan 46
kuca 34
kuch 94, 155
kuch na proszkiach 95
kuchenka 30
kuchenna 31a
kuchi 94, 155
kuchnia 27, 31
kuchnia do gotowania 30
kuchnia kaflowa 30
kuciaba 72
kufel 55
kukawka 108, 112
kukernica 109
kukiełka 80
kukiełki 163, 164
kulas 2, 6, 72
kulasz 6
kulka 2, 6
kulko 13
kulować 168
kułpiak 140
kumpiaki 140
kurowaj 93, 95
kwarta 12, 55
kwas 179, 189
kwas chlebowy 179
kwas kapuściany 179
kwas z bulwą 179
kwasica 197
kwasinina 139
kwasny 197
kwaśna 179
kwaśna bulwa 177, 179

kwaśne 121
 kwaśne mleko 121
 kwaśniej 77
 kwaśny 197
laluski pl 80
 landrynki 193
 lane klusecki 174
 lane kluski 173
 lasy 34
 leci (o mleku) 144a
 lej 109
 lejek 192
léjek 192
 lejka 192
 leżak 109
 leżanka 36
liejka 192
 liściak 79
 litewskie klusieczki 174
liufcik 35
 lizaki 193
 lniana szmatka 117
londerek 42
lonek 111
 lubczyki 53
 luft 71
 lufty 71
luski 32
 łachanka 44,45
ładyżka 116
łatajeszka 25
 łazanki 164,167
łizkia 62
łobar 20
łobierki 158
łobjad 200
łobrać 157
łodgrzać 127
łodyżka 50

łogień 15
łoj 149
łojka 125
łokrasa 146, 147
łolej 153
 łopata 73, 79, 84
 łopatka 65, 66, 84
łosuszek 92
łoszuszek 92
łostrzeń 107
łotarkować 159
łowiece 136
 łój 149, 151
lucyło 20
lucyna 23a
lucywo 23a, 24
łuczaj 109
 łuczyna 23a
 łuczywo 18, 20, 23, 23a
łupchiny 158
 łupić 156
 łupina 158
 łupinka 158
 łupiny 158
łuscki 155
 łuska 134
 łycha 65
łyżka 62, 65
 łyżka 61, 62, 65
 łyżka drewniana 65
 łyżka wazowa 61
maca 79, 95
maciał 74
macy 79
makacióra 52
makaciort 52
 makaron 167
 makarony 179
makatra 52

makociora 52
makotra 51, 52
makowce 95
makowcy 94a
makowiaki 95
makowiec 94a, 95
makowlica 52
makownica 52
makownik 94, 94a, 95
makuch 155
makuchi 155
makuchy 155
makutra 52
makùtra 52
makutry 155
makutura 52
malinowki 193
mała kastróla 44
mała skowroda 44
małe polanka 24
mały róndelek 44
mały bochenek 80
mały chlebek 80
mały kruzyk 56
mały talerzik 57
manna 170, 171
marchiewkia 179
marchwianka 179
marmelada 185
marmolada 185
marmulad 185
marmulada 185
masa 17a
masalnica 125
maselnia 125
maselnica 125
maselniczka 125
maselko 123
masielnica 125, 126

masielnicka 125, 126
masielniczka 125
masina 30, 31
masinka murowana 30
masło 123
masłobójka 125
masyna 30, 45
maszina 30
maszina do gotowania 30
maszyna 30, 31, 36
maszyna do gotowania 31
maszynka 30
maślane bułeczki 95
maślanica 125
maślanka 124
maślanki 95
maślankia 124
maślenica 125
maślniczka 125
maśniczka 125
materiał 20
materiał płocienny 20
mazurek 95
mazurek kruchi 95
mazurki 95
mątew 66
mątką 80
mech 20
meżerek 52
mermoliada 185
meser 64
meszyna 30
męczona kartofla 161
micha 60
midła? 74
miecenie 21
miecka 82
miednica 51, 83
miedziane 48

mieloch 111
mielone 140
miesić 76, 78
mieszadło 65
mieszany 85, 87, 88
mięsko gotowane 140
mięso rentowne 135
mięso świńskie 137
miotłka 74
miotła 72, 73, 74
misa 51, 51, 52, 59, 83, 125
misa gliniana 51
misa polewana 51
misecka 51
miseczka 59
miska 51, 52, 59, 60, 83
miska gliniana 51, 59
mlecna zupa 173
mlecne 179
mleczaki 49
mleczna 179
mleczna szmatka 117
mleczniak 50
mlecznik 50
mleko 114
mléko 114
mleko kwaszone 121
mliczniak 50
mliko 114
mlon 108, 111
mlonek 111
mlón 111
mlynek 103
mlynek 106
młodziwa 118
młodziwo 118
młotek 19
młyn 103, 106
młynek 103, 106

młynnik 103, 106
młynki 103
mniejsza *skowródką* 44
mocnik 4
mołodziwa 118
mõrptejs 94
most (na słodko) 188
motyczka 73, 74
motyka 73
moździerz 104
muckarka 106
mugac 6
murek 36
musi wystoniec 142
musi zakwasniec 77
musztukas 126
muškebada 183
muza 173
mycka 125
na blasze 45
na kochercie 30
na kolbe 7
na perlaku 103
na pompę 11
na roźnie 38
nabierać 10
nabierak 6
nabrać 10
nacerpnąć 10
nacerzpnąć 10
naciąć 24a
nacostkować (wędlinę) 142
naczać 10
naczać 10
naczulki 82
nakręcić 10
nakrycie 40
nakrywa 40
nakryweczki 40

nakrywek 40
nakrywka 40, 126a
nakrywki 40
naleśniki 130, 140
namiecić 16
napalić ogień 16
narąbać 24a
nasidło 13
nasolić 142
naterte 159
natrzeć 142, 159
naziemnina 139
nazimina 139
nazimnia 139
nazimnina 139
necka 51
necki 82
neszczai 13
niałki 88
niebo 69
niecka 82, 83
niesłodkie ciasto 93
niskia 51
noczówki 82
nosek 92
nosidła 13
nosidło 13
nosidło ramienne 13
nosidły 13
nosiłka 13
nosiłki 13
nosiły 13
nosza 13
nosze 13
noz 64
noż 64
nóż 64
nudle 167
obar 23

obarzanki 97
obciążnik 5
obebrać 157
obhiad 200
obiad 199, 200
obierać 156, 157
obierek 158
obierka 134, 158
obierki 158
obierzyna 158
obierzynka 158
obierzynki 158
obierzyny 158
objka 126
obłonki 23a
oblupić 157
obrać 156, 157
obrzynać 157
obrzynek 92
obskrobać 156
obwarzanki 99
ocet winny 188
ochopieniek 79, 80
odegrzać 127
odgrzać 127
odgrzewać 127
odkrajek 92
odparzyć 127
ogien 15
ogień 15, 22, 25
ogień zrobić 16
ognisko *na płycie* 30
ogórkowa 179
ogrzać 127
ogrzewać 127
okorek 140
okrajać 157
okrajcyk 92
okrajczek 92

okrajczyk 92
okrajec 92
okrajek 92
okrajka 92
okrajna 92
okrasa 146,147
okrasić 147a
okraśnik 146a
okrągła belka 5
okrojka 92
okrosić 147a
olej 153
oliwa 153
oładzi Npl 99,162
oładzie 162
oładki 99, 162
oładki kartoflane 162
omasta 147
omyk 80
onasta 147
opańka 82
oparzyć 127
opata 84
opiekać 141
opieniek 79, 80
opieńki 79
ordacka 117
ordaka 20
oreszki 50
orfa 101
oskrobać 156, 157
oskrzybać 156
ostre kamienie 19
ostrugać 156, 157
ostry 196
osuch 92
osusek 92
osuszek 80, 92
oś 107, 108

ośka 107, 108
otwor 71, 113
otwornica 109
otwór 71, 107, 109, 112
otwór do ziarna 109
owce 136
owiece 136
ożóg 72
pagrambuk 80
pajda 91, 92
pajdka 92
pakrywka 40
pakuli 20
pakuły 20
palący 196
palenisko 30, 34, 36, 70
paliany 24
paluski 164
paluszki 164
pałka 65
pałka z kruczkiem 6
pałnik 65
pałonik 65
pamiętało 74
pampuch 99
pampuchi 97, 99
pampuchy 95, 99
panefkia zielazna 45
panewka 44, 45
papier 20
paprzyca 107
para 35, 143
parciana szmata 20
parnik 46, 47
partniak 20
paruje 144
parzybroda 177
pasztet 140
pasztetowe 140

patelka 43
patelna 43
patelnia 42, 43
patrochy 155
patyczki suche 20
patyk 126
pazibroda 177
pącki 97, 99
pączek 97
pączki 95, 97, 99
pączuszki 97
pchiec 141
peczus 68
peda 13
pedał 13
pedały 13
pedi 13
pedła 13
pedły 13
pedy 13
pédy 13
pedyła 13
pegi 13
peklować 142
pempuszki 99
pencak 179
pepuszki 99
perkal 20
perkalowy 20
perscy 77
petelnia 43, 45
petlowiak 86, 93
petlowy 88
pezy 163, 164
pędy 13
pępuchi 99
pępuchy 95, 97, 99
pępuszki 97
piaskowa 95

piasto 109
piec 30, 31, 36, 68, 141, 142
piec chlebowa 30
piec chlebowy 68
piec do chleba 68
piec f. 30
piec gliniany 68
piec ścianowy 36
piec świecki 36
piecka 36
piecone 140
piecone mieso 141
piecura 33, 34c
piecyk 36
piecz 30, 68
pieczarkowa 179
pieczenie 141
pieczenie mięsa 141
pieczeń 140, 141
pieczone 140, 141
pieczura 68
pieczyra 68
piekarnik 45, 68, 69, 70, 71
piekarnik chlebowy 68
pieniek 103
pierog 93, 94
pierogi 93, 94, 95, 140, 164
pierogi gryczane 89
pierogi z cukrem 94
pierogi z makiem 94
pierozki 167
piescis r? 109
pięta 92
piętka 92
pilnik 19
piwko 189
piwo 181, 189
placek 79, 94, 162
placki 93, 97, 99, 162

placki drożdżowe 99
placki *kartoflane* 162
placki kruche 95
placki ziemniaczane 162
placuszki 162, 164
placuszki *kartoflane* 162
plasterek 91
pląta 31
pleść 187
pleśnia 187
pleśniak 95
pleśniej 187
pleśń 187
plieśnia 187
plit 30
plita 30, 31, 40
plita kuchenna 30
plitka 30, 31, 40
plitki 167
plyta 30, 31
płaski talerz 60
płaskie placki 163
płomienie 15
płomień 15
płomyk 79, 80
płótno lniane 20
płótno tkane 20
plut (chleba) 92
płyta 30, 31, 70
płyta fajerkowa 30
płyta kuchenna 30, 31
płytką 30, 31, 40
płytki 32
płytki talerz 60
płytkie 60
pobite kartofle 165
pocieradło 19
pocieramy *lpl* 21
pocieranie 21

pocioszek 73
podbierak 199
podchodzi 77
podejdzie 77
podgarlanka 138
podgnieść 78
podgrzać 127
podgrzewać 127
podkładka 107
podkurejek 201
podłoga 70
podniebnie 69
podniebie 69
podniebienie 69
podniebiénie 69
podniebne sklepisko 69
podnośnik 108
podobiadek 199
podpalić 16
podpałka 20, 23
podpiecek 69
podpiwek 181
podpłomiennik 79
podpłomyk 79, 80
podpołudnik 199
podpora 4, 5
podrasta 77
podsitkowy 87
podskrobek 80
podsmaża się 141
podstawa 4, 70
podstawek 57
podstawka 57, 60
podwiecorek 201
podwieczorek 201
podwójniaki 53
pogramduk 80
pogrzebac 72
pogrzebach 72, 73

pokarm 203
pokarmy 203
pokisa 77
pokrywa 40
pokrywka 40
pokrywki 40
polana 24, 26
polanka 24, 23, 26
polanki 24
polano 24, 25, 26
polany 24, 26
połudwica 140
połudwiczki 137
polipka 92
połonik 61
połonka 65
połówka 91
pomaskia 123
pomidorowa 179
pomidorowka 179
pomietło 74
pomioto 73, 74
pomioty 73
pomiotka 74
pomiotła 73, f. 74
pomiotło 74
pomocnik 36
pompa 11
pompa wodna 11
pompować 10
pompryca 107
pomprzyca 107
pompuchy 99
poniotło 74
popielnik 33, 34, 34c
popieluch 34, 34c
popieprzyć 142
popioł 34a
popiół 34a, 37

poptonek 79
poptonik 79
poprzeczka 6
porsza 72
posadzka 70
posaletrować 142
posiłki 203
poskrobek 80
posolić 142
pośledni 87
potarkować 159
potarkowane 161
potelnia 43
poterkować 159
potłucóne kiertofle 165
potłuczone 165
potrawa 203
potrawy 203
potrzeć 159
powałkować 168
powązka 117
powidła 185
powidło 185
pozywienie 203
pożywienie 203
pukrywa 40
półkilówka 126b
półmisek 60
półrazowy 87
pómpa 11
prasować łolej 154
pręt 20
pręty 34
propka 191
produkty żywnościowe 203
prosiana 171
prosiana kasza 171
proso 171
prośnik 46

próchno 20
própa 191
przaśne 93
przaśniak 93
przaśnik 93
przeciwwaga 5
przeczek 5
przed płomieniem 79
przedobiadek 199
przedpłomienniaki 79
przedpłomiennik 79
przedpłomieńnik 79
przedpłomyk 79
przekładaniec 95
przekrój 92
przemiesić 78
przepołomnik 79
przerobić 78
przesiewaczka 100
przetak 100, 101
przetaka 100
przyciskacz 111
przygnieść 78
przykrywa 40
przykrywak 40
przykrywka 40
przykrywki 40
przylepek 92
przylepka 80, 92
przylipek 92
przyprawić 142
przysmażyć 142
przysuska 92
psenna 170
psiec 30, 36
psiekiarnik 68
pszenny 88
pszenny chleb 93
ptasie mleczko 95

pulier? (pukier) 20
pulwa 20
pulwak 20
pulwar 20
pulwer 20
pulweris 20
pulwerkuchi 94
puodas 39
purek 20
purwał 20
puterwaska 125
pużor 20
pydy 13
pytliowy 88
pytlowana mąka 87
pytlowany 87, 88
pytłowy 87, 88
pyzki 163
pyzoki 163
pyzy 163, 164
racki 193
racuchi 97, 99
racuchy 97, 99
racuki 99
racuszki 167, 99
raczuki 99
raczuszki 99
rafka 101
raft 34
ragamasz 80
ragojsz 79
ragomasz 79
ragomisz 80
ragowisz 79
rama 110
ramię 5
randel 42
randelek 42
randelis 42

rastu szulnis 3
razczyna 75
razowiak 85, 86
razowiec 85, 86
razowy 85, 86
rażeczka 14
rażka 14
rąbać 24a
rąbanka 137
rącka 9
rączka 6, 9, 111
regulator 108
rentowe 135
rentowina 135
rentowne 135
réntowne 135
rentownina 135
reseto 100
resiodło 11
reszàto 101
reszeto 101
retis 101
rezowy 86
rękojeść 111
rękowieść 111
rękowiść 111
robi 77
robić 16
rolada 95
rolady 95
rondel 39, 41, 42, 43, 44, 48
rondelek 42, 44
rondelki 44
rondli 42
rosocha 4
rosochacz 4
rosochaczyk 66
rosołki 179
rosół 179

roszczenie 76
roszczyn 75, 76
roszczyna 75, 76, 79
roszczyne zrobić 76
roszczynić 16, 76
roszta 34
roszty 34
rośnie 77
rość 70
rośta 34
rośto 34
rośty 34
rozcyn 75
rozcyna 75, 79
rozcyniać 76
rozcynić 76
rozcynić 76
rozczyn 75, 76
rozczyzna 75
rozczyniać 76
rozczynić 76
rozczynka 75
rozek 92
rozgrzać 127
rozkaczać 168
rozłożyć 16
rozmiecić 16
rozmieszuje 76
rozmietka 24
rozmiotka 16
rozniecić 16
rozniécić 16
rozowiec 85
rozowy 85
rozpalanie 21
rozpalanki 23
rozpaleć 16
rozpalić 16
rozpałka 24, 20, 23

rozpałki 23
rozrobić 76
rozsocha 4
rozwałkować 168
rozwidlenie 4
rožen 38
roźnia 38
rožno 38
róndel 42
róndelek 42
równoważnik 4
różno 38
różyczki smażone 97
ruczka 111
rudowy garnek 39
rulon 111
rurki 95
rusta 34
rusza się 77
ruszce 34
ruszk 34
ruszłak 42
ruszt 34, 38, 69, 70
ruszta 34, 38
rusztka 34
ruszto 34
rusztowanie 34
ruszty 34
rušta 34
rušty 34
rydel 8
rydwanna 45
rynecka 42, 43, 44
rynienka 44, 110
rynienki 44
rynka 42, 43, 44, 48
rzesoto 101
rzeszoto 100, 101
rżany 85

sacharyna 183
sadlanka 150
sadło 146, 148
sadłochy 152
sadłonki 150
sadłowki (z sadła) 152
sadłówki 150
saforek 179
sagan 39, 42, 44, 46, 47, 48
saganek 39
saganik 44
saganiki 39
sagany 46
salaterka 59, 60
salceson 140
sążeń 39
scapa 26
scapki 24
scapy 26
scaś 179
scawiowa 179
schabowe 140
ser 130
sèr 130
ser biały 130
sernik 95, 130a
serniki 95
serowatka 122, 128, 129
serwatka 122, 128
sérwatkia 128
sery 130
sękacz 95
sękacze 95
siabelbon 179
siadłe 121
siano 20
siara 20, 118
siarka 20
siarna 118

siatko 100,101
siądy 13
siber 35
siberek 35
sidry 34
się krzesa 21
się wychodzić musi 77
się wyrabia 76
siekiera 19
siepa 62,65
siepa drewniana 61
sieпка 61, 65
siewica 101
siewka 101
się ciśnie 154
się gotuje 144
się rozpala 21
się zacierpnie 10
sita 100
sitas 100
sitko 100, 116
sitkowiec 87
sitkowy 87
sitny 87
sito 34, 100,101, 116
sito do przesiewania 100
siufelka 73
skabroda ! 43
skałka 19, 23
skarwada 43
skawroda 43
skepenu? 69
skiamlicha 177
skiba 91, 92
skibka 91,92
składź 140
skindziuki 140
skisić 127
skisłe 121

sklepienie 69
skliepienie 69
skobyl 12a
skopek 12a, 14, 115
skopki 115
skorupina 134
skorupka 134
skorupkia 134
skowroda 42, 43, 44
skowrona ! 43
skórka 92
skracyk 92
skrajczyk 92
skrajeckia 92
skrajek 91, 92
skrajka 91, 92
skrajkia 92
skrawek 92
skrobać 156, 157
skrobek 80
skrojek 92
skrojka 92
skry 22
skrzecka 152
skrzecki 147, 150, 152
skrzeczki 147, 152
skrzeczyć 141
skrzemienie 19
skrzyneczka półkilowa 126b
skrzyneczki 83
skrzynia 110
skrzynia drewniana 12a
skrzynka 110
skwara 150
skwarecki 150, 152
skwareczki 147, 152
skwarek 152
skwarka 147, 152
skwarki 140, 141, 147, 150, 152

skwarki łojowe 150
skwarki sadłowe 150
skwary 150
skwarzyć 141
skwarzenie 141
skwarzy 141
skwarzyć 141
skwasić 127
skworeczki 152
słanina 146
słodki 194
słodkie ciasta weselne 95
słodkie ciasto 94
słodzik 183
słodzone 94
słoik 186
słoiki 186
słój gliniany 50
słoje 49, 186
słojik 186
słojiki 186
słoma 20, 23
słona 195
słonina 146
słoninka 146
słonizna 195
słony 195
słój 50, 186, 190
słóna 195
słup 4
słup do żurawia 4
słup pomocniczy 4
słupek 4
słupki 4, 8
słupy 5, 8
słupy do wała 8
smalec 148, 150, 151
smalniak 23
smalniaki 23

smażenie 141
smażone 141
smaży się 141
smażyć 141, 142
smolaczki 23
smolak 23
smolaki 23
smoleniaki 23
smolne 23
smolne drzewo 20, 23
smolne kłocze 23
smolniaczki 23
smolniak 20, 23
smolniaki 23
smolnik 23
smolokas 23
smolone drzewa 25
smoła 23
smólniaki 23
smyczek 5
smyk 5
socha 4
sochy 8
soczewka 179
soda 98
sol 184
solić 142
solnica 67
solnicka 67
solniczka 67
sosna 23
sosnowa żywica 20
sól 184
sólnica 67
spiczki 17
spod 70
spodeczek 57
spodek 57
spomik 108

sposka (lit.) 125
spód 70
spód pieca 70
spódecek 57
spróchniałe drzewo 20
stakan 58
stalka 18, 19
starkować 159
starkowane 161
stągiew 14, 12a, 103
stągwia 14, 115
stągwie 14
stąpór 104
stebno 108
steki 140
stempel 104
stepno 108
stęp 103, 104
stępa 103
stępak 103, 104
stępar 104
stępień 103, 104
stępla 103
stępna 103
stępo 103
stępon 104
stępor 104
stępór 104
stępy 104
stłuczek 104
stojak 4
stojaki i kij 38
stolnica 169a
stołby 8
stołowy 87
stopka żurawia 5
stół 110
strawa 203
strucle 95

strugać 157
studnia 3, 7
studnia cembrowana 3, 7
studnia głębinowa 3, 7
studnia kamienna 3
studnia kryta 3
studnia na knor 3
studnia na kolbę 7
studnia na korbę 7
studnia na wał 7
studnia na żuraw 3
studnia z kolbą 7
studnia z pompą 11
studnia z welą 7
studnia z welką 7
studnia z zuraziem 3
studnia z żurawiem 3
studnia z cebrowinów 7
studnia zdębiona 3
studnia żurawiowa 3
studzianka 3
studzienka 3
studziny 139
stukac 104
stukacz 104
stułpas 4
stupa 103
sucha trawa 20
suchowiej 80
sus 20
susz 20, 155
swarki 147, 152
swarstis 5
syber 35
syberek 35
syrop 193
syrowatka 128
szafliki 14
szakalki? 24

szara 118
szarpacina 20
szasłyki 140
szczapy 23, 24, 26
szczaw 179
szczawiowa 179
szczawiówka 179
szczawiówki 179
szczepka 18
szczepki 23, 26
szczepy 26
szklanka 56, 58
szklanki 58
szklianka 58
szkło 58
szmalc 151
szmalec 151
szmata do mleka 117
szmata niespalona do końca 20
szmata przyduszona 20
szmatka 20, 117
szmaty 20
szpadel 8
szpelik 63
szperka 146
szplint 107
sztabienko 108
sztabik 112
sztabka 112
sztaluga 110
sztalugi 110
sztebno 107, 108
szteпно 108
szuba? 20
szufelka 73
szum 77, 143
szwentabandzis 79
szwentabandzys 79
szwony 5

szworemek 105
szworeniek 112
szyber 35, 71
szyberek 35
szybkowar 48
szyja 5
szymber 35
szynka 140
szypułki 24
ściadłe 121
ściągaczka 119
ściereczka 117
ścierka 117
ściopki 23
śfébelki 17
śklanka 58, 186
ślepe ryby 175
śmalc 151
śmalec 146, 150, 151
śmanta 122
śmietana 122
śmietanka 122
śmietanowa 179
śmiga 5
śmurfana 48
śmurować 142
śniadać 198a
śniadanie 198
śniedanie 198
śnietana 122
śnietkia 179
śrutownik 106
śtalka 18
śtalugi 110
śtebno 108
śteпно 108
świeżyna 137
świjskie mięso 137
świniace 137

świnina 137
świńskie 137
świńskie *mienso* 137
świńskie mięso 137
świoreń 72
śwynskie 137
taki kisielek 173
talerz 59,60
talerz głęboki 59
talerz płaski 60
talerz płytki 60
talerze głębokie 59
talerzy głębokie 59
talerzy płytkie 60
talerzyk 57,60
talierz głęboki 59
talierz płaski 60
talierz płytki 60
tara 160
tarcie 21
tarka 160
tarkować 159
tarkowana kartofla 161
tarkowane 161
tarkowiny 161
tarło się 16, 21
tarta kartofla 161
tarte 161
taskia 56
tatar 140
teja 182
tékiasel 41
terka 160
terkować 159
terta bulwa 161
terte kartofle 161
terte kiartofle 161
tępor 104
tlukacz 125

tlóczek 126
tlóczyć 154
tluc 154
tlucek 104, 126, 166
tlucek drewniany 104
tlucka 125, 126
tlucona 165
tlucona bulwa 165
tlucona kartofla 165
tlucone 165
tluczak 104, 126
tluczek 103, 104, 126, 166
tluczenie 154
tluczeń 104
tluczka 125, 126, 166
tluczkiem 166
tluczone 165
tluk 104, 126
tlukac 104, 126
tlukacz 104, 126, 166
tlukanica 165
tlusc 150
tlustość 151
tluszcz 148, 150, 151
tołkanica 165
torf 20, 29
tort 95
torty 95
trochy 82
trojaki 53
trójnóg 14
trychterek 192
tryfuga 120
trynog 14
trynozki 14
trzan 70
trzeć 159
trzepaczka 66
trzepak 66

trzepek 126
trzon 31, 70, 108, 111
trzon kuchenny 30, 31
trzonek 105, 126
trzuszek 23
trzustek 18
trzymadło 126
trzymka 113
tuczek 126
tukanica 165
tulej wysypowy 109
tuszona marchew 179
tuszone 140
twarog 129
twarożek 129, 130
twaróg 129
tyc 5
tyczka 2,6
tygiel 39
tygielek 43
tylko dzieża 83
ubijaczek 126
ubijaczka 125, 126
ubijak 104, 125, 126, 166
ubijane 165
uchac 50
uchace 50
uchopieniek 79
uchopnik 79
uchwyt 107
uformować 78
ugnieść 78,154
ugotować 142
ukrajczyk 92
ukrajec 92
ukrop 145
ulepek 194
uładzi 97
umocnienie *wala* 8

umyć 156
unosi się 77
untertaskia 57
upiec 142
upiny 158
uskrobać 156
usmażyć 142
ususzek 92
utarkować 159
utarte 161
utarte kartofle 161
utrzyć 159
utrzyć na tarce 159
uwędzić 142
w bańkach 54
w brytfannie 45
w garkach 41
w garku 44
w piecu 36
w prodziżu 45
wachopieniek 79
waga 5
walek 104
wał 6, 5, 7
wał z kolbą 5
wałeczek 66
wałek 52, 104, 166, 169
wałki do tłuczenia 103
wałkować 168
wałkownica 169
wanienka 83
wanny 83
war 144, 145
wareniki 99
warszczok 39
warsztat 110
warzach 61
warzachew 61, 65
warzachewka 61, 65

warząchiew 61, 65
warząchiewka 61, 65
warząchwa 61
warząchwia 61, 65
warzecha 65
warzyć 142
warzęchew 65
warzocha 65
warzochew 65
warzonchew 61, 65
warzonchewka 6165
warzonchiew 65
warzonka 65
warzońchew 65
warzyć 127, 142, 144
wata 20
waza 52
wazowa 61
wazowa łyżka 65
wazowka 61
wazówka 61
wedy 13
weki 186
wekowane 140
wela 9
welbunek 69
wełniaki 23
werbunek ! 69
wędliny 140
wędy 13
wędzić 142
węgelki 37
węgiel 25, 28, 37
węgielek 25
węgielka 30
węgle 25
węgli 25, 37
węglonek 25
węgła 37

wiaderko 12, 12b, 115
wiaderko drewniane 12a, 82
wiadra 12a, 12b, 14, 115
wiadro 12, 12a, 12b, 14, 115
wiadro blachowe 12b
wiadro blaszane 12b
wiadro blaszanne 12b
wiadro drewniane 12a, 115
wiadro drzewiannne 12a
wiadro drzewniane 12a
wialnia 101
widelca f. 63
widelec 4, 63
wideloc 63
widelki 66
widły 8
wieczera 202
wieczerzać 202a
wiecha 74
wiecheć 74
wiechnik 40
wieczera 202
wiecziera 202
wiederko 115
wiedro 12, 12a, 12b, 115
wiehadło 5
wielka łyżka 65
wieprzowa galaretka 139
wieprzowe 137
wieprzowina 137
wierchnik 40
wierzch 69
wierzchnik 40
wino 188
wiórki drewniane 20
wisiorek 6
wkeska ? 69
wochłopieniek 79
wochopieniek 79

wołowe 135
wołowina 135
wołowinka 135
wołowo 135
wre 144
wrocika 33
wróciki 33
wrząca woda 145
wrzątek 144, 145
wrze 144
wrzeciono 108, 111
wsio sie skwarzyło 147
wsyp 109
wszystko 140
wuchopieniek 79
wybić 154
wybijać 154
wychopianek 79
wychopieniek 79, 80
wychopiéniek 79
wychopiennik 79
wychopień 79, 80
wychopieńki 79
wychopniak 80
wychopsiéniek 79
wyciąg 5
wyciąg do wody 2, 12
wyciągacz 6
wyciągać 10
wyciągnąć 10
wyciskać 154
wyciskanie 154
wycisnąć 154
wydobyć 10
wygarniacz 73
wygarniaczka 73
wygartywali 34b
wygnieść 78
wygnietać 154

wykisnąć 77
wykopieniek 79
wykopieńki 79
wykręcić 10
wykrzesać 16
wymiesić 76, 78
wymieszać 76
wymieść 78
wymięsić 78
wymłócić 154
wyniesić 78
wyniésóny 78
wypochniek 79
wyrasta 77
wyrobić 78
wysięgnik 5
wyskrobanka 80
wyskrobany 80
wyskrobek 79, 80
wyskróbek 80
wyskrybek 80
wysmażona słonina 152
wysolić w solance 142
wysuszone mchy 20
wytaczać 168
wytłaczać 154
wytłoczyć 154
wytłoki 155
wytluc 154
wywałkować 168
wywar 145
wywędzić 142
wziadro 12
z buraczkami 179
z burakami 179
z grochem 178
z grochem bulwa 178
z kapustą 176, 179
z kapustą bulwa 176

z kapustą kartofle 177
 z kapustą zupa 176
 z *kaso* 179
 z kluskami 179
 z lnu 20
 z *marchwio* 179
 z mlekiem 179
 z prosa 171
 z *razowki* 86
 z *siabelbonem* 179, 179a
 z zacierkami 179
 z *zupó kiartofle* 175
 zabelanka 173
zacerzpnąć 10
 zacier 75, 80
 zaciereczki 174
 zacierka 174
 zacierka na mleku 163
 zacierki 163, 163a, 164, 167, 173,
 174
zaciérki 174
 zacierki *bulwiane* 163, 163a
 zacierki kartoflane 163
zacieruski 174
zaciérzpnąć 10
zacirki 163, 174
 zaczerpać 10
 zaczerpnąć 10
 zaczyn 75, 79
 zacząć 76
 zagnieść 76, 78
 zagotowana 145
 zagrzać 127
zakisa 77
zakiska 75
 zakrzesać 21
 zakwas 75
 zakwasek 75
 zakwasić 76

zakwaska 75, 80
zakwaszka 75
zakwaśka 75
 zalewajka 175, 179
zamies chlebowy 79
 zamiesić 78
zamiesz 75
 zapalanie 21
zapaleć 16
 zapalić 16
zapalki 17
zapalnicka 18
 zapalnik 20
 zapalka 17
 zapalki 17, 18
 zapeklować 142
 zapiekanka 177
zapołki 17
zar 37
zarna 103, 106
zarny 103, 106
 zarobić 76
zaroszczyniać 76
zaroszczynić 76
zaskwarzyć 141
zaskwarzenie 147
zaskwarzyć 147
zasłanka 71
 zasłonka 71
 zasmażka 147
 zasolić 142
 zastawka 71
 zasuwacz 35
 zasuwka 35
 zatruć 159
 zawijancy 164
 zawijańce 140
zawitańce z makiem 95
zawitańce z powidłami 95

zawrotek 91, 92
 zbanki 41
 zbryzgłe 121
 zdrąb 3, 12c
 zdusić 154
 ze scawiem 179
 ze szczawiem 179
 zeszo 101
 zetrzeć 159
 ziarna 103, 106, 110
 ziemniaczana zupa 175
 ziemniaczanka 175
 ziemniaki 175a
 ziemniaki tłuczone 165
 ziminka 139
 zimne nogi 139
 zimne nóżki 139
 zimmnina 139
 zino 188
 zip 34
 zkiszone 121
 zkrzeszanie 21
 zmiotka 74
 zółtko 132
 zoraż 3
 zoroż 5
 zółtek 132
 zółtko 132
 zórtik 75
 zrazy 140
 zrąb 3
 zrębiona 3
 zrobić rozczyn 76
 zrobić zakwaske 76
 zsiadłe 121
 zsiadłe mleko 121
 zupa buraczkowa 179
 zupa czarna 180
 zupa fasolowa 179a

zupa kartoflana 175
 zupa mleczna 173
 zupa nic 173
 zupa ogórkowa 179
 zupa z kartofli 175
 zupa z kaszy 179
 zupa ziemniaczana 175
 zur 179
 zuraś 3
 zuraw 2
 zuraw 3,4,5
 zwarzyć 142
 zwykła bułka 95
 zylc 139
 zytni chleb 85
 źlipek 80
 żabka 112, 113
 żagiew 20
 żar 15,25, 37
 żarda (!) 106
 żaren 106
 żarn 106
 żarna 103, 106, 110
 żarne 106
 żarnik 70
 żarniówka 111
 żarno 103,106
 żarnówka 111
 żarny 106
 żążące drzewo 25
 żeberka 140
 żeberka pieczone 140
 żeberka *tuszone* 140
 żeby wyrosło 77
 żelazko 108
 żelazna sztabka 107
 żelazne [wiadro] 12b
 żelazny pal 38
 żelazo 72

żelaźniak 39

żółtek 132

żółtka 132

żorna 103, 106

żółtek 132

żółtka 132

żółtko 132

żubownik 103

żur 173, 179,

żuraw 2,4, 5, 6

żuraw do wody 4

żuraw studzienny 3

żurek 173, 179

żyr 148

żytni 85, 87, 88

żytni chleb 85

żytny 85

żywe 77

żywica 23

żywność 203

(drzwiczki) kuchenne 31a

(w) młoniku 106

(z lit. *kačarga*) 72

‘na zakwas’ 80

‘tylko *korita*’ 83

‘nożem’ 64

‘węglowa (nie inaczej)’ 31

‘z *duszo*’ 80

Dialog pokoleń

Publikacje z serii I

Dialog pokoleń. Warmia i Mazury – powiat Olecko

wyd. Towarzystwo Kultury Języka, Wszechnica Mazurska w Olecku,
red. Barbara Falińska, Olecko 2013

Dialog pokoleń. Suwalszczyzna – powiat Suwałki, cz. I

wyd. Towarzystwo Kultury Języka, Wyższa Szkoła Menedżerska
w Białymstoku, Starostwo Powiatowe w Suwałkach
red. Barbara Falińska, Warszawa 2014

Dialog pokoleń. Suwalszczyzna - powiat Suwałki, cz. II

wyd. Towarzystwo Kultury Języka, Wyższa Szkoła Suwalsko-Mazurska
w Suwałkach, Wyższa Szkoła Menedżerska w Białymstoku, Starostwo
Powiatowe w Suwałkach
red. Barbara Falińska, Warszawa 2015

Dialog pokoleń na Mazowszu dalszym (Dąbrówka, Sadowne, Stoczek)

wyd. Wydział Polonistyki UW oraz BEL Studio Sp. z o.o.
red. Monika Kresa, Warszawa 2015

Dialog pokoleń. Mazowsze – powiat Grajewo

wyd. Towarzystwo Kultury Języka, Wyższa Szkoła Menedżerska
w Białymstoku, Starostwo Powiatowe w Grajewie
red. Barbara Falińska, Warszawa 2016

Dialog pokoleń. Suwalszczyzna – powiat Sejny

wyd. Towarzystwo Kultury Języka, Wyższa Szkoła Menedżerska
w Białymstoku, Starostwo Powiatowe i Urząd Miasta w Sejnach
red. Barbara Falińska, Warszawa 2017

Dialog pokoleń – Gmina Zagnańsk

wyd. Urząd Gminy Zagnańsk
red. Ewelina Stępień, Bożena Walek, Zagnańsk 2018

Dialog pokoleń. Suwalszczyzna – powiat Augustowski

wyd. Towarzystwo Kultury Języka, Wyższa Szkoła Menedżerska
w Białymstoku, Starostwo Powiatowe i Urząd Miasta w Augustowie,
II Liceum Ogólnokształcące w Augustowie
im. Polonii i Polaków na Świecie
red. Barbara Falińska, Warszawa 2018

Dialog pokoleń. Podlasie - powiat sokólski

wyd. Towarzystwo Kultury Języka,
Wyższa Szkoła Menedżerska w Białymstoku;
Starostwo powiatowe w Sokółce
red. Barbara Falińska, Warszawa 2019

Publikacje z serii II

Barbara Falińska

*Dialog pokoleń. Słownictwo ludowe Mazowsza,
Podlasia i Suwalszczyzny w układzie tematycznym.*

Rolnictwo cz. I. Byłe województwo suwalskie,

wyd. Towarzystwo Kultury Języka
Starostwo Powiatowe w Suwałkach
Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sejnach
Zespół Szkół im. gen. L.M. Pacy w Dowszpudzie
Warszawa 2016